

Криворізький державний педагогічний університет

На правах рукопису

Дрогайцев Олександр Іванович

(043.2)
УДК 378.147: 009

175

**ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ
ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ
ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН**

13.00.09 – теорія навчання

Дисертація

на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук

Науковий керівник:
доктор педагогічних наук,
професор, ректор,
завідувач кафедри психології
та педагогічних технологій
Буряк В. К.

Кривий Ріг – 2009

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ ВНЗ	13
1.1. Методологічні засади визначення інформаційної компетентності як педагогічної категорії в сучасному інформаційному просторі	13
1.2. Сутність професійної компетентності та її складових у світлі компетентнісного підходу в освіті	42
1.3. Інформаційна складова професійної компетентності майбутнього педагога: значення, зміст, структура	64
Висновки до розділу 1	92
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ ДИДАКТИЧНИХ УМОВ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ ВНЗ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН	95
2.1. Визначення та аналіз рівня сформованості інформаційної компетентності студентів ВНЗ	95
2.2. Зміст дослідно-експериментальної програми щодо формування інформаційної компетентності студентів у процесі навчання гуманітарних дисциплін	148
2.3. Результати експериментальної перевірки ефективності дидактичних умов організації процесу навчання гуманітарних дисциплін у формуванні інформаційної компетентності студентів ВНЗ	179
Висновки до розділу 2	209
ВИСНОВКИ	213
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	216
Додаток А	242
Додаток Б	257
Додаток В	262

Додаток Г	ВСТУП	286
Додаток Д		291
Додаток Е		313
Додаток Ж		331

ВСТУП

Актуальність дослідження. Сьогодні, як ніколи раніше, виникла нагальна необхідність у якісно новій підготовці педагога, яка б поєднувала фундаментальність професійних базових знань з інноваційністю мислення та практично орієнтованим, дослідницьким підходом до вирішення конкретних навчально-виховних питань. Саме шкільний учитель є головною фігурою при реалізації нововведень на практиці. А для цього він повинен мати необхідний рівень професійної компетентності та педагогічної культури, у тому числі й інформаційної.

Національна доктрина розвитку освіти України в XXI столітті передбачає поступовий перехід від репродуктивної, авторитарної освіти до освіти інноваційного, гуманістичного типу та, перш за все, підготовку особистості майбутнього фахівця, здатного набувати якісних знань. Відповідно до цього актуалізується проблема формування інформаційної компетентності студентів ВНЗ у процесі навчання гуманітарних дисциплін як важливого показника творчих здібностей особистості й необхідність пошуку шляхів її розв'язання.

Перехід інформації зі сфери суспільної свідомості в самосвідомість зумовлений внутрішніми факторами, найважливішими з яких є професійна спрямованість і пов'язана з нею Я-концепція майбутнього фахівця. За таких умов зіставлення загального й індивідуального здійснюється з позицій самоактуалізації та самодостатності особистості, що відображає її прагматичний підхід до інформації.

Збільшення обсягу інформації особливо помітно в освітній сфері. Передусім це реалізується у створенні нових навчальних курсів і комунікативних технологій (А. Корінний), комп'ютеризації навчання, визначенні перспектив професійної діяльності (А. Суханов), передачі духовної спадщини, розвитку культури (Г. Воробйов). Оновлена в такий

спосіб освіта перестає бути тільки педагогічним процесом, а набуває ознак інформаційного процесу.

В умовах інформатизації суспільства процес формування в студентів певних компетентностей, умінь отримувати якісні знання з сучасних джерел інформації набуває безперечного значення. Студент має навчитися виокремлювати фахово важливі знання з розмаїття, пропонованого сучасним інформаційним простором. Шлях до отримання інформації – наявність умінь самостійно пізнавати й видобувати інформацію. Саме це спонукало до зосередження уваги в дослідженні на формуванні інформаційної компетентності студентів ВНЗ у процесі навчання гуманітарних дисциплін.

Аналіз філософської, психологічної і педагогічної літератури свідчить, що професійна перспектива пов'язана із самостійністю мислення, спроможністю особистості самостійно видобувати необхідну професійно важливу інформацію, яка б позитивно відбивалася на поліпшенні процесу підготовки фахівця загалом.

Проблемам особистісно-орієнтованого навчання присвячені роботи Г. Балла, І. Беха, В. Давидова, М. Євтуха, М. Кларина, О. Леонтєва, С. Максименка, В. Рибалки, П. Сікорського, І. Якиманської та ін. Використання в навчальній діяльності індивідуального підходу, індивідуалізацію навчання розглядають А. Адлер, М. Акімова, М. Козлов, К. Купер, В. Мерлін, А. Мілер, Г. Олпорт, Л. Первин, В. Сериков та ін. Питання пізнавальної самостійності розробляють В. Буряк, Л. Вяткін, В. Гаранін, Г. Железовський, І. Лернер, Н. Половникова, О. Савченко, В. Тюріна та ін. Проблема активності суб'єкта у процесі трансформації знань вивчається в роботах А. Арістової, В. Євдокімова, В. Лозової, Н. Половникової, Т. Шамової. Сутність педагогічної інформації – предмет дослідження Б. Кисельова, С. Ландо, І. Орешко, В. Фляківа, А. Уварова, Д. Черешніна та ін.

Незважаючи на багатогранність наукових досліджень, присвячених розвитку особистості, формуванню професійної компетентності майбутніх

учителів та її складових, багато питань цієї складної теми залишаються нез'ясованими. Аналіз стану підготовки майбутнього вчителя в процесі навчання у вищому педагогічному навчальному закладі свідчить про наявність певних протиріч: між творчою природою пізнавальної діяльності й переважно репродуктивними, відтворюючими формами навчання; між інтенсивними темпами зростання обсягів професійно значущої інформації і недостатньо ефективними способами її усвідомлення й опанування; між інтелектуалізацією праці сучасного фахівця та невідповідністю рівня інформаційної компетентності студентів.

Розв'язання протиріч, наявних у системі підготовки майбутнього фахівця у царині освіти, зумовлює доцільність спеціального дослідження, спрямованого на з'ясування сутності змісту, оптимальних методів і умов формування інформаційної компетентності студентів ВНЗ.

Специфіка викладання і вивчення гуманітарних дисциплін відкриває значні можливості щодо розв'язання визначеної проблеми під час їх опанування у вищому навчальному закладі.

Усе це й зумовило вибір теми дослідження **«Формування інформаційної компетентності студентів вищих навчальних закладів у процесі навчання гуманітарних дисциплін».**

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження пов'язане з науковими розробками, що проводяться на кафедрі психології та педагогічних технологій Криворізького державного педагогічного університету за комплексною темою «Мотивація пізнавальної діяльності: діагностика, розвиток, можливості педагогічного впливу», узгодженою в Раді координації наукових досліджень у сфері психології і педагогіки при АПН України (протокол № 2 від 24.02.2004 р.). Тему дисертації затверджено рішенням бюро Ради з координації наукових досліджень у галузі педагогіки та психології в Україні, протокол № 6 від 17 червня 2008 року.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати й експериментально перевірити дидактичні умови формування інформаційної компетентності студентів ВНЗ у процесі навчання гуманітарних дисциплін.

Відповідно до мети було визначено такі основні завдання дослідження:

1. На основі аналізу наукової філософської, соціологічної, психолого-педагогічної літератури здійснити теоретико-методологічний аналіз стану дослідження проблеми формування інформаційної компетентності.

2. На підставі конкретизації сутності змісту, структури та показників інформаційної компетентності виявити особливості її формування в студентів вищих навчальних закладів у процесі навчання гуманітарних дисциплін.

3. Визначити та теоретично обґрунтувати умови формування інформаційної компетентності студентів ВНЗ.

4. Розробити систему роботи з формування інформаційної компетентності студентів у процесі навчання гуманітарних дисциплін.

5. Експериментально перевірити ефективність системи роботи з формування інформаційної компетентності студентів у процесі навчання гуманітарних дисциплін, яка ґрунтується на визначених дидактичних умовах.

Об'єкт дослідження – процес навчання гуманітарних дисциплін у ВНЗ.

Предмет дослідження – дидактичні умови формування інформаційної компетентності студентів ВНЗ у процесі навчання гуманітарних дисциплін.

Гіпотеза дослідження ґрунтується на припущенні, що організація процесу навчання гуманітарних дисциплін у вищому навчальному закладі сприяє формуванню інформаційної компетентності студентів при створенні наступних дидактичних умов:

- професіоналізація й інформатизація змісту навчання і викладання гуманітарних дисциплін у ВНЗ;

- залучення студентів до активної творчої, професійно спрямованої пізнавальної діяльності у процесі вивчення гуманітарних дисциплін, яка б вимагала умінь і навичок здобуття новітньої інформації;

- наявність інноваційних форм і методів навчання гуманітарних дисциплін, спрямованих на формування інформаційних умінь і навичок студентів.

Теоретико-методологічну основу дисертаційного дослідження становлять: ідеї модернізації освіти на компетентнісних засадах, розробки проблеми становлення й розвитку професійної компетентності сучасного фахівця та її складових (Т. Браже, С. Гончаренко, Д. Ельконін, Е. Зеєр, І. Зимня, І. Зязюн, А. Маркова, Н. Ничкало, Дж. Равен, С. Трішина, І. Фрумін, В. Хутмаєр, А. Хуторської, С. Шишов та ін.); методологічні засади інформатизації освіти, становлення інформаційної культури особистості, її інформаційного світогляду (А. Ахаян, Н. Баловсяк, С. Брандт, О. Іонова, В. Кремень, О. Матвієнко, О. Падалка, Г. Почепцов та ін.).

Комплексний підхід до вивчення проблеми зумовив комплекс теоретичних і емпіричних **методів дослідження**: теоретичний аналіз філософської, психологічної, педагогічної та методичної літератури з проблеми дослідження для порівняння й зіставлення різних підходів до обраної проблеми, визначення її теоретичних основ і понятійно-категоріального апарату, для виявлення результативності експериментальної роботи; діагностичні методи (анкетування, інтерв'ювання, тестування, експертна оцінка, самооцінка, спостереження); педагогічне прогнозування і моделювання; експериментальні методи (констатувальний, формувальний, контрольний експерименти); статистичні методи кількісної та якісної обробки даних.

Експериментальною базою дослідження був Криворізький державний педагогічний університет. Дослідно-експериментальна робота проводилась на факультеті іноземних мов протягом 2005-2009 років у три етапи.

На *першому* – *аналітико-констатувальному* – *етапі* (2005-2006 рр.) вивчено психолого-педагогічну та методичну літературу з проблеми дослідження; проаналізовано освітньо-професійні програми й освітньо-кваліфікаційні характеристики спеціальностей, навчальні плани підготовки бакалаврів в аспекті проблеми інформатизації освіти, а також стан матеріально-технічної бази КДПУ та факультету іноземних мов, ступінь розвитку інформаційно-комунікаційної інфраструктури КДПУ, стан інформаційного забезпечення студентів, які навчаються на факультеті іноземних мов; проведено констатувальний експеримент, узагальнено його результати.

На *другому* – *пошуковому* – *етапі* (2005-2008 рр.) теоретично обґрунтовано дидактичні умови формування інформаційної компетентності студентів у процесі навчання гуманітарних дисциплін, розроблено систему роботи щодо її формування; створено експериментальні матеріали для забезпечення формувального експерименту; проведено формувальний експеримент.

На *третьому* – *завершально-підсумковому* – *етапі* (2008-2009 рр.) узагальнено результати дослідження; скориговано розроблену систему роботи з формування інформаційної компетентності студентів ВНЗ у процесі навчання гуманітарних дисциплін; проаналізовано якість знань студентів щодо використання інформаційних технологій в освіті, рівні сформованості інформаційних знань, умінь і навичок роботи; здійснено систематизацію і математичну обробку результатів дослідження, визначено перспективи подальшого дослідження цієї актуальної проблеми; оформлено рукопис і автореферат дисертації.

Наукова новизна і теоретична значущість дослідження полягає в тому, що:

- *уперше* обґрунтовано основні положення теорії і методики формування інформаційної компетентності студентів ВНЗ як їхньої професійної якості в процесі навчання гуманітарних дисциплін; виявлено, що

інформаційна компетентність як ключова складова професійної компетентності педагога – це особливий спосіб організації предметно-спеціальних знань, які забезпечують прийняття ефективних рішень у професійно-педагогічній діяльності; визначено, теоретично обґрунтовано й експериментально перевірено сукупність дидактичних умов ефективного формування інформаційної компетентності студентів ВНЗ у процесі навчання гуманітарних дисциплін (професіоналізація й інформатизація змісту навчання і викладання гуманітарних дисциплін у ВНЗ; залучення студентів до активної творчої, професійно спрямованої пізнавальної діяльності в процесі вивчення гуманітарних дисциплін, яка б вимагала умінь і навичок здобуття новітньої інформації; наявність інноваційних форм і методів навчання гуманітарних дисциплін, спрямованих на формування інформаційних умінь і навичок студентів); визначено критерії та показники рівнів сформованості інформаційної компетентності студентів;

- *уточнено* й конкретизовано змістові компоненти професійної компетентності педагога (духовно-моральний, пізнавально-творчий, соціально-психологічний, інформаційний, комунікативний) та інформаційної компетентності (мотиваційно-цільовий, когнітивний, операційно-діяльнісний, рефлексивний); дефініцію «професійна компетентність педагога» як сформованість у нього різних аспектів педагогічної діяльності та педагогічного спілкування, інтегративну властивість особистості педагога, яка характеризує його психолого-педагогічні та предметні знання, професійні вміння та навички, особистісний досвід, його націленість на перспективність у роботі, відкритість до оволодіння новими знаннями, впевненість у собі та здатність досягати позитивних професійних результатів; «інформаційна компетентність» як здатність знаходити, перетворювати та передавати інформацію, використовувати сучасні телекомунікаційні технології, інформацію для прийняття рішень, визначати ступінь точності та важливості інформації;

- подальшого розвитку набула практика використання сучасних інноваційних та інформаційно-комунікаційних технологій у процесі навчання гуманітарних дисциплін.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що технологія реалізації дидактичних умов формування інформаційної компетентності студентів ВНЗ у процесі навчання гуманітарних дисциплін, методика діагностики рівня сформованості інформаційної компетентності студентів пройшли дослідно-експериментальну перевірку, яка дозволяє реалізувати їх в умовах сучасних вищих навчальних закладів.

Отримані результати *впроваджено* у навчально-виховний процес Криворізького державного педагогічного університету: для спеціальностей напряму підготовки: 6.010100 Педагогіка і методика середньої освіти. Мова та література (німецька, англійська), Мова та література (англійська, німецька), Мова та література (російська, англійська).

Теоретичні положення, висновки і науково-методичні матеріали щодо формування інформаційної компетентності *можуть бути використані* у навчальній практиці ВНЗ у процесі викладання й вивчення гуманітарних дисциплін (курсів «Вступ до спеціальності», «Освітні технології», «Інформаційно-комунікаційні технології навчання», «Педагогіка», «Іноземна мова» тощо), на спецкурсах і спецсемінарах подібної проблематики, під час написання студентами рефератів, курсових, кваліфікаційних і магістерських робіт. Запропоновані методичні рекомендації забезпечать ефективне вдосконалення організації викладання й навчання гуманітарних дисциплін, спрямованого на формування інформаційної компетентності студентів ВНЗ.

Вірогідність та обґрунтованість основних положень і отриманих результатів забезпечено методологічною та теоретичною обґрунтованістю вихідних положень; застосуванням комплексу адекватних методів дослідження, які відповідають об'єкту, предмету, меті та завданням; репрезентативністю вибірки; узагальненням результатів експериментальної роботи; можливістю відтворення експерименту; використанням методів

статистичного аналізу експериментальних даних на всіх етапах педагогічного дослідження.

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертації доповідались і обговорювались на III Всеукраїнській науково-практичній конференції «Інформаційні технології в професійній діяльності» (Рівне, 2009); Всеукраїнській конференції «Україна і Німеччина» (Кривий Ріг, 2009).

Публікації. Основні результати дослідження відображено в 6 наукових і науково-методичних роботах, зокрема: 4 статтях у наукових фахових виданнях, затверджених ВАК України; 2 статтях у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій (з них: 1 стаття – у фаховому виданні).

Структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, 2 розділів, висновків, списку використаних джерел із 266 позицій, 7 додатків, містить 22 рисунки, 28 таблиць. Загальний обсяг дисертації – 333 сторінки, обсяг основного тексту – 215 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ ВНЗ

1.1. Методологічні засади визначення інформаційної компетентності як педагогічної категорії в сучасному інформаційному просторі

Формування інформаційної компетентності студентів ВНЗ є на сучасному етапі найактуальнішим завданням системи вищої професійної освіти. Її вирішення безпосередньо пов'язане з потребами розвитку держави – економіки, соціальної сфери, державного самоврядування, а також з міжнародними процесами: наближенням української освіти до європейської в рамках Болонського процесу, глобалізацією та інтернаціоналізацією культурного та інформаційного світового простору.

Більшість сучасних учених розглядають інформаційну компетентність як складову частину професійних компетенцій. Основою, яка об'єднує дослідження щодо місця та ролі інформаційної компетентності у структурі професіоналізму майбутнього фахівця, на нашу думку, є поняття «інформація». Перш за все, інформація – багатозначне поняття, поряд із матерією, енергією, простором, часом бере участь у формуванні індивідуальної інформаційної картини світу – інтегративного образу інформаційно-комунікативної реальності як засобу інтелектуального освоєння світу.

Сучасний світ – це світ інформаційний. Як вважають провідні вчені-філософи (М. Маклюен, Г. Почепцов, Е. Тоффлер, А. Урсул та ін.), робота з інформацією стає однією з продуктивних сил суспільства. Е. Тоффлер стверджує: «Для цивілізації Третьої хвилі одним із головних видів сировини,

причому невичерпним, буде інформація, включаючи уяву» [214, с. 33]. Більшість сучасних концепцій «інформаційного суспільства» будуються на техногенних підвалинах. Інформаційне суспільство презентується у вигляді суспільства масових комунікацій та комп'ютерних технологій, комп'ютерно-мережевого віртуального суспільства.

Інформаційно-комунікаційні технології, зокрема глобальна мережа Інтернет, є невід'ємним атрибутом взаємодії як на неофіційному (побутовому), так і на офіційному рівні, змушують переосмислити підходи до моделювання інформаційно-комунікативного простору з урахуванням появи та стійкого функціонування віртуального простору. Комунікативні процеси, що поєднують суспільство на всіх рівнях і пронизують соціальне середовище, розподіляють і транслиують значущу інформацію, суттєво впливають на життя суспільства. Інформатизація соціального життя, яка безперервно зростає, підвищує вплив інформації на почуття і настрої великих мас людей, зближує раніше закриті один від одного культурні світи, не виключаючи, активно і цілеспрямованого використовуючи методи маніпулювання масовою свідомістю. Тому неможна не погодитись із думкою про те, що «в технотронному суспільстві інформаційна влада дедалі більше вторгається у всі сфери суспільних відносин» [230, с. 12].

А.С. Лобанова зауважує, що інформатизація суттєво змінює соціальний світ: з одного боку, «спрощує комунікативні зв'язки, змінюючи структуру і характер взаємовідносин, наближуючи людей один до одного, оскільки є можливість протягом декількох секунд, завдяки Інтернету, зв'язатися з найвіддаленішим кутком земної кулі. З другого боку, навпаки, численність інформації, яка продукується людством, ускладнює комунікацію, тому що робить людей полонениками інформо-віртуальних практик, уводячи від дійсності, розриваючи реальні зв'язки, порушуючи повсякденне буття і часто породжуючи в людях відчуття втрати почуття ідентифікації себе з реальним часом і простором» [130, с. 23].

Інформаційна сфера надає засоби комунікації між людьми. Об'єм інформації, яка зберігалася в інфосфері «першої хвилі» [215], було обмежено об'ємом пам'яті старшого покоління певної соціальної групи. Цивілізація «другої хвилі», розповсюджуючи грамотність, знищила бар'єр пам'яті, шляхом збільшення запасу кумулятивного знання вона прискорила всі процеси нововведень і соціальних змін – пам'ять стала об'єктивною. Стрибок в інфосферу «третьої хвилі» робить соціальну пам'ять не лише великою, але й активною – за рахунок використання комп'ютерів, що розсувають межі можливого, він дозволяє розширити через світові мережі коло спілкування людей з інтелектуальним середовищем. Поєднання зрслих об'ємів інформації та активності в їх використанні проявляє себе як рушійна сила. Саме тому вона становиться товаром, предметом праці, важливою і невичерпною сировиною для майбутньої цивілізації. Але вона, як товар, на відміну від інших товарів, «може бути споживана неодноразово, в тому числі одночасно, різними учасниками товарних відносин. Інформація порівняно легко копіюється без шкоди для своїх споживчих властивостей» [150].

Г. Г. Почепцов слушно зауважує: «Новий інформаційний світ по-іншому вишиковує свої пріоритети, спирається на нові типи можливостей. І статус наук комунікативного циклу безперервно зростає» [171, с. 30]. У цій царині з'явилися свої «глобалісти» (наприклад, М. Маклюен, Е. Тоффлер), які замкнули комунікацію на весь світ. Так, М. Маклюен вказує на підвищення ролі каналу інформації, який задає у ряді випадків саме повідомлення, а сучасні засоби комунікації вже передають не стільки повідомлення, скільки його автора (маючи на увазі телебачення) тощо [126].

На думку В. Ф. Капіци, інформаційне суспільство має одну вирішальну особливість, яка може вивести його за межі традиційної комунікативної системи, а саме: «акумуляцію інтелектуальної власності у значній частині освічених людей, що працюють зі знаннями та інформацією» [92, с. 29]. За наявності певних суспільних умов вона може бути перетвореною на інтелектуальній та інформаційний капітали.

Новий інформаційний світ породжує нові суспільні системи та відносини. Науково-технічна революція останніх часів призвела до активізації аудіовізуальних телекомунікацій, до підвищення швидкості обміну інформаційними потоками. Новий соціокомунікативний тип суспільної системи вченими визначається по-різному: як «телекомунікаційний світ» (Т. Стоун'єр), як «телематичне суспільство» (Дж. Мартін), як «самокомунікативний світ» (Л. Мемфорд), як «програмоване суспільство» (А. Турен) [146, с. 335, 371-391, 410-430]. Але головною особливістю перетворень, що відбуваються, є радикальна суспільна модернізація, передусім, науково-технічна, «комп'ютерна революція», унаслідок чого інформаційно-комунікативні технології набули вирішального значення в суспільстві. За Д. Беллом, таких змін у суспільному використанні *інформаційно-комунікативних технологій п'ять* [19, с. 330-342, с. 334-335]:

- 1) злиття телефонних систем, телекомунікацій та обробки інформації в одну модель;
- 2) заміна паперу електронними засобами: електронні банківські послуги, електронна пошта, передавання газетної та журнальної інформації факсимільними засобами зв'язку, дистанційне копіювання документів;
- 3) розширення телебачення через кабельні системи з численними каналами та спеціалізованими послугами; прямий зв'язок із домашніми терміналами користувачів; заміна транспорту телекомунікаціями;
- 4) реорганізація зберігання інформації на базі комп'ютерних систем та її запиту через інтерактивну інформаційну мережу; пряме отримання інформації з банків даних;
- 5) розширення системи освіти на базі комп'ютерних систем; зникнення відмінностей між обробкою інформації та комунікацій; перетворення знань та інформації на стратегічний ресурс суспільства.

Багаторівнева система подання інформації на різних носіях і в різних часових системах, в яких щільно взаємодіють традиційні та нові

інформаційні технології, складалася поступово, впродовж усього XX століття. Поряд із розвитком інформаційних структур відбувається процес «семіотизації» суспільства – «поява и розвиток численних знакових систем», завдяки яким утворюється багатокомпонентне «інформаційне поле» – специфічне інформаційне оточення людини (поєднання текстів, графічних зображень, звукових і аудіовізуальних повідомлень тощо) [181, с. 375].

Багатьма дослідниками стверджується, що сьогодні у світовому соціумі відбувається процес глобальних постмодернізаційних змін [див: 56; 92, с. 100; 205, с. 104]. Властивістю культурно-інформаційного поля є те, що воно розширює, «створює новий соціальний простір, формуючи відношення в соціальній реальності не тільки реальні, але й віртуальні» [92, с. 100]. Формується й новий тип соціального часу у вигляді «минулих», «теперішніх» і «майбутніх» просторів [205, с. 127]. У цьому насиченому просторово-часовому культурно-інформаційному полі утворюються можливості до переходу суспільного буття з мікросоціального на макросоціальний масштаб, таким шляхом створюється сутність «багатовимірної людини» з багатовимірним сутнісним проявом людських якостей і новим типом раціональності [40, с. 448, 450] (на відміну від «одиночної сутності одновимірної людини» [205, с. 128]). Зростає загальний культурно-інформаційний потенціал суспільства, створюється достатній *інформаційний ресурс*, що уможливорює задовольнити основні інформаційні потреби людей, інститутів, організацій та суспільства загалом. Створюється відповідне інформаційне забезпечення їх життєдіяльності на підґрунті інформаційних технологій, упорядкування інформаційного управління суспільною системою шляхом регулювання комунікативних інтеракцій, комунікативного діалогу, розвитку телекомунікативних і соціокомунікативних відносин у суспільстві [132, с. 23, 27-28]. У процесі розвитку ці соціокомунікативні відносини перетворюються на важливий «інформаційний ресурс» суспільного прогресу, відбувається становлення інформаційного суспільства [92, с. 101].

Отже, концепція інформаційного суспільства розвивалася у модерністських уявленнях про «інфосферу» та «техносферу» сучасного суспільства. У постмодерністських поглядах фіксується «новий тип раціональності», «культуроцентризм» інтелектуальних технологій, становлення «екорозумної цивілізації» з «гуманітарною економікою». На подібній культурологічній основі відбувається розвиток нової «інформологічної системи» знань, ідей, уявлень, правил і дій [39, с. 202-203], але вже з урахуванням соціогуманітарного фактору інформаційної культури суспільства.

Для інформаційного суспільства характерне активне використання інформаційних технологій і телекомунікацій. Слід зазначити, що телекомунікації мають деякі особливості: виробництво засобів телекомунікацій, Інтернет-сервіс-провайдинг (ISP) – використання телекомунікаційних технологій з метою надання доступу до середовища телекомунікацій, Інтернет-контент-провайдинг (ICP) – змістове інформаційне наповнення мережі, куди відносяться й засоби масової інформації (мережеві чи немережеві, але надані мережею Інтернет), включаючи мультимедіа, супутниковий зв'язок тощо.

В. Г. Кремень підкреслює: *«Загальносвітовою тенденцією є перехід людства від індустріальних до науково-інформаційних технологій, що, на відміну від індустріального виробництва, значною мірою базуються не на матеріальній, а на інтелектуальній власності, на знаннях як субстанції виробництва, і визначаються рівнем людського розвитку в країні, станом звукового потенціалу нації. Суспільство стає більш людиноцентричним»* [112, с. 160]. Саме тому пріоритетними сферами у XXI столітті стають «наука як сфера, що продукує нові знання, та освіта як сфера, що олюднює знання і насамперед забезпечує індивідуальний розвиток людини» [Там само].

Філософський погляд на поняття інформації виразився в уявленні, що інформація – об'єктивна реальність, яка складається з різних матеріально-

енергетичних форм, тобто є загальною властивістю матерії. Об'єктивність інформації доводилася через її атрибутивну властивість «вимірності». А з цим вперше висловлюється радикально новий погляд на *інформацію як на цінність* для людської життєдіяльності. Спочатку цінність інформації розглядається в гносеологічній площині «достовірності» й «значення» інформації – бути «використаною». Потім як цінність «рівня інформації» в онтологічній якості «об'єктивності для себе», «речі в собі», «власної інформації» кожного «рівня природи». Онтологічна цінність залежить від ступеня впорядкованості інформації кожного природного рівня, тобто впорядкованості інформаційних зв'язків, які надають можливість «інформаційного розвитку» – акумуляції інформації на все більш високих рівнях упорядкованості та організації.

Поняття «інформація» широко використовується в різних сферах життя і діяльності людського суспільства, включаючи повсякденний побут, визначений різноманітними відомостями. Інформація – базове поняття цілого ряду навчальних курсів вищої школи, пов'язаних із інформаційними технологіями та електронно-обчислювальною технікою.

Як відомо, термін «інформація» походить від латинського слова *informatio*, що значить «пояснення, виклад» [15, с. 70]. Характер інформації, її матеріальна (фізична) субстанція практично нічим не регламентується, крім загальних властивостей того, що може бути включено до інформаційних процесів як певний продукт.

Слід зазначити, що існують різні підходи до трактування цього терміну. Так, у лінгвістиці розрізняють «інформацію у спілкуванні» («повідомлення про факти, події, процеси, які оформлені й передаються мовними, позамовними та паралінгвальними засобами з використанням різних каналів комунікації») та «лінгвокультурну інформацію» («значення і смисли одиниць мовного і паралінгвального кодів у міжкультурній комунікації, в яких зафіксована інформація щодо специфіки культури, у межах якої ця комунікація відбувається») [15, с. 70].

Загалом інформація в комунікації визначається як «повідомлення про речі, факти, події тощо в комунікації, які оформлюються і передаються за допомогою вербальних і невербальних засобів» [14, с. 327]. Інформація буває експліцитною («явний, виражений смисл, який прямо сприймається комунікантами із значень складових мовного коду» [Там само]) та імпліцитною («смисл, який неявно, непрямом виводиться комунікантами із значень одиниць мовного коду під впливом конситуації спілкування» [Там само]).

При обміні інформацією в процесі комунікації виділяють чотири базові елементи: 1) відправник (адресант), особа, яка генерує ідеї або збирає інформацію та передає її; 2) повідомлення, власне інформація, закодована за допомогою символів; 3) канал, засіб передачі інформації; 4) одержувач (адресат). Задача адресанта і адресата – скласти повідомлення та використати канал для його передачі таким чином, щоб обоє зрозуміли й поділили певну ідею. Ці взаємопов'язані етапи: 1) зародження ідеї; 2) кодування й вибір каналу; 3) передача; 4) декодування, – *найпростіша модель процесу обміну інформацією*.

Обмін інформацією починається з формування або відбору інформації – зародження ідеї, тобто відправник вирішує, яку значущу ідею або повідомлення необхідно зробити предметом обміну. Передусім відправник за допомогою символів (слів, інтонації, жестів) повинен закодувати ідею – перетворити ідею на повідомлення. А потім відібрати канал, сумісний із типом використаних символів. Загальновідомі канали: передача мовлення і письмових матеріалів, електронні засоби зв'язку, включаючи комп'ютерні мережі, електронна пошта, відеоконференції. На третьому етапі відправник використовує канал для фізичної доставки повідомлення одержувачу. Після чого одержувач декодує отримане повідомлення, тобто переводить символи відправника на свої власні. Узагальнюючи, процес інформаційно-комунікативної взаємодії можна показати моделлю, яка відображає цикл двостороннього спілкування (рис. 1.1).

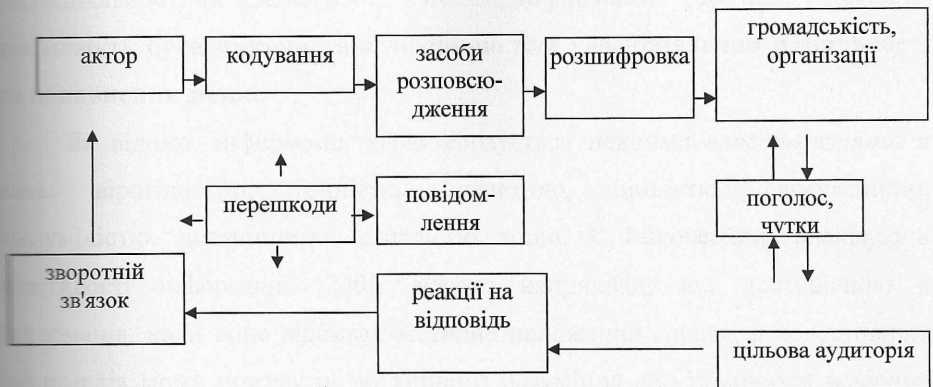

Рис. 1.1. Процес інформаційно-комунікативної взаємодії як цикл двостороннього спілкування

Отже, за теперішніх умов технологічного розвитку можливості «організації інформаційного обміну між елементами системи» безмежні. У роботі С. Янковського «Концепції загальної теорії інформації» вказується, що «будь-яка взаємодія між об'єктами, в процесі якої один набуває певної субстанції, а інший її не втрачає, є інформаційною взаємодією», при цьому субстанція – це інформація [240]. Звідси витікають *дві властивості, притаманні інформації*: 1) інформація не може існувати поза взаємодії об'єктів; 2) інформація не втрачається жодним із них у процесі цієї взаємодії [Там само].

Для нашого дослідження важливо те, що інформація як відбиття матеріальної сутності є засобом опису взаємодії між джерелом інформації та її одержувачем, тобто «інформувати» в теорії інформації – значить повідомляти про щось невідоме. Інформацію можна зберігати, перетворювати, передавати. Ці функції виконують її носії, передавачі, канали зв'язку та приймачі. Саме це об'єднує джерела інформації та її одержувачів у інформаційну систему.

Таким чином, «інформація – це відомості про об'єкти та явища оточуючого середовища, їх параметрах, властивостях і стані, які сприймають інформаційні системи (живі організми, машини, які керують, тощо) у процесі

життєдіяльності та праці» [240]. Загалом, **інформація** – це нові відомості, що можуть бути використані людиною для удосконалення її діяльності та поповнення знань.

Як відомо, інформація характеризується певними *властивостями*, а саме: вірогідністю, точністю, повнотою, цінністю, своєчасністю, зрозумілістю, доступністю, стислістю тощо. С. Янковський, аналізуючи властивості інформації [240], вказує, наприклад, що достовірною є інформація, коли вона відбиває «істинне положення справ», а недостовірна інформація може призвести до хибного розуміння або прийняття невірних рішень. Але достовірна інформація з часом може стати недостовірною, тому що має властивість застарівати. Повною є інформація, коли її достатньо для прийняття рішення. Ступінь близькості інформації до реального стану об'єкту, процесу, явища визначає точність інформації. Цінність інформації залежить від того, наскільки вона важлива для розв'язання задачі, наскільки вона може бути використаною в будь-якій діяльності людини. Лише вчасно отримана інформація може бути корисною. Але навіть цінна та своєчасна інформація, коли вона не є зрозумілою, може бути даремною, некорисною. Тому інформація повинна бути вираженою тією мовою, на якій говорять ті, кому вона призначена. За рівнем сприйняття інформація повинна подаватися, передусім, у доступній формі, наприклад, одні й ті самі питання по-різному викладаються в шкільних та наукових виданнях. А також одну й ту саму інформацію, залежно від поставленої мети, можна викласти стисло (без несуттєвих деталей) або докладно.

Учені (філософи, соціологи, психологи, педагоги, лінгвісти [див.: 10; 14; 18; 78; 92; 130; 139]), що займаються теорією інформації, класифікують її за декількома параметрами. По-перше, *за способами сприйняття* інформація поділяється на візуальну, аудіальну, тактильну, нюхову, смакову; по-друге, *за формою презентації*: на текстову, числову, графічну, музичну, комбіновану (мультимедійну); по-третє, *за суспільним значенням*: на масову

(буденну, суспільно-політичну, естетичну), спеціальну (наукову, виробничу, технічну, управлінську), особисту (знання, вміння, навички, інтуїція).

Як зазначається в науковій літературі [див.: 14; 15; 171; 240], інформація може існувати у вигляді: текстів, малюнків, фотографій, креслень, схем; світлових або звукових сигналів; радіохвиль; електричних і нервових імпульсів; магнітних записів; жестів і міміки; запахів і смакових відчуттів; проносом, за допомогою яких успадковуються ознаки та властивості організмів тощо. *Інформаційними об'єктами* є предмети, процеси, явища матеріальної або нематеріальної природи, які розглядаються з точки зору інформаційних властивостей.

Інформаційними процесами є процеси, що пов'язані з певними операціями з інформацією. Інформацію можна:

- створювати, отримувати, комбінувати, зберігати;
- передавати, копіювати, обробляти, шукати;
- сприймати, формалізувати, поділяти на частини, вимірювати;
- використовувати, розповсюджувати, спрощувати, руйнувати;
- запам'ятовувати, перетворювати, збирати тощо.

Інформаційна взаємодія може відбуватися за умови урахування трьох головних факторів:

- 1) наявності кодів, які переносять інформацію;
- 2) наявності апарату інтерпретації цих кодів у об'єкта, що приймає;
- 3) обов'язкової доцільності інформації для об'єкта-приймача.

За С. Янковським, «інформаційна взаємодія – це один із видів взаємодій, пов'язаних із переходом від об'єктивного до суб'єктивного» [240]. Це взаємодії з незалежними від об'єкта явищами, в яких він бере участь як «річ для інших», але результат яких сприймається ним як «річ у собі».

З педагогічної точки зору інформація є «предметною основою значального процесу, його *організаційним хребтом*... І якщо “порція” інформації (певний розділ, тема) включає в себе запрограмовані потреби власної діяльності (проблемний характер) та самовиховання, то є підстави

говорити про повноцінний навчальний цикл. Він дає можливість реалізувати триєдину функцію едукації: засвоєння інформації, удосконалення психічних, духовних, фізичних та соціальних функцій людини (розвиток) і формування моделі її поведінки (виховання)» [36, с. 70]. Без інформації неможливі ані пізнання, ані виховання, бо інформація є «важливою передумовою діяльності» [Там само]. У школі інформація подається у вигляді навчальних предметів, а також через навчальні плани, програми, підручники. Інакше кажучи, *навчальна інформація* (зміст освіти), поряд із засобами педагогічної комунікації, освітньою метою та мотиваційною системою, складає цілісний педагогічний процес.

Процес навчання можна розглядати як накопичення, поповнення і збагачення *інформативного досвіду* учня. Певна частина інформації підлягає *пунктовному* засвоєнню і закріплюється у *довготривалій пам'яті* («завжди»), а інша частина утримується в *оперативній пам'яті*, яка звільнюється від інформації, як тільки потреба в ній відпадає. Тобто інформація має певну глибину, що характеризується *знаннями, уміннями і навичками*. Розвиток інформаційного досвіду особистості, психологічний процес засвоєння інформації базується на певних етапах: *сприймання* (відображення у свідомості людини предметів і явищ навколишнього світу та їх взаємозв'язків) – *осмислення і розуміння* (усвідомлення сенсу сприймання інформації та розкриття суттєвих ознак предметів, явищ і зв'язків між ними) – *узагальнення* (етап синтезу, коли щойно сформовані первинні поняття «об'єднуються» в поняття вищого рівня, тобто, за С. Янковським, перетворення інформації про наявність безлічі простих окремих подій на інформацію про наявність певної події більш високо рівня, до якого окремі події входять як його окремі елементи [240]) – *закріплення в пам'яті* (збережена ззовні інформація стає власним надбанням людини) – *застосування знань, умінь і навичок на практиці* (залежить від того, наскільки інформація відповідає потребам людини) [36, с. 74; 220, с. 88].

Положення теорії наукової інформації також розглядаються в роботах Г. Бордовського, Н. Вінера, Г. Воробйова, В. Извозчикова, В. Когана, А. Урсула та ін. Потрібно зауважити, що розуміння, оцінка та обробка отриманої інформації, тобто *компетентне поводження зі знаннями*, є невід'ємною частиною професіоналізму фахівця (В. Кербер) [97]. Тому, перш за все, *необхідно навчити студентів методам передавання та отримання знань*. Вони повинні вчитися правильно добирати інформацію, структурувати її та обробляти, робити вибір і знаходити рішення.

З інформатизацією наукової діяльності, що базується на створенні банків інформації, програмних засобів і технічних парків, інтегрованих в межах навчального закладу, регіону тощо, пов'язана *інформатизація освіти*.

Повсюдне впровадження та широке використання інформаційних (інформаційно-комунікативних) технологій у філософській і соціологічній літературі розглядається як рішучий крок від індустріального до постіндустріального (інформаційного) суспільства, де головну роль буде відігравати інформація. Але цей стрімкий перехід не може відбуватися безслідно для суспільства. Про це говорить М. Маклюен, який запропонував трьохступеневу модель всесвітньої історії, де, як вже вказувалося нами, третьою епохою є епоха інформаційного індивіда в умовах перемоги електронної (аудіовізуальної) комунікації, яка підвищує інтелектуальні здібності та творчий характер особистості. Вчений порівнює нові засоби і технології з колосальною хірургічною операцією, яку проводять на соціальному тілі при повному зневажанні антисептиків. Оперування суспільства новою технологією впливає на всю систему: «Чого ми шукаємо сьогодні, так це засіб контролю над цими зрушеннями в почуттєвих пропорціях психічного і соціального світосприйняття або засіб уникнення цих зрушень взагалі» [127, с. 153].

На початковій стадії електронна технологія (космічний зв'язок, стативний відеозапис) виконувала роль соціальної терапії: створила новий етап соціального спілкування, в якому вирівнюються викривлення і

диспропорції, породжені географією та економікою, сприяючи росту взаєморозуміння між різними прошарками суспільства і народами. На більш високих стадіях вона стала причиною великих соціальних змін: ЗМІ диктують культуру. Інформаційна технологія, що поєдналася з аудіовізуальними засобами, створила цілий світ поведінкових моделей, які постійно, кожного дня, на роботі, в побуті, оточують людину і програмують її діяльність.

Другий етап комунікаційної революції пов'язано з такими інноваціями, як супутниковий зв'язок, створення оптоволоконних кабелів і кабельних мереж, цифрових електронних пристроїв із використанням мікропроцесорів та інтегральних схем для швидкісного прийому і передачі інформації. Це відкрило доступ кожній людині у будь-якій точці Землі до баз даних і знань, якщо вона має термінальний пристрій (комп'ютер) для отримання інформації. Подібні інтелектуально-технологічні системи призводять до принципово нового стану цивілізації та культури – глобального гіперінтелекту (індустрії даних і знань). Комп'ютеризація створює технологічну основу інформатизації суспільства, в якому інформатика і володіння ЕОМ є другою грамотністю, що підвищує інтелектуальні й творчі здібності людини [118].

Безумовно, розвиток інформаційних технологій веде до появи людей, які володіють інформацією у більшій мірі, чим інші. Дослідники по-різному називають ці групи: соціально недиференційованими «інформаційними співтовариствами» (С. Масуда), інтеграторами (Е. Тоффлер), когнітаріатом (В. П. Румянцева). Людство, що вступило у постіндустріальний період свого розвитку, коли на перше місце вийшли інформація та знання, отримало й новий «правлячий клас – когнітаріат» [150; 171], що володіє знанням, уміє використовувати інтелект, має доступ до інформаційних потоків, високу культуру. Зрозуміло, що ці терміни достатньо спірні, але очевидно – інформація в сучасному суспільстві є найважливішим ресурсом.

Вироблення в майбутніх фахівців таких рис, які відповідали б вимогам реальної інноваційної практики, в тому числі *грамотне використання інформаційних потоків і участь у формуванні організаційного знання*, – один із напрямків оптимізації особистісного та організаційного розвитку. Вважаємо, як і деякі дослідники цієї проблеми (наприклад, Т. М. Гуріна [54]; П. Є. Овсянкін [150]; М. Г. Соболева [196] та ін.), що саме тому в освітніх закладах необхідно приділяти увагу *не тільки інформатиці, але й використанню комп'ютерних та інформаційних технологій у викладанні широкого спектру навчальних дисциплін, організації доступу до комп'ютерних мереж*.

Отже, виникнення інформації, еволюція її цінностей вимагає системного підходу при їх вивченні щодо гуманітарних наук. Саме інформаційний підхід допоможе здійснити комплексний та системний аналіз при вивченні таких педагогічних категорій, як «професіоналізм», «професійна компетентність» та «інформаційна компетентність». А компетентнісний підхід, у свою чергу, максимально наближає до вивчення результатів педагогічної діяльності – формування та розвитку конкурентноспроможних фахівців. Поєднання цих двох підходів в педагогіці може бути цікавим та перспективним.

Динамізм сучасних суспільних перетворень викликає до життя потребу у фахівцях, які вміють аналізувати мінливі соціально-економічні, політичні, екологогуманітарні та інші тенденції, реалізовувати нестандартні рішення в ситуації ринкової конкуренції, усувати стереотипізацію з виробничої та особистісних сфер, які поглиблюють свою гуманістичну спрямованість. У цих умовах найважливішим завданням вищої школи стає випуск професійно компетентного фахівця, який володіє цілим комплексом компетентностей (комунікативною, інформаційною, інтелектуально-педагогічною тощо).

Закон України «Про Концепцію Національної програми інформатизації» [80] визначає необхідність підготовки молоді, яка звичається, до сприйняття потоку інформації, що постійно збільшується.

Перехід до інноваційних технологій навчання передбачає створення умов для їх упровадження. В. Г. Кремень, підкреслюючи, що «продуктивна діяльність особистості сучасного *суспільства знань* може розгортатися у відповідному *освітньому просторі*», визначає: «*Освітній простір* – це категорія філософії освіти, яка відображає особливості *структурування інтелектуального життя*». Саме освітній простір характеризує суспільство з боку ноосфери (синтезу нового культурного, духовного, наукового буття), що «приводить до нової соціальної, економічної, політичної конфігурації суспільства» [113, с. 7-8].

Сучасна освітня ситуація в Україні пов'язана з деякими *навчально-освітніми тенденціями*, а саме:

- швидким розвитком сучасних комп'ютерних технологій і розширенням сфери їх використання в освітньому просторі як школярів, так і дорослих;
- насиченням освітніх закладів технічними засобами, що забезпечують реалізацію інформаційних процесів збереження, передавання і обробки інформації в новому цифровому форматі;
- використанням ресурсів глобальної інформаційної мережі Інтернет у навчальному процесі тощо.

Серед чинників впливу на розвиток сучасної вищої освіти в Україні (наприклад, масовість вищої освіти, глобалізаційні процеси, що утворюють нове освітянське середовище, тощо) важливим є інформаційний. З цього приводу слушно пише М. Ф. Степко: «інформаційне суспільство не розвиватиметься, якщо вже тепер не формуватимуться кадри професіоналів, здатних не просто розробляти й використовувати високі технології, а робити прориви до надвисоких технологій» [204, с. 75-81].

Сьогодні інформатизація освіти відбувається за допомогою цілого комплексу заходів щодо перетворення педагогічних процесів на основі упровадження в навчання інформаційної продукції та інформаційно-комунікаційних технологій. Використання в навчальному процесі сучасних

електронних пристроїв (персональних комп'ютерів, теле-, відео- і цифрової літератури, різних пристроїв для перетворення інформації) та інформаційно-комунікаційних технологій призводить до нового розуміння дидактичного процесу, його аналізу, встановленню нових принципів навчання (наприклад, принципу індивідуальної доступності, принципу комунікації тощо). Так, принцип доступності за традиційного навчання реалізується з урахуванням індивідуальних та вікових особливостей школярів, за комп'ютерного навчання «відбувається перехід від принципу всезагальної доступності (для певної вікової групи учнів або для певного усередненого учня даного віку) до принципу індивідуальної доступності <...>. Отже, доступність комп'ютерного навчання відіграє роль фільтра змісту, світлофора процесу навчання, що в кінцевому результаті забезпечує досягнення мети навчання учнями з різною початковою підготовкою» [32, с. 128].

Слід зазначити, що поняття «**інформатизація освіти**» в науковій літературі використовується у двох значеннях. У *широкому* смислі – це комплекс соціально-педагогічних перетворень, що пов'язані з насиченням освітніх систем інформаційною продукцією, засобами та технологією; у *вужькому* – впровадження в закладах системи утворення інформаційних технологій на основі мікропроцесорної техніки, а також інформаційної продукції педагогічних технологій, що ґрунтуються на цих засобах [181, с. 374]. **Інформатизація освіти** є частиною процесу **інформатизації суспільства** (за С. Лемом, «інформаційного вибуху») – одного з факторів повороту до дезкоординованої стадії цивілізації. Сутність цього процесу – у експоненційному нарощенні кількості соціально значущої інформації (наукової, технологічної, культурної тощо).

Процес інформатизації освіти полягає, з одного боку, у підвищенні ефективності навчання завдяки розширенню обсягів інформації та вдосконаленню методів її застосування, а з другого – в створенні умов, які дозволили б користувачам застосовувати інформаційні технології в особистій професійній діяльності в навчально-виховному процесі.

Дослідники вважають, що *основною метою інформатизації системи освіти є вдосконалення науково-дослідної та навчально-виховної діяльності навчальних закладів в результаті застосування автоматизованих комплексів і систем під час інформування, проектування, навчання та створення інформаційного середовища для розвитку інтелектуальних сил особистості»* [157, с. 65].

Теоретичним підґрунтям інформатизації суспільства є інформатика. У 60-ті роки ХХ століття цей термін використовувався для позначення наукової дисципліни з організації пошуку та накопичення науково-технічної інформації; а також (від франц. *informatique* – інформаційна автоматика) для замінування науки про автоматизовані процеси передавання, обробки, збереження інформації на базі ЕОМ (таке розуміння терміна зближається з англ. *computer science* – «комп'ютерні науки»). З 80-х років (А. П. Єршов [74]) під інформатикою розуміється «система знань, які відносяться до виробництва, переробки, збереженню, пошуку і розповсюдженню інформації в різноманітних її аспектах у природі, суспільстві, техносфері» [181, с. 375].

Сучасна концепція інформатизації освіти базується на працях Б. Алганіна, Б. Кисельова, С. Ландо, І. Орешкова, Б. Семянінова, Д. Черешніна та ін. Сьогодні цією проблемою плідно займаються такі вчені, як Н. Абакумова, А. Зав'ялов, В. Каптелін, О. Матвієнко, І. Новік, І. Роберт, О. Смолянінова, Г. Тамм, О. Тихомиров, С. Янковський. Питання комп'ютерної грамотності, інформаційної культури вирішуються в роботах В. Бусленко, Є. Веліхова, А. Єршова, В. Монахова, Г. Клейман, С. Пейперт, Б. Хантер розробляють проблему підготовки сучасних фахівців у царині комп'ютерних та інформаційних технологій; М. Макарова, А. Уваров, В. Шолохович займаються питанням визначення умов ефективного освоєння мережових технологій і телекомунікацій та їх використання в професійній діяльності та навчанні.

Учені визначають завдання щодо впровадження концепції інформатизації освіти в Україні таким чином [157, с. 65]:

- 1) масова підготовка і перепідготовка вчительських кадрів, які забезпечують інформаційні технології в системі освіти;
- 2) створення посередницьких інформаційних пунктів для надання послуг загальноосвітнім школам, забезпечення маркетингу, реклами для середніх спеціальних закладів;
- 3) створення асоціацій, що об'єднують суспільні та приватні ініціативи і стимулюють розвиток інфраструктури інформатики;
- 4) розробка та опанування нових інформаційних технологій у навчанні, інтегрованого банку знань, комп'ютеризованих курсів, тестових, тренінгових, пошукових та експертних систем;
- 5) використання засобів активного комп'ютерного навчання;
- 6) створення системи інформаційних даних із використанням віддаленого доступу до них на базі комп'ютерних мереж.

Сучасну школу спрямовано, передусім, на максимальний розвиток здібностей людини до самореалізації. А це можливо лише за умови створення необхідної організаційної та правової основи для доступу до різних джерел інформації, формування і розвитку в особистості здібностей, пов'язаних з її мисленням, обробкою, сприйняттям, розумінням, використанням, тобто з інформаційною компетентністю. Людина, що не володіє інформаційними технологіями, утрачає один із адаптаційних механізмів у соціумі, який динамічно розвивається. Інформаційні засоби і технології є начебто інформаційними органами, «продовженнями» людини (М. Маклюен). Таким чином виникає проблема формування і розвитку інформаційної культури людини. Інформаційний підхід в освіті забезпечує особистості право вибору напрямку освіти, тобто дозволяє впровадження достатньо ранньої диференціації навчання і створення безперервної освіти.

Слід підкреслити, що все сказане вище відповідає Національній стратегії розвитку освіти, що була створена зусиллями вчених Академії педагогічних наук, обговорена на II Всеукраїнському з'їзді освітян і затверджена Указом Президента України [див.: 112].

Аналіз наукових джерел і вивчення практичного досвіду підготовки майбутнього педагога дозволив визначити *суперечності* в розвитку інформаційної освіти загалом й інформаційної компетентності зокрема:

- між швидким нарощуванням знань у суспільстві та обмеженими можливостями їх засвоєння індивідом;
- між колективними формами навчання, що є характерними для класно-урочної системи, та індивідуалізацію навчання, що стимулюється активним використанням комп'ютерів;
- між правом отримати інформацію і бути захищеним від її загрози для психіки. Ця проблема пов'язана з *правовими основами розповсюдження* інформації не тільки в суспільстві, але й у системі освіти, а саме: права учнів на отримання інформації; захист від використання інформації про школярів і студентів іншими особами їм на шкоду і від неавторизованого доступу до шкільних баз даних; авторське право, використання в освітніх цілях інформації, яка підлягає забороні безплатного розповсюдження; захист інформації від навмисного та ненавмисного витоку тощо;
- між міжособистісними контактами, що постійно зменшуються, і розповсюдження «знеособленої» інформації. Це протиріччя пов'язане з феноменом «хакерства» – появи категорії людей, що бажають поринути в віртуальний світ на екрані комп'ютеру, активно взаємодіють із ним, але відірвані від реального світу.

З правовим аспектом розповсюдження інформації пов'язано, наприклад, Міжнародний проект «Європейські комп'ютерні права», що успішно функціонує в понад 140 країн світу. Мета цього проекту – створити міжнародну систему автоматизованої сертифікації користувачів персональних комп'ютерів. Сертифікат ECDL (European Computer Driving Licence) – Європейські комп'ютерні права – є загальноприйнятим стандартом, який підтверджує, що його власник знає базові концепції інформаційних технологій, уміє користуватися персональним комп'ютером і

їх основними додатками. Через Північноєвропейський Комп'ютерний Союз (NDU) і Європейський Комп'ютерний Союз (CEPIS) ідея підтвердження компетентності в царині інформаційних технологій отримала визнання як головна міра щодо підвищення загального рівня користування комп'ютерами в інформаційному співтоваристві, рекомендована Європейською комісією до використання всіма країнами – членами Євросоюзу – для використання в якості базового стандарту в цій сфері [див.: 56].

О. В. Матвієнко слушно вказує, що в сучасній практиці інформатизації суспільства, так і освіти) «<...> існує чітко визначена тенденція в пріоритетах розвитку складових інформатизації – спочатку комп'ютеризація, під якою розуміють вдосконалення засобів пошуку і оброблення інформації й виключення (часто безсистемне) всіх сфер соціальної практики комп'ютерами, а потім – інтелектуалізація – розвиток знань і здатностей людей до сприйняття і створення інформаційних повідомлень» [131, с. 107]. Дослідниця підкреслює, що такий шлях є не діалектичним, а антигоністичним, тому що «темпи комп'ютеризації суттєво випереджають можливості людини у сприйнятті, пошуку інформації, формуванні інформаційних потреб, що має для суспільства відповідні соціальні наслідки – інформаційну, освітню й соціальну нерівність, загрозу інформаційній безпеці людини та ін.» [Там само]. На її думку, уникнути зазначених суперечностей можна, «розвиваючи інтегровані напрями освіти відповідно до розвитку інформаційного суспільства, одним з яких є медіа-освіта» [Там само, с. 108].

Зупинимося на цьому детальніше. Основні *цілі комп'ютеризації* освіти – підготувати учнів до життя в інформатизованому суспільстві, тобто суспільстві, де питомої ваги набувають різні види діяльності з обробки інформації й провідне місце в усіх царинах діяльності належить інформаційним технологіям; підвищити ефективність навчання шляхом удосконалення засобів інформатизації. Комп'ютерна освіта – це динамічний

процес, основні тенденції його розвитку зв'язано з розширенням сфери використання комп'ютера в навчально-виховному процесі. «Комп'ютер як засіб навчання є безпрецедентним в історії педагогіки, тому що є водночас і засобом навчання (апаратне забезпечення), і суб'єктом навчання – вчителем (програмне забезпечення)» [33, с. 127].

Сьогодні комп'ютер використовується не тільки вчителями фізико-математичного циклу, природознавства та професійної освіти, але й гуманітарних предметів, у навчальних закладах усіх типів (навіть в дитячих садках), для навчання обдарованих дітей, дітей з відхиленнями в розумовому розвитку, а також із фізичними вадами. Шкільні вчителі використовують комп'ютер у трьох напрямках:

- 1) комп'ютер як інформаційний засіб для підготовки до занять (пошук, збір, створення, тиражування інформації);
- 2) засіб діагностики, тренінгу, корекції знань, умінь і навичок учнів;
- 3) засіб можливого полегшення праці з педагогічною документацією.

У науковій літературі [47, с. 351-353] визначаються можливості використання комп'ютера як засобу навчання іноземним мовам, а саме:

- 1) комп'ютери полегшують процес набуття різних мовних, мовленнєвих, комунікативних навичок;
- 2) надають вправи і завдання, контролюють їх виконання студентами;
- 3) адаптують вправи до кожного студента, забезпечують негайну реакцію;
- 4) допомагають сформувати і розвивати у студентів уміння об'єктивної самооцінки своїх знань;
- 5) дозволяють уникнути проблеми виникнення психологічного бар'єру при вивченні іноземної мови (скутість, сором'язливість, страх помилитися тощо);
- 6) допомагають навчитися швидко відшукувати потрібну інформацію та опрацювати її;

7) формують інформаційну та комп'ютерну грамотність, інформаційну компетентність.

А. Ф. Верлань і Н. Т. Тверезовська підкреслюють: «Сучасні технології розширюють діапазон використання комп'ютера в навчанні від інструктора до учасника, зокрема інформаційні – програмоване та інтелектуальне навчання, експертні системи, гіпертекст, мультимедіа, мікросвіти, імітаційне навчання, демонстрації тощо» [33, с. 126]. Ці окремі методики застосовуються залежно від навчальної мети (проаналізувати і оцінити діяльність учня, зрозуміти його тощо), ситуації та дидактичних принципів.

Безумовно, без комп'ютера сьогодні неможливо уявити навчальний процес. Розвиток комп'ютеризації освіти розширює коло навчальних завдань, наприклад: використання задач на моделювання та імітацію, задач нового типу (на «заглиблення» учнів у соціальне середовище чи виробничу ситуацію, на рефлексію учнями своєї діяльності тощо). З'явилися принципово нові засоби інформаційних технологій навчання: навчальні ігри та ігрові середовища, експертні системи, гіпертекстні навчальні системи тощо. Широкі дидактичні можливості надаються мережею Інтернет: пошук необхідної навчальної або науково-методичної інформації, створення Інтернет-сайтів, які дають простір для комунікації та розміщення навчальних матеріалів, вести облік результатів навчання, здійснювати зв'язок між учасниками навчального процесу тощо. Зрозуміло, що викладач має бути компетентним у комп'ютерно-технологічному плані (тобто володіти достатньо високим рівнем інформаційної компетентності), оскільки від нього вимагатиметься не лише вміння зайти до сайту або зв'язатися зі студентом за допомогою певного з доступних засобів телекомунікацій, а й володіння вміннями, необхідними для використання html-генерувальних програм (FrontPage, Dream Weaver, Netscape Composer) та вміння виконувати функції адміністратора. Слід зазначити, що за допомогою комп'ютера здійснюється дистанційне навчання, «яке робить можливим надання різноманітних

освітніх послуг у найвіддаленіших районах країни і світу будь-яким суб'єктам навчання» [112, с. 166].

Таким чином, використання мережі Інтернет сприяє формуванню в навчальному закладі «технології відкритого навчання», що допомагає створювати якісно новий інформаційно-освітній простір, в якому інформаційний потік, що постійно зростає, примушує всіх учасників процесу переходити від моделі накопичення знань до системи оволодіння навичками самоосвіти. Досвід показує, що Інтернет-технології дозволяють докорінно змінити організацію процесу навчання студентів гуманітарних дисциплін (власній мові, літературі, історії тощо), формуючи в них системне мислення, сприяє індивідуалізації навчального процесу і звертання до принципово нових пізнавальних засобів, а загалом робить освітній процес більш відкритим для нових ідей і джерелом знань [див.: 68].

Комп'ютерні технології сьогодні – це новий спосіб передачі знань, який відповідає якісно новому змісту навчання і розвитку особистості. Цей спосіб дозволяє учню вчитися з інтересом, знаходити джерела інформації, розвиває самостійність і відповідальність при отриманні нових знань, розвиває дисципліну інтелектуальної діяльності. Саме комп'ютеризація є одним із напрямків удосконалення технології навчання у ВНЗ: «створення автоматизованих навчальних програм дозволяє тиражувати і широко застосовувати найбільш вдалі педагогічні прийоми, є технічною основою концентрації педагогічної майстерності» [157, с. 75-76]. Сучасні програми, навчальні комплекси дозволяють розв'язувати проблему індивідуалізації підготовки фахівців, а також навчання студентів за допомогою ЕОМ в інтерактивному режимі підвищує їхній інтерес до навчання.

Отже, комп'ютерний підхід в освіті цілеспрямовано реалізує широку автоматизацію навчального процесу та підвищує ступінь індивідуалізації навчання. Безумовно, комп'ютеризація не вирішує всі проблеми навчання, комп'ютер не може та й не повинен витиснути з навчального процесу

вчителя, нові інформаційні технології навчання не можуть повністю замінити традиційні.

Медіа-освіта (англ. *media education*, від лат. *media* – засоби) – напрям у педагогіці, який упроваджує вивчення школярами закономірностей масової комунікації (преси, телебачення, радіо, відео і т. ін.) [181, с. 555]. З одного боку, потрібно вчити людей критично осмислювати інформацію, яка надбувається через ЗМІ (рекламне повідомлення, телепередача, фільм, стаття та інші види медіа-текстів), відповідаючи на питання: Хто є замовником цієї інформації? Які були застосовані спеціальні технології емоційного впливу на аудиторію? На який ефект розраховували творці медіа-тексту і якого дисципліни? З другого боку, необхідно розвивати навички самостійного створення медіа-текстів за допомогою сучасних технічних засобів і технологій.

Теорія і методика медіа-освіти, тобто освіти засобами і на матеріалі засобів масової комунікації та інформації, спирається на дослідження Дж. Д'юї (1859-1952), який виступав проти авторитаризму в освіті, боровся за творчий підхід, що базується на відповідних до можливостей та інтересів дітей різних видів і форм діяльності, на розвитку критичного мислення дітей [див.: 70]. Ідеї медіа-освіти склалися під впливом праць Р. Барта, Ж. Маклюєна, А. Моля, С. Френч та ін. Ще у 1973 році за ініціативою міжнародного руху медіа-освіти (А. Діозед, А. Моль, К. Норденстренг) Міжнародна рада з кінематографа та телебачення запропонувала впровадити спеціальний курс із теорії засобів масової комунікації.

Перша в світі навчальна програма з медіа-освіти була розроблена канадським ученим Маршалом Маклюєном у 1959 р. для учнів XI класу шкіл міста Торонто. До цього не існувало цілісної концепції та системи медіа-освіти: навчання на матеріалі кіномистецтва, преси, телебачення, радіо тощо проводилося у вигляді автономних напрямків і програм. У подальшому значимовна науково-педагогічна література в царині медіа-освіти спирається на теоретичні концепції, запропоновані провідними фахівцями К. Базелгет,

Л. Мастерманом, К. Тайнер. Уже на початок 90-х років ХХ століття ідеї медіа-освіти набули широкого розповсюдження в більш ніж 40 країнах світу: Австрія, Великобританія, Канада, Німеччина, Норвегія, США, Фінляндія, Франція тощо. З'являється інтерес до медіа-освіти і в освітян на пострадянському просторі (наприклад, у Росії видається як в друкованому, так і в електронному варіантах журнал «Медіа-освіта» [див.: 134]). У різні роки цій проблемі було присвячено дослідження О. Баранова, Д. Бекингема, І. Вайсфельда, К. Ворснопа, Ж. Гонне, Л. Зазнобіної, І. Левиної, Ю. Лотмана, С. Пензина, Г. Поличко, Ю. Усова, Е. Харта та ін. У багатьох країнах (Австралія, Великобританія, Канада, Франція тощо) існує розвинена система медіа-освіти в середніх та вищих навчальних закладах, її, навіть, інтегровано в шкільні предмети. Наприклад, в Австралії та Канаді її вивчення починається ще в дошкільному віці. Але, на це вказують О. В. Матвієнко та інші дослідники, «в Україні цей напрям обмежується тільки вивченням сучасних технологій опрацювання даних, набуттям технічних навичок, які є складовою складовою інформаційної культури людини, але не дають системного уявлення про зміст, сутність і мету інформатизації, не містять інтелектуальної складової в освоєнні інформаційного простору» [131, с. 108]. На жаль, в Україні медіа-освіта не є обов'язковою, хоча досить часто використовується на заняттях (у загальноосвітній і вищій школі) в інтегрованому варіанті або у факультативній та гуртковій роботі.

Предметом медіа-освіти є система медіа та її функції в суспільстві. Основна мета – формувати культуру взаємодії з медіа. Головними завданнями *медіа-освіти*, що й зазначається в науковій літературі [131, с. 108; 147; 181, с. 555; 184, с. 311], є:

- підготовка суспільства до життя в сучасному інформаційному світі;
- опанування вмінь сприймати та осмислювати будь-яку інформацію, особливо за допомогою технічних засобів;
- розвиток умінь аналізу та інтерпретації медіа-тексту;
- формування критичного мислення;

- навчання різних форм самовираження засобами медіа і розвиток творчих здібностей у цій царині;
- усвідомлення наслідків впливу інформації на психіку;
- оволодіння способами спілкування на ґрунті невербальних форм комунікації за допомогою технічних засобів.

Отже, медіа-освіта визначається як «інтегрований напрям освіти в інформаційному суспільстві, спрямований на сприяння опануванню сучасних комп'ютерно-телекомунікаційних технологій за одночасного виховання відповідальності, пов'язаної з застосуванням цих технологій, і на усвідомлення не тільки їхніх переваг, а й загроз для людської психіки» [131, с. 108]. Її основний зміст – інтелектуальні й процесуальні (технологічні) змієння *інформаційної взаємодії*. З цим поняттям пов'язано також поняття «*інформаційна безпека*» («стан захищеності життєво важливих інтересів людини, суспільства і держави, зведення до мінімуму неповноти, невчасності, неввірогідності інформації, негативного інформаційного впливу, негативних наслідків функціонування інформаційних технологій» [Там само]).

Медіа-освіта здійснюється в різних формах (як шкільних, так і позашкільних). Наприклад, у Франції існує цілий спектр підходів: від позашкільної аматорської організації «Медіа-форум» до масштабного міжвідомчого експерименту «Активні юні телеглядачі» – унікального варіанту взаємодії системи освіти з телебаченням. Американська програма «Преса в освіті» (The Newspaper-in-Education) мала на меті розвиток здібностей до критичного читання газет і журналів, розуміння демократичної ролі преси в сучасному суспільстві. Американський освітній центр (U.S. Office of Education) розробляв програми, спрямовані на розвиток в учнів розуміння психологічного впливу реклами, стилю і змісту медіа-текстів, вміння розрізняти факти та вигадки.

Матеріалом для медіа-освіти стають продукти засобів масової комунікації – преси, кінематографу, відео, телебачення, реклами, Інтернету тощо. Крім того, медіа використовуються як технічні засоби (наприклад,

широкого розповсюдження отримав мультимедійний екран – актуальний засіб навчання, який містить текст, зображення, звук, анімацію). Але такого роду заняття потребують не тільки грошових витрат на закупівлю всіх необхідних технічних засобів, але й нових методологічних, методичних, інформаційних умінь від учителя. Педагог повинен *вміти*: 1) змінювати структуру і зміст традиційних занять; 2) розробляти і впроваджувати технології навчання з використанням мультимедійного екрану, мультимедійних комп'ютерних систем; 3) володіти початками мультимедійної творчості (відео-зйомка, power-point презентації тощо).

Безперечно, ефективність медіа-освіти в багато чому залежить від рівня підготовки педагогів, тому важливим аспектом цього процесу є відповідне *навчання* викладачів і студентів педагогічних університетів. Часто школи *витрачають* набагато більше коштів на комп'ютери та на їх підключення до *мережі* Інтернет, ніж на підготовку вчителів використовувати ці *високотехнологічні* машини. У вищих навчальних закладах комп'ютерам *присвячується* більше уваги: викладачі розміщують плани навчальних курсів, *презентації*, списки літератури, завдання в Інтернеті, студенти шукають там *інформацію*, що має відношення до певного курсу, здають письмові роботи *електронною* поштою, використовують її для спілкування з викладацьким *спільнотою*; у комп'ютерну базу даних може бути вміщено (але ще не всюди) *електронна* бібліотечна картотека тощо. Також, на нашу думку, *перспективними* *напрямками* використання Інтернет-технологій при викладанні *інформаційних* дисциплін (передусім іноземної мови) є:

- участь у міжнародних Інтернет-конференціях, семінарах та інших *мережних* проектах;
- створення і розміщення в мережі сайтів і презентацій (Power Point *Presentations*), що складаються спільно з викладачем або самостійно та *використовуються* в навчальних і пізнавальних цілях;
- обмін презентаціями, методичним досвідом із колегами різних міст і

- електронні публікації рефератів, курсових і кваліфікаційних робіт, статей у Інтернеті тощо.

Думається, впровадження елементів медійної освіти в педагогічному закладі сприятиме формуванню гармонійної, високо компетентної особистості професіонала. Таким чином, комп'ютеризація освіти, інтелектуалізація освіти, медіа-освіта, індивідуалізація навчання, диференціація навчання, безперервна освіта є структурними елементами і змістовими складовими загальної інформатизації освіти в широкому значенні цього поняття (рис. 1.2), тобто інформаційного підходу в освіті.

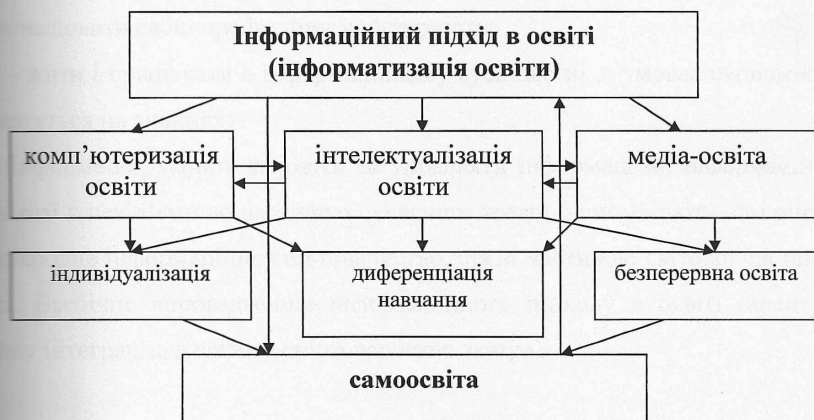

Рис. 1.2. Структура інформатизації освіти

Ще в кінці 90-х років ХХ століття дійсний член АПН України М. Д. Ярмаченко писав: «Життя вимагає створення такої *дидактичної системи*, яка б давала змогу учням не тільки засвоювати більшу суму знань, *умінь і навичок* (сама по собі вона буде недостатньою), але й *формувати* у них *уміння швидко орієнтуватися в тій чи іншій галузі знань, знаходити потрібну інформацію*, тобто систему, яка готувала б учнів до самоосвітньої діяльності» [241, с. 5-11] (курсив наш – О. Д.). Але досі ця проблема не є повністю вирішеною, хоча інформаційна культура, інформаційна компетентність, інформаційна грамотність стають сьогодні обов'язковою умовою до підготовки майбутніх спеціалістів.

Одним з основних результатів процесу інформатизації освіти, на нашу думку, повинно стати появлення в учнів здатності використовувати сучасні інформаційні та комунікаційні технології для роботи з інформацією: вміння шукати необхідні дані, організувати, обробляти, аналізувати, оцінювати їх, продукувати і розповсюджувати інформацію відповідно до своїх цілей. Ця здатність повинна забезпечити учням можливість:

- успішно продовжувати освіту протягом усього життя, включаючи отримання освітніх послуг із використанням Інтернету;
- підготуватися до обраної професійної діяльності та постійно вдосконалювати свою професійну майстерність;
- жити і працювати в інформаційному суспільстві, в умовах економіки, що базується на знаннях.

Інформація, вміння володіти та управляти інформацією, інформаційні технології є невід'ємною частиною сучасного життя, допомагають нам вийти за національне інформаційне співтовариство, стати частиною світової системи знань. Всебічне впровадження інформаційного підходу в освіті гарантує успішну інтеграцію в світове співтовариство завтра.

1.2. Сутність професійної компетентності та її складових у світлі компетентнісного підходу в освіті

У сучасному освітньому просторі мета підготовки професійно-компетентних спеціалістів для різних галузей людської діяльності набуває особливої актуальності. Професійно-компетентний спеціаліст має сам визначити цілі своєї діяльності, визначити шляхи й засоби їх досягнення, відповідати за наслідки їх реалізації. Дж. Равен стверджує: «Суспільство потребує нових переконань і сподівань. Але їх неможна розвивати безвідносно до особистих систем цінностей, і система освіти, шкільної та

соціальної, повинна це враховувати. <...> Ті, хто зацікавлені у розвитку компетентності, повинні допомогти людям замислитися над тим, як повинні функціонувати організації та як вони функціонують насправді, замислитися над своєю роллю та над роллю інших людей у суспільстві» [174, с. 74-75]. Безумовно, без якісної підготовки фахівців не можливий інноваційний, соціально-економічний та соціокультурний розвиток суспільства.

У Законах України «Про освіту», «Про вищу освіту», Державній національній програмі «Освіта» (Україна XXI ст.) окреслено основні принципи її розбудови (гуманітаризація та демократизація освіти; пріоритетність загальнолюдських цінностей; створення умов для повної реалізації всебічного розвитку кожної людини); визначено найважливіші завдання та вимоги до рівня професійної підготовки майбутніх фахівців. У відповідності до модернізації змісту освіти загалом завданнями професійної освіти є: підготовка кваліфікованого працівника відповідного рівня, конкурентноспроможного на ринку праці, компетентного, відповідального, який не тільки добре володіє своєю професією, але й орієнтується в суміжних сферах діяльності, здатного до ефективної роботи за спеціальністю на рівні світових стандартів, готового до постійного професійного росту, соціальної та професійної мобільності. До того ж, розвиток вищої освіти України в контексті Болонського процесу посилює актуальність питання формування професійної компетентності сучасного фахівця. З цього приводу М. Б. Євтух та І. С. Волощук справедливо зазначають, що запорукою якісної професійної підготовки майбутніх фахівців є ефективні засоби реалізації якісного функціонування системи вищої освіти [72, с. 70]. Якісність вищої освіти, перш за все, пов'язана зі здобуттям таких професійних знань і вмінь, які дають змогу кожному фахівцеві «максимально реалізувати свій інтелектуально-творчий потенціал», «ефективно пристосуватися до швидкоплинних змін на ринку праці», «оптимально використовувати накопичений освітній капітал в умовах кардинальних світоглядних змін», а також відповідають здібностям, схильностям та інтересам індивіда [Там

Саме в процесі освіти та професійної підготовки формуються і розвиваються складові професійної компетентності фахівця.

Багато сучасних українських учених підкреслюють тезу про те, що в сучасний період розвитку інформаційного суспільства в Україні істотно зростають вимоги до кваліфікації та якості підготовки майбутніх фахівців [12; 145; 149; 154]. І це природно, оскільки одним із наслідків демократичної революції у світі стало загострення проблеми соціальної некомпетентності. Ця категорія давно входить до апарату соціальної психології і в цьому розумінні відображає, передусім, рівень адаптованості індивіда до конкретних соціальних умов. Провідні західні фахівці визначають, зокрема, різке зниження адекватності свідомості та самосвідомості пересічного члена розвинутого постіндустріального суспільства та його здатності до самореалізації [180].

За результатами соціальної експертизи значущість у сучасному суспільстві високої професійної компетентності, що визначає конкурентоспроможність працівника в Україні, становить 47,8%, а правової компетентності – 11,5% [149]. Тоді як у розвинутих країнах значущість цих видів компетентності набагато вища (відповідно 85,8% та 24,8%). Компетентність і набуті знання є чинником інноваційної активності людини (21,2%) [239, с. 153-154].

За результатами дослідження пріоритетних проблем російської системи освіти серед причин, що гальмують реформування вищої школи, на недостатній рівень професіоналізму і компетентності управлінських кадрів припадає 24% [99, с. 33]. Водночас некомпетентність управлінців, за результатами соціологічного дослідження, стримує розвиток системи вищої освіти в Україні у більшій мірі (35,3%), якщо порівнювати з результатами російського дослідження [149].

Група вчених Донецького інституту управління (В. Носков, А. Кальянов, О. Єфросініна) слушно зазначає: «Компетентність як сформована здатність, достатня, щоб жити комфортно, професіоналізм,

вміння нестандартно мислити й спілкуватися, набуття особистого досвіду, впевненість у собі, розвиток здібностей, глибокі знання – це досить невеликий перелік якостей майбутнього фахівця, умов для прийняття методично правильного рішення, забезпечення психологічно та організаційно обґрунтованого управління» [149]. Отже, компетентність і професіоналізм є ключовими чинниками суб'єктної реалізації індивіда [184, с. 198-506]. При цьому регулюючим фактором професійного зростання та творчої активності людини є самосвідомість як досить сталий комплекс уявлень і суджень індивіда про самого себе, про вміння, навички і можливості особистості.

Таким чином, сучасна освітня парадигма спрямована на індивідуалізацію навчального процесу, на особистісний розвиток кожного студента, на удосконалення фахової підготовки, на ефективне формування професійної компетентності.

Компетентнісний підхід в освіті зародився в педагогічній науці в кінці 60-х – на початку 70-х років ХХ ст. на Заході, у кінці 80-х – у СРСР. Але саме останнім часом поширюється освіта, яка базується на визначених і обґрунтованих компетенціях особистості – СВЕ (competence-based education). Ця модернізація освіти на *компетентнісних засадах*, проблеми становлення і розвитку професійної компетентності сучасного фахівця та її складових активно обговорюються й розробляються в наукових колах. Великий внесок у розробку цих питань зробили такі науковці, як: Є. Бачинська, В. Болотов, Т. Браже, С. Гончаренко, Д. Ельконін, Е. Зеєр, І. Зимня, І. Зязюн, Т. Іванова, Я. Коломінський, К. Корсак, А. Маркова, Н. Ничкало, Дж. Равен, С. Трішина, П. Фрумін, В. Хутмакер, А. Хуторської, С. Шишов та ін. У сучасній науці стверджується, що *компетентнісний підхід* – це сукупність загальних принципів визначення цілей освіти, добору її змісту, організації навчально-виховного процесу та оцінювання навчальних результатів. На підґрунті міжнародних і вітчизняних досліджень із цієї проблеми учасниками робочої групи, створеної в рамках проекту ПРООН «Освітня політика та освіта «рівний – рівному»», було розроблено орієнтовний перелік із семи ключових

компетентностей, з яких складається компетентнісний підхід у навчанні: мовна, загальнокультурна, громадянська, підприємницька, соціальна компетентності, компетентність з інформаційно-комунікаційних технологій, здоров'язберігаюча [106, с. 90].

Компетентнісний підхід в освіті безпосередньо пов'язано з ідеєю спрямованості та цілезаданості навчально-виховного процесу, з формуванням у педагогів професійної компетентності. Але тут виникають питання не тільки змістовного характеру (у чому полягає суть компетентнісного підходу в освіті?), але й термінологічного (що є компетентність і компетенція? чим вони різняться? які види компетентностей і компетенцій складають професійну компетенцію?).

Як свідчить аналіз спеціальної літератури, дослідження ведуться в різних напрямках: визначення компонентів професійної підготовки та умовників професійної освіти (О. Алексюк, В. Андрущенко, Г. Балл, В. Безпалько, В. Галузинський, М. Євтух, Н. Ничкало та ін.); формування професійних вимог до фахівця (О. Бермус, Н. Єфремова, І. Зимня, І. Цодікова, G. Moskowitz, R. L. Oxford, R. C. Scarcella, E. Tarone, G. Yule та ін.); формування професійної компетентності майбутнього педагога (В. Баркасі, В. Введенський, А. Карпова, В. Лозова, А. Маркова, Л. Мітіна, І. Міщенко, Т. Сорокіна, Т. Сорочан, О. Шиян та ін.); вивчення змісту професійно-педагогічної діяльності вчителя/викладача (Л. Абдуліна, В. Антипова, Б. Вульфсон, Л. Кузнецова, Н. Кузьміна, Ю. Яновський та ін.); обґрунтування сучасних вимог до професійної підготовки студентів (В. Бондар, В. Лозова, О. Пехота, С. Сисоева та ін.); оцінювання професійно-педагогічної майстерності педагога (Е. Гусинський, Н. Дудкіна, І. Купріянова, Ю. Турчанінова та ін.). Цілі та завдання цих наукових досліджень спрямовано на визначення умов, факторів, критеріїв професійної компетентності майбутніх спеціалістів, розробку шляхів її вдосконалення.

Компетентнісний підхід ґрунтується на двох базових поняттях: компетенція та компетентність. Необхідно зазначити, що понятійний апарат,

який характеризує смисл компетентнісного підходу в освіті, трактується в залежності від співвідношення цих понять. Але, на жаль, серед науковців немає єдиної думки щодо трактування значення цих термінів (деякі вчені використовують поняття «компетенція» і «компетентність» як синоніми, але зазвичай більшість дослідників чітко їх розрізняють), визначення їх складових частин (наприклад, виділяються від 3 до 37 видів компетентностей і компетенцій). Проте всі вчені, що досліджували природу компетентності та компетенції, вказують на їх різнобічний, багатоаспектний та системний характер.

Так, із точки зору представників *синергетичного підходу*, модель освіти, спрямованої на формування компетентності, повинна бути відкритою, тобто для неї повинна бути характерною постійна мінливість, стохастичність і невизначеність підсистем. Між підсистемами постійно повинен відбуватися обмін енергією, інформацією, речовиною. Сучасна система освіти спрямована на відкритість майбутньому, а її подальший розвиток пов'язано з подоланням закритості та наданням процесу навчання творчого характеру. На нашу думку, з позицій синергетики компетентнісний підхід задовольняє всім вимогам побудови відкритої системи освіти. О.Є. Остапчук слушно зауважує: «Синергетика включає в розвиток педагогічної системи минуле й майбутнє, що є важливим у дослідженнях системи роботи вчителя. З огляду на це, вона функціонує як культурний ретранслятор, що забезпечує піднесення й майбутнє цивілізації» [155, с. 95].

А.В. Хуторської з позицій *особистісно-орієнтованого навчання* вважає, що компетенція – це сукупність взаємозв'язаних якостей особистості (знань, умінь, навичок, способів діяльності), які задаються до певного кола предметів і процесів, необхідних для того, щоб продуктивно діяти у зв'язанні до них, тобто це сукупність смислових орієнтацій, які необхідні для продуктивної діяльності. А компетентність – володіння людиною відповідною компетенцією, яка включає особистісне відношення до неї та до предмету діяльності [224, с. 60]. Як окрему структуру дослідник виокремлює

компетентною компетенцією, визначаючи її як сукупність взаємозв'язаних змістових орієнтацій, знань, умінь, навичок і досвіду діяльності учня, які необхідні для того, щоб здійснювати особистісно та соціально значущу продуктивну діяльність у відношенні до об'єктів реальної дійсності [224, с. 62].

В. М. Введенський зазначає, що введення в науковий обіг поняття «професійна компетентність» доцільне, обумовлене широтою його змісту, інтегративною характеристикою, де поєднуються такі поняття, як «професіоналізм», «кваліфікація», «професійні здібності» тощо. На його думку, компетентність – це певна особистісна характеристика, а компетенція – сукупність конкретних професійних або функціональних характеристик [23, с. 51].

Культурологічний підхід в освіті, пов'язаний з ідеєю створення умов для розвитку мислення, що «породжує» (М. К. Мамардашвілі), збагатив творчим змістом концепції компетентнісного підходу, де компетентність розуміється як творча реалізація внутрішньо утвореної цілісної структури діяльності на підґрунті наявних знань, умінь і навичок, отриманих у процесі навчання (А. П. Тряпідина). У цьому випадку процес формування компетентності, в тому числі й інформаційної, пов'язується з організацією навчально-пізнавальної діяльності як культуровідповідної, у ході якої створюються можливості виходу за межі заданої ситуації, де й відбувається розвиток мислення, що «породжує», і накопичення творчого потенціалу особистості.

На думку Т. О. Гудкової, «Компетенція – первинне поняття, яке означає процес навчання, що виявляється в засвоєнні певної предметної царини, в умінні мислити її категоріями. Компетентність визначається як володіння відповідною компетенцією, що містить особистісне відношення до неї і предмету діяльності; як якість особистості, що виявляється в здатності та схильності її до діяльності, що ґрунтується на знаннях і досвіді» [52, с. 10-11].

Деякі дослідники пов'язують поняття компетентності/компетенції (не розрізняючи їх) з формуванням умінь. Так, Г. М. Коджаспірова вважає, що «педагог повинен оволодіти певними педагогічними вміннями, для того щоб бути компетентним педагогом» [104, с. 428]. Проте С.Є. Шишов і В.А. Кальней чітко розрізняють поняття: «Вміння – це дія в специфічній ситуації. Вміння – це компетенція в дії. Компетенція – це те, що породжує вміння» [233, с. 79].

Дж. Равен визначає *компетентність* як специфічну здатність, яка є необхідною для ефективного здійснення конкретної дії в конкретній предметній сфері та яка включає вузькоспеціальні знання, особливі предметні навички, способи мислення, а також розуміння відповідальності за свої дії [175, с. 6].

У різних дослідженнях компетентність розглядається як системна якість, що інтегрує особистісні, предметні та інструментальні особливості її компоненти (О. Г. Бермус); вона не є простим володінням знаннями, а є постійним прагненням до їх оновлення та використання в конкретних ситуаціях, тобто володіння мобільними й оперативними знаннями; це гнучкість мислення, тобто здатність до вибору найбільш оптимальних та ефективних рішень і відкидання помилкових, хибних (М. А. Чошанов); це вміння, навички здійснення педагогічної діяльності (А. Н. Журавльова, Н. Ф. Тализіна, Р. К. Сакуров, А. І. Щербаков).

Отже, *компетентність* – це спосіб існування знань, умінь, освіченості, що сприяє особистісній самореалізації, знаходженню тому, хто навчається, свого місця в світі, внаслідок чого освіта стає високо мотивованою, особисто значущою, забезпечує необхідність особистісного потенціалу, визнання особистості оточуючими та усвідомлення нею своєї значущості.

Таким чином, компетентнісний підхід в освіті безпосередньо пов'язано з високою цілеспрямованістю та цілезаданістю навчально-виховного процесу. Саме тому *компетенції* характеризують найвищий, узагальнений рівень знань і навичок (О. Г. Бермус), який визначається статутами, нормативними

документами, посадовими інструкціями, навчальними програмами (А. К. Маркова). *Компетенція* – це соціальна вимога (норма), яка є заданою наперед, до освітньої підготовки фахівця, й є необхідною для його якісної продуктивної діяльності у відповідній сфері, а *компетентність* – комплексна інтегративна характеристика особистості (С. В. Трішина, А. В. Хуторської). Також багатьма дослідниками компетентність розглядається як уміння актуалізувати накопичені знання та вміння, коли це необхідно, використовувати їх у процесі реалізації своїх професійних завдань, тобто наявна особистісна якість (сукупність якостей) фахівця та особливо необхідний досвід діяльності у заданій сфері. Компетентність проявляється та здобувається в діяльності. Отже, компетентнісний підхід в освіті зумовлює формування у педагогів професійної компетентності.

Аналіз наукової літератури дозволяє виділити наступні *підходи до визначення професійної компетентності*:

1. Категорія «*професійна компетентність*» невідривно пов'язана з поняттям «*культура*», є результатом розвитку особистості, її освіченості та відповідності (Є. В. Бондаревська, В. К. Буряк, Б. С. Гершунський, А. І. Пьскунов, В. Р. Попова та ін.). *Загальнокультурна компетентність* є сукупністю трьох аспектів: смислового (адекватність осмислення ситуації в культурному контексті); проблемно-практичного (адекватність розпізнавання ситуації, адекватна постановка питання та ефективне виконання цілей, завдань, норм у певних обставинах); комунікативного (адекватне спілкування в ситуаціях культурного контексту та відповідно до культурних зразків спілкування та взаємодії). Таким чином, *професійна компетентність* є важливим компонентом загальнокультурної компетентності кожної людини. Як Є. В. Бондаревською, *педагогічна культура* є «динамічною системою педагогічних цінностей, способів діяльності та професійної діяльності людини» [24].

Як відомо, *формування професійних умінь учителя*, його професійна компетентність, професійна культура щільно пов'язані з *педагогічною*

культурою, яка є обов'язковим компонентом загальної культури особистості в суспільстві. Але педагогічна культура, на думку В. К. Буряка, ширша ніж культура професійного виду діяльності, бо, з одного боку, вона «являє собою частину загальної культури як суспільства в цілому, так і кожної окремої людини»; з другого боку, «це культура конкретної професійної групи – вчителів», тобто вона є «культурою професійною, стосовно до фахівців-викладачів» [27, с. 32-33]. Вона якісно характеризує не тільки роботу вчителя (викладача, вихователя), але й тип педагогічного впливу певних колективностей (сім'я, виробничий колектив та ін.) [27, с. 12, 32-33].

2. *Професійна компетентність як система якостей та умінь* (Т. Г. Браже, В. М. Введенський, М. І. Запрудський та ін.). На думку В. М. Введенського, *професійна компетентність* – це ефективне використання в реальній освітній практиці певного набору знань, умінь і навичок. Важливими складовими професійної компетентності педагога є комунікативна, регулятивна, інтелектуально-педагогічна, операціональна та інформаційна компетентності [31].

За Т. Г. Браже, *професійна компетентність* – це система, до якої належать філософські, психологічні, соціологічні, культурологічні та особистісні аспекти. Професійна компетентність людей, що працюють у системі «людина – людина» (педагоги, лікарі, юристи, працівники обслуговуючої галузі), визначається не тільки базовими (науковими) знаннями та вміннями, але й ціннісними орієнтаціями фахівця, мотивами його діяльності, розумінням ним себе у світі та світу навколо себе, стилем взаємовідносин з людьми, з якими він працює, його загальною культурою, здатністю до розвитку свого творчого потенціалу. В професії педагога до цього списку додається: володіння методикою викладання предмету, здатність розуміти та впливати на духовний світ своїх вихованців; повага до професійно значущі якості. Відсутність хоча б одного з цих компонентів змінює всю систему та зменшує ефективність діяльності педагога [25].

Професійна компетентність – це система знань, умінь і навичок, професійно значущих якостей особистості, що забезпечують можливість здійснення професійних обов'язків певного рівня (М. І. Запрудський) [81].

Такі показники професійної компетентності є володіння професійними знаннями та умінями, ціннісні орієнтації в соціумі, культура мовлення, культура, яка проявляється в стилі спілкування, відношенні до себе, своєї професійної діяльності та її здійсненні.

3. Компетентність фахівця як система взаємопов'язаних компетенцій

(Л. І. Баєва, С. В. Трішина, А. В. Хуторської та ін.). А. В. Хуторської запропонує трьохрівневу ієрархію компетенцій (ключові, загальнопредметні, предметні) та визначає перелік освітніх компетенцій (ціннісно-смілова, загальнокультурна, навчально-пізнавальна, інформаційна, комунікативна, соціально-трудова, особистісного вдосконалення), які залежать від цілей освітньої освіти, структурної презентації соціального досвіду та досвіду особистості учня (студента), який дозволяє йому оволодіти соціальним досвідом, отримати навички життя і практичної діяльності в суспільстві [224, 225]. Розглянемо систему ключових освітніх компетенцій, запропонованих автором, більш детально.

1. *Ціннісно-смілова компетенція* – це компетенція в сфері світогляду – пов'язана з ціннісними уявленнями учня, його здатністю бачити та розуміти оточуючий світ, орієнтуватися в ньому, усвідомлювати свою роль і відповідальність, вміти обирати цільові й смислові установлення для своїх дій і рішення, приймати рішення. Ця компетенція забезпечує механізм самозначення учня в ситуаціях навчальної або іншої діяльності. Саме від цієї компетенції залежить індивідуальна освітня траєкторія учня і програма його життєдіяльності загалом.

2. *Загальнокультурна компетенція* – коло питань, в яких учень повинен бути добре обізнаним, мати знання та досвід діяльності. Це особливості національної та загальнолюдської культури, духовно-моральні основи життя людини і людства, окремих народів, культурологічні засади родинних,

...вільних, суспільних явищ і традицій, роль науки і релігії в житті людини, вплив на світ, компетенції у сферах побуту та культурному дозвіллі (наприклад, володіння ефективними способами організації вільного часу).

3. *Навчально-пізнавальна компетенція* – це сукупність компетенцій учня у сфері самостійної пізнавальної діяльності, до якої входять елементи загальної, методологічної, загальнонавчальної діяльності, що співвідноситься з реальними об'єктами пізнання: знаннями, вміннями цілепокладання, планування, аналізом, рефлексією, самооцінкою навчально-пізнавальної діяльності. Учень оволодіває креативними навичками продуктивної діяльності: добуванням знань безпосередньо з реальності, володінням способами дій у нестандартних ситуаціях, евристичними методами рішення проблем. У рамках цієї компетенції визначаються вимоги відповідної функціональної грамотності: вміння відрізнити факти від домислів, володіння загальнонавчальними навичками, використання імовірнісних, статистичних та інших методів пізнання.

4. *Інформаційна компетенція*, яка забезпечує навички діяльності учня з інформацією, що міститься в навчальних предметах та освітніх царинах, в сучасному світі. За допомогою реальних об'єктів (телевізор, магнітофон, телефон, факс, комп'ютер, принтер, модем, копір) та інформаційних технологій (аудіо- та відеозапис, електронна пошта, ЗМІ, Інтернет) визначаються вміння самостійно шукати, аналізувати та відбирати необхідну інформацію, організувати, перетворювати, зберігати та передавати її.

5. *Комунікативна компетенція* – знання необхідних мов, засобів комунікації з оточуючими та віддаленими людьми і подіями; навички роботи в групі, володіння різними соціальними ролями в колективі. Учень повинен вміти відрекомендувати себе, написати листа, анкету, заяву, спитати, запитати тощо.

6. *Соціально-трудова компетенція* – це володіння знанням і досвідом у соціально-суспільній діяльності (виконання ролі громадянина, наглядача, працівника, виборця тощо), в соціально-трудовій сфері (права споживача,

виробника), в сфері родинних відносин і обов'язків, у економіці та права, у професійному самовизначенні. До цієї компетенції входять, наприклад, вміння аналізувати ситуацію на ринку праці, діяти у відповідності до особистої та суспільної користі, володіти етикою трудових і громадянських взаємовідносин. Учень оволодіває мінімально необхідними для життя в сучасному суспільстві навичками соціальної активності та функціональної грамотності.

7. *Компетенція особистісного вдосконалення* спрямована на засвоєння способів фізичного, духовного та інтелектуального саморозвитку, емоційну саморегуляцію та самопідтримання. Реальним об'єктом тут є сам учень. Він оволодіває способами діяльності у власних інтересах та можливостях, що здійснюються в його безперервному самопізнанні, розвитку необхідних для людини особистісних якостей, формуванні психологічної стійкості, культури мислення і поведінки. До цієї компетенції відносяться знання особистої гігієни, піклування про власне здоров'я, полового життя, внутрішня екологічна культура, а також комплекс якостей, пов'язаних із основами безпеки життєдіяльності.

А. В. Хуторської вважає, що у ключових освітніх компетенціях відображають концентроване взаємопов'язане втілення такі компоненти змісту навчально-предметного (метапредметного) змісту освіти, як: 1) реальні об'єкти діяльності, що вивчається; 2) загальнокультурні знання про дійсність, що вивчається; 3) загальнонавчальні вміння, навички, способи діяльності [224, с. 5-64].

Г. І. Баєва підкреслює, що *компетентність* фахівця – це «привласнена, рефлексивна ним у ході професійної діяльності *система соціально-культурних та особистісно-значущих компетенцій*», тому розмежує ключові компетенції: навчально-пізнавальну, інформаційну, комунікативну, соціально-трудова, особистісного вдосконалення (дещо звужуючи визначення А. В. Хуторського) – і «суперкомпетентності» як діяльнісні характеристики людини (трудова, навчальна, ігрова, комунікативна) [11].

4. Виокремлення професійної компетентності з проблеми організації професійної підготовки (Є. М. Павлютенков, О. І. Піскунов та ін.). Дослідники трактують *професійну компетентність як форму здійснення педагогічної діяльності*, що обумовлена глибоким знанням властивостей предметно-творювальних предметів (людина, група, колектив) цієї праці, вільним використанням знаряддями виробництва, відповідністю конкретного предметного змісту праці, характеру виконуваних робіт суб'єктивним, професійно важливим якостям учителя, його самооцінці, працелюбності (Є. М. Павлютенков) [156]. Тобто, вважається, компетентність і майстерність – різні поняття.

5. Визначення співвідношення понять «професійна компетентність» і «готовність до професійної діяльності». Розуміння категорії «готовність до професійної діяльності» в психолого-педагогічній літературі досить різноманітне: *установка* (Д. Н. Узнадзе, Д. С. Прангішвілі та ін.); *перестартовий стан* (В. А. Алаторцев, А. Д. Ганюшкін, А. Ц. Пуні та ін.); *стан діяльності* (Л. С. Нарсесян, В. Н. Пушкін та ін.); *стан особистості*, що характеризує діяльність (В. П. Безухов, Н. І. Кузнецова та ін.); *сукупність професійно обумовлених вимог до вчителя* (І. Ф. Ісаєв, Є. Н. Шиянов та ін.); *структурне утворення, система професійно значущих якостей, ознак компетентності, вмій* (Є. П. Белозерцев, К. М. Дурай-Новакова, М. В. Калеснікова); *сутнісний компонент професійної компетентності* (В. В. Койнова, А. І. Міщенко та ін.); *результат професійної підготовки* (В. В. Дзвильчук, В. В. Серіков, В. О. Сластьонін та ін.).

За Т. М. Сорокіною [199, с. 110-111], *професійна компетентність* – єдність його теоретичної та практичної *готовності* до здійснення педагогічної діяльності, тобто компетентність – один із ступенів професіоналізму, складова педагогічної діяльності, здатність особистості вирішувати різні типи педагогічних задач. А *професійна компетентність* вчителя – *динамічний, процесуальний бік його професійної діяльності*, характеристика професійного росту, професійних (мотиваційних

діяльнісних) змін.

Тієї самої думки дотримується Є. М. Бачинська [16], уточнюючи, що «професійною компетентністю» слід розуміти *інтегровану особистісну характеристику*, що включає психологічну (розуміння та усвідомлення своєї діяльності) та теоретичну (набуття особистісно значущих знань і *готовність*) педагога до діяльності, його здатність вирішувати на практиці педагогічні задачі та виконувати роботу загалом. «Формування та розвиток “професійної компетентності” є процесом безперервним» [Там само]. Дослідниця підкреслює, що модель професійної компетентності (яка відображає своє відображення в описових кваліфікаційних характеристиках, *навичках* спеціаліста, професіограмах тощо) пов'язана зі створенням у свідомості образу ідеального спеціаліста, який здійснює ідеальну педагогічну діяльність.

6. *Професійна компетентність розглядається під психологічним кутом як характеристика особистості вчителя* (М. К. Кабардов, О. І. Панарін та ін.). Професійна компетентність – найважливіша характеристика *готовності* вчителя, сукупність комунікативних, організаторських умінь, *навичок* здатність і готовність практично використовувати ці вміння у своїй роботі [159]. Отже, поняття «професійна компетенція» зводиться до *готовності* певних умінь учителя, не враховуються ані знання, ані *особистісні* якості.

7. *Професійна компетентність як рівень освіченості фахівця, особистої культури особистості*, що характеризується володінням *теоретичними* засобами пізнавальної та практичної діяльності (В. С. Гершунський, Г. Д. Щекатунова та ін.). Тобто професійна компетентність визначається рівнем власне професійної освіти, досвідом та *особистими* здібностями людини, її прагненням до безперервної освіти й самовдосконалення, творчого відношення до справи.

8. *Професійна компетентність – якість особистості*, яка необхідна *вчителю*, тому що він безпосередньо бере участь у навчанні та вихованні

учнів, а також керує власною й учнівською діяльністю та оцінює їх (В. В. Гаврилюк, Є. О. Климов, М. І. Лук'янова, Р. Х. Шакуров та ін.).

Так, М. І. Лук'янова визначає *психолого-педагогічну компетентність вчителя* як *сукупність певних якостей* (властивостей) особистості з високим рівнем професійної підготовки до педагогічної діяльності та ефективній взаємодії з учнями в освітньому процесі [123, с. 56-57].

Є. О. Климов пропонує брати до уваги той факт, що поняття «професіоналізм» буде завжди детерміновано предметним оточенням, в якому здійснюється *діяльність особистості* [101]. *Професіоналізм* означає *високу якість, глибоке оволодіння професією* через якісне, професійне *завдання компетенцій* (В. В. Гаврилюк, Г. Г. Сорокін) [41].

9. *Визначення професійної компетентності з позицій діяльнісного підходу* (Н. В. Кузьміна, А. К. Маркова, Н. В. Матяш, Є. М. Павлютенков, В. А. Пискунов, О. О. Шиян та ін.).

А. К. Маркова [129] під *професіоналізмом* розуміє «нормативні вимоги професії до особистості людини». У автора професіоналізм – це сукупність, набір особистих характеристик людини, необхідних для успішного виконання праці. Таке поняття умовно називається «*нормативний професіоналізм*». Дослідниця вважає, що *професійна компетентність* є сукупність п'яти блоків (складових) *трудової діяльності вчителя*: *педагогічна діяльність, педагогічне спілкування, особистість педагога, вченість, вихованість*. У кожному з цих блоків виокремлюються *об'єктивно необхідні педагогічні знання* (відомості з психології, педагогіки про сутність праці вчителя, особливостях його педагогічної діяльності, особистості, спілкування; про психічний розвиток учнів, їхніх вікових особливостях), *уміння* (дії, що виконуються на достатньо високому рівні), *професійні психологічні позиції* (стійкі системи відношень учителя до учнів, ставлення до себе, які виражають його самооцінку, рівень професійних домагань пов'язаних з мотивацією вчителя, усвідомленням смислу своєї праці), *педагогічні особливості* (якості), що стосуються пізнавальної (педагогічне

вчення, рефлексія, самоцінювання, спостережливість) і мотиваційної (структурування, мотиви, інтереси особистості) сфер. Отже, *професійна компетентність* трактується як *психічний стан*, що дозволяє діяти ефективно та відповідально, *володіння людиною здатністю та умінням виконувати певні трудові функції*, які містяться в результатах праці людини [114].

Дослідники (Н. В. Кузьміна, Є. С. Кузьмін, З. Ф. Єсарева та ін.) уводять наукового обігу поняття «*професійно-педагогічна компетентність*», під яким розуміють сукупність умінь педагога як суб'єкта педагогічного впливу найближчим чином структурувати наукове та практичне знання в цілях ефективного вирішення педагогічних завдань.

З акмеологічного боку ця проблема досліджується в роботах Н. В. Кузьміної [116], де *професійна компетентність* визначається як *здатність педагога перетворювати спеціальність*, носієм якої він є, на *засіб становлення особистості учня* з урахуванням обмежень і наказів, що накладаються на навчально-виховний процес вимогами педагогічної норми, яку він здійснюється. Вчена пропонує *класифікацію складових професійної компетентності*: 1) спеціальна і професійна компетентність у царині спеціальності, що викладається; 2) методична компетентність у сфері засобів набування знань, умінь, навичок учнів; 3) соціально-психологічна компетентність у сфері процесів спілкування; 4) диференційно-психологічна компетентність у сфері мотивів, здібностей учнів; 5) аутопсихологічна компетентність у сфері позитивних якостей і недоліків власної діяльності та особистості.

III. Професіональна компетентність як усвідомлення людиною свого професійного призначення (О. Р. Фонарьов та ін.). На думку О. Р. Фонарьова, *професіонал* – це людина, яка усвідомила своє особистісне призначення, яка є суб'єктом своєї праці та володіє діяльністю загалом, результати праці якої вимірює за результат, що було закладено в меті, яка усвідомлює свою відповідальність за наслідки реалізації діяльності та володіє свободою у

створенні засобів її виконання» [221, с. 237]. Тобто професіонал характеризується творчістю, свободою та відповідальністю, він визначається не залежністю до певної професії, а «способом життя, станом душі» [221, с. 239].

Таким чином, поняття «професійна компетентність» багатоаспектне та розглядається, передусім, як інтегральна характеристика діяльності, функціонування та особистості (А. К. Маркова), що визначається через співвідношення мотиваційної та операціональної сфери особистості. Професійний розвиток розглядається вченими (наприклад, Л. М. Мітіною) як розвиток, становлення, інтеграція та реалізація в професійній праці особистісних якостей та особливостей, професійних знань та умінь, а головне – активне якісне перетворювання вчителем свого внутрішнього світу, що призводить до принципово нового його устрою й способу життєдіяльності – повної реалізації у професії» [137, с. 11].

Аналіз наукової літератури показує, що вчені, які досліджують проблеми компетентності педагога, не тільки використовують у своїх роботах різні терміни: «професійна компетентність» (Є. Бачинська, В. Засленський, Б. Гершунський, Т. Добудько, А. Маркова, Т. Сорокіна), «педагогічна компетентність» (Л. Мітіна, С. Стрельникова), «професійно-педагогічна компетентність» (Н. Кузьміна, Є. Кузьмін, Ю. Кулюткін, В. Бідреза, Г. Сухобська), але й по-різному визначають зміст поняття, його структуру. Різні підходи до визначення поняття «професійної компетентності» та її складових компонентів узагальнено в табл. А.1 (Додаток А).

Слід зазначити, що розгляд професійної компетентності лише в психологічному аспекті обмежує її структуру, поза увагою залишається система психолого-педагогічного та предметно-методичного циклів. Таким чином, необхідне уточнення сутності професійної компетентності через визначення її окремих видів та складових частин.

Існують різні точки зору щодо структури професійної компетентності.

Наприклад, виокремлюються такі *складові професійної компетентності*: філософський, психологічний, соціологічний, культурологічний, методичний та особистісний аспекти, які виражаються в таких показниках, як володіння професійними знаннями та вміннями, ціннісні орієнтації в соціумі, культура, що відбивається у мовленні, стилі спілкування, відношенні вчителя до себе, до своєї практичної діяльності та її здійсненні (Т. Г. Браже); діяльнісна, комунікативна, соціальна компетентності (Л. М. Мітіна); гностичний, етико-смысловий, діяльнісний, особистісний компоненти (А. К. Маркова); методико-теоретичний, психологічний, операціонально-технологічний компоненти (Т. В. Добудько) тощо.

Г. К. Селевко, наприклад, наголошує на необхідності набуття таких *ключових суперкомпетентностей*:

- *комунікативна* – вміння вступати в комунікацію з метою бути зрозумілим, володіння вміннями спілкування;
- *автономізаційна* – вміння саморозвитку і самопрезентації, здатність до самовизначення, самоосвіти, конкурентноздатності;
- *соціальна* – вміння жити і працювати разом з іншими людьми у трудовому колективі, в єдиній команді;
- *продуктивна* – вміння працювати і заробляти, здатність до створення нового продукту, вміння приймати рішення і відповідати за них;
- *моральна* – готовність, здатність і потреба жити за загальнолюдськими моральними законами;
- *інформаційна* – володіння інформаційними технологіями, вміння працювати зі всіма видами інформації [187, с. 11].

Узагальнюючи різні підходи до визначення поняття «професійна компетентність», можна виокремити *ключові категорії*, що становлять її *своєрідний зміст*: професійні знання та вміння, культура професійної діяльності, професійні цінності та стереотипи, готовність педагога до діяльності, мотивація, розуміння кола тих питань, які визначає професія,

визначення “себе” в своїх діях, визначення своєї ролі та місця в діяльності. Саме від ступеня розвитку цих категорій залежить якість педагогічної діяльності.

Розглядаючи зміст професійної компетентності фахівців, слід також визначити складну, динамічну систему мотивів, особистісних помислів і цінностей, що постійно розвивається. Вона містить індивідуально вироблені стратегії, засоби орієнтації в дійсності та підходи щодо вирішення завдань і включає такі **компоненти** [3; 30; 61; 91; 144]:

- компетентність діяльності, спілкування та саморозвитку особистості фахівця як основу всієї інтегральної компетентності;
- професійна творчість діяльності, що включає спрямованість на системний пошук засобів і прийомів вирішення проблем професійної діяльності;
- системне та модельне мислення як необхідна умова організації та здійснення управлінської праці при вирішенні складних нестандартних завдань;
- конкретно-предметні знання, що є підґрунтям формування компетентності;
- праксеологічна, рефлексивна та інформаційна озброєність при вирішенні різних проблем професійної діяльності.

Таким чином, основними *рисами компетентнісного підходу до підготовки фахівця* є:

- загальносоціальна та особистісна значущість знань, умінь, навичок, цінностей і засобів продуктивної діяльності, що формуються;
- чітке визначення цілей професійно-особистісного вдосконалення, що здійснюється в поведінкових й оціночних термінах;
- виявлення певних компетенцій, які є цілями розвитку особистості;
- формування компетенцій як сукупності смислових орієнтацій, які виходять на розумінні національної та загальнонародської культури;

- наявність чіткої системи критеріїв виміру, які можна обробляти статистичними методами;
- виявлення педагогічної підтримки особистості, яка формується, та створення для неї «зони успіху»;
- індивідуалізація програми вибору стратегії для досягнення мети;
- створення ситуацій для комплексної перевірки вмінь практичного використання знань і набуття ціннісного життєвого досвіду;
- інтегративна характеристика проявів особистості, яка пов'язана з її здатністю вдосконалювати наявні знання, вміння та засоби діяльності відповідно до соціалізації та накопичення досвіду життєдіяльності.

Отже, реалізація компетентнісного підходу в системі вищої освіти дозволяє розглядати проблему якості підготовки фахівця комплексно. Основним критерієм оцінки якості освіти є професійна компетентність як структуральна характеристика фахівця, яка визначає його здатність вирішувати професійні проблеми і типові професійні задачі, що виникають у реальних ситуаціях професійної діяльності з використанням знань і життєвого досвіду, вмінь та нахилів (О. Є. Лебедев, А. П. Тряпціца [119; 218]). А також професійні й особистісні компетентності педагога сприяють утвердженню в процесі навчання і виховання молоді його авторитету [див.: 265; 266].

Аналіз різних підходів до визначення поняття «професійна компетентність» педагога, дозволяє стверджувати, що її структура вміщує такі компоненти: теоретична підготовка (змістовний компонент), педагогічні вміння (діяльнісний компонент), педагогічне спілкування та особистість педагога (мотиваційно-особистісний компонент).

Таким чином, у сучасній науці існують трактовки поняття «професійна компетентність педагога»: психічний стан, володіння здатністю та вмінням виконувати певні трудові функції, рівень освіти та загальної культури, здатність теоретичної та практичної готовності до здійснення педагогічної діяльності тощо, тобто особисті можливості педагога (вчителя, вихователя), які дозволяють йому самостійно й достатньо ефективно вирішувати

педагогічні задачі, що передбачає знання педагогічної теорії, вміння та здатність використовувати її положення на практиці.

Можна стверджувати, що професійна компетентність педагога – це сформованість у нього різних компонентів педагогічної діяльності та педагогічного спілкування, інтегративна властивість особистості педагога, яка характеризує його психолого-педагогічні та предметні знання, професійні вміння та навички, особистісний досвід, його спрямованість на перспективність у роботі, відкритість щодо оволодіння новими знаннями, впевненість у собі та здатність досягати позитивних професійних результатів. Її формування, передусім, здійснюється через навчальну освіту, до якого відносяться перелік навчальних предметів, професійні вміння і навички, що формуються в процесі оволодіння предметами, а також за допомогою прийомів і засобів, які сприяють розвитку активної позиції студента у соціальному, політичному, культурному житті. Вважаємо, що професійна компетентність педагога складається з духовно-морального, інтелектуально-творчого, соціально-психологічного, інформаційного, комунікативного компонентів. Рівень професійної компетентності залежить від рівня сформованості всіх її складових і визначає зрілість людини в професійній діяльності, в професійному спілкуванні, в становленні особистості професіонала як індивідуальності, тобто забезпечує ефективне функціонування педагога як суб'єкта-професіонала в системі «людина – професія».

До структури професійної компетентності педагога також входять суб'єктний, об'єктний і предметний компоненти. *Суб'єктний компонент* визначає якісну своєрідність фахівця як суб'єкта, що може ставити цілі та досягати їх, розвиватися, здійснювати професійну самодіагностику, самооцінку, самооцінку і самоаналіз, а також діагностику, зміни, оцінку і результати професійної діяльності та її результатів. *Об'єктний компонент* характеризує процес створювання спеціалістом системи професійної діяльності та забезпечення її функціонування на усіх етапах руху від

представленої задачі до її втілення у досягнутому результаті. *Предметний компонент* складає продукт спільної діяльності педагога й учнів. Параметрами професійної компетентності є спрямованість діяльності фахівця та вміння її здійснювати. Спрямованість визначає професійну значущість діяльності щодо реалізації компетентності, а вміння – систему дій, що послідовно здійснюються, з вирішення професійних задач на основі синтезу теоретичних і практичних знань.

Безумовно, професійна компетентність повністю може проявитися лише у вчителя, який безпосередньо працює, в процесі самостійної практичної діяльності, але її передумови та окремі аспекти формуються ще в період навчання в педагогічному закладі. Дослідники (наприклад, В. Гусинський, Ю. Турчанинова [55]) підкреслюють, що майбутній учитель, навчаючи свій предмет, робить те, що потім будуть робити його учні. Він спочатку вчиться, але в своїй професійній діяльності йому доведеться зважитися зовсім іншою справою: організувати навчання, забезпечувати навчання, розуміти дитину, сприяти її росту та розвитку. Саме тому дуже складний і динамічний процес формування професійної компетентності педагога – результат його професійної підготовки, яка визначає його конкурентоспроможність на ринку освітніх послуг, допомагає активно включатися до існуючого освітнього та соціального простору, сприяє професійній і соціальній адаптації.

1.3. Інформаційна складова професійної компетентності майбутнього педагога: значення, зміст, структура

У сучасному освітньому просторі мета підготовки професійно-компетентних спеціалістів для різних галузей людської діяльності набуває особливої актуальності.

Глобальна інформатизація суспільства, яка охоплює все суспільство, в тому числі й освіту, стверджує особливе положення інформаційної компетентності в ієрархії компетентностей як складових, що формують особистість майбутнього фахівця.

У сучасній популярній та спеціалізованій літературі використовуються замінені, але не синонімічні *інформаційній компетентності* (information competence) поняття: «інформаційна грамотність» (information literacy), «медіа-грамотність» (media literacy), «комп'ютерна грамотність» (computer literacy). Інколи їх значення не розрізняються, що не відповідає дійсності.

Так, *комп'ютерна грамотність*, тобто вміння працювати з комп'ютером, навіть не є частиною інформаційної грамотності, тобто вміння працювати з інформацією незалежно від засобів доступу до неї, що використовуються, її обробки та розповсюдження. А поняття *інформаційна культура*, що характеризує складний, багаторівневий і багатоаспектний феномен взаємодії людини та інформації, значно ширше, ніж поняття *інформаційна грамотність*, *інформаційна компетентність* і *комп'ютерна грамотність*.

Передусім, концепція **інформаційної культури**, крім таких компонентів, як уміння шукати інформацію, аналізувати та критично оцінювати знайдені джерела інформації, вміння творчо використовувати інформацію з метою вирішення різних задач, які виникають у навчальній, професійній та іншій діяльності, містить важливий компонент – *інформаційний світогляд*, який зумовлює обов'язкову мотивацію особистості до необхідності спеціальної інформаційної підготовки. Саме останній компонент відносить інформаційну культуру до сфери культури, що забезпечує забезпечення синтезу і цілісності традиційної (бібліотечної) та сучасної (комп'ютерної) інформаційних культур, поєднати технократичну та гуманітарну культури (рис. 1.3).

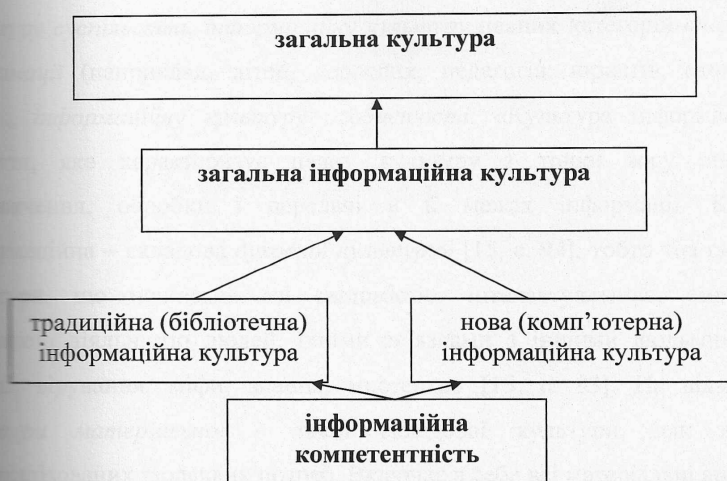

Рис. 1.3. Інформаційна культура як складова загальної культури

У словниках поняття «культура» визначається таким чином: «Культура (лат. *cultura* – обробка і як результат – освіта, розвиток) – 1. У широкому значенні слова – сукупність матеріальних і духовних цінностей, створених людською спільнотою, які характеризують певний рівень розвитку цивілізації. Розрізняють матеріальну і духовну культури. У вузькому сенсі – сфера духовного життя людей. Певною мірою культура – інтерпретаційна діяльність світу людини, соціалізованої в певних умовах. 2. Цілісний історичний феномен, локальна цивілізація, яка виникла на ґрунті територіальної, мовної, політичної, економічної та психологічної спільності» [15, с. 24]. Слід зазначити, що термін «інформаційна культура» вперше став використовуватися в 70-х роках ХХ століття, ініціаторами його введення були дослідники бібліотек (наприклад, бібліографи К. Войхановська, Б. Смирнова, В. Шапіро та ін.). Концепція інформаційної культури, з'явившись у бібліотечній та книжковій сфері, розвивалася, вбираючи в себе знання з багатьох рядів наук: теорії інформації, кібернетики, інформатики, семіотики, документалістики, філософії, логіки, культурології, лінгвістики тощо. Сучасна інформаційна культура – це особливий феномен інформаційного

суспільства. В залежності від об'єкту вивчення виокремлюють *інформаційну культуру суспільства, інформаційну культуру певних категорій споживачів інформації* (наприклад, дітей, дорослих; педагогів, юристів, економістів тощо), *інформаційну культуру особистості*. «Культура інформаційна – поняття, яке характеризує певну культуру з точки зору специфіки сприйняття, обробки і передачі в її межах інформації. Культура інформаційна – складова *духовної культури*» [15, с. 94], тобто тієї складової культури, що пов'язана «зі свідомістю, інтелектуальною, емоційною, духовною діяльністю людей, їхніми зв'язками з іншими людьми»: мова, мислення, вірування, міфи, знання, мистецтво [15, с. 93]. На відміну від *культури матеріальної* – такої складової культури, «як втілення матеріалізованих людських потреб. Включає в себе всі матеріальні артефакти технології, створені людськими спільнотами» [15, с. 94]. На нашу думку, розгляд інформаційної культури тільки як складової духовної культури не коректне, бо її розвиток у значній мірі залежить від розвитку матеріальної бази: від появи нових технічних засобів інформації, впровадження нових інформаційних технологій, а загалом – від здобутків науково-технічної революції. Тому інформаційна культура також пов'язана з матеріальною культурою (рис. 1.4).

У науковій літературі зазначається, що технократичний підхід до використання сучасних інформаційних систем може стати провідною тенденцією інформатизації, якщо не враховувати соціокультурного фактору в інформатизації суспільств і освіти під впливом швидкого розвитку високотехнічного інформаційного середовища. Коли в сучасному культурно-інформаційному полі співіснують дві культури – гуманітарна та технократична, які істотно відрізняються одна від одної, «гостро постають проблеми гуманізації й гуманітаризації життя й діяльності людини в сучасному інформаційному середовищі і все більше відчувається потреба у розвитку *інформаційної культури* і кожної людини, і суспільства в цілому» [131, с. 107].

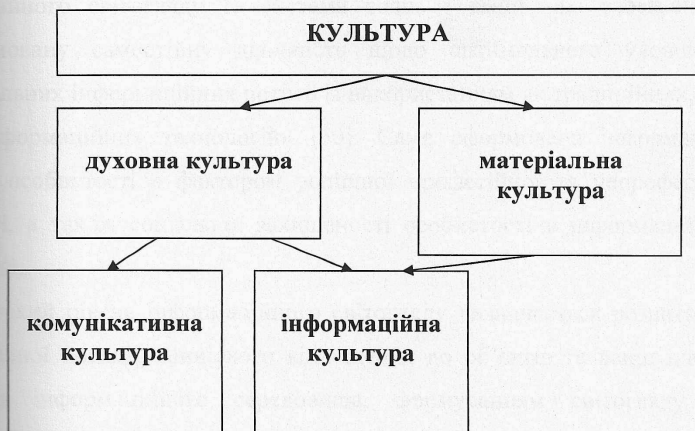

Рис. 1.4. Взаємозв'язок інформаційної культури з духовною та матеріальними складовими культури

Слід зауважити, що в сучасних дослідження спостерігаються різні тенденції зору щодо змісту інформаційної культури. Так, Н. В. Баловсяк [12, с. 12] вважає, що інформаційна культура переважно асоціюється або з техніко-технологічними аспектами інформатизації, оволодінням навичками роботи з персональним комп'ютером, або зі засвоєнням правил користування інформаційно-бібліографічним апаратом бібліотеки, алгоритмів пошуку в традиційних (рідше – електронних) каталогах. Р. С. Гуревич наголошує, що інформаційної культури людини визначається не лише засвоєними нею знаннями та набутими вміннями у галузі інформаційних процесів і комп'ютерних дисциплін, а також здатністю існувати в інформаційному середовищі, якому зокрема притаманні новизна, швидкоплинність [53, с. 355].

Інформаційна культура особистості розглядається як «інструмент адаптації до умов зовнішнього середовища та як спосіб організації внутрішнього світу людини у ході засвоєння всього об'єму інформаційно-значущої інформації» [17], тобто як фактор, що лімітує можливості доступу до інформації. За О. К. Громовою, інформаційна культура

особистості – це «складова загальної культури людини: сукупність інформаційного світогляду та системи знань і вмінь, які забезпечують спрямовану самостійну діяльність щодо оптимального задоволення індивідуальних інформаційних потреб із використанням як традиційних, так і нових інформаційних технологій» [50]. Саме сформована інформаційна культура особистості є фактором успішної професійної та непрофесійної діяльності, а також соціальної захищеності особистості в інформаційному суспільстві.

Високий рівень інформаційного світогляду визначається розвитком у нього власної позиції, ціннісного відношення до об'єктів та явищ швидко змінюваного інформаційного середовища, формуванням світогляду про інформаційний простір, інформаційні взаємодії в ньому, можливості та проблеми його пізнання та перетворення людиною, про методи формування цього компоненту інформаційної культури в своїх дослідженнях Г. В. Мішеніна [139] підкреслює: формування інформаційної культури потребує особистісної та інтелектуальної готовності, наявності суб'єктної позиції педагога.

Як уже зазначалося, розвиток професійної компетентності передбачає формування цілого комплексу компетентностей. Професійна культура вчителя (в тому числі педагогічна культура вчителя) включає здатність до безперервного навчання і самонавчання. Саме тому об'єктивним фактором розвитку професійної культури майбутнього вчителя, на нашу думку, є інформаційна компетентність як ключова компетентність, що сприяє ефективності самоосвіти, та інформаційна культура, що уможливило формування нового інформаційного світогляду.

Зрозуміло, що *інформаційна культура особистості вчителя* є невід'ємною частиною його загальної педагогічної культури, а також важливим показником його професійного розвитку. Отже, з одного боку, інформаційна культура педагога є складовою його загальної культури, з другого – входить до системи педагогічної культури (рис. 1.5).

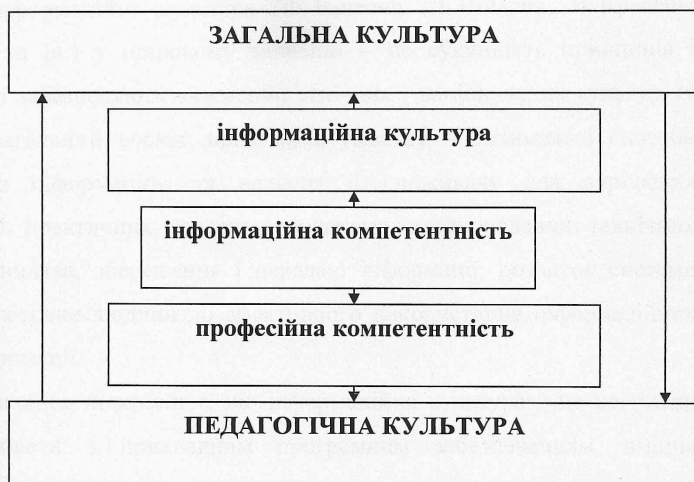

Рис. 1.5. Інформаційна культура особистості вчителя як складова його загальної і педагогічної культури

Таким чином, аналіз наукової літератури дозволяє виокремити декілька складових до визначення сутності інформаційної культури особистості. Так, відповідно до західних стандартів інформаційно культурною вважається та людина, яка в змозі визначати свої потреби в інформації, шукати її, оцінювати та ефективно використовувати. Така людина здатна до подальшого навчання впродовж усього професійного життя. За С. Д. Каракозовим, інформаційна культура особистості – це частина базисної культури особистості як системної характеристики людини [93]. Вона дозволяє людині плідно брати участь у всіх видах роботи з інформацією: отриманні, накопиченні, передаванні, кодуванні, перетворюванні.

До складу інформаційної культури входять:

- компетентність у розумінні природи інформаційних процесів;
- гуманістично орієнтована інформаційна ціннісно-смыслова сфера особистості (мотиви, потреби, цілі, прагнення, світогляд);
- розвинена інформаційна рефлексія;
- творчість в інформаційній поведінці.

Отже, інформаційна культура (Ф. Бачевич, Л. Вінарик, В. Кравець, В. Кухаренко та ін.) у широкому значенні – це сукупність принципів і механізмів, які забезпечують взаємодію етнічних і національних культур, їх вивчення у загальний досвід людства; в узькому – оптимальні способи отримання з інформацією та надання її споживачу для вирішення теоретичних і практичних завдань; механізми вдосконалення технічних засобів виробництва, збереження і передачі інформації; розвиток системи освіти, підготовки людини до ефективного використання інформаційних засобів та інформації.

Г. В. Мішеніна підкреслює, що інформаційна культура – це не тільки вміння працювати з прикладним програмним забезпеченням, вміння програмувати, а, насамперед, це глибоке розуміння сутності процесів обробки інформації [139]. Тому формування інформаційної культури неможливе без розвитку певних *умінь*, а саме:

- обирати та формулювати цілі й завдання; швидко розв'язувати невизначені задачі на комп'ютері;
- знаходити інформацію в різних джерелах; користуватися автоматизованими системами пошуку, збереження та обробки інформації;
- виокремлювати в інформації головне та другорядне; упорядковувати, систематизувати, структурувати дані й знання;
- бачити інформацію загалом, а не фрагментарно; встановлювати логічні зв'язки між інформаційними повідомленнями;
- інтерпретувати інформацію; перекладати візуальну інформацію на письмову знакову систему та навпаки;
- широко використовувати моделювання для вивчення різних об'єктів і реалізувати інформаційні моделі;
- застосовувати різні види формалізації інформації; використовувати знання, системи штучного інтелекту та інші інформаційні технології з метою аналізу процесів і явищ, що вивчаються;
- розробляти ефективні алгоритми та реалізовувати їх на комп'ютері;

- інтерпретувати й аналізувати отримані результати; передбачати наслідки обраних рішень.

У педагогічному словнику міститься таке визначення: інформаційна культура особистості – це «звід правил поведінки людини в інформаційному суспільстві, способи та норми спілкування з системами штучного інтелекту, ведення діалогу в людино-машинних системах “гібридного інтелекту”, використання засобами телематики, глобальними та локальними інформаційно-обчислювальними мережами. Включає здатність людини освоїти і засвоїти інформаційну картину світу як систему символів і зв'язків, вільно орієнтуватися в інформаційному суспільстві, адаптуватися до нього» [105, с. 41].

У структурі інформаційної культури можна виділити *два блоки*:

- теоретико-світоглядний блок (комплекс теоретичних знань і уявлень про інформацію, інформаційне середовище, усвідомлення об'єктивних факторів зовнішнього світу, переконання, принципи тощо);
- практичні вміння та навички (адекватна реакція на інформаційні запити і процеси, операції з пошуку та обробки інформації тощо).

У сучасному суспільстві глобальної інформатизації всіх сфер життя особистості набуває поняття «*інформаційна підготовка вчителя*», яка повинна включати знання та вміння в царині основ інформатики, що необхідні для його майбутньої професійної діяльності. Вчитель повинен знати основні типи документів і види видань освіти; канали та джерела отримання науково-педагогічної інформації; мати уявлення про методи аналітико-синтетичної обробки документів, інформаційно-пошукові мови, способи пошуку документів у бібліотеках і базах даних. Він повинен користуватися бібліографічними каталогами, покажчиками та картотеками; користуватися у структурі книг і словників; складати бібліографію за певною темою; утворювати за допомогою комп'ютера фактографічну або бібліографічну базу даних за проблемою дослідження» [169].

Отже, розгляд різних підходів до визначення інформаційної культури, викладає нашу думку, що це поняття складне й багатокомпонентне. Підсумовуючи усе викладене вище, можна виокремити такі значущі компоненти інформаційної культури, як:

- загальнонавчальна культура – комплекс взаємопов'язаних загальнонавчальних знань і умінь для успішного засвоєння інших предметних знань і умінь;
- комп'ютерна культура (грамотність);
- інформаційна грамотність;
- інформаційна компетентність;
- медіа-грамотність;
- культура діалогу;
- культура поведінки людини в інформаційному суспільстві тощо.

Таким чином, *інформаційна культура особистості забезпечує:*

- зрілі особистісні смисли в просторі інформаційної діяльності;
- обґрунтовану оцінку корисності та істинності отриманої інформації;
- ефективний пошук особистісно значущої інформації засобами сучасних технологій;
- інформаційну безпеку особистості;
- гармонійну структуру та високий рівень інформаційних потреб.

Деякі дослідники (наприклад, М. Пальчук) підкреслюють, що розвиток особистісних компетентностей, зокрема інформаційної компетентності викладача, неможливий без загального розвитку інформаційної культури всіх учасників навчально-виховного процесу» [158].

Сучасні дослідники (Є. С. Полат [148], А. Є. Поличка [169], І. В. Роберт [170] та ін.) виділяють такі напрями формування інформаційної культури у навчальному закладі:

- 1) розвиток матеріально-технічної бази інформатизації (автоматизації та комп'ютеризації);

- 2) формування інформаційної культури (компетентності) в усіх учасників навчального процесу;
- 3) розвиток уміння використання інформаційно-комунікаційних технологій;
- 4) формування вміння отримання, аналітичної обробки, зберігання і передачі інформації, використання мультимедійних засобів для оновлення і модернізації навчально-виробничого процесу;
- 5) формування вміння створювати і продукувати інформаційні ресурси, навчально-методичні програми.

Базуючись на виділенні нової групи технологій – «педагогічні технології на основі сучасних інформаційно-телекомунікаційних засобів», П. К. Селевко визначає, що використання цих засобів не лише значно реформує структуру навчального процесу, а й створює надзвичайні умови для його інтенсифікації. Завдяки процесу набуття всіма членами навчально-виробничого процесу інформаційної компетентності мають відбутися:

- системна інтеграція, впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у процес навчання;
- успішна соціалізація випускників і молодих педагогів;
- мобільне включення молоді, що навчається, та інженерно-педагогічного колективу в світовий інформаційно-освітній простір;
- зниження рівня соціально-педагогічної дезадаптації в умовах реалій інформаційного суспільства;
- удосконалення системи управління та кадрової роботи навчального закладу на основі інформаційно-консультаційних технологій [187].

М. Пальчук пропонує таку структуру інтеграційної системи професійних і особистісних компетентностей педагога професійної школи [154]:

- *нормативно-правова компетенція*, яка передбачає володіння основами державної нормативно-законодавчої бази;

- *професійна компетенція*, яка складає основу професійної діяльності, майстерності, культури;
- *психологічна компетенція*, що розглядається як володіння спільною (корпоративною) професійною діяльністю, прийомами професійного (робочого) спілкування;
- *інформаційно-технологічна компетентність*, обов'язковими техніками якої є вміння користуватися комп'ютерною технікою, засобами мультимедіа, інформаційно-пошуковими програмами;
- *комунікативна компетентність*, яка передбачає вміння встановлювати контакти і підтримувати змістовний діалог, вибирати оптимальний стиль спілкування в різних ділових ситуаціях.

Отже, в сучасних умовах професійний ріст не можливий без відповідного рівня інформаційної компетентності, тому що суттєвим фактором розвитку професійної компетентності педагога, його педагогічної культури є інформаційна культура. Інформаційне середовище стимулює засадників навчального процесу на участь у принципово новому виді комунікації, який орієнтовано на діяльнісний, операціональний характер зв'язки, що призвело до зростання вимог до інформаційної компетентності особистості педагога. Йому дедалі більше потрібні знання, сформовані вміння та навички ефективної взаємодії з мінливим інформаційним середовищем, уміння використовувати інформаційний потенціал у своїй діяльності. Слушно з цього приводу пише Г. В. Мішеніна: «Педагогу необхідно усвідомлювати, що інформаційна культура не тільки частина його професійної майстерності, але й органічна частина предмету, який викладається. Інформаційна культура – це не тільки показник рівня його професійної компетентності, але й умова його конкурентоспроможності на ринку освітніх продуктів і послуг» [139].

Зрозуміло, що розвиток професійної компетентності передбачає оволодіння та реалізацію комплексу сучасних професійних знань і практичних навичок їх використання. Тому важливим об'єктивним фактором

визначення професійної компетентності майбутніх фахівців є **інформаційна грамотність**. Зазначимо, що розвитку концепції інформаційної грамотності сприяли Американська бібліотечна асоціація (ALA) та Міжнародна асоціація бібліотечних асоціацій та інституцій (IFLA).

За С. Брандтом, *інформаційна грамотність* є «інтелектуальною структурою для розуміння, пошуку й оцінки інформації» [245]. На нашу думку, цей висновок є справедливим, тому що цілісна система навчання *інформаційної грамотності* включає взаємопов'язані наукову та навчальну інформації. Тобто *інформаційна діяльність* зв'язана з обробкою інформації – її пошуком, об'єднанням, зберіганням, систематизацією, використанням та перетворенням. Саме завдяки інформації, множинність та різнотипність різноякісних елементів і зв'язків утворюють цілісну систему навчання, упорядковують та організують її.

Г. Б. Паршукова визначає інформаційну грамотність як «базову здатність, що забезпечує ефективність навчання та самоосвіти», та розглядає цю систему ключових компетенцій особистості як самостійну компетентнісну характеристику на межі професійної культури та інформаційно-комунікаційної компетентності [161].

У докладі Американської бібліотечної асоціації підкреслюється, що інформаційно грамотними можуть вважатися ті, хто навчилися вчитися, тому що вони в будь-яких обставинах здатні віднайти інформацію, необхідну для реалізації будь-якої задачі. Причому поряд із методикою інформаційного пошуку сюди включаються і знання про різні комунікаційні системи, наприклад, про професійну символіку, мову дорожніх знаків тощо [23].

Деякі вчені використовують термін «*інформаційно-комунікаційна грамотність*» (В. Бурмакіна, Л. Х. Скеттон, О. Хорошилов, О. Феданов та ін.), запропонований Службою освітнього тестування (ETS – Educational Testing Service, Принстон, Нью-Джерсі, США) у січні 2001 р. Інформаційно-комунікаційна грамотність – це використання цифрових технологій, інструментів комунікації і/або мереж для отримання доступу до інформації,

створення нею, її інтеграції, оцінювання і створення для функціонування в сучасному суспільстві [26]. У цьому визначенні є декілька понять: *інформативність* – динамічний інструмент, який дозволяє індивідууму постійно навчатися і розвиватися; *цифрові технології* відносяться до комп'ютерного і програмного забезпечення, інструменти комунікації, за допомогою яких передається інформація, мережі – канали передачі інформації; *інформаційно-комунікаційні технології* – надання інформації в електронному вигляді, але не обов'язково її передача (об'єднання інформаційних і комунікаційних технологій).

До структури інформаційно-комунікаційної грамотності входять *п'ять* *структурних компонентів* – низка навичок і знань:

- *доступ* – знання про те, як збирати і/або здобувати інформацію;
- *управління* – використання існуючої організаційної або класифікаційної схеми;
- *інтегрування* – інтерпретація та презентація інформації, уміння робити резюме, порівнювати, зіставляти;
- *оцінювання* – уміння зробити висновки про якість, релевантність, актуальність, ефективність інформації;
- *створення* – генерація інформації шляхом адаптування, використання, використання або написання інформації.

Ця структура, запропонована Міжнародною комісією (Educational Testing Service), ґрунтується на уявленні, що майстерність у технології не означає інформаційно-комунікаційної грамотності, вона приходить лише через інтеграцію навичок технології та пізнавальних навичок (наприклад, традиційна грамотність, здатність оперувати числами, розв'язувати задачі тощо). Тобто інформаційно-комунікаційна грамотність базується на наборі навичок і знань, до яких входять когнітивна майстерність, технічна майстерність, інформаційно-комунікаційно-технологічна майстерність.

В. Бурмакіна, О. Хорошилов, О. Феданов доповнюють цей перелік ще двома компонентами: 1) *визначення* інформації – здатність використовувати

інструменти інформаційно-комунікаційних технологій для ідентифікації та відповідного надання необхідної інформації; 2) *повідомлення* інформації – здатність належним чином передавати інформацію в середовищі інформаційно-комунікаційних технологій [26].

Отже, інформаційно-комунікаційна грамотність надає індивідууму *можливість* для успішного життя і праці в економічно розвиненому суспільстві.

Узагальнюючи різні підходи до визначення цього поняття, ми прийшли до висновку, що інформаційна грамотність – це наявність знань і вмінь, що *використовуються* для правильної ідентифікації інформації, яка необхідна для виконання певного завдання або рішення проблеми; ефективного пошуку інформації, її організації та реорганізації; інтерпретації та аналізу віднайдені та доступної інформації (наприклад із мережі Інтернет); оцінювання точності та надійності інформації, включаючи дотримання етичних норм і правил використання отриманої інформації; при необхідності передачі та наданні результатів аналізу та інтерпретації іншими особами; подальшого використання інформації для здійснення певних дій і досягнення певних результатів.

Порівняння понять «інформаційна культура особистості» та «інформаційна грамотність» свідчить про їх значну подібність: вони характеризують феномен взаємодії людини та інформації. До складу обох понять входять такі компоненти, як: вміння шукати інформацію, аналізувати критично оцінювати джерела інформації, вміння творчо використовувати інформацію в цілях розв'язання різноманітних задач, що постійно виникають у повсякденній, професійній, дозвільній або іншій діяльності. Разом із тим, на це вказувалося вище, поняття «інформаційної культури» значно ширше, ніж поняття «інформаційної грамотності».

Орієнтація на інформатизацію освіти дозволяє вченим виділяти *комп'ютерну грамотність*, що має три рівні: початковий (побутовий), середній і фаховий. Колектив авторів підручника «Педагогічні технології» (С. Падалка, А. М. Смолюк, О. Т. Шпак) уточнюють класифікацію рівнів

комп'ютерної грамотності, запропонованої американським спеціалістом Д. Норманом [157, с. 68]:

- 1) знайомство з основними поняттями про електронно-обчислювальну техніку: алгоритм, програма, архітектура ЕОМ, бази даних, мережі ЕОМ та принципи їх застосування;
- 2) вміння застосувати ЕОМ;
- 3) вміння складати відносно прості програми, в першу чергу ті, які тісно пов'язані з професійною діяльністю спеціаліста.

Останній рівень (у Д. Нормана він передостанній – «вміння програмувати») потребує уточнення, тому що це вміння не всіма розуміється як обов'язковий елемент комп'ютерної грамотності (бо це вміння власне фахівця – математика-програміста, і не є необхідним, наприклад, фахівцю-гуманітарію). У Д. Нормана виділяється ще «розробка загальних принципів і методів програмування», але, як вважають українські вчені, цей рівень «далеко заходить не лише за ці рамки, але й за межі можливостей більшості програмістів-професіоналів, оскільки до нього можна віднести лише ту невелику кількість спеціалістів найвищого класу, які багато зусиль визначають сьогоdnішній стан і шляхи розвитку програмування» [Там само]. Ми також вважаємо, що це рівень не комп'ютерної грамотності, а комп'ютерної майстерності, комп'ютерної компетентності.

Важливими компонентами комп'ютерної грамотності також є: знання про використання ЕОМ у різних сферах виробництва, культури, освіти, про місце в діяльності людини, що з ним пов'язані; вміння використовувати комп'ютер при написанні та редагуванні текстів (використовуючи програму обробки слів), пошуку інформації, при музичній композиції, малюванні тощо. Головна мета комп'ютерної грамотності – виробити вміння поводитися з автоматизованими інформаційними системами (електронними банками даних).

У науковій літературі зустрічається також термін «інформаційно-комп'ютерна грамотність» (Л. Н. Рулієне), яка передбачає наявність умінь

ідентифікувати вид необхідної інформації, проводити її пошук, у тому числі автоматизований, здійснювати її відбір, аналіз і ефективно використовувати в діяльності [182]. Наприклад, інформаційно-комп'ютерна грамотність викладачів, що розробляють мережеві дистанційні курси вимагає вміння формувати і розмішувати інформаційні ресурси навчального призначення у вигляді Web-сторінки, Pdf-файлу, ppt-презентації, zip, графіки, цифрового звуку та відео, гіпертексту тощо. Сюди відносяться ще вміння сформувати Інтернет-бібліотеку курсу, створювати словарій, базу on-line тестів, Інтернет-семінарів, Інтернет-проектів; перевіряти створену версію курсу, аналізувати її, визначати ступінь ефективності навчального курсу; створювати CD-версію Інтернет-курсу за допомогою спеціальної утиліти, аналізувати навчальний процес із курсу, вивчати динаміку, визначати можливі проблеми тощо. До інформаційно-комп'ютерної грамотності педагога входять: 1) базові комп'ютерні знання та вміння (загальний для усіх користувачів «комп'ютерний мінімум», необхідний для успішного освоєння і практичного використання будь-якого прикладного програмного забезпечення); 2) професійно орієнтовані комп'ютерні знання та вміння (специфічний для кожної професійної категорії користувачів комплекс знань і вмінь, відповідний до рівня комп'ютеризації їхнього професійного середовища) [182].

Медіа-грамотність пов'язана з розвитком навичок самостійного читання медіа-текстів за допомогою сучасних технічних засобів і технологій, без чого неможлива ефективна діяльність у жодній із професійних сфер [134]. Саме сформована медіа-грамотність допомагає людині активно використовувати можливості інформаційного поля телебачення, радіо, відео, кінематографу, преси, Інтернету.

У 80-х роках ХХ століття в ряді робіт (А. Г. Дал, Д. П. Елай та ін.) було запропоновано поєднати медіа-грамотність із комп'ютерною грамотністю, тому що комп'ютер можна розглядати як комунікаційний засіб. Із того часу виник процес об'єднання медіа-освітніх і комп'ютерних дисциплін. Так,

у Норвегії з 1989 року «Основи комп'ютерної та медіа-грамотності» – обов'язковий предмет у курсі середньої загальноосвітньої школи.

Також із поняттями «інформаційна культура» та «інформаційна компетентність» щільно пов'язане поняття **«інформаційна компетенція»**, яке розуміється, передусім, як досвід поводження з самою інформацією, а не її засобами (О. П. Белан) [17]. У суспільстві знання важливіше вміти критично сприймати засоби інформації, знаходити необхідну інформацію, диференційно оцінювати, робити вибір і самостійно опрацювати її. Як слушно вказує Л. В. Годоров, «у епоху глобальної комп'ютеризації навряд чи має сенс повсякчасно просувати куди завгодно та для усіх нову інформацію; зовні більш важливо надати зважені оцінки та визначити відношення до нового й до того, що відомо давно» [213, с. 4].

У зв'язку зі зростанням інформатизації суспільства важливості набуває те, що має відношення до інформації. Визначається, що *інформаційна компетенція* – це володіння інформаційними технологіями, «розуміння їх застосування, слабких і сильних боків та здатність до критичного судження у відношенні до інформації, яка розповсюджується масмедійними засобами та екранною» [83, с. 10]. До складу *«компетенцій інформаційних технологій»*, за І. А. Зимньою, входять приймання, переробка, передача інформації; створювання інформації (читання, конспектування), масмедійні, мультимедійні технології, комп'ютерна грамотність; володіння електронною та Інтернет-технологіями [84, с. 10]. Інформаційна компетенція забезпечує активну діяльність суб'єкта освітнього процесу у відношенні до інформації, яка міститься в навчальних предметах і освітніх царинах, а також про інформуючий світ [223]. За допомогою реальних об'єктів (телевізор, магнітофон, телефон, комп'ютер, принтер, факс тощо) та інформаційних технологій формуються вміння самостійно шукати, аналізувати, відбирати необхідну інформацію, перетворювати її, зберігати, передавати тощо.

Можна встановити взаємозв'язок усіх вище згаданих понять таким чином (рис. 1.6):

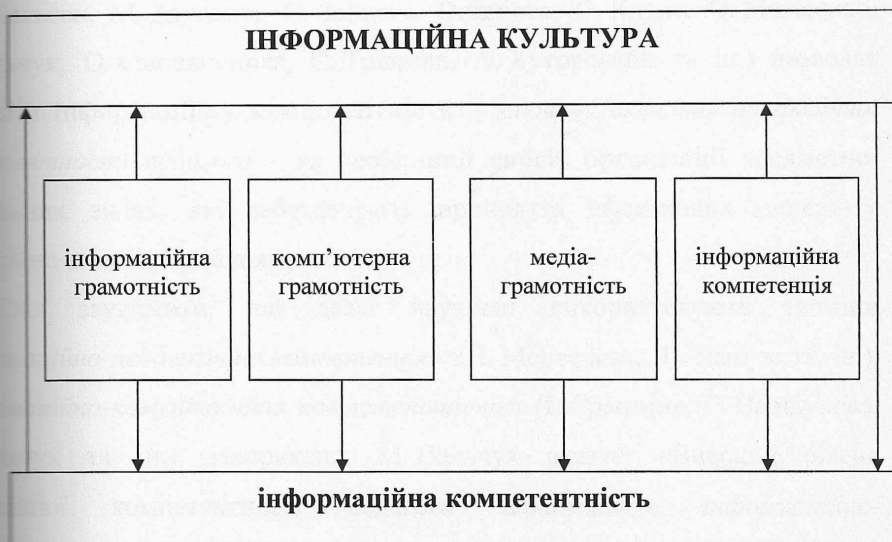

Рис. 1.6. Співвідношення ключових понять в інформаційному підході в освіті

Отже, інформатизація освітнього процесу буде ефективною, якщо забезпечить постійну адаптацію інформаційного середовища, що створюється інформаційною системою, до мікросередовища кожної людини в умови урахування особливостей науково-технічної ситуації та особливостей спеціаліста, а також досягнення цим спеціалістом певного рівня інформаційної культури, інформаційної компетентності, яка забезпечує необхідний потенціал творчості у вирішенні певних (наукових, навчальних, виховних та інших) задач.

Безперечно, інтегральним показником якості підготовки педагога в контексті компетентнісного підходу є його професійна компетентність, яка характеризує, передусім, уміння людини мобілізувати в конкретній ситуації свої знання й досвід. Як вже зазначалося (див. 1.2. цієї роботи), вона включає різні компетентності, в тому числі й інформаційну, більш того, саме формування інформаційної компетентності – один із пріоритетів сучасної професійної педагогічної освіти. Аналіз наукової літератури з цієї проблеми (А. Акіян, Н. Баловсяк, О. Белан, С. Брандт, Т. Гудкова, Т. Гуріна,

Даніельсен, М. Дзугоєва, О. Зайцева, О. Іонова, О. Кизик, О. Матвієнко, М. Пальчук, О. Смолянинова, С. Трішина, А. Хуторської та ін.) дозволяє визначити **інформаційну компетентність** – ключову складову професійної компетентності педагога – як **особливий спосіб організації** предметно-спеціальних знань, які забезпечують прийняття ефективних рішень у професійно-педагогічній діяльності.

Слід зауважити, що деякі науковці використовують терміни «інформаційно-педагогічна компетенція» (Є. Медведєва, Т. Ткачук та ін.), «інформаційно-комунікаційна компетентність» (І. Єрьоміна, Г. Паршукова, М. Пальчук та ін.). Наприклад, М. Пальчук вказує: «Високий рівень професійної компетентності педагога характеризує *інформаційно-комунікаційна компетентність* – комп'ютерна грамотність плюс вміння вести пошук інформації, використання й оцінка інформації, володіння технологіями комп'ютерних комунікацій, вміння засвоювати і використовувати можливості інформаційних технологій для вирішення методичних і навчально-виховних проблем» [158].

Поняття «інформаційна компетентність» дослідниками трактується наступному:

- 1) як складне *індивідуально-психологічне утворення* на підґрунті інтеграції теоретичних знань, практичних умінь у царині інноваційних технологій і певного набору особистісних якостей (О. Б. Зайцева [78]);
- 2) як *особливий тип організації предметно-спеціальних знань*, що дозволяють приймати ефективні рішення у професійно-педагогічній діяльності (А. П. Тряпціна [218], О. В. Іванова [87]);
- 3) як *активне знання способів отримання і передачі різноманітної інформації*, володіння сучасними інформаційними технологіями в освіті, що трактується на складній сукупності професійних, методологічних і культурних знаннях (Т. А. Ткачук [212]);
- 4) як *інтегративна якість особистості*, яка є результатом вираження процесів відбору, засвоєння, переробки, трансформації та

створення інформації в особливий тип предметно-специфічних знань, які дозволяють вироблювати, обирати, прогнозувати та реалізовувати оптимальні рішення в різних царинах діяльності (С. В. Трішина, А. В. Хуторської [217]);

5) як *інтегративна здатність* людини оперативно знаходити інформацію, критично оцінювати її та використовувати в своїх інтересах (М. М. Бологова [23]);

6) як *системне утворення знань та умінь у царині інформаційно-комунікаційних технологій і досвід їх використання*, а також *здатність удосконалювати* свої знання, вміння та обирати принципово нові рішення в різних умовах або непередбачених ситуаціях із використанням нових технологічних засобів (комп'ютеру, принтеру, факсу, модему тощо) (М. М. Іонова [88]);

7) як *володіння знаннями, вміннями, навичками і досвідом їх використання* при вирішенні певного кола соціально-професійних задач засобами нових інформаційних технологій, а також *уміння удосконалювати свої знання і досвід у професійній царині* (А. М. Зав'ялов [79]);

8) як особливий *спосіб організації предметно-спеціальних знань*, які забезпечують прийняття ефективних рішень у професійно-педагогічній діяльності (Т. М. Гуріна [54]);

9) як *здатність відшукувати, перетворювати і передавати інформацію; використовувати сучасні телекомунікаційні технології, використовувати інформацію для прийняття рішення, визначати ступінь точності та надійності інформації* (О. П. Белан [17]);

10) як *ступінь оволодіння знаннями та вміннями у сфері використання різних джерел інформації*, передусім комп'ютера, що передбачає достатньо високий рівень інформаційної культури (В. Л. Акуленко [5], М. Г. Дзугоєва [17] та ін.). Тобто формування інформаційної компетентності здійснюється за певною схемою (рис. 1.7):

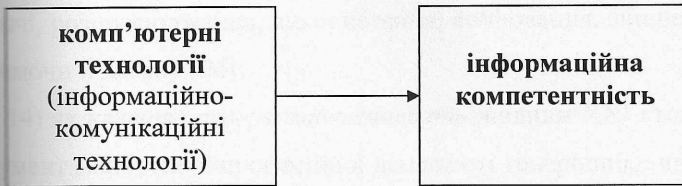

Рис. 1.7. Формування інформаційної компетентності
(за В. Л. Акуленко, М. Г. Дзугоевою, А. Л. Семеновим)

На наш погляд, інформаційна компетентність не обмежується лише інформаційними технологіями, вона набагато ширше комп'ютерної та інформаційної грамотності;

11) як *нова грамотність*, що складається з умінь активної самостійної обробки інформації людиною, прийняття принципово нових рішень у непередбачених ситуаціях із використанням технологічних засобів (А. Л. Семенов [188]);

12) у контексті інформаційного підходу як *сприйняття інформації людиною, використання операцій з інформацією у професійній діяльності* (О. М. Шилова [231]) з урахуванням необхідних у діяльності *задача знань і професійно-педагогічних здібностей* (рис. 1.8):

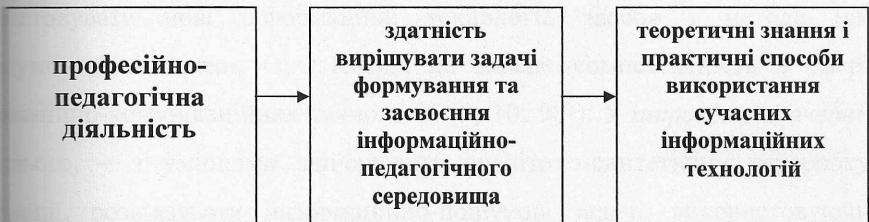

Рис. 1.8. Інформаційна компетентність у контексті інформаційного підходу (за О. М. Шиловою)

13) за С.Д. Каракозовим, інформаційна компетентність визначається *можливістю громадянина забезпечити собі вільний доступ до інформації, можливість публікувати власну інформацію, забезпечувати собі право вільного вибору джерела, провайдера, формату, стандарту, програми і технології роботи з інформацією; реалізовувати доступні можливості виробництва,*

задачі, розповсюдження, використання, копіювання, знищення інформації, включаючи й власну [94];

14) як *ключова суперкомпетентність* людини XXI століття, важливий інструмент майбутньої професійної діяльності теперішніх учнів і студентів, а також викладачів [187, с. 68] (Г. К. Селевко).

Як бачимо, поняття «інформаційна компетентність» багатозначне і використовується в різних царинах науки і освіти по-різному. Більшість дослідників визначають найбільш значущі її *ознаки*, а саме:

- інформаційний кругозір;
- теоретичні знання в царині інформатики;
- сукупність знань, умінь, навичок з пошуку, аналізу та використанню інформації;
- практичні вміння та навички використання сучасних інформаційних технологій;
- визначеність активної соціальної позиції та мотивації суб'єктів інформаційного простору тощо.

Інформаційна компетентність у *вужькому значенні* пов'язана з умінням використовувати нові інформаційні технології, засоби і методи (як зазначають А. А. Ахаян, О. О. Кизик, це власне компетентність в сфері інформаційно-комунікаційних технологій [9; 10; 98]). У *широкому значенні*, крім цього, – з уміннями здійснювати аналітико-синтетичну переробку інформації, розв'язувати інформаційно-пошукові задачі, використовуючи бібліотечні та електронні інформаційно-пошукові системи, тобто здійснювати інформаційну діяльність із використанням як традиційних, так і нових технологій.

На нашу думку, *вміннями*, які потрібно виробити у людини, для того щоб у неї була сформована інформаційна компетентність, є: здатність інтерпретувати, систематизувати, критично оцінювати і аналізувати отриману інформацію, робити аргументовані висновки, використовувати

інформацію при плануванні та реалізації діяльності, структурувати інформацію, надавати її в різних формах і на різних носіях.

Інформаційна компетентність учителя як складова професійної компетентності педагога містить такі важливі компоненти професійної діяльності:

- теоретичні знання про головні поняття і методи інформатики як наукової дисципліни;
- способи презентації, збереження, обробки, передачі інформації за допомогою комп'ютера;
- вміння і навички роботи на персональному комп'ютері з використанням операційних систем, утиліт, надбудов над операційною системою та операційних оболонок;
- вміння презентувати інформацію в Інтернеті;
- вміння організовувати самостійну роботу учнів за допомогою Інтернет-технологій;
- володіння навичками використання телекомунікаційних технологій з цього предмета з урахуванням його специфіки.

Аналіз складових інформаційної компетентності вчителя свідчить про те, що вона не тільки знання та вміння працювати з комп'ютером, але й забезпечує певну компетентність учителя в царині дидактики і теорії навчання, завдяки чому педагог здатен реалізовувати розвиваючу та творчу функції навчання.

У дослідженнях підкреслюється, що інформаційна компетентність так само, як інші компетентності, має об'єктивний і суб'єктивний аспекти. Так, *об'єктивний аспект* інформаційної компетентності міститься у вимогах, які висуває до професійної діяльності сучасного спеціаліста, а *суб'єктивний* – відображається через його індивідуальність, професійну діяльність, особливості мотивації в удосконаленні та розвитку своєї інформаційної компетентності [див.: 217; 222; 223].

Незважаючи на різні визначення цієї педагогічної категорії, більшість дослідників підкреслює: інформаційну компетентність фахівця необхідно «вирощувати», як й інші паттерни професійності (І. Б. Котова, Г. В. Мішеніна та ін.); різні програми та технології розвитку професіоналізму педагога повинні містити блок з розвитку інформаційної культури особистості.

Таким чином, **інформаційна компетентність майбутнього педагога – це здатність знаходити, перетворювати та передавати інформацію; використовувати сучасні телекомунікаційні технології, інформацію для прийняття рішень; визначати ступінь точності та важливості інформації.**

У структурі інформаційної компетентності педагога можна виділити **чотири компоненти:**

- 1) володіння інформаційними технологіями;
- 2) навички керування інформацією:
 - а) здатність знаходити та аналізувати інформацію з різних джерел;
 - б) критично оцінювати інформацію;
 - в) керувати інформаційними потоками;
 - г) приймати, перероблювати, видавати інформацію;
 - д) перетворювати інформацію;
- 3) комп'ютерна грамотність;
- 4) знання масмедійних і мультимедійних технологій, володіння електронними та Інтернет-технологіями тощо.

Слід зауважити, що деякі вчені, наприклад І. І. Єр'оміна, у складі інформаційної компетентності (за їхньою термінологією «інформаційно-комунікаційної компетентності») виокремлюють певний набір компетенцій, а саме: *програмно-інструментальну* компетенцію; *апаратно-інструментальну* компетенцію; *пошукову* та *комунікаційну* компетенції [73].

На підґрунті організації змісту освіти у складі компетентності на будь-якому етапі виділяються *чотири загальних елементи* [217]:

- *мотиваційно-цільова* складова вказує на наявність мотиву досягнення якості, готовність та інтерес до роботи, усвідомлення цілей інформаційної діяльності;

- *когнітивна* складова – наявність інформаційних знань, умінь і навичок, здатність використовувати їх у професійній діяльності; уміння аналізувати, класифікувати, систематизувати програмні засоби;

- *операційно-діяльнісна* складова демонструє ефективність і продуктивність інформаційної діяльності, використання інформаційних технологій на практиці;

- *рефлексивна* складова забезпечує готовність до пошуку рішення проблем, що виникають, до їх творчого перетворення на основі аналізу своєї інформаційної діяльності, тому що об'єм знань, умінь, засвоєні за зразком, не забезпечують необхідний розвиток потенціалу особистості.

За О. М. Іоновою [88], *рівень розвитку інформаційної компетентності особистості* можна визначити за певними критеріями:

1) *інформаційний* критерій характеризується показниками:

- інтерес до роботи з інформацією;
- усвідомлення потреб роботи з інформаційними технологіями;
- знання методів роботи з інформацією;

2) *технологічний*:

- наявність інформаційних знань, умінь і використання їх у професійній діяльності;
- уміння добирати програмні та апаратні засоби для обробки даних;

3) *рефлексивно-результативний*:

- включення до інформаційної діяльності;
- удосконалення своїх інформаційних знань, умінь на основі самооцінювання.

За цими критеріями та показниками визначається *рівень* цієї якості у різних групах (перепідготовка, підвищення кваліфікації) та дітей-школярів [88].

Ці *рівні* три, вони взаємопов'язані та послідовні: інтуїтивний

початковий), нормативний (достатній), творчий (високий) [217]. Таким чином, інформаційна компетентність розвивається, переходячи з одного рівня на інший, а її стан можна діагностувати, виходячи зі структури і змісту комп'ютерних знань і умінь.

Інформаційна компетентність як здатність спеціаліста добирати, аналізувати, опрацьовувати і передавати інформацію, на думку дослідників [217], складається з двох груп інформаційних навичок: базові (бібліотечні) та інформаційні (користування інформаційними технологіями) навички.

Бібліотечні навички роботи з інформацією – збирання, аналіз, обробка з метою подальшого використання; наприклад, за списком навичок, визначених SCONUL (Society of College, National and University Libraries) [217]:

- здатність усвідомлювати потребу в інформації; здатність знаходити шляхи отримання знань: розуміти, що існують різні джерела інформації; уміти відбирати необхідний ресурс для рішення задачі; знання про те, як отримати доступ до необхідної інформації;
- здатність розробляти стратегії пошуку інформації: формулювати завдання, розробляти систематичні методи пошуку; розуміти принципи створення баз знань і роботи з ними;
- здатність добирати інформацію: використовувати комунікативно-інформаційні технології; працювати з бібліографічними та анотаційними службами, архівами, базами даних; використовувати новітні технології;
- здатність порівнювати і оцінювати інформацію: розуміти, що інформація може бути суб'єктивною; реферувати наукові публікації; оцінювати вірогідність інформації; уміти працювати з декількома джерелами одночасно;
- здатність систематизувати, опрацьовувати і відтворювати інформацію: добирати потрібний спосіб роботи з інформацією в конкретній ситуації; створювати бібліографічні посилання; складати власну бібліографічну систему для зручності подальшої роботи; використовувати

інформацію, яка вже є; відтворювати інформацію, використовуючи різні засоби; усвідомлювати існування проблеми авторських прав;

- здатність синтезувати існуючу інформацію, створюючи на її ґрунті нове знання.

Навички використання інформаційних технологій:

- здійснення інформаційного пошуку в Інтернеті: уміння користуватися пошуковими системами, правильно скласти пошуковий запит; знати Інтернет-портали, стосовні професійної діяльності; уміти знаходити необхідну інформацію за допомогою Інтернет-каталогів;

- налагодження спілкування засобами Інтернет-технологій (електронна пошта, чат, форуми, блоги, менеджери);

- використання стандартного програмного забезпечення, що дозволяє: обробляти текстові, табличні, графічні документи; створювати презентації; користуватися Інтернетом; переглядати і прослуховувати відео- і аудіозаписи;

- використання технічних пристроїв (комп'ютер, оргтехніка, цифровий, портативний диктофон, відеокамера, проектор).

Кінцевим результатом інформаційної компетентності є створення нових інформаційних продуктів: перспективних планів, аналітичних звітів, концептуальних моделей, методичних посібників, рекомендацій, накопичення досвіду роботи, проектів, розробок, моделей тощо.

Інформаційна компетентність дозволяє людині постійно розвиватися, професіоналізуватися, швидко опрацьовувати велику кількість інформації, постійно самовдосконалюватися та самореалізовуватися, створює нові знання, нові компетентності в суміжних царинах [166, с. 116-123].

Розвинена інформаційна компетентність надає спеціалісту нові можливості: отримувати престижну, високооплачувану роботу, формувати власне довілля, свої розваги, бути в курсі світових і локальних подій тощо. Таким чином, через те, що освіта сучасного фахівця повинна забезпечувати не тільки його професійні вміння та навички, скільки здатність до соціальної

адаптації, конкурентоспроможність індивіда, то інформаційна компетентність спеціаліста є підґрунтям його професійної компетентності й фактором її розвитку.

Висновки до розділу 1

1. Аналіз наукової літератури з проблеми дослідження дозволяє стверджувати, що інформація як відбиття матеріальної сутності є засобом взаємодії між джерелом інформації та її одержувачем, тобто інформувати в теорії інформації означає повідомляти про щось невідоме. Інформацію можна зберігати, перетворювати, передавати. Ці функції виконують її носії, передавачі, канали зв'язку та приймачі. Саме це об'єднує джерела інформації та її одержувачів у інформаційну систему.

Інформація – це нові відомості, що можуть бути використані людиною для удосконалення її діяльності та поповнення знань. Процес навчання можна розглядати як накопичення, поповнення і збагачення інформативного складу учня.

2. Установлено, що інформатизація освітнього процесу буде ефективною, якщо забезпечити постійну адаптацію інформаційного середовища, створюваного інформаційною системою, до мікросередовища кожної людини за умови урахування особливостей науково-технічної ситуації та можливостей спеціаліста, а також досягнення цим спеціалістом певного рівня інформаційної культури, інформаційної компетентності, що забезпечує необхідний потенціал творчості у вирішенні певних (наукових, освітніх, побутових та інших) задач.

У роботі визначено структурні елементи та змістові складові інформаційного підходу в освіті: комп'ютеризація освіти, інтелектуалізація

кваліфікації, медіа-освіта, індивідуалізація навчання, диференціація навчання, безперервна освіта.

3. Уважаємо, що компетентність – це володіння відповідною компетенцією разом з особистісним відношенням до неї та до предмету діяльності; тобто компетенція – це вимога до освітньої та професійної підготовки студента (учня; того, хто навчається), а компетентність – особистісна якість, яка вже сформувалася.

У поняття «компетенція» і «компетентність» включаються складові: спрямованість особистості (мотивація, ціннісні орієнтації, готовність тощо), здатність до подолання стереотипів, гнучкість мислення, а також риси характеру: самостійність, цілеспрямованість, вольові якості тощо.

4. Шляхом узагальнення різних підходів до визначення поняття «професійна компетентність», виокремлено ключові категорії, що складають її сутнісний зміст: професійні знання та вміння, культура професійної діяльності, професійні цінності та стереотипи, готовність педагога до діяльності, мотивація, розуміння кола визначених професією питань, відомлення “себе” в своїх діях, визначення своєї ролі та місця в діяльності, рівень ступеня розвитку яких залежить якість педагогічної діяльності.

Таким чином, професійна компетентність педагога – це сформованість у нього різних компонентів педагогічної діяльності та педагогічного мислення, інтегративна властивість особистості педагога, яка характеризує його психолого-педагогічні та предметні знання, професійні вміння та навички, особистісний досвід, його спрямованість на перспективність у роботі, відкритість щодо оволодіння новими знаннями, впевненість у собі та здатність досягати позитивних професійних результатів.

5. Високий рівень інформаційного світогляду педагога визначається знанням у нього власної позиції, ціннісного відношення до об’єктів та мінливого інформаційного середовища, формуванням світогляду щодо інформаційного простору, інформаційних взаємодій у ньому,

активностей і проблем його пізнання та перетворювання людиною, способів впровадження цього компоненту інформаційної культури в своїх учнів.

6. Інформаційна компетентність у вузькому значенні пов'язана з вмінням використовувати нові інформаційні технології, засоби і методи. У широкому значенні, крім цього, – з вміннями здійснювати аналітико-синтетичну переробку інформації, розв'язувати інформаційно-пошукові задачі, використовуючи бібліотечні та електронні інформаційно-пошукові системи, тобто здійснювати інформаційну діяльність із використанням нових традиційних технологій.

З'ясовано, що інформаційна компетентність – багатозначне поняття. Її найбільш значущі ознаки: інформаційний кругозір; теоретичні знання в галузі інформатики; сукупність знань, умінь, навичок з пошуку, аналізу та використання інформації; практичні вміння та навички використання сучасних інформаційних технологій; визначеність активної соціальної ролі та мотивації суб'єктів освітнього простору тощо.

7. Інформаційна компетентність майбутнього педагога – це здатність знаходити, перетворювати та передавати інформацію; використовувати сучасні телекомунікаційні технології, інформацію для прийняття рішень; визначати ступінь точності та важливості інформації.

Проведене дослідження виявило, що інформаційна компетентність складається з таких важливих компонентів професійної діяльності, як: теоретичні знання про головні поняття і методи інформатики як наукової дисципліни, про способи презентації, збереження, обробки, передачі інформації за допомогою комп'ютера; вміння і навички роботи на персональному комп'ютері з використанням операційних систем, утиліт, додатків над операційною системою та операційних оболонок; вміння презентувати інформацію в Інтернеті; вміння організувати самостійну роботу учнів за допомогою Інтернет-технологій; володіння навичками використання телекомунікаційних технологій з певного предмета з вивченням його специфіки.

РОЗДІЛ 2

ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ ДИДАКТИЧНИХ УМОВ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ ВНЗ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН

2.1. Визначення та аналіз рівня сформованості інформаційної компетентності студентів ВНЗ

У державних освітніх документах і базових стандартах України зазначається: «Держава повинна сприяти залученню додаткових ресурсів для створення потужних каналів інформаційного обміну з розвиненими країнами світу, розширенню інформаційної бази національної освіти, забезпеченню можливості використання світових банків інформації» [112, с. 6].

У багатьох публікаціях, починаючи з 90-х років XX століття, зазначається впровадження інформаційно-комп'ютерних технологій як один із засобів гуманізації та гуманітаризації процесу навчання, стверджується, що саме вони уможливають однаковий доступ до єдиної бази освітньої інформації. Теза про те, що узагальнені знання будуть вільно використовуватися в суспільстві, а освітнє та наукове співтовариство згуртується як інтелектуальне об'єднання людей, що співпрацюють через комп'ютерно-опосередковану комунікацію, поки що, на жаль, остається не повністю освоєною практично. Хоча в цьому процесі сьогодні спостерігаються значні зрушення, передусім, у провідних країнах і освітніх інституціях, які мають можливості повної комп'ютеризації та інтернетизації. Сам процес адаптації користувачів до нового, інформаційного, електронного середовища комунікації в усіх сферах людської діяльності потребує більше

нужу, ніж технічне переобладнання в організаціях (із цього приводу писали Б. Коссов, І. Розіна, М. Соболева, І. Якиманська та ін.).

Усе вищезазначене та наші роздуми з цієї проблеми спонукали нас до проведення педагогічного дослідження щодо пошуків шляхів удосконалення інформаційної компетентності студентів – майбутніх учителів іноземної мови. Передусім, було потрібно визначити рівень сформованості цієї компетентності у молодих людей, що навчаються у вищому педагогічному закладі (III-IV рівня акредитації). Тому було проведено констатувальний експеримент на базі факультету іноземних мов Криворізького державного педагогічного університету, в якому взяли участь студенти I курсів (групи НАФ, АНФ, РАФ), викладачі кафедри німецької літератури з методикою викладання, керівництво факультету іноземних мов, керівники відділів (навчального, інформаційного, комп'ютерних технологій, бібліотеки), адміністрація КДПУ.

Мета констатувального етапу дослідно-експериментальної роботи – визначити загальний рівень сформованості інформаційної компетентності студентів I курсу факультету іноземних мов.

Відповідно до поставленої мети було окреслено завдання констатувального етапу:

- 1) визначити передумови формування інформаційної компетентності майбутнього педагога;
- 2) виявити ступінь інформатизації в Криворізькому державному педагогічному університеті у відповідності до вимог Міністерства освіти і науки України;
- 3) висвітлити методику діагностування рівня сформованості інформаційної компетентності студентів;
- 4) визначити рівень сформованості бібліотечних, комп'ютерних, інформаційних знань, умінь і навичок першокурсників;

5) проаналізувати основні труднощі, які виникають у викладачів при впровадженні та формуванні інформаційної компетентності студентів у процесі навчання гуманітарних дисциплін.

Враховуючи специфіку нашого дослідження, констатувальний експеримент здійснювався у чотири етапи:

1) вивчення і аналіз документів: акредитаційних справ спеціальностей напрямку підготовки: 6.010100 Педагогіка і методика середньої освіти. Мова та література (німецька, англійська), Мова та література (англійська, німецька), Мова та література (російська, англійська), освітньо-кваліфікаційних характеристик спеціальностей, освітньо-професійних програм спеціальностей, навчальних планів підготовки бакалаврів в аспекті проблеми інформатизації освіти;

2) вивчення і аналіз стану матеріально-технічної бази КДПУ і факультету іноземних мов, ступеня розвитку інформаційно-комунікаційної інфраструктури КДПУ, стану інформаційного забезпечення студентів, які навчаються на факультеті іноземних мов;

3) виявлення загального рівня сформованості інформаційної компетентності студентів I курсу факультету іноземних мов;

4) аналіз основних труднощів та недоліків практики сучасної вищої освіти щодо формування інформаційної компетентності студентів у процесі навчання гуманітарних дисциплін.

Сутність розуміння процесу формування інформаційної компетентності досліджувалася нами як сумісна діяльність викладача і студента, яка здійснювана на засвоєння останніми знань про природу інформації, механізми функціонування інформаційно-комунікаційних технологій та принципів їх використання, поступове формування інформаційних умінь і навичок, необхідних для майбутньої професійної діяльності, та постійне їх удосконалювання.

Передусім, для вирішення завдань першого і другого етапів констатувального експерименту були визначені **передумови** формування

інформаційної компетентності майбутнього педагога у світлі інформаційного компетентнісного підходів в освіті.

Перше. Визначаючи методологічні засади модернізації освітянської освіти України, В. Г. Кремень вказує серед інших, такий важливий напрям розвитку науки, як «створення сучасної інфраструктури науки і системи інформаційного забезпечення наукової та науково-технічної діяльності, інтеграції освіти, науки і виробництва» [112, с. 62]. Учений підкреслює, що впровадження у навчальний процес сучасних інформаційних технологій є необхідним для поліпшення якості освіти. Тому «визнано обов'язковим:

- створення в найкоротші строки необхідних умов для забезпечення широкого доступу навчальних закладів, наукових та інших установ до мережі Інтернет <...>;
- розвиток та впровадження сучасних комп'ютерних технологій у системі державного управління, в освіті, науці та інших сферах;
- розвиток освітніх і навчальних програм на базі комп'ютерних інформаційних технологій» [Там само, с. 62-63].

Питання інформатизації суспільства та інформатизації освіти було детально описано у Розділі 1 цієї роботи, а також у деяких наших публікаціях [там само: 67; 68]. Тому лише зауважимо, що головна *передумова* формування інформаційної компетентності – це загальносвітова тенденція – *перехід суспільства до новітніх інформаційних технологій*, яка суттєво змінює всю освітню парадигму. Використання інформаційних, комунікаційних і комп'ютерних технологій, сучасної техніки, електронних ресурсів розширює освітні, інтелектуальні та творчі можливості людини.

Друге. Більшість гуманітарних курсів (філософія, історія України, філософські та літературознавчі дисципліни, педагогіка, освітні технології, психологія та ін.), з одного боку, здатні зробити найбільший внесок у модернізацію вищої освіти, в розвиток особистості студентів, їхнього інтелектуального та творчого потенціалу, з другого боку – мають бути інструментом формування інформаційної компетентності студентів, засобом

вдосконалення їхньої інформаційної культури, тому що дозволяють сформувати сучасний інформаційний світогляд.

Процес формування інформаційної компетентності та її складових у вищій освіті складний і багаторівневий. Так, зрозуміло, що такі предмети, як: «Математика та інформатика», «Інформатика», «Фізика та інформатика», «Програмне забезпечення ЕОМ», «Інформаційні технології», «Інформаційно-комунікаційні засоби навчання» тощо, – спрямовано на розвиток інформаційної та комп'ютерної грамотності, але вони не формують усі види необхідних компетенцій, умінь і навичок. Предмети гуманітарного циклу нібито й не розраховано на включення інформаційного компоненту. Але інформаційні технології – це та царина, що динамічно розвивається, їх не можна вивчити раз і назавжди, інформаційна компетентність особистості не є усталеною категорією, вона потребує постійного розвитку та підвищення.

Отже, важливою передумовою формування інформаційної компетентності студентів є необхідність уведення інформаційної (інформаційно-комунікаційної) складової у зміст як фізико-математичних, технічних, так і природничих і гуманітарних предметів.

Третє. У науковій літературі під інформаційним простором ВНЗ розуміється інформаційне середовище, в якому існує ієрархія методів для створення інформаційних ресурсів і роботи з ними [див.: 73]. Тобто інформаційне середовище освітнього закладу – це той бік його діяльності, що включає організаційно-методичні засоби, сукупність бібліотечних, технічних, програмних засобів збереження, обробки, передачі інформації, забезпечує оперативний доступ до педагогічної інформації та здійснює навчальні, наукові, методичні комунікації, актуальні для реалізації цілей і завдань педагогічної освіти і розвитку педагогічної науки в сучасних умовах. Інформаційні ресурси – це будь-які дані, інформація, знання, джерелом або користувачем яких є студенти, магістранти, аспіранти, докторанти, викладачі та співробітники ВНЗ.

У Криворізькому державному педагогічному університеті інформаційне середовище в сучасному розумінні цього поняття існує достатньо давно, накопичено досвід роботи з ним, а також спостереження та висновки про його вплив на навчальний процес і його активних учасників – студентів і викладачів. Слід зазначити, що до *інформаційного середовища КДПУ входять*:

- 1) розвинена локальна мережа: 15 класів + кафедри університету;
- 2) файловий сервер (192.168.0.100), сервер баз даних університету (в тому числі й бібліотеки), вихід у глобальну мережу, поштовий сервер, Web-сервер;
- 3) роботу мережі підтримує програмне забезпечення: Internet Explorer, Opera, Firetox;
- 4) для доступу до ресурсів університету використовується сайт, розміщений за адресою: www.KDRU.EDU.ua.

Тому, на нашу думку, важливою передумовою ефективного формування професійної компетентності майбутніх педагогів і, зокрема, її складової – інформаційної компетентності – є *інформаційне середовище закладу та його складові: стан матеріально-технічної бази ВНЗ і стан інформаційного забезпечення студентів.*

Проведений нами аналіз стану навчально-матеріальної бази КДПУ привів до висновку, що вона відповідає загальним нормативним вимогам, що виставляються до ВНЗ України.

КДПУ має достатню кількість навчальних площ для забезпечення педагогічного процесу на весь термін навчання (Додаток Б). Університет для викладання навчальних дисциплін має 9 лекційних аудиторій, які пристосовано для використання технічних засобів навчання, в тому числі й зі застосуванням комп'ютерного обладнання. У структурному підрозділі, що забезпечує підготовку фахівців спеціальності «Мова та література (німецька, англійська)» обладнанні: лінгафонний кабінет (ауд. 408), відеозал (ауд. 112); «Мова та література (англійська, німецька)»: лінгафонний кабінет (ауд. 407),

комп'ютерний клас (ауд. 412); «Мова та література (російська)»: комп'ютерний клас (ауд. 412). У середньому на 1 комп'ютер припадає 11 студентів. Кафедри, які ведуть викладання дисциплін, мають 32 навчальних, методично-методичних кабінетів і лабораторій (Додаток Б). У навчальних кабінетах є все необхідне для проведення лабораторних, практичних і семінарських занять: комп'ютери, таблиці, диски для мультимедійної системи, електронна бібліотека художніх творів, колекція автентичних аудіо і документальних фільмів на електронних носіях, інформаційно-методичні матеріали.

КДПУ на теперішній час має достатньо потужну матеріально-технічну базу. Загалом для викладання дисциплін залучається 1676 одиниць видів матеріально-технічних засобів та програмного забезпечення. Для удосконалення інформаційної підготовки планується поповнення комп'ютерного класу електронними програмами та електронними ресурсами.

Таким чином, інформатизація освіти, активне впровадження у навчальний процес інформаційно-комунікаційних технологій неможливі без достатньої матеріально-технічної бази, без оновлення її новітніми технічними засобами (наприклад мультимедійним екраном, сканером, принтером, модемом, сьогодні – бездротовим Інтернетом тощо). На наш погляд, формування інформативної компетентності буде малоефективним без належного матеріально-технічного оснащення.

Вирішуючи поставлені у дослідженні завдання, стосовні формування інформаційної компетентності студентів ВНЗ, за допомогою директора бібліотеки Криворізького державного педагогічного університету Н.Г. Смірної було вивчено і проаналізовано стан інформаційного забезпечення (на початок 2008-2009 навчального року) студентів, які навчаються на факультеті іноземних мов за напрямом підготовки: мова і література (англійська та німецька); мова і література (німецька та

...їська), мова і література (російська та англійська). У ході дослідження
...ані певні висновки.

Перед бібліотекою університету поставлена мета – безпосередньо та
...активно впливати на процес підготовки у вищому навчальному закладі
...курентноспроможного фахівця. Мета визначає основні завдання, які
...внюються в процесі роботи бібліотеки університету, а саме:

- забезпечити повне, якісне і оперативне інформаційне
...печення та бібліотечно-бібліографічне обслуговування студентів,
...рантів, науково-педагогічних працівників, слухачів підготовчого
...чення, слухачів курсів підвищення кваліфікації та інших категорій
...ців, згідно з їхніми інформаційними потребами на основі широкого
...ступу до інформаційних ресурсів;
- постійно здійснювати аналіз інформаційних можливостей
...бібліотечного фонду (якісного та кількісного складу книжкового фонду) та
...тися його використання читачами університету, який і є показником
...печеності студентів необхідною для навчального процесу літературою;
- формувати бібліотечний фонд відповідно до профілю
...верситету та інформаційних потреб усіх категорій читачів.

Особлива увага приділяється створенню електронної бібліотеки в
...верситеті (в бібліотеці та на факультетах і кафедрах);

- удосконалювати традиційні та впроваджувати новітні форми і
...сти в організації роботи бібліотеки на основі новітніх інформаційних
...нологій, комп'ютеризації бібліотеки;
- реформувати довідково-пошуковий апарат із застосуванням
...ніх бібліотечних методик та інформаційних технологій, замінювати
...логи на паперових носіях інформації на електронні каталоги.

Першочергове завдання – створити електронний каталог на фонд
...чальної літератури, каталог нових надходжень до бібліотеки, каталоги
...роспективного характеру (на бібліотечний фонд);

- постійно вивчати питання про інформаційну спроможність книжкового фонду, відповідність до нормативних вимог щодо рівня забезпечення студентів необхідною навчальною літературою та галузевого профілю університету, а також складати переліки замовлень на літературу для комплектування;

- забезпечити широкий доступ користувачів до інформаційних ресурсів бібліотеки, використання можливостей електронної техніки;

- забезпечити доступ до мережі Інтернет з метою розширення меж користування студентів університету, надання їм вичерпної інформації.

Формування бібліотечного фонду здійснюється відповідно до чинних напрямків та вимог щодо підготовки фахівців з вищою освітою відповідних спеціальностей-кваліфікаційних рівнів і рекомендацій МОН України з питань забезпеченості студентів університету навчальною літературою, тобто співвідношення один примірник (найменування) на 2-х студентів.

Визначення показників забезпечення студентів підручниками, навчальними посібниками, що знаходяться в бібліотеці університету, регламентовано на Наказ МОН України від 19.01.2006 року за № 26, а саме:

- цикл гуманітарних та соціально-економічних дисциплін 1:2;
- цикл фундаментальних та професійно-орієнтованих дисциплін 1:2;
- цикл фахових дисциплін 1:1;
- додаткова література 1:5.

Постійно ці показники корегуються з метою довести рівень забезпечення студентів навчальною літературою до 100%.

Особлива увага приділяється організації систематичної самостійної роботи студентів у читальних залах бібліотеки. Студентам надається можливість оволодіти методами роботи з інформаційними джерелами бібліотеки, а саме: книжним фондом, електронними видами документів та бібліографічними матеріалами (бібліографічними покажчиками, реферативними виданнями, довідково-пошуковим апаратом), використанням послуг мережі Інтернет.

Аби покращити рівень забезпечення спеціальних дисциплін
 читальними підручниками, посібниками, нормативною і довідковою
 літературою з кожного галузевого напрямку кафедральні бібліотечні фонди
 постійно оновлюються.

Загальна кількість користувачів бібліотеки – 10245

в тому разі: студенти стаціонару – 4035

слухачі підготовчого відділення – 30.

Обслуговано в читальних залах бібліотеки – 17722,

тобто ступінь активності студента висока: він користується послугами
 читальних залів бібліотеки.

Фахові періодичні видання, які є в читальних залах бібліотеки
 університету, а саме на факультет іноземних мов – 85 найменувань.
 Застосовується передплата на всі найменування(українських видавництв та
 іноземські видання), які є фаховими.

Кількість відвідувань за рік (по бібліотеці) – 375361; в читальних залах
 – 31445, тобто кожен студент 37 разів був у читальних залах бібліотеки.

До послуг студентів створено довідково-інформаційний відділ. Для них
 надаються тематичні (письмові) довідки, на запит, бібліографічні
 картки, інформаційні бюлетені, рекомендаційні списки, тематичні
 огляди, бібліографічні огляди, книжні вітрини тощо.

У секторі інформаційних технологій створено можливість доступу до
 Інтернету як джерелу інформації.

Однією з головних задач бібліотеки визначено входження до сучасного
 інформаційного суспільства, тому основними завданнями і напрямками
 інформатизації бібліотеки є:

1) проект та програма комп'ютеризації бібліотеки є складовою
 частиною проекту та програми інформатизації Криворізького державного
 педагогічного університету, тому визначено стратегію розвитку бібліотеки
 в умовах інформатизації суспільства;

2) створено першу чергу локальної комп'ютерної бібліотечної мережі;

3) впроваджуються сучасні інформаційні технології, здійснюється збереження галузевого інформаційного ресурсу;

4) виконуються роботи з формування електронної бібліотеки:

а) для багатоаспектного розкриття бібліотечного фонду (книжкового) постійно виконується робота з створення електронного каталогу бібліотеки, завершення електронний каталог на фонд навчальної літератури;

б) підготовлені реляційні бази даних – інформаційні бюлетені нових надходжень до бібліотеки; база даних на фонд цінної книги, наукової літератури;

в) бібліотека поповнюється комп'ютерною технікою: придбано сервер, комп'ютери, принтер, сканер;

г) забезпечено доступ до мережі Інтернет, з метою розширення користування користувачів бібліотеки, надання їм вичерпної інформації;

д) виділено приміщення для створення відділу інформаційних технологій і комп'ютерного забезпечення (приміщення 51 м²);

5) активізувалася практична взаємодія бібліотеки та кафедр у вирішенні питань щодо формування інформаційних ресурсів відповідно до потреб університету;

б) ядром електронної бібліотеки університету є створення і збирання електронних баз даних, повнотекстових графічних і мультимедійних документів, видання навчальної, наукової, методичної, художньої літератури, періодичних видань на електронних носіях (CD, DVD-диски, електронні бази даних):

- у бібліотеці збільшується увага до придбання до книжкового фонду друкованих підручників з додатком в електронному варіанті;

- створюються словники, класифікатори, картотеки та інші засоби з метою лінгвістичного забезпечення;

- на перспективу: створення електронного каталогу на фонд бібліотеки (включно з ретроспективного характеру) та комплектування бібліотечного фонду

з замовленням кафедр виданнями на електронних носіях, серверами бібліотек, галузевими базами даних.

На 01.09.2008 року зроблено аналіз інформаційних можливостей бібліотечного фонду університету, ступеня його використання студентами на рівня забезпеченості підручниками, навчальними посібниками студентів (бакалаврів, спеціалістів, магістрів), які навчаються на факультеті іноземних мов за напрямками підготовки: мова і література (англійська та німецька); мова і література (німецька та англійська); мова і література (російська та англійська). Проаналізовано 170 дисциплін з 6 циклів.

Рівень інформаційної забезпеченості студентів факультету іноземних мов КДПУ відображено в табл. 2.1 і унаочнено на рис. 2.1.

Таблиця 2.1

Рівень інформаційної забезпеченості студентів факультету іноземних мов Криворізького державного педагогічного університету

Група підготовки	100%		90%		80%		50%		20%	
	%	Дисципліни	%	Дисципліни	%	Дисципліни	%	Дисципліни	%	Дисципліни
АНФ	100	62	90	1	80	6	50	3	20	0
НАФ	100	26	90	3	80	4	50	3	20	4
РАФ	100	54	90	1	80	3	50	2	20	0

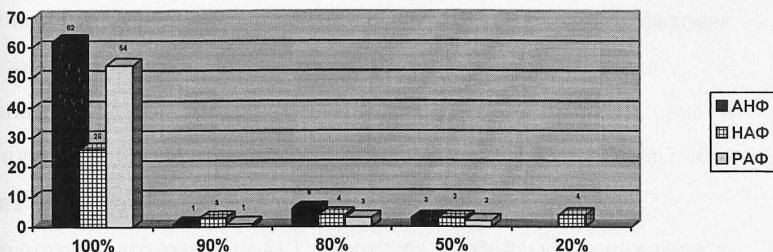

Рис. 2.1. Результати визначення рівнів інформаційної забезпеченості студентів факультету іноземних мов КДПУ

З метою досягнення високого рівня забезпечення занять навчальною, методичною і довідковою літературою з кожного блоку дисциплін на кафедрах факультету іноземних мов сформовані книжкові фонди, з якими користуються студенти (бакалаври, спеціалісти, магістри).

Обсяг бібліотечного фонду на факультеті іноземних мов – 1934 прим., з них р. за напрямками підготовки: кафедра англійської мови – 484 прим., 15 посадкових місць; кафедра німецької мови – 350 прим., 15 посадкових місць; кафедра російської мови і літератури – 1100 прим., 15 посадкових місць.

Додатково студенти факультету іноземних мов мають можливість користуватися 45 посадковими місцями для роботи з навчальними виданнями та методичними матеріалами на паперових носіях та електронними варіантами).

Студенти факультету іноземних мов обслуговуються спеціалізованим бібліотечним фондом, який складає 22595 примірників, у читальній залі бібліотечного корпусу, що має 40 посадкових місць.

Таким чином, студенти факультету іноземних мов мають змогу користуватися з джерелами інформації в читальних залах бібліотеки та кафедр.

До послуг студентів факультету іноземних мов постійно формується та оновлюється фонд періодичних видань, усього за напрямками підготовки: 75 назв. Список найменувань фахових періодичних видань додається (див.: Додаток Б).

Показник інтенсивності використання фахових періодичних видань студентами, тобто забезпеченість читальних залів періодичними виданнями, перевищує нормативні вимоги. Кожен студент має доступ до фахових періодичних видань і змогу користуватися від 3 до 10 найменуваннями.

Загальний показник видачі періодичних видань за 2008 рік в структурному підрозділі бібліотеки склав 24008 прим. на 1660 студентів, тобто кожен студент працював з ≈ 15 періодичними виданнями.

За напрямками підготовки: мова і література (англійська та німецька) – 6259 прим.; мова і література (німецька та англійська) – 6259 прим.; мова і література (російська та англійська) – 9133 прим.

Можна зробити висновок: студенти факультету іноземних мов, які навчаються за напрямами підготовки: мова і література (англійська та німецька); мова і література (німецька та англійська); мова і література (російська та англійська) – мають *інформаційну забезпеченість, рівень якої відповідає нормативним вимогам.*

Як зазначалося вище, важливішим компонентом, який спонукає творчий процес, є інформація. Тому грамотне інформаційне забезпечення навчальної та науково-дослідницької роботи є надійним фактором, що забезпечує їх результативність.

Проведений нами аналіз стану інформаційного забезпечення студентів, які навчаються на факультеті іноземних мов, свідчить, що *інформаційне забезпечення в Криворізькому державному педагогічному університеті відповідає сучасним вимогам щодо інформатизації освіти.*

Але існують певні проблеми, перш за все, стосовні формування умінь і навичок користувача Як відшукати потрібну інформацію? Чи відшукана інформація є саме тією, що потрібна? Як її можна більш ефективно використовувати? Відповіді на ці питання можна отримати лише за умови сформованої інформаційної компетентності у студентів, досягнення ними певного рівня інформаційної культури, який забезпечує необхідний спеціал у вирішенні навчальних і наукових завдань.

Зрозуміло, що починати формувати інформаційні уміння та навички потрібно зі школи, але, на превеликий жаль, на цей аспект роботи звертають увагу не завжди. Досвід показує, що вчорашні школярі, які сьогодні стали студентами, особливо гуманітарних факультетів, мають досить низький рівень інформативної та комп'ютерної грамотності, не володіють методикою інформаційного пошуку, вміннями критичної оцінки інформації, її аналітико-синтетичної переробки тощо.

Узагальнюючи все вище викладене, приходимо до висновку, що *інформаційне середовище ВНЗ є передумовою і необхідним фактором формування інформаційної компетентності, взаємопов'язаними з такими*

важливими факторами, як орієнтування дисциплін на компетентнісний підхід, підготовка професорсько-викладацького складу тощо.

Четверте. В ХХІ столітті перед освітою поставлені нові задачі, які вимагають широкого застосування інноваційних педагогічних технологій, що пов'язані з високим рівнем інформаційної та комунікативної культури. Органічною стає потреба у конституюванні множинності освітніх факторій, для яких характерна варіативність методик, що активізують когнітивну діяльність та творчо організують освітній простір» [112, с. 167]. Ефективною інноваційною технологією є «кейс-стаді» – навчання з використанням конкретних навчальних ситуацій, тренінгові технології – тренінг ділової комунікації, особистісного розвитку, комунікативних умінь тощо. Величезні дидактичні можливості має програма «Intel® Навчання для майбутнього», мета якої підготувати вчителів загальноосвітніх навчальних закладів України до ефективного використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчальному процесі.

Однією з розповсюджених форм інтеграції медіа-освітніх технологій з різними предметами є використання мережі Інтернет. Інтернет-технології, на думку багатьох дослідників [наприклад: 1; 4; 43 та ін.], надає студентам більш широкі (у тому числі й на міжнародному рівні), порівняно з традиційними, можливості удосконалення різних знань і умінь. Використання мережі Інтернет сприяє формуванню в освітньому закладі «технології відкритого навчання», яка допомагає створити якісно новий інформаційно-освітній простір, де динамічний інформаційний потік змушує всіх учасників процесу переходити від моделі накопичення знань до системи оволодіння навичками самоосвіти. Як показує досвід, за умови правильно організації та відповідної технології використання Інтернет-технологій робить навчальний процес більш відкритим для нових ідей та джерел знань. Інформаційні та телекомунікаційні технології ефективні, наприклад, у мовній освіті, тому що надають можливості не тільки для

створення технологічного навчального середовища, а й середовищ, які надають соціокультурну своєрідність лінгвосоціуму, що вивчається.

Саме використання різноманітних інноваційних, інформаційно-комунікаційних технологій у навчальній діяльності є передумовою створення не тільки культурно-інноваційного освітнього середовища загалом, а й інформаційної компетентності особистості зокрема.

З метою отримання більш ґрунтовних експериментальних даних нами було проведено анкетування керівництва та адміністрації Криворізького державного педагогічного університету (керівників та співробітників кафедр: навчального, інформаційного, комп'ютерних технологій, деканату факультету іноземних мов) щодо втілення в КДПУ інформаційного підходу: розвитку інформаційного середовища, наявності сучасних інформаційно-комунікаційних засобів, застосування інформаційно-комунікаційних засобів у навчально-виховному процесі. Результати проведеного анкетування наведено в табл. 2.2.

Таблиця 2.2

Анкета

адміністрації Криворізького державного педагогічного університету щодо втілення інформаційного підходу в освіті у ВНЗ

Відповіді	Питання та варіанти відповідей	Графа для заповнювання
Чи існує у ВНЗ програма щодо розвитку інформаційно-комунікаційної інфраструктури?		
А	Прийнята та реалізується сучасна програма, яка відповідає потребам ВНЗ	+
Б	Програма прийнята, але потребує модернізації	
В	Розпочато розробку	
Г	Ні	

Варіанти	Питання та варіанти відповідей	Графа для заповнювання
Чи є у ВНЗ програма (розділ загальної програми інформатизації, проекти) створення точок вільного доступу до Інтернету студентів і викладачів?		
А	Прийнята та реалізується сучасна програма, яка відповідає потребам ВНЗ	У кожному комп'ютерному класі – 12 точок
Б	Програма прийнята, але її масштаби недостатні	
В	Розпочато роботу	
Г	Ні	
Чи існує у ВНЗ програма системи заходів щодо забезпечення інформаційно-комунікаційної безпеки?		
А	Так	+
Б	У процесі затвердження	
В	Розробляється	
Г	Ні	
Чи існують у ВНЗ нормативні документи, які регламентують питання інформаційної безпеки (нормативний правовий акт, регламент)?		
А	Так	
Б	У процесі затвердження	
В	Розробляється	+
Г	Ні	
Чи існує у ВНЗ уповноважений орган у питаннях інформаційної безпеки?		
А	Так	Відділ комп'ютерних технологій
Б	У процесі створення	
В	Планується створити	
Г	Ні	

Продовж. табл. 2.2

Варіанти	Питання та варіанти відповідей	Графа для заповнювання
Чи проводиться моніторинг, контроль стану інформаційної безпеки у ВНЗ?		
А	Так, проводиться регулярно	+
Б	Так, проводиться епізодично	
В	Ні, планується створення з 2009 року	
Г	Ні	
Чи існує у ВНЗ програма щодо використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчально-виховному процесі?		
А	Так, прийнята і реалізується сучасна програма	+
Б	Програма реалізується, але її потрібно модернізувати	
В	Розпочато розробку програми, початок її реалізації планується з 2009 року	
Г	Ні	
Яка загальна кількість комп'ютерів у ВНЗ в 2008-2009 навчальному році?		
А	Загальна кількість комп'ютерів у КДПУ	394
Як розподіляються комп'ютери у ВНЗ?		
А	Практично всі факультети та підрозділи ВНЗ (більш 75%)	1,5 комп'ютерних класи (12 комп'ютерів в 1 класі) на кожний факультет
Б	Більшість факультетів і підрозділів (від 50% до 75%)	
В	Від 25% до 50%	
Г	Окремі факультети та підрозділи (менш ніж 25%)	

Продовж. табл. 2.2

Варіанти	Питання та варіанти відповідей	Графа для заповнювання
<p>Яка частка комп'ютерів, установлених у ВНЗ, здатна працювати під керівництвом сучасних операційних систем (Windows 2000/XP, MacOS, Linux тощо)?</p>		
А	Практично всі комп'ютери (більш 75%)	
Б	Більшість комп'ютерів (від 50% до 75%)	
В	Багато з комп'ютерів (від 25% до 50%)	35%
Г	Окремі комп'ютери (менш ніж 25%)	
<p>Яка частка підрозділів ВНЗ має доступ до Інтернету?</p>		
А	Практично всі підрозділи (більш 75%)	100% (усі факультети)
Б	Багато з підрозділів (від 25% до 50%)	
В	Багато з підрозділів (від 25% до 50%)	
Г	Окремі підрозділи (менш ніж 25%)	
<p>Яка частка підрозділів ВНЗ оснащена розвиненими локальними обчислювальними мережами, що охоплюють більшість (понад 50%) комп'ютерів?</p>		
А	Практично всі підрозділи (більш 75%)	
Б	Більшість підрозділів (від 50% до 75%)	
В	Багато з підрозділів (від 25% до 50%)	30%
Г	Окремі підрозділи (менш ніж 25%)	
<p>Який середній рівень технічного обслуговування комп'ютерної техніки (ремонт, системне адміністрування, інформаційна безпека) ВНЗ?</p>		
А	Більшість комп'ютерів (понад 50%)	+
Б	Багато комп'ютерів (від 25% до 50%)	
В	Достатня кількість комп'ютерів (від 12% до 25%)	
Г	Окремі комп'ютери (менш ніж 12%)	

Варіанти	Питання та варіанти відповідей	Графа для заповнювання
<p>Яка частка навчальних дисциплін забезпечена локальними або мережевими електронними інформаційними освітніми ресурсами інформаційно-довідкового, навчального, тестувального, тренувального призначення?</p>		
А	Практично всі навчальні дисципліни (більш 75%)	
Б	Більшість навчальних дисциплін (від 50% до 75%)	
В	Багато з навчальних дисциплін (від 25% до 50%)	30%
Г	Окремі навчальні дисципліни (менш ніж 25%)	
<p>Наскільки широко у ВНЗ використовується електронна пошта?</p>		
А	Практично всі підрозділи (більш 75%) мають власну адресу електронної пошти	+
Б	Більшість підрозділів (від 50% до 75%) мають власну адресу електронної пошти	
В	Багато з підрозділів (від 25% до 50%) мають власну адресу електронної пошти	
Г	Окремі підрозділи (менш ніж 25%) мають власну адресу електронної пошти	
<p>Чи має офіційне Інтернет-представництво (Web-сайт, Web-сервер, портал) ВНЗ?</p>		
Якщо так	Укажіть адресу в Інтернеті	www.KDRU.EDU.ua
<p>На Web-сайті (Web-сервері, порталі) ВНЗ:</p>		
А	інформацію представлено максимально повно, вона оновлюється частіше ніж один раз на місяць	+

Варіанти	Питання та варіанти відповідей	Графа для заповнювання
На Web-сайті (Web-сервері, порталі) ВНЗ:		
Б	інформацію представлено за всіма головними питаннями, але з прогалинами; вона оновлюється регулярно, але не частіше одного разу на місяць	
В	інформацію представлено фрагментарно, вона оновлюється епізодично	
Г	інформацію не представлено	
Наскільки регулярно оновлюється інформація на Web-ресурсі?		
А	Інформація оновлюється частіше одного разу на місяць	+
Б	Інформація оновлюється регулярно, але не частіше одного разу на місяць	
В	Інформація оновлюється епізодично	
Чи є можливість постійного технічного оновлення Web-ресурсу?		
А	Немає	
Б	Є, але не частіше ніж 1 раз на рік	
В	Є, оновлення відбувається за необхідністю	+
Який рівень інформаційної компетентності педагогічних працівників ВНЗ?		
А	Практично всі викладачі (більш 75%) володіють інформаційною компетентністю	
Б	Більшість викладачів (від 50% до 75%) володіють інформаційною компетентністю	
В	Багато з викладачів (від 25% до 50%) володіють інформаційною компетентністю	+
Г	Окремі викладачі (менш ніж 25%) володіють інформаційною компетентністю	

Отже, матеріально-технічна база КДПУ відповідає загальним нормативним вимогам, що пред'являються до ВНЗ України, в університеті активно впроваджується інформаційний підхід в освіті, розвиваються і впроваджуються в практику інформаційно-комунікаційні технології. Аналіз проведеного анкетування привів до певних висновків щодо цього аспекту проблеми нашого дослідження. В Криворізькому державному педагогічному університеті:

- прийнята та реалізується сучасна програма щодо розвитку інформаційно-комунікаційної інфраструктури, яка відповідає потребам ВНЗ;
- прийнята та реалізується сучасна програма щодо створення точок безкоштовного доступу до Інтернету студентів і викладачів, яка відповідає потребам ВНЗ; у кожному комп'ютерному класі – 12 точок;
- розробляються програма системи заходів щодо забезпечення інформаційно-комунікаційної безпеки та нормативні документи, які регулюють питання інформаційної безпеки;
- працює уповноважений орган у питаннях забезпечення інформаційної безпеки – відділ комп'ютерних технологій (завідувач відділом І.Ю. Єрмілов);
- регулярно проводиться моніторинг, контроль стану інформаційної безпеки;
- прийнята і реалізується сучасна програма щодо використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчально-виховному процесі;
- загальна кількість комп'ютерів у КДПУ (за станом на 2008-2009 навчальний рік) – 394 одиниць;
- усі факультети та підрозділи навчального закладу (100%) забезпечено комп'ютерами – 1,5 комп'ютерних класи (12 комп'ютерів в 1 класі) на кожному факультеті;
- багато з підрозділів (30%) мають розвинені локальні обчислювальні мережі;

- середній рівень технічного обслуговування комп'ютерної техніки (обслуговування, системне адміністрування, забезпечення інформаційної безпеки) навчального закладу – більшість комп'ютерів (понад 50%);
- багато з навчальних дисциплін (30%) забезпечено локальними або мережевими електронними інформаційними освітніми ресурсами;
- усі підрозділи (100%) мають власну адресу електронної пошти;
- на Web-сайті інформацію представлено максимально повно, вона оновлюється частіше ніж один раз на місяць;
- багато з викладачів (від 25% до 50%) володіють інформаційною компетентністю.

Слід зауважити, що *інформаційна компетентність педагогічних працівників* визначалася за такими *параметрами*: наявність базової комп'ютерної грамотності; обізнаність із основними інформаційними освітніми ресурсами у своїй предметній царині; вміння користуватися ними і використовувати власні інформаційні освітні ресурси; володіння методикою застосування інформаційно-комунікаційних технологій у викладанні предметної області. Відповідно до результатів анкетування рівень інформаційної компетентності викладачів КДПУ визначається як середній (у середньому 30-40% працівників, що володіють інформаційною компетентністю). Тому в Криворізькому педагогічному університеті постійно організуються курси з інформаційних і комп'ютерних технологій для працівників, з 2005 року проводиться експеримент з втілення «Програми щодо навчання майбутніх вчителів ефективному використанню інформаційно-комунікаційних технологій у навчально-виховному процесі» на основі курсів «Програмою «Intel ® Навчання для майбутнього».

На третьому і четвертому етапах констатувального експерименту було вивчено загальний рівень сформованості інформаційної компетентності студентів I курсу факультету іноземних мов, проаналізовано причини виниклих труднощів та недоліків практики сучасної вищої школи щодо

формування інформаційної компетентності студентів у процесі навчання гуманітарних дисциплін.

Для вирішення завдань третього етапу констатувального експерименту використано комплекс тестових завдань різних типів, за допомогою якого визначено якість знань щодо використання інформаційних технологій вчителів та рівні сформованості різних складових інформаційної компетентності студентів: бібліотечних знань, умінь і навичок роботи з інформацією; комп'ютерних знань, умінь і навичок; знань, умінь і навичок використання інформаційних та Інтернет-технологій.

Ми визначили *параметри інформаційної компетентності студентів* наступним чином: наявність базової комп'ютерної грамотності та інформаційної грамотності, обізнаність з основними інформаційними джерелами ресурсами в царинах педагогіки і лінгвістики, вміння користуватися ними та розробляти власні інформаційні ресурси, володіння технологією використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчальному предмету, в науково-дослідницькій діяльності (для написання рефератів, курсових робіт, доповідей, тез, анотацій тощо) та в побуті.

За логікою нашого дослідження, важливо урахувати такі педагогічні компоненти формування інформаційної компетентності майбутнього вчителя-філолога в процесі навчання гуманітарних дисциплін, як:

- освоєння педагогічних, методичних, лінгвістичних знань, необхідних для побудови особистісно-орієнтованого навчання;
- вибір стилю спілкування, спрямованого на розвиток, саморозвиток і освіту індивіда;
- побудова процесу навчання з урахуванням сучасних досягнень у використанні інформаційних і освітніх технологій.

Усі компоненти інформаційної компетентності майбутнього вчителя пов'язані та взаємообумовлені. На підґрунті теоретичного аналізу, виходячи з поєднання різних ступенів оволодіння ними, нами було виділено *чотири рівні сформованості інформаційної компетентності*.

Початковий рівень (перцептивний) – оволодіння інформаційною компетентністю на рівні випускника середньої загальноосвітньої школи. У студента є загальні уявлення про інформаційні технології та їх застосування, середній рівень комп'ютерної грамотності. Студент виявляє інтерес до роботи з комп'ютером та іншими технічними засобами, але не прагне знаходити інформацію; володіє простими прийомами роботи з комп'ютерною технікою, але розглядає її як засіб дозвілля (комп'ютерні ігри, переглядання фільмів, прослуховування музики, засіб спілкування в чатах тощо). Спостереження показало, що на цьому рівні відсутнє цілісне уявлення про можливості використання комп'ютера, слабо розвинена рефлексія, тобто адекватна оцінка себе і своїх можливостей.

Середній рівень (репродуктивний) характеризується недостатньою компетентністю студента у вирішенні навчальних завдань. Студент виконує завдання за зразком або алгоритмом, наданим викладачем, володіє методом шукання, за допомогою якого виконує запропоновані завдання, виявляє інтерес до різних видів надання інформації, оцінює інформацію за зразком, але не вміє чітко формулювати мету при роботі з джерелом інформації. На заняттях спостерігається ділове спілкування, а також спілкування за допомогою інформаційних технологій. Відбувається усвідомлення значущості інформаційних технологій в особистісних цілях, розвиваються навички самооцінки та оцінювання інших за запропонованим алгоритмом.

Достатній рівень (евристичний) – наявність уміння вирішувати різні проблеми за допомогою адекватно підбраного програмного забезпечення. Спостерігається інтерес до застосування інформаційних технологій у професійній діяльності на підґрунті сформованих ціннісних орієнтацій, активне освоєння різних програмних продуктів. Студенти обмінюються професійно значущою інформацією за допомогою засобів інформаційних технологій. Відбувається усвідомлене використання інформаційних технологій, самооцінка та оцінка розвитку інших у професійній царині.

Високий рівень (творчий) – уміння створювати на підґрунті отриманих із педагогіки, психології, методики та інших гуманітарних дисциплін інформаційні продукти (веб-сайт, дидактичні та методичні матеріали, презентації, Портфоліо) для використання їх у професійній діяльності. Інформаційні технології використовуються в якості засобів професійного самовдосконалення. Відбувається процес цілеспрямованого відбору інформації, потрібної для створення професійно значущих продуктів, оцінювання можливостей інформаційних технологій в особистісно-професійному розвитку, корегується власна поведінка. Наявні вміння вести професійний діалог засобами інформаційних технологій, висувати проблеми, активно шукати шляхи їх вирішення.

Визначені рівні інформаційної компетентності студентів, у нашому випадку – факультету іноземних мов, складають ієрархію рівнів: кожний наступний має риси попереднього та нові особливі риси. Перехід з одного рівня на інший супроводжується змінами у когнітивній, ціннісно-смісловій, комунікативній сферах, що, в свою чергу, сприяє формуванню нового мислення, інформаційного світогляду і в результаті – інформаційної компетентності майбутнього вчителя-філолога.

Розглядаючи структуру інформаційної компетентності майбутнього вчителя як єдність її компонентів, ми оцінювали ступінь її сформованості за такими критеріями:

- застосування педагогічних знань у вирішенні професійних ситуацій, вибір адекватного способу представлення інформації та методів навчання (*когнітивний компонент*);
- наявність інтересу до оволодіння інформаційними технологіями, сформованість на пошук і засвоєння соціокультурної, педагогічно значущої інформації, вибір оптимального стилю спілкування, необхідного для формування ціннісних мотивацій (*мотиваційно-цільовий компонент*);
- уміння ефективно поєднувати інформаційні та педагогічні технології в практиці викладання (*операційно-діяльнісний компонент*);

- продуктивна побудова процесу спілкування, толерантне сприйняття ролі суб'єкта навчання (*комунікативний компонент*);
- адекватна самооцінка значущості власної участі в спільній діяльності, корекція власної поведінки, можливість впливу на думки інших (*рефлексивний компонент*).

Тестування відбувалося у два етапи. Перший раз тестувалися студенти I курсу факультетів іноземних мов (групи НАФ-05, АНФ-05, РАФ-05) у жовтні 2005 року, другий раз – студенти I курсу цього ж факультету в жовтні 2006 року (групи НАФ-06, АНФ-06, РАФ-06). Загальна кількість студентів, які брали участь у експерименті, – 96 чоловік.

Ми розробили тести закритого типу, за допомогою яких перевіряли рівень бібліотечних знань, умінь і навичок роботи з інформацією та знань, умінь і навичок використання інформаційних та Інтернет-технологій. Але для більш об'єктивності оцінювання в опитувальнику на перевірку бібліотечних умінь і навичок були включені завдання, в яких респондентам надавалася можливість виявити свої практичні уміння і навички.

Для установлення вихідних рівнів комп'ютерних знань, умінь і навичок з використання знань щодо використання інформаційних технологій в освіті було використано можливості Інтернету і комп'ютера. Студентам було запропоновано тести з висновком і обробкою за допомогою ЕОМ, відповіді на які оцінювалися інтерактивно в мережі Інтернет (тести було обрано за допомогою навчальних сайтів: <http://www.e-academy7.narod.ru/>; http://www.tspu.tula.ru/ivt/old_site/umr/ikto_site/arxiv/resurs/test/text.htm/). Слід зазначити, що проводити тестування нам допомагали фахівці – бібліотекарі (Григоренко І. О.) та викладачі кафедри інформатики.

Перш за все, студентам перших курсів 2005 р. і 2006 р. вступу на факультет іноземних мов КДПУ (НАФ, АНФ, РАФ) було запропоновано взяти участь у тестуванні на питання тесту «Інформація та інформаційні технології» за допомогою комп'ютера в інтерактивному режимі. Тест складався з 10 питань, на які пропонувалися 4 варіанти відповіді (Додаток В). Мета тестування –

визначити якість знань першокурсників щодо інформаційних технологій.

Результати опитування зведені в табл. 2.3, 2.4.

Таблиця 2.3

Визначення якості знань студентів I курсу щодо використання інформаційних технологій в освіті (2005-2006 рр.)

Питання тесту	НАФ-05		АНФ-05, РАФ-05	
	Кількість вірних відповідей	%	Кількість вірних відповідей	%
Відсоток інформації про навчальний світ людина отримує за допомогою зору?	16	66,7	17	70,8
Використання ІКТ у житті суспільства	14	58,3	13	54,2
Комп'ютеризація освіти	15	62,5	15	62,5
ІКТ та організаційні умови навчального процесу	12	50,0	11	45,8
ІКТ та умови навчальної діяльності	9	37,5	8	33,3
Індивідуальний підхід до створення навчальних посібників	5	20,8	6	25,0
Індивідуальне проектування навчальної програми	6	25,0	6	25,0
Індивідуальна особливість навчальної програми від звичайних технічних засобів	7	29,2	5	20,8
Використання педагогічних програмних засобів у навчальному процесі	4	16,7	5	20,8
Відомою якою з яких органів почуттів людина сприймає найбільшу кількість інформації?	15	62,5	16	66,7

**Визначення якості знань студентів I курсу щодо використання
інформаційних технологій в освіті (2006-2007 рр.)**

Питання тесту	НАФ		АНФ, РАФ	
	Кількість вірних відповідей	%	Кількість вірних відповідей	%
Відсоток інформації про сучасний світ людина отримує за допомогою зору?	18	75,0	17	75,0
Впровадження ІКТ у життя суспільства	15	62,5	16	66,7
Комп'ютеризація освіти	15	62,5	15	62,5
ІКТ та організаційні умови навчального процесу	10	41,7	11	45,8
ІКТ та психолого-педагогічні умови навчальної діяльності	5	20,8	6	25,0
Індивідуальний підхід до створення навчальних посібників	6	25,0	8	33,3
Методи проектування навчальної програми	6	25,0	4	16,7
Важлива особливість навчальної програми від звичайних технічних курсів	7	29,2	5	20,8
Використання педагогічних методичних засобів у навчальному процесі	4	16,7	5	20,8
Відомою якою органів почуттів людина сприймає найбільшу кількість інформації?	17	75,0	16	66,7

Порівняльні результати проведеного тестування студентів перших курсів різних років груп німецько-англійського, англійсько-німецького і німецько-німецького відділень унаочнено в гістограмі (рис. 2.2).

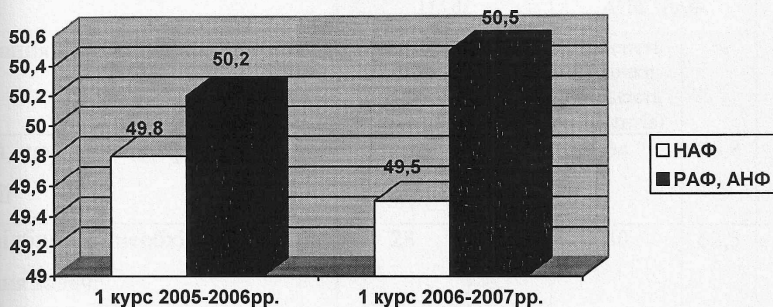

Рис. 2.2. Якість знань студентів перших курсів щодо використання інформаційних технологій в освіті

Отримані дані дозволяють зробити висновок, що студенти розуміють сутність проблеми інформації, визначають її роль у сучасному суспільстві, використовують деякими інформаційно-комунікаційними засобами. Але практично не розуміються в проблемі інформатизації та комп'ютеризації освіти, не володіють знаннями в царині сучасних освітніх технологій, що зрозуміло. В тестуванні брали участь учорашні школярі, які ще не вивчали спеціальних предметів. Студенти відповіли приблизно на половину тестових питань, якість знань студентів груп АНФ, РАФ становить $\approx 50,35\%$, студентів груп НАФ – $\approx 49,65\%$.

Наступним кроком третього етапу констатувального дослідження було вимірювання рівня сформованості бібліотечних знань, умінь і навичок роботи з інформацією. Для цього було використано розроблений нами тест закритого типу з включенням завдань вільного типу, в яких респондентам надавалася можливість виявити свої практичні уміння і навички. Результати тестування наведено в табл. 2.5.

**Результати перевірки у студентів I курсу КДПУ бібліотечних
знань, умінь і навичок роботи з інформацією**

Знання, уміння і навички	НАФ		АНФ, РАФ	
	Наявність навички (кількість студентів)	%	Наявність навички (кількість студентів)	%
Уміння, що існують різні джерела інформації	36	75,0	34	70,8
Уміння відбирати необхідний ресурс для рішення задачі	28	58,3	30	62,5
Уміння про те, як отримати доступ до необхідної інформації	26	54,2	26	54,2
Уміння формулювати запит	20	41,7	22	45,8
Уміння розробляти систематичні методи пошуку	16	33,3	16	33,3
Уміння принципів створення баз даних і роботи з ними	14	29,2	16	33,3
Уміння працювати з бібліографічними та анотаційними службами, архівами, базами даних	12	25,0	14	29,2
Уміння використовувати новітні технології (електронні каталоги, бази даних тощо)	6	12,2	8	16,7
Уміння того, що інформація може бути суб'єктивною	24	50,0	22	45,8
Уміння реферувати наукові публікації	10	20,8	12	25,0
Уміння оцінювати вірогідність інформації	14	29,2	12	25,0

Продовж. табл. 2.5

Знання, уміння і навички	НАФ		АНФ, РАФ	
	Наявність навички (кількість студентів)	%	Наявність навички (кількість студентів)	%
Уміння працювати з декількома джерелами одночасно	16	33,3	14	29,2
Уміння добирати потрібний спосіб роботи з інформацією в конкретній ситуації	10	20,8	12	25,0
Уміння створювати бібліографічні записання	6	12,2	8	16,7
Уміння складати власну бібліографічну систему для зручності подальшої роботи	2	4,2	0	0
Уміння використовувати наявну інформацію	30	62,5	28	58,3
Уміння відтворювати інформацію, використовуючи різні засоби	12	25,0	10	20,8
Знання існування проблеми авторських прав	20	41,7	18	37,5
Уміння синтезувати існуючу інформацію, створюючи на її ґрунті нове знання	2	4,2	2	4,2

Завдання вільного типу являли собою вправи, за допомогою яких перевірялися не тільки бібліотечні уміння та навички, але й уміння, стосовні вміння науковим стилем мовлення. Наприклад:

I. Оформите бібліографічний опис джерел.

1. Книга О. В. Співаковського «Теорія і практика використання інформаційних технологій у процесі підготовки студентів математичних спеціальностей: монографія» (Херсон: Айлант, 2003. – 225 с.).

2. Стаття: Васильков В. М., Василькова О. І. Професійне становлення особистості як об'єкт міждисциплінарного аналізу. В кн.: Матеріали науково-практичної конференції «Методологія сучасних досліджень соціальних, економічних та психологічних проблем регіону», м. Донецьк, 22 лютого 2000 року. – Донецьк, 2000 – С. 89-93.

3. Підручник «Основи комунікативної лінгвістики». Автор: Бацевич Сергій Сергійович. Видано в Києві у Видавничому центрі «Академія», в 2004 році. Загальна кількість сторінок – 344 с. – (Альма-матер)

II. Ознайомтесь зі списком літератури: 1) укажіть, в яких джерелах бібліографічний опис зроблено невірно; 2) виправте помилки, запишіть правильний варіант; 3) потім выпишіть номери книг в алфавітному порядку.

1. Кіпень В. Викладачі вузів: соціологічний портрет / В. Кіпень, П. Каржов. – Донецьк: Астро, 2001. – 199 с.

2. Верлань А.Ф., Тверезовська Л.О., Федорчук В.А. Інформаційні технології в сучасній школі (російською мовою). – Кам'янець-Подільський: Науково-видавничий відділ Кам'янець-Подільського державного педагогічного інституту, 1996. – 72 с.

3. Шевчук О. Роль цінностей у підготовці фахівців соціальної сфери // Збірник (59). – Схід, 2004. – С. 62-64.

4. Н. В. Лунченко. Соціально-психологічні особливості управління психологічною службою системи освіти на регіональному рівні // Наукові записки Інституту психології імені Г. С. Костюка АПН України. – Вип. 26 у 4 томах. – Т. 3. – За ред. академіка С. Д. Максименка. – К.: Главник, 2005. – С. 22-28.

Отже, розроблені нами тестові завдання було спрямовано на виявлення бібліотечних умінь і навичок студентів, а саме: шукати книги в каталозі, складати бібліографічні списки в алфавітному, нумераційному, систематичному і хронологічному порядку, працювати зі списками літератури, оформлювати бібліографічний опис джерел, оформлювати записання тощо.

Аналіз перевірених тестових робіт показав, що першокурсники володіють далеко не всіма бібліотечними навичками і вміннями. Найбільше помилок було зроблено в оформленні бібліографічного опису джерел, зокрема, студенти вмінють більш-менш правильно скласти лише алфавітні списки літератури, але дуже погано орієнтуються в бібліотечному каталозі: не можуть знайти книгу по прізвищу автора, вписати шифр джерела.

У ході результатів тестування визначилося чотири групи опитуваних, що відрізнялися рівнем вияву бібліотечних знань, умінь і навичок роботи з інформацією (табл. 2.6).

Таблиця 2.6

Визначення рівня сформованості бібліотечних знань, умінь і навичок роботи з інформацією студентів I курсу КДПУ (в %)

Рівень сформованості бібліотечних знань, умінь і навичок	Експериментальна група	Контрольна група
Високий	0	0
Достатній	39,3	38,8
Середній	31,7	30,9
Початковий	29	30,3

Високий рівень (перша група) бібліотечних знань, умінь і навичок роботи з інформацією характеризується наявністю таких умінь, як: уміння використовувати систематичні методи пошуку, уміння використовувати новітні технології, уміння скласти власну бібліографічну систему для зручності подальшої роботи, уміння добирати потрібний спосіб роботи з інформацією в конкретній ситуації. Студентів з високим рівнем досліджуваних не було виявлено.

Другу групу склали студенти з *достатнім рівнем* бібліотечних знань, умінь і навичок роботи з інформацією (39,2% – НАФ, 38,8% – АНФ, РАФ). Досліджувані практично без помилок відповіли на тестові запитання, але ще не дуже вміло орієнтуються в бібліотечному каталозі, можуть відшукати потрібну книжку, статтю або словник, але на це потрібен деякий час,

вміють уміннями відтворювати інформацію, застосовуючи різні засоби, використовувати наявну інформацію. Уміння складати власну бібліографічну систему для зручності подальшої роботи та уміння добирати потрібний спосіб роботи з інформацією в конкретній ситуації ще добре не розвинені.

Третю групу склали студенти с *середнім рівнем* досліджуваних знань, умінь і навичок (31,7% – НАФ, 30,9% – АНФ, РАФ). Досліджувані відповідали на питання тесту з помилками, не виявили достатніх умінь і навичок при виконанні тестових завдань. Вони вміють використовувати наявну інформацію, але їм важко віднайти нову; орієнтуються в бібліотечному каталозі, але не вміють правильно вписати шифр джерела.

Четверта група – це студенти з *початковим рівнем* бібліотечних знань, умінь і навичок роботи з інформацією (29% – НАФ, 30,3% – АНФ, РАФ). Досліджувані відповідали на питання і виконали тестові завдання з великою кількістю помилок, більшість бібліотечних умінь і навичок у них розвинена слабо. Вони не орієнтуються в бібліотечному каталозі, не вміють добирати потрібний спосіб роботи з інформацією в конкретній ситуації, оцінювати цінність інформації тощо.

Результати визначення рівнів бібліотечних знань, умінь і навичок студентів I курсу факультету іноземних мов унаочнено в гістограмі (рис. 2.3).

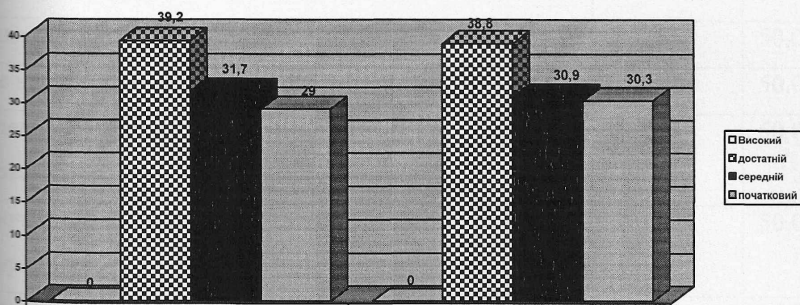

Рис. 2.3. Визначення рівнів бібліотечних знань, умінь і навичок роботи з інформацією студентів I курсу

Для з'ясування рівня комп'ютерних знань, умінь і навичок курсників було застосовано тестування за допомогою комп'ютерів і

мерекі Інтернет. Мета тестування – перевірити основні навички роботи на комп'ютері. Тести виконувалися у присутності викладача, тому що перевірялися не лише досягнення результату та недоліки, але й оптимальний стиль роботи.

Оцінювалися рівень володіння методами переміщення та копіювання тексту, пошук і заміна символів, уміння шрифтового й абзацного оформлення тексту, уміння створювати таблиці MS WORD і працювати з ними, налаштовувати параметри сторінок, колонтитули, підготовлювати документи на друку, переміщувати і копіювати документів (табл. 2.7).

Таблиця 2.7

Результати перевірки у студентів I курсу КДПУ комп'ютерних знань, умінь і навичок

Знання, уміння і навички	НАФ		АНФ, РАФ	
	Наявність навички (кількість студентів)	%	Наявність навички (кількість студентів)	%
Оформлення тексту	30	62,5	32	66,7
Використання тексту, близького до мінімуму	24	50,0	22	45,8
Перевірка правильності оформлення тексту. Зміна шрифту	26	54,2	24	50,0
Всі види шрифтового оформлення	26	54,2	24	50,0
Вирівнювання	26	54,2	24	50,0
Оформлення тексту з абзацним вирівнюванням	26	54,2	24	50,0
Виключення розкладки мови клавіатури без використання миші	22	45,8	22	50,0
Оформлення тексту з доповненням	16	33,3	18	37,5
Керування вікнами	16	33,3	18	37,5

Продовж. табл. 2.7

Знання, уміння і навички	НАФ		АНФ, РАФ	
	Наявність навички (кількість студентів)	%	Наявність навички (кількість студентів)	%
Володіння буфером за допомогою миші	14	29,2	12	25,0
Володіння апаратом пошуку та заміни	8	16,7	10	20,8
Випередження тексту між документами	14	29,2	12	25,0
Операція відміни	26	54,2	24	50,0
Керування буфером з клавіатури	14	29,2	12	25,0
Відготовка таблиць	8	16,7	10	20,8
Відготовка нестандартних таблиць	6	12,5	8	16,7
Вибірні оформлення в таблицях	4	8,3	4	8,3
Встановлення параметрів сторінок	8	16,7	10	20,8
Встановлення номерів сторінок і робота з колонтитулами	6	12,5	8	16,7
Використання нерозривних пробілів	8	16,7	6	12,5
Володіння абзацними властивостями	10	20,8	8	16,7
Локальна мережа	4	8,3	4	8,3
FTP	4	8,3	4	8,3
Системна копія	4	8,3	4	8,3
Користування архіватором	2	4,2	2	4,2

Відповіді досліджуваних і виконання ними роботи (вибір оптимального способу роботи з комп'ютером) дозволили виділити чотири групи рівнів комп'ютерних знань, умінь і навичок студентів (табл. 2.8).

Високий рівень характеризується досконалим виконанням усіх тестових завдань, високим рівнем володіння комп'ютером, умінням роботи з текстовими редакторами, користуванням локальною мережею, архіватором тощо. Серед студентів I курсу факультету іноземних мов не було виявлено

...ї людини з таким рівнем. *Достатній рівень* комп'ютерних знань, умінь і навичок – це добре володіння комп'ютером, знання правил користування ним, вміння працювати з текстовими редакторами (вміння працювати з різними шрифтами, оформлювати текст, користуватися буфером обміну даними). Цей рівень показало 38,4% (НАФ) і 31,9% (АНФ, РАФ) досліджуваних. Студенти, які мають *середній рівень* досліджуваних умінь і навичок (28,4% – НАФ, 36,3% – АНФ, РАФ), не дуже добре володіють двома необхідними вміннями: вмінням шукати і замінювати символи, вмінням створювати таблиці MS WORD і працювати з ними, установлювати параметри сторінок, колонтитули, підготовлювати документи до друку, переміщувати документів. *Початковий рівень* – це володіння комп'ютером як засобом дозвілля (тобто використання його можливостей у дозвіллі), але не як засобом навчання (33,2% – НАФ, 31,8% – АНФ, РАФ): студенти не можуть правильно оформлювати текст і таблиці, установлювати параметри сторінок, колонтитули, підготовлювати документи до друку, переміщувати і замінювати документів тощо.

Таблиця 2.8

Визначення рівня сформованості комп'ютерних знань, умінь і навичок студентів I курсу КДПУ (в%)

Рівень сформованості комп'ютерних знань, умінь і навичок	Експериментальна група	Контрольна група
Високий	0	0
Достатній	38,4	31,9
Середній	28,4	36,3
Початковий	33,2	31,8

Унаочнено отримані результати в гістограмі – рис. 2.4.

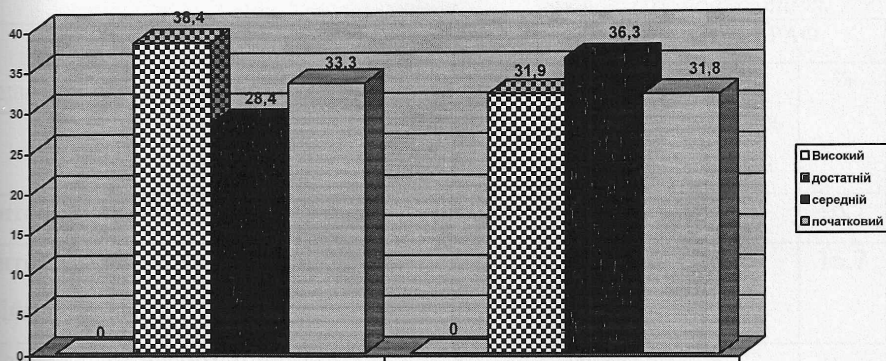

Рис. 2.4. Визначення рівнів комп'ютерних знань, умінь і навичок студентів I курсу

Останнім кроком у діагностуванні рівня інформаційної компетентності курсників стала перевірка їхніх знань, умінь і навичок володіння інформаційними та Інтернет-технологіями. Студентам було запропоновано відповісти на питання тесту і виконати практичні завдання: віднайти необхідну інформацію в Інтернеті (наприклад, за ключовими словами скласти бібліографічний список), відіслати запит електронною поштою, написати друзів з хобі, обговорювати навчальні проблеми та груповий проект у режимі on-line тощо (табл. 2.9).

Таблиця 2.9

Результати перевірки у студентів I курсу КДПУ знань, умінь і навичок використання інформаційних та Інтернет-технологій

Знання, уміння і навички	НАФ		АНФ, РАФ	
	Кількість позитивних відповідей	%	Кількість позитивних відповідей	%
Здійснення інформаційного пошуку в Інтернеті:				
використовувати пошуковими системами	12	25,0	12	25,0
правильно складати електронний запит	8	16,7	8	16,7

Продовж. табл. 2.9

Знання, уміння і навички	НАФ		АНФ, РАФ	
	Кількість позитивних відповідей	%	Кількість позитивних відповідей	%
Інтернет-портали	8	16,7	8	16,7
Інтернет-портали, стосовні професійної діяльності	8	16,7	8	16,7
знаходити інформацію за допомогою Інтернет-каталогів	8	16,7	8	16,7
Налагодження спілкування засобами Інтернет-технологій:				
електронна пошта	8	16,7	8	16,7
чат	12	25,0	12	25,0
скайп	6	12,5	4	8,3
форум	2	4,2	0	0
веб-журнали	0	0	0	0
Використання стандартного програмного забезпечення, що дозволяє:				
створювати текстові документи	32	66,7	32	66,7
створювати табличні документи	20	41,7	22	45,8
створювати графічні документи	14	29,2	16	33,3
створювати презентації	6	12,5	4	8,3
використовуватися Інтернетом	20	41,7	20	41,7
дивитися та і прослуховувати відео-аудиозаписи	32	66,7	34	70,8
Використання технічних пристроїв:				
комп'ютер	48	100,0	48	100,0
техніка	32	66,7	30	62,5
цифровий, касетний диктофон	30	62,5	32	66,7
цифрова камера	24	50,0	24	50,0
сканер	20	41,7	24	50,0

Слід зазначити, що сучасні студенти досить добре володіють Інтернетом, тому досліджувані показали хороші результати виконання запропонованих нами завдань. Рівні визначались за ступенем якісного, швидкого та оптимального вирішення поставленої проблеми. *Високий рівень* складало 13,7% (НАФ) і 14,6% (АНФ, РАФ) досліджуваних, *достатній* – 36,0% (НАФ) і 38,8% (АНФ, РАФ), *середній* – 24,1% (НАФ) і 24,8% (АНФ, РАФ), *початковий* виявився у тих студентів, які не мають дома комп'ютера або не підключені до Інтернет-мережі, практично не користуються електронною поштою, чатами: 26,2% (НАФ) і 21,8% (АНФ, РАФ).

Результати опитування узагальнено в табл. 2.10 та унаочнено в діаграмі (рис. 2.5).

Таблиця 2.10

Визначення рівня сформованості знань, умінь і навичок використання інформаційних та Інтернет-технологій студентів I курсу КДПУ (в %)

Рівень знань, умінь і навичок щодо інформаційних та Інтернет-технологій	Експериментальна група	Контрольна група
Високий	13,7	14,6
Достатній	36,0	38,8
Середній	24,1	24,8
Початковий	26,2	21,8

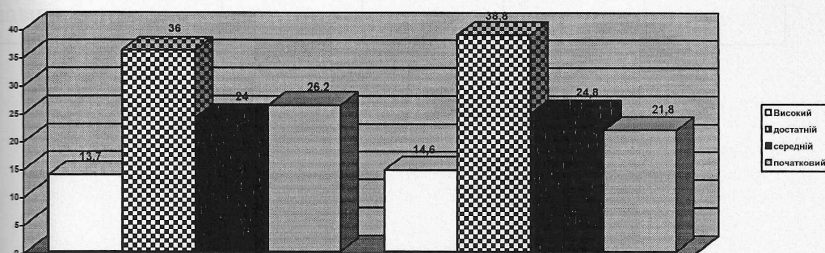

Рис. 2.5. Визначення рівнів знань, умінь і навичок використання інформаційних та Інтернет-технологій студентів I курсу

При статистичній обробці отриманих даних третього етапу експерименту ми виходили з того, що опитувані виявили відносно усіх структурних компонентів інформаційної компетентності їх показників, тому їх середнє значення визначало об'єктивність володіння знань, умінь і навичок респондентів.

Результати визначення рівнів сформованості кожного структурного компоненту інформаційної компетентності студентів I курсу різних років вступу (2005 р. і 2006 р. вступу до університету) об'єднано в двох табл.: 2.11 (експериментальна група – НАФ-05, НАФ-06) і 2.12 (контрольна група – АНФ-05, АНФ-06, РАФ-05, РАФ-06).

Таблиця 2.11

Результати визначення рівнів сформованості інформаційної компетентності експериментальної групи

Компоненти інформаційної компетентності	Рівні сформованості інформаційної компетентності			
	Початковий	Середній	Достатній	Високий
Технічні знання, вміння і навички	29	31,7	39,3	0
Знання, вміння, навички щодо інформаційних та інтернет-технологій	26,2	24,1	36,0	13,7
Комп'ютерні знання, вміння, навички	33,3	28,4	38,4	0

Результати визначення рівнів сформованості інформаційної компетентності контрольної групи

Компоненти інформаційної компетентності	Рівні сформованості інформаційної компетентності			
	Початковий	Середній	Достатній	Високий
Бібліотечні знання, вміння і навички	30,3	30,9	38,8	0
Знання, вміння, навички роботи з інформаційних та Інтернет-технологій	21,8	24,8	38,8	14,6
Комп'ютерні знання, вміння, навички	31,8	36,3	31,9	0

Зведені результати обох таблиць свідчать, що найвищі показники виявлені на рівні сформованості знань, умінь і навичок використання інформаційних та Інтернет-технологій. Це цілком закономірно, сучасні молоді люди набагато краще, ніж попереднє покоління, володіють різними інформаційно-комунікаційними технічними засобами, активно користуються Інтернетом як засобом спілкування і дозвілля. Але ще не вміють користуватися ними для пошуку, обробки, аналізу інформації в навчальних цілях. У цьому випадку існує об'єктивна потреба в допомозі педагога-бібліотекаря, оскільки така інформація потребує попереднього аналізу, синтезу і критичного оцінювання, що є необхідними стадіями оволодіння спеціальними знаннями. Набагато нижчі показники виявлено на рівнях сформованості бібліотечних (традиційних) і комп'ютерних знань, умінь і навичок. Студенти I курсу ще не володіють на достатньому рівні такими бібліотечними уміньми і навичками роботи з інформацією, як, наприклад: визначення, аналіз, обробка інформації з метою її подальшого використання, не вміють добре орієнтуватися в каталозі, оформлювати бібліографічний опис джерел тощо. Вони усвідомлюють потребу роботи з інформаційними

технологіями, виказують інтерес до роботи з інформацією, але не володіють ефективними методами роботи з інформацією, не вміють добирати програмні та апаратні засоби для обробки даних. При наявності загальних уявлень про функцію інформаційну технологію й інформаційну цивілізацію, окремих навичок роботи з комп'ютером, ще не вміють на належному рівні застосовувати інформаційні технології для розв'язання навчальних задач. Це свідчить про те, що існує суперечність між володінням студентами теоретичними аспектами проблеми та застосуванням існуючих знань на практиці.

Отримані результати обчислювалися методом кількісного та якісного аналізу та дозволили виділити нам чотири групи опитуваних, які характеризувалися різним рівнем сформованості інформаційної компетентності: високим, достатнім, середнім, початковим. Результати статистичного експерименту узагальнено в табл. 2.13 та унаочнено в діаграмі (рис. 2.6).

Таблиця 2.13

Вихідні дані рівня сформованості інформаційної компетентності студентів I курсу КДПУ експериментальної та контрольної груп (у%)

Рівень сформованості інформаційної компетентності	Експериментальна група	Контрольна група
Високий (творчий)	4,5	4,9
Достатній (евристичний)	37,9	36,5
Середній (репродуктивний)	28,1	30,7
Початковий (перцептивний)	29,5	27,9

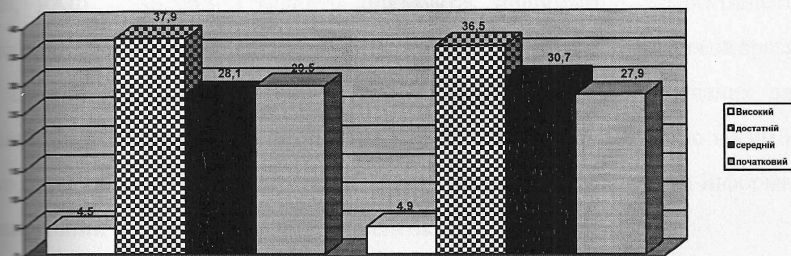

Рис. 2.6. Вихідні дані рівня сформованості інформаційної компетентності студентів I курсу КДПУ

Перша група студентів (НАФ – 29,5%, АНФ, РАФ – 27,9%), що мала *високий* (творчий) *рівень*, характеризується сформованістю знань про інформацію та інформаційні технології, активним прагненням до вдосконалення своїх умінь і навичок, до розширення знань, вмінням використовувати інформаційно-комунікаційні засоби, інформаційні та інтернет-технології в навчальній діяльності.

До другої групи (НАФ – 28,1%, АНФ, РАФ – 30,7%) з *достатнім* (аналітичним) *рівнем* належали студенти, які вміють вирішувати різні проблеми за допомогою адекватно підбраного програмного забезпечення. В них спостерігається інтерес до застосування інформаційних технологій у навчальній діяльності, вони обмінюються професійно значущою інформацією засобами інформаційних технологій. Але в них не розвинені бібліотечні, комп'ютерні уміння та навички, стосовні пошуку, аналізу, фільтрації інформації. Студенти цього рівня, маючи стійку потребу в інформації, поки що не володіють схильністю до розширення знань, уміють виконувати виконання складних діагностичних задач, але часто поверхово, в них достатньо не розвинені вміння самостійної роботи.

Для студентів із *середнім* (репродуктивним) *рівнем* сформованості інформаційної компетентності характерні поверхові бібліотечні, комп'ютерні, інформаційні знання, вони ще належним чином не володіють навичками для роботи з інформацією вміннями і навичками (НАФ – 37,9%,

АФ, РАФ – 36,5%). Студенти показують недостатню самостійність у виконанні навчальних завдань, виконують запропоновані завдання за зразком алгоритмом, наданим викладачем, виявляють інтерес до різних видів представлення інформації, оцінюють інформацію за зразком, але не вміють формулювати цільове установалення при роботі з джерелом інформації. Індивідуальний інтерес до предмету невисокий.

Четверту групу з *початковим* (перцептивним) *рівнем* сформованості інформаційної компетентності (НАФ – 4,5%, АНФ, РАФ – 4,9%) склали студенти, які володіють досліджуваною компетентністю на рівні випускника середньої загальноосвітньої школи. В студентів є загальні уявлення про інформаційні технології та їх застосування, середній рівень комп'ютерної компетентності. Вони виявляють інтерес до роботи з комп'ютером та іншими технічними засобами, але не прагнуть оцінювати інформацію, володіють базовими прийомами роботи з комп'ютерною технікою, але розглядають її лише як засіб дозволення (комп'ютерні ігри, переглядання фільмів, прослуховування музики, засіб спілкування в чатах тощо). В них відсутнє цілісне уявлення про можливість використання комп'ютера, слабо розвинена рефлексія, тобто недостатня оцінка себе і своїх можливостей.

Результати проведеного діагностичного дослідження свідчать, що рівень сформованості інформаційної компетентності у студентів експериментальної групи (НАФ) і контрольної групи (АНФ, РАФ) приблизно однаковий, в обох групах зберігається загальна тенденція розподілу студентів за рівнями сформованості досліджуваної компетентності: переважають низький і початковий – у сумі їх показала більша частина досліджуваних студентів – 57,6% (НАФ), 58,6% (АНФ, РАФ), рівні незначно відрізняються від достатнього рівня (на $\approx 8,15\%$) і мають майже однакові частоти – $\approx 29,05\%$, достатній рівень – $\approx 37,2\%$, високий рівень не виявлено $\approx 4,7\%$.

**Загальні вихідні дані початкового рівня сформованості
інформаційної компетентності досліджуваних (у %)**

Рівні сформованості інформаційної компетентності	Середній показник сформованості інформаційної компетентності
Високий (творчий)	4,7
Достатній (евристичний)	37,2
Середній (репродуктивний)	29,4
Початковий (перцептивний)	28,7

Для більш наочного відображення отриманих результатів подамо їх у вигляді діаграми (рис. 2.7).

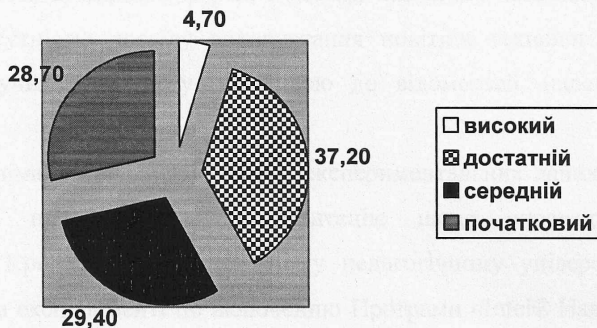

Рис. 2.7. Загальні вихідні дані початкового рівня сформованості
інформаційної компетентності студентів I курсу

Четвертий, останній, етап вивчення стану досліджуваної проблеми мав на меті з'ясувати та проаналізувати основні проблеми і недоліки сучасної школи щодо формування інформаційної компетентності студентів у процесі навчання гуманітарних дисциплін.

Нами було опитано викладачів різних кафедр університету, що працюють на факультеті іноземних мов на предмет використання ними інформаційно-комунікаційних технологій на лекційних і практичних заняттях. До уваги викладачів були запропоновані такі питання: «Чи ви використовуєте в практиці інтерактивні технології навчання?»; «Чи ви використовуєте на заняттях комп'ютер, відео- і аудіотехніку, мультимедійний екран?»; «Чи ви використовуєте в практиці електронні освітні ресурси, в тому числі й Інтернет-підручники?»; «Які, на вашу думку, переваги і недоліки мають електронні освітні ресурси порівняно з традиційними засобами?»; «Чи користуєтеся ви Інтернетом у навчальних цілях (консультуєте студентів, обговорюєте з ними навчальні та наукові проблеми, обговорюєте науковий проект тощо)?».

Отримані відповіді можна підсумувати наступним чином: викладачі переважно застосовують традиційні форми і методи навчання, пояснюючи це нестачею часу, відсутністю досвіду використання новітніх технологій або електронних підручників з курсу, недовірою до відомостей, наданих у Інтернеті, тощо.

З метою отримання більш ґрунтовних експериментальних даних нами було вивчено і проаналізовано документацію щодо впровадження інформатизації в Криворізькому державному педагогічному університеті, який бере участь в експерименті по включенню Програми «Intel® Навчання для майбутнього» в систему підготовки майбутніх учителів відповідно до наказів МОН №749 від 22.09.04 р. та №248 від 22.04.2005 р. «Про проведення експерименту за Програмою щодо навчання майбутніх вчителів ефективному використанню інформаційно-комунікаційних технологій у навчально-освітньому процесі» (звіти відповідальних за впровадження експерименту для Додаток Г); розроблені програми навчальних курсів), виявлено існуючі проблеми та шляхи їх подолання.

Як свідчить статистика, у КДПУ сертифікат «Intel® Навчання для майбутнього» за роки проведення експерименту за програмою щодо

навчання майбутніх вчителів ефективному використанню інформаційно-комунікаційних технологій у навчально-виховному процесі отримало 32 викладача і 305 студентів.

Вивчення питання впровадження в КДПУ «Intel® Навчання для майбутнього» (2005-2009 навчальні роки) дозволило дійти певних висновків.

По-перше. Реалізація Програми «Intel® Навчання для майбутнього» в 2005-2006 навчальному році ще не набула широкого поширення в університеті у зв'язку з певними об'єктивними причинами:

- апаратне і програмне забезпечення недостатнє та недосконале для підготовки студентів на всіх спеціальностях університету;
- обмежений доступ до ресурсів Інтернет.

Для поліпшення організації та ефективності впровадження програми «Intel® Навчання для майбутнього» в навчальний процес університету було прийнято рішення про поповнення матеріальної бази Програми та поетапну реалізацію навчальних планів різних факультетів з метою поширення експерименту на всіх спеціальностях університету. Також було вирішено:

1. Для мотивації роботи викладачів з 2006-2007 навчального року проведення тренінгу та отримання сертифікатів вважатиметься підвищенням кваліфікації викладачів-методистів.
2. Для мотивації навчання студентів за програмою «Intel® Навчання для майбутнього» кращі навчальні проекти студентів, створені в рамках Програми, представлятимуться на щорічних студентських наукових конференціях, можуть бути покладені в основу курсових та кваліфікаційних робіт.
3. Якість підготовки студентів у великій мірі визначається майстерністю викладачів-тренерів, що, в свою чергу, потребує періодичного проведення майстер-класів за участю тренерів Інтел-центру.
4. При організації Всеукраїнських форумів щодо результатів впровадження Програми бажано приділити більше уваги не тільки

підготовці вчителів, але й роботі викладачів-тренерів вищих навчальних закладів.

По-друге. В 2008-2009 навчальному році реалізація Програми «Intel® Навчання для майбутнього» відбувалась на значно вищому рівні, порівняно з попередніми роками. Цьому сприяли вільний доступ студентів до мережі Інтернет, оновлення комп'ютерних аудиторій та встановлення в них відповідного програмного забезпечення. Також певною мірою підвищенню рівня студентських робіт сприяла пропозиція викладачів університету надіслати найкращі роботи на сайті університету та необхідність їх щорічного захисту. У студентів, підготовка яких відбувалась за програмою «Intel® Навчання для майбутнього», рівень інформаційної компетентності та інформаційної культури значно вищий, ніж у студентів, які таку програму не проходили.

По-третє. Активно працюють у цьому напрямку на фізико-математичному та педагогічному факультетах. За ці роки впроваджено викладання за методикою Програми таких дисциплін, як: курс «Інформаційно комунікаційні засоби навчання фізики», «Лабораторно-обчислювальний практикум» (фізико-математичний факультет); «Інформаційно комунікаційні засоби навчання в початкових класах» (педагогічний факультет).

Підготовка студентів за програмою Intel® «Навчання для майбутнього» на фізико-математичному факультеті здійснюється на спеціальності «Фізика та основи інформатики» при вивченні курсу «Інформаційно комунікаційні засоби навчання фізики» (Бурак В. І.), а на спеціальності «Математика та основи інформатики» – під час лабораторно-обчислювального практикуму, який викладали від кафедри інформатики – Мінтій І. С., Моїсеєнко М. В., від кафедри математики – Лов'янова І. В. та Крамаренко Т. Г.

Статистичні дані:

Спеціальність «Фізика та основи інформатики»: отримали сертифікати
Всього студентів – 33.

Спеціальність «Математика та основи інформатики»: МІ-05-1-1 (Крамаренко Т. Г.) – 8/8; МІ-05-2-2 (Мінтій І. С.) – 8/11; МІ-05-2-1 (Лев'янова І. В.) – 11/11; МІ-05-2-2 (Мойсеєнко М. В.) – 5/11.

Сертифікати отримали ті студенти, які підготували повний пакет документів.

Варто відмітити високий рівень робіт студентів: на публічному захисті, незважаючи на деякі незначні зауваження, викладачі одностайно погодились, що всі роботи цікаві, мають міжпредметні зв'язки та заслуговують на увагу. Саме тому найкращі роботи вирішено представити на сайті фізико-математичного факультету, а Крамаренко Т. Г. доповіла про результати роботи на науково-методичній конференції. Також слід зауважити, що рівень робіт значно покращився завдяки вільному доступу до Інтернету та проведенню комп'ютерних аудиторій.

Як бачимо, Програма «Intel® Навчання для майбутнього» активно використовується при викладанні дисциплін фізико-математичного циклу, що, в свою чергу, сприяє формуванню інформаційної культури в майбутніх викладачів математики і фізики, значно підвищує рівень інформаційної компетентності майбутніх учителів початкових класів. Елементи Програми використовуються магістрам географічного факультету і факультету української мови та історії, студентам факультету іноземних мов. На жаль, можливості цієї Програми мало використовуються викладачами гуманітарних і природничих дисциплін.

На нашу думку, використання елементів, прийомів, методичних порад цієї Програми при викладанні гуманітарних дисциплін було б дуже цінним, тому що сприяло б розширенню інформаційного світогляду студентів-гуманітаріїв, розвивало б їхні комп'ютерну, інформаційну та мовну грамотність, залучало б до розуміння сучасних інформаційних рухів взагалом інформаційного простору, удосконалювало б уміння використовувати новітні інформаційно-комунікаційні технології в своїй

ності (навчальній, науковій, професійній, побутовій тощо), тобто мала б інформаційну компетентність.

Таким чином, четвертий етап констатувального експерименту довів,

- причинами досить низького рівня сформованості інформаційної компетентності студентів факультету іноземних мов (у більшості досліджуваних середній та початковий рівні, що становить $\approx 58,1\%$): виступають недостатня інформованість викладачів з цього питання, їхня невпевненість у використанні інформаційно-комунікаційних технологій на заняттях, схильність до застосування традиційних засобів навчання;

- достатній рівень сформованості інформаційної компетентності студентів факультету іноземних мов (37,20% досліджуваних) пояснюється звичністю сучасних молодих людей у царині інформаційно-комунікаційних засобів (у більшості з них є комп'ютер, модем, принтер, Інтернет), вони з раннього дитинства вміють використовувати їх для організації свого життя, але, на жаль, не для навчання. Тому технічні уміння і навички студентів поки що не задіяні для навчальних цілей: студенти не вміють шукати, переробляти, аналізувати, оцінювати інформацію;

- викладачі гуманітарних дисциплін більшою мірою фрагментарно, систематично використовують можливості інформаційно-комунікаційних технологій у навчально-виховному процесі, тим самим втрачаючи ефективність надавати студентам не тільки міцні предметні знання, формувати їх професійну компетентність, а й впливати на розвиток одного з її компонентів – інформаційної компетентності майбутніх учителів;

- викладачі гуманітарного профілю в своїй діяльності недостатньо використовують можливості Програми «Intel® Навчання для майбутнього», практично не залучаються до експериментальної роботи щодо її впровадження.

Отже, в межах констатувального експерименту було з'ясовано ступінь впевненості студентами важливості інформаційної освіти, визначено якість

інформаційних знань першокурсників, виявлено рівень сформованості бібліотечних і комп'ютерних знань, умінь і навичок роботи з інформацією, рівень, умінь і навичок використання інформаційних та Інтернет-технологій.

На основі розроблених критеріїв та показників було виявлено достатній рівень сформованості інформаційної компетентності студентів I курсу факультету іноземних мов.

У результаті проведення констатувального етапу дослідно-експериментальної роботи було з'ясовано, що 28,7% досліджуваних мають початковий (перцептивний) рівень сформованості інформаційної компетентності, 29,4% володіють середнім (репродуктивним) рівнем, 37,2% – високим (евристичним) рівнем, й лише 4,7% мають високий (творчий) рівень сформованості цього важливого компонента професійної компетентності майбутнього вчителя.

Проаналізовано основні недоліки та труднощі практики сучасної вищої освіти стосовно формування інформаційної компетентності студентів у процесі навчання гуманітарних дисциплін.

Використовуючи результати констатувального експерименту, ми порівняли експериментальну й контрольну групи досліджуваних, приблизно рівних за чисельністю та рівнями сформованості інформаційної компетентності. Базою для впровадження дослідної програми виступив Київський державний педагогічний університет, факультет іноземних мов. Експериментальні групи склали 24 студента групи НАФ-05 і 24 студента групи НАФ-06, контрольні групи – по 24 студенти груп АНФ-05 і РАФ-05 відповідно.

Виявлений нами стан проблеми в сучасній практиці ВНЗ обумовив необхідність визначення подальшого напрямку нашої роботи, який полягав у проведенні формувального експерименту, що включає в себе сукупність фактичних умов, які забезпечують формування інформаційної компетентності студентів у процесі навчання гуманітарних дисциплін.

2.2. Зміст дослідно-експериментальної програми щодо формування інформаційної компетентності студентів у процесі навчання гуманітарних дисциплін

Проведені у процесі констатувального етапу дослідно-експериментальної роботи діагностичні дослідження рівня сформованості інформаційної компетентності студентів, їхніх інформаційних умінь і навичок, комп'ютерної грамотності дозволили нам стверджувати, що, хоча переважна більшість студентів має досить високий рівень комп'ютерної грамотності (володіє знаннями про комп'ютер, модем, принтер, Інтернет та інші сучасні технічні засоби, вміє ними користуватися в побуті та у навчанні, вміє застосовувати комп'ютер з різними цілями (наприклад, при написанні текстів, малюванні графіків і таблиць, скануванні тощо), але має недостатній рівень сформованості досліджуваного нами складного особистісного творення. Пояснити це можливо з огляду на декілька причин.

По-перше, незважаючи на впровадження інформатизації в освітній процес, на наголошення необхідності застосування в ньому сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, багато інноваційних ідей, методик, методів і прийомів залишаються не задіяними, особливо в практиці викладання гуманітарних дисциплін. Але, думається, що використання комп'ютерів та інших сучасних засобів у навчальному процесі сьогодні – це закономірність. У викладачів, які органічно поєднують традиційні та інноваційні технології, традиційні та новітні засоби, процес навчання відбувається на більш високому рівні, є більш ефективним.

По-друге, власний досвід, тривале педагогічне спостереження за діяльністю викладачів і студентів КДПУ загалом і факультету іноземних мов зокрема переконав, що роботу, перш за все, спрямовано на теоретичну та практичну підготовку з предметів, на формування спеціальних (предметних) компетентностей. Дуже часто оцінюється вже здобута студентами

інформація, яку вони нерідко добирають абияк (скачують з Інтернету перше-наше, сканують усе підряд, без розбору). Багато студентів, вступаючи до ВНЗ, навіть не можуть самостійно відшукати в алфавітному каталозі книги, які рекомендовано для вивчення, аналізувати і оцінювати отриману інформацію, не вміють правильно оформлювати реферати, курсові роботи, бібліографічні списки в письмовому та комп'ютерному варіантах, пред'являти зібраний матеріал в усній та письмовій формах тощо. Поза увагою викладачів залишаються питання, що стосуються саме інформаційної цільової навчання: як здійснювати інформаційний пошук, як правильно добирати літературу відповідно до теми (заняття, дослідження), як критично оцінювати інформацію і т. ін. Тобто викладачі гуманітарних предметів не навчають студентів, як здобувати і аналізувати інформацію, як користуватися інформаційними ресурсами та інформаційно-комунікаційними технологіями, зважаючи цю проблему кафедри інформатики, бібліотечним працівникам і розсуд самих студентів. На нашу думку, байдуже ставлення до труднощів, з якими стикаються студенти, працюючи з інформацією, значно знижує ефективність навчання загалом.

У ході дослідно-експериментальної роботи ми спиралися на те, що формування інформаційної компетентності у студентів – необхідна умова перервної освіти протягом усього життя, тому потребує продуманої методики, систематичності, постійного оновлення. Це цілісна, багатокомпонентна система роботи, в якій потрібно урахувати кожний компонент, що входить до структури інформаційної компетентності (інформаційно-цільовий, когнітивний, операційно-діяльнісний, рефлексивний), і яка спрямована на формування у студентів інтересу до роботи з інформацією та стійких потреб застосовувати інформаційні технології в професійній діяльності, у вирішенні різноманітних навчальних і життєвих питань, у розумінні необхідності інформаційних знань, умінь, навичок і потреби їх постійного вдосконалення на основі самоаналізу.

Усе сказане вище й обумовило побудову дослідно-експериментальної програми, в якій ми розробили та запропонували:

1) систему роботи з формування інформаційної компетентності студентів у процесі навчання гуманітарних дисциплін (на прикладі предметів: «Практичний курс німецької мови», «Інформаційно-комунікаційні аспекти навчання» та ін.);

2) методичну підготовку студентів (майбутніх учителів німецької мови) у процесі навчання гуманітарних дисциплін до грамотного використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчально-виховних цілях.

Відповідно до гіпотетичного припущення нашого дослідження інформатизація процесу навчання гуманітарних дисциплін у вищому навчальному закладі сприяє формуванню інформаційної компетентності студентів при створенні наступних дидактичних умов:

- професіоналізація й інформатизація змісту навчання і викладання гуманітарних дисциплін у ВНЗ;

- залучення студентів до активної творчої, професійно спрямованої інноваційної діяльності у процесі вивчення гуманітарних дисциплін, яка б сприяла умінню і навичкам здобуття новітньої інформації;

- наявність інноваційних форм і методів навчання гуманітарних дисциплін, спрямованих на формування інформаційних умінь і навичок студентів.

Згідно з цим мета формувального етапу експериментального дослідження – підвищити рівень сформованості інформаційної компетентності студентів при навчанні гуманітарних дисциплін у вищому навчальному закладі за допомогою створення такого навчального середовища, яке поєднує перелічені вище дидактичні умови з їх реалізацією в навчальній роботі.

Експериментальна робота формувального етапу була спрямована на виконання таких завдань, як:

- 1) експериментально перевірити ефективність сукупності дидактичних засобів, що позитивно впливають на формування інформаційної компетентності студентів;
- 2) розробити систему роботи формування інформаційної компетентності студентів у процесі навчання іноземній (німецькій) мові у вищому навчальному закладі;
- 3) розробити та апробувати робочі програми навчальних курсів «Практичний курс німецької мови», «Інформаційно-комунікаційні технології навчання» (за вимогами кредитно-модульної системи) з урахуванням інформаційного підходу в освіті.

В основу програми дослідно-експериментальної роботи ми поклали результати констатувального етапу експерименту, які дозволили визначити проблеми та труднощі, що пов'язані з інформатизацією та комп'ютеризацією освіти, та передумови формування інформаційної компетентності студентів у процесі навчання гуманітарних дисциплін у вищому навчальному закладі, вивчити причини достатньо низького рівня сформованості інформаційної компетентності у досліджуваних студентів-філологів.

Процес формування інформаційної компетентності студентів має етапний характер. На першому етапі відбувається усвідомлення студентами необхідності інформаційних знань, умінь і навичок. На другому етапі – удосконалення комп'ютерної та інформаційної грамотності, розвиток інформаційних умінь і навичок, оцінювання значення знайденої інформації. Третій етап передбачає розвиток творчого рівня інформаційної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови.

Виділення даних етапів базувалося на психолого-педагогічних дослідженнях про вікові та індивідуальні особливості студентської молоді, її мотивації та професіоналізації, про формування професійної компетентності, здобутки, недоліки і труднощі практики роботи сучасної школи з формування різних компетентностей у світлі її модернізації та відповідно до принципів Болонського процесу.

Але, перш за все, зупинімося на визначених нами **дидактичних** **засадах**, які сприятимуть формуванню інформаційної компетентності студентів у процесі навчання гуманітарних дисциплін у вищому навчальному закладі, та охарактеризуємо їх більш детально.

Перше. На нашу думку, *професіоналізація й інформатизація змісту навчання і викладання гуманітарних дисциплін у ВНЗ* є тією умовою, без якої, *загалом*, неможливе формування ані інформаційної компетентності, ані інформаційної або комп'ютерної грамотності.

Аналіз змісту навчальних планів підготовки бакалавра напряму підготовки: 6.010100 Педагогіка і методика середньої освіти. Мова та література (німецька, англійська), Мова та література (англійська, німецька), Мова та література (російська, англійська) – показав, що на факультеті *сучасних мов* викладається лише один предмет, повністю пов'язаний з інформацією та з процесом її здобування, збереження, передачі тощо. Це «інформаційно-комунікаційні засоби навчання» з циклу *середничонаукових дисциплін*, години розподіляються наступним чином: загальний обсяг – 54, кредит – 1,5; всього аудиторної роботи – 18, з них: лекції – 2, практичні заняття – 16; самостійна робота – 36, залік у 6 семестрі *визначається* на III курсі).

На вивчення гуманітарних дисциплін за весь період відводиться:

- цикл гуманітарної та соціально-економічної підготовки: загальний обсяг – 1080 годин, кредит – 30; всього аудиторної роботи – 774, з них: лекції – 392, практичні заняття – 594; самостійна робота – 306;
- цикл професійної та практичної підготовки: загальний обсяг – 1080 годин, кредит – 30; всього аудиторної роботи – 318, з них: лекції – 168, лабораторні заняття – 76, практичні заняття – 74; самостійна робота – 366;
- цикл фундаментальної та професійно-практичної підготовки: загальний обсяг – 5022 годин, кредит – 139,5; всього аудиторної роботи – 2268, з них: лекції – 392, лабораторні заняття – 2268, практичні заняття – 468; самостійна робота – 1858.

Загальна кількість годин: загальний обсяг – 7542 годин, кредит – 209,5; аудиторної роботи – 4400, з них: лекції – 822, лабораторні заняття – 344, практичні заняття – 1234; самостійна робота – 2710.

Як бачимо, курсу з інформаційно-комунікаційних технологій відводиться незначне місце в навчальному плані майбутніх учителів іноземної мови: лише 0,72% від загальної кількості годин. То яким же чином сформувати інформаційну компетентність у студентів-філологів?

Думається, що лише за умови перегляду змісту гуманітарних дисциплін, розробленню сучасних програм за кредитно-модульною системою з урахуванням інформаційної складової.

Друге. Важливою умовою формування інформаційної компетентності є залучення студентів до активної творчої професійно спрямованої інтелектуальної діяльності у процесі вивчення гуманітарних дисциплін, яка б забезпечила наявності умінь і навичок здобуття новітньої інформації. Сьогодні в багатьох загальноосвітніх і вищих навчальних закладах проводиться результативна робота з основ інформаційної культури, інформаційної компетентності, працюють бібліотечні гуртки, де бібліотекарі разом із викладачами знайомлять учнів з довідковою літературою, вчать працювати з каталогами і картотеками. Але цього не достатньо. Ця важлива робота покладається на плечі ентузіастів. На нашу думку, необхідно впроваджувати набутий досвід у практику кожного навчального закладу як спеціальний курс або семінар. Таку роботу можна і необхідно проводити в обов'язковій формі вивчення дисципліні «Вступ до спеціальності» (I курс, I семестр; загальна кількість годин: 36, модуль 1; аудиторна робота – 18 годин, з них 10 годин – лекції, 8 годин – практичні заняття; самостійна робота – 18 годин; 1 кредит). Крім того, ефективність засвоєння предмету значно підвищиться, якщо залучати до спільної праці бібліотекарів. На лекціях необхідно знайомити студентів-першокурсників з різними інформаційними ресурсами, процесами переробки інформації, на практичних заняттях вчити шукати інформацію, користуватися різними каталогами і картотеками,

працювати основні типи рішення пошукових задач і переробки інформації, формувати вміння грамотно складати бібліографічний опис у списках літератури до курсових і кваліфікаційних робіт, розвивати навички працювати з автоматизованими інформаційними ресурсами. Слід підкреслити, що в КДПУ така форма роботи застосовується на всіх рівнях і є досить ефективною.

Також, на нашу думку, необхідно активно використовувати новітні технічні засоби навчання та інноваційні форми роботи у процесі навчання іноземним мовам, наприклад у курсі «Практичний курс німецької мови».

Зауважимо, що сьогодні важливо навчитися самостійно здобувати нові знання, *використовуючи усе розмаїття інформаційних ресурсів*.

По-перше, необхідно послідовне і систематичне навчання студентів з інформацією, *формування вмінь шукати інформацію*. Так, для ефективного інформаційного пошуку потрібні різноманітні знання і навички: вміння працювати з новими інформаційно-комунікаційними технологіями; вміння читати мови символів і пентаграм; уміння добре читати; здатність критично оцінювати прочитане тощо. А головне – сформувати вміння бачити інформацію, знаходити її в широкому колі джерел: довідкова література, інформаційні карткові каталоги і картотеки, інформаційні та реферативні списки, прикнижкові та пристатейні списки літератури, Інтернет, повні карткові бази даних.

Практично вміння здійснювати *інформаційних пошук* можна виробити у студентів, використовуючи різні *види тренінгів*. Наприклад: тренінг роботи з каталогами і картотеками; тренінг роботи з інформаційними та бібліографічними посібниками; тренінг роботи з електронними каталогами (наприклад ІРБІС); тренінг роботи у довідково-правових системах; тренінг роботи з електронними випусками періодичних видань, додатків до книг і журналів, з електронними посібниками тощо; тренінг роботи в мережі Інтернет.

По-друге. Думається, що прагматизм мислення, притаманний сучасним молодим людям, відбивається на процесі формування інформаційної культури. Сьогодні зруйновано механізм її безперервного формування: багато студентів, вступаючи до ВНЗ, вперше чують слово «каталог»; інші не можуть самостійно відшукати в алфавітному каталозі книги, які рекомендовано для вивчення тощо. Однак, наприклад, при підготовці до семінарів з гуманітарної дисципліни, цілком упевнено користуючись мережею Інтернет, «скачують» усе підряд, а в рефераті використовують цитати сканованих досліджень, навіть не вчитуючи їх.

Тому, на нашу думку, на заняттях необхідно нагадувати студентам, що який текст в Інтернеті складають люди зі своєю власною, суб'єктивною точкою зору на проблему, зі своїм рівнем освіченості й культури. Потрібно просити студентів звертати увагу на авторів – це визнані авторитети у даній сфері знання, журналісти або дилетанти, на чії погляди неможливо обережно зважити. Матеріал повинен розглядатися критично, аналізуватися, аналізуватися. А якщо ні, то тексти студентських робіт – це дезінформація. Не секрет, що достатня кількість наукових студентських робіт створюється за допомогою Інтернету саме так. Тому завдання викладачів гуманітарних дисциплін знайомити студентів з *методами роботи з текстами, вчити їх умінню мислити критично, аналізувати та оцінювати отриману інформацію.*

Вважаємо, що формування інформаційної компетентності майбутніх фахівців неможливе без розвитку в студентів у процесі навчання гуманітарних дисциплін *важливих умінь*, а саме:

- уміння користуватися каталогом (у тому числі електронним);
- уміння добирати літературу відповідно до теми (заняття, дослідження);
- уміння критично оцінювати інформацію;
- уміння, пов'язане з аналітико-синтетичною переробкою інформації;
- уміння складати анотації, рецензії, реферати, обзори, доповіді тощо;

- уміння пред'являти зібраний матеріал в усній та письмовій формах.

По-третє. Важливим у системі вмінь і навичок, необхідних для формування інформаційної компетентності, є *уміння оформлювати цитати та бібліографічні списки*. Це вміння необхідно вироблювати протягом усього навчання студентів. Якщо викладач турбується про засвоєння свого предмету студентами, то він буде серйозно підходити до оформлення ними рефератів, науково-дослідних робіт різного типу. Починати цю роботу потрібно вже на першому курсі при вивченнях предметів «Вступ до спеціальності», «Практичний курс іноземної мови» (німецької, англійської, російської та ін.), продовжувати й на старших курсах (наприклад, при вивченні дисциплін: «Освітні технології», «Педагогіка», «Нові інформаційні технології», «Основи наукових досліджень», «Філософія», «Вступ до мовознавства», «Загальне мовознавство», «Методика викладання іноземної мови», «Методика викладання світової літератури», «Історія світової літератури», «Лінгвокраїнознавство» тощо). Цим повинні займатися і керівники курсових, кваліфікаційних, магістерських робіт. Можна залучати до цієї роботи і працівників бібліотеки (наприклад бібліографів). Неможна навчитися раз і назавжди, наприклад, правильно оформлювати списки джерел: вимоги змінюються, з'являються нові джерела інформації тощо. Постійно виникають нові питання: як указувати особу або організацію, що відповідають за створення електронного ресурсу? Як оформлювати посилання на матеріал з Інтернету, якщо з необхідних відомостей мається лише електронна адреса, або посилання, які містяться на DVD? Для наукової роботи це дуже важливо.

Таким чином, протягом усього часу навчання студента в університеті продовжується процес формування його інформаційної компетентності, в певній мірі таку роботу дозволяють проводити предмети гуманітарного циклу. А також *важливу роль у цьому процесі відіграє бібліотека*, тому що її основні завдання – забезпечення максимального доступу користувачів до інформації та формування «інформаційної культури читачів» (М. Бологова). Але самостійно, без відповідної підтримки викладачів і

міністрації ВНЗ, виконати ці завдання зусиллями лише бібліотекарів або викладачів неможливо.

Вважаємо, що *формування інформаційної компетентності* студентів відбуватися *ефективніше* і буде мати *ліпші результати*, якщо систематично і цілеспрямовано працювати над формуванням певних умінь і навичок (уміння здійснювати інформаційний пошук; уміння критично оцінювати інформацію; уміння оформлювати бібліографічний список тощо) в заняттях із предметів гуманітарного циклу, на наукових консультаціях студентів при написанні ними різних науково-методичних досліджень; початки інформаційної компетентності студентів необхідно закладати вже в першому курсі при вивченні предметів «Вступ до спеціальності», «Практичний курс іноземної мови» та продовжувати протягом усього періоду їх навчання («Інформаційно-комунікаційні засоби навчання», «Освітні технології», «Методика викладання іноземної мови» та ін.); активно залучати до співпраці бібліотечних робітників (інтегровані заняття, лекції та консультації, створення консультаційних пунктів тощо).

Третє. Наявність інноваційних форм і методів навчання гуманітарних спеціальностей сприятиме формуванню інформаційної компетентності студентів.

По-перше, в цьому аспекті, безумовно, велике значення має використання комп'ютерних підручників і навчальних програм, які суттєво змінюють навчальний процес, роблять його повністю індивідуальним. Вони значно підвищують наочність навчального матеріалу, дозволяють підібрати оптимальний темп подачі інформації та її повторення, залучають експеримент із матеріалом і завданнями, що сприятиме засвоєнню матеріалу, урізноманітнює види пізнавальної діяльності – від активізації моторних функцій до інтенсифікації індуктивного, логічного і критичного мислення.

По-друге. Як свідчить досвід, Інтернет-технології дозволяють суттєво змінити організацію процесу навчання студентів ВНЗ іноземній

формують у них системне мислення, інформаційну компетентність, зможуть індивідуалізації навчання, звертання до нових пізнавальних та інформаційно-комунікаційних засобів. Успішність розвитку інформаційної компетентності, зокрема, залежить від певних технічних вимог і умов:

- організації навчального процесу на основі авторської програми;
- наявності у студентів елементарного рівня інформаційної компетентності, комп'ютерної та інформаційної грамотності, необхідного для роботи на комп'ютері і в Інтернеті;
- наявності в педагога достатнього рівня інформаційної компетентності, комп'ютерної та інформаційної грамотності, необхідного для роботи на комп'ютері і в Інтернеті, а також знань і умінь користувача комп'ютера та Інтернету;
- наявності комп'ютерного комплексу з доступом до Інтернету;
- додержування ергономічних вимог при роботі з комп'ютером.

По-третє. Ефективній інтеграції сучасних інформаційно-комунікаційних комп'ютерних технологій у процес викладання в школах, у тому числі й в середній школі, України сприяє впровадження в освітній процес програми «*Intel® Навчання для майбутнього*». Голова ради директорів корпорації Intel Барретт зазначає: «Дослідження свідчать, що наразі лише один учень з п'яти почувається “справді добре підготованим” для впровадження комп'ютерних технологій у процес навчання своєму предмету. Не може не викликати занепокоєння той факт, що учні чотирьох викладачів з десяти не використовують комп'ютер у навчанні. У сучасному світі потреба в комп'ютерних технологіях постійно зростає – вони необхідні і вдома, і на робочому місці. Тому вищезазначену статистику слід змінити. Школи більше не можуть дозволити собі залишатись осторонь. Вчителі усвідомлюють це, і їм потребують допомоги, яка дозволила б їм вийти за межі звичайної практики. Викладачі розуміють, що і вони самі, і їхні учні повинні добре володіти новітніми технологіями» [256].

Ця програма спрямована на формування інформаційно-комп'ютерних умінь і навичок учителів і учнів, розвиток інформаційної та інтелектуальної компетентностей, що відповідає вимогам сучасного інформаційного суспільства. Директор освітніх програм Intel в Україні Євгенаєва підкреслює: «Всі частини програми: інтенсивні 48-годинні тренінги, інтерактивні майстер-класи, форуми, семінари, конкурси та ресурси мережі Інтернет <...> спрямовані на надання їм [учителям] навичок ефективного використання інформаційно-комунікаційних (ІКТ) та кращих інноваційних педагогічних технологій. Якщо вчителі володітимуть цими технологіями, якість освіти значно зросте» [256].

Думається, що за допомогою цієї програми можна не тільки озброїти вчителів новітніми інформаційними і педагогічними технологіями, а й сформувати цілий ряд умінь і навичок, які значно підвищують рівень інформаційної компетентності студентів – майбутніх учителів. Крім того, методичні прийоми, запропоновані програмою, можна використовувати при вивченні будь-яких гуманітарних дисциплін з метою інтенсифікації навчального процесу, активізації творчих і пізнавальних здібностей студентів, залучення їх до світового досвіду використання новітніх інформаційних технологій. «Навички, які надає програма “Intel® Навчання для майбутнього”, це дійсно навички заради майбутнього», – пише Євгенаєва [Там само].

В Україні Програма «Intel® Навчання для майбутнього» реалізується спільно з МОН України, ЦППО, НМЦ СО/ВО та Intel (окремий 48-годинний курс в системі післядипломної педагогічної освіти України). Криворізький державний педагогічний університет бере участь в експерименті з її впровадження в систему підготовки майбутніх учителів, починаючи з 2005-2006 навчального року дотепер.

Також на заняттях гуманітарного циклу доцільно користуватися базами медіа, інформаційно-пошуковими програмами, електронними ресурсами тощо. Вважаємо, використання можливостей сучасних

електронних і технічних засобів формують інформативну компетентність студентів, з одного боку, а з другого – виконують певні дидактичні функції, а також роблять заняття більш цікавими, урізноманітнюють їх, підвищують мотивацію студентів щодо вивчення предмету.

Експериментальне дослідження здійснювалося протягом 2005-2009 років зі студентами німецького відділення I-IV курсів (факультет іноземних мов, напрям 0101 Педагогічна освіта, спеціальність 6.010100 Педагогіка і методика середньої школи. Німецька мова та зарубіжна література) на заняттях курсів «Практичний курс німецької мови», «Інформаційно-комунікаційні технології навчання», програми яких було розроблено за вимогами кредитно-модульної системи.

Експериментальною базою для впровадження дослідної програми вступив Криворізький державний педагогічний університет, факультет іноземних мов. Експериментальні групи склали 24 студента групи НАФ-05 і 24 студента групи НАФ-06, контрольні групи – по 24 студенти груп АНФ-05, АНФ-06, РАФ-05 і РАФ-06 відповідно. Слід зауважити, невелика кількість студентів, які брали участь в експериментальній роботі, обумовлена тим, що, по-перше, німецьке відділення КДПУ – єдине місце підготовки вчителів німецької мови в Кривому Розі, по-друге, 25 місць акредитовано Міністерством освіти і науки України. Контрольні групи було складено з 48 студентів англійського (АНФ-05, АНФ-06 – усього 130 студентів) і російського відділень (РАФ-05, РАФ-06, усього – 40 студентів) (напрямок 0101 Педагогічна освіта, спеціальність 6.010100 Педагогіка і методика середньої школи. Англійська мова та зарубіжна література; напрям 0101 Педагогічна освіта, спеціальність 6.010100 Педагогіка і методика середньої школи. Російська мова та зарубіжна література) методом випадкової вибірки для об'єктивності отриманих результатів та зрівнювання умов.

Усього у формульованому експерименті взяли участь 96 студентів (по 48 в експериментальній і контрольній групах відповідно), викладачі кафедри

німецької мови і літератури з методикою викладання, керівництво факультету
зовнішніх мов, адміністрація КДПУ.

Формування інформаційної компетентності – це процес динамічний,
який повинен відбуватися протягом усього терміну навчання у вищому
навчальному закладі та продовжуватися протягом усього професійного
життя. Саме це обумовило структуру експериментальної роботи та механізми
впровадження.

Базовим блоком дослідно-експериментальної роботи з підвищення
рівня інформаційної компетентності студентів ВНЗ у процесі навчання
гуманітарних дисциплін виступила розроблена нами система роботи, яка
передбачала грамотне, регулярне та цілеспрямоване застосування на
лекційних, практичних і лабораторних заняттях, у самостійній та
індивідуальній роботі з предметів гуманітарного циклу сучасних
інформаційно-комунікаційних технологій. Ця система роботи
впроваджувалася в експериментальних групах.

Зміст та обсяг навчального матеріалу, використаний нами в
експериментальній роботі, визначався відповідно до Освітньо-
кваліфікаційної характеристики спеціальності (освітньо-кваліфікаційного
рівня бакалавр, напряму 0101 Педагогічна освіта, спеціальність 6.010100
Педагогіка і методика середньої школи. Німецька мова та зарубіжна
література), Освітньо-професійної програми, затверджених Міністерством
освіти і науки України, чинних програм з німецької мови для педагогічних
ВНЗ, і спрямовувався на вирішення важливих методичних проблем, які були
недостатньо висвітлені та розроблені в сучасній науковій літературі.

Система роботи з формування інформаційної компетентності студентів
у процесі навчання гуманітарних дисциплін складалася з таких напрямів:

1) введення до змісту предметів «Вступ до спеціальності» (I курс),
«Основи наукових досліджень» (III курс) питань, що стосуються
інформаційної культури, інформаційного світогляду та інформаційної
компетентності;

2) залучення до роботи працівників бібліотеки та інформаційного центру університету (I-III курси);

3) розробка і апробація програми навчальної дисципліни «Практичний курс німецької мови (за вимогами кредитно-модульної системи)» з використанням новітніх інформаційно-комунікаційних технологій (I-II курси);

4) розробка і апробація програми навчальної дисципліни «Інформаційно-комунікаційні технології навчання (за вимогами кредитно-модульної системи)» на основі програми «Intel® Навчання для майбутнього» (III курс);

5) розробка та впровадження в практику завдань із формування різних інформаційних умінь і навичок («Практичний курс німецької мови», «Інформаційно-комунікаційні технології навчання»).

Структура системи роботи передбачала такі підструктури:

- проектна методика на основі самостійної (індивідуальної чи групової) дослідницької діяльності студентів;

- шляхи ефективного використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчальному процесі;

- розвиток студента – формування навичок мислення високого рівня й навичок критичного мислення за допомогою формулювання ключових і етичних питань для студентів, формування в них цілісної картини світу;

- орієнтування під час планування навчального проекту на вимоги загальноосвітніх стандартів і зміст державних навчальних програм різних навчальних предметів;

- циклічна побудова навчання студентів щодо використання інформаційно-комунікаційних технологій;

- система оцінювання й самооцінювання всіх видів діяльності учнів на основі розроблення власних критеріїв та форм оцінювання навчальних результатів.

Формувальний експеримент проходив у три етапи, що обумовлено етапним характером самого процесу формування інформаційної компетентності майбутніх учителів. На першому етапі – *мотиваційно-інформувальному* – проходило визначення і формування у студентів мотивації професійної діяльності та системи ціннісних орієнтацій, розвиток інформаційних умінь і навичок, орієнтація в змісті майбутньої професійної діяльності.

Студенти, вивчаючи такий предмет, як «Вступ до спеціальності», ознайомилися з важливими в інформаційному відношенні поняттями: каталог якого види, робота в каталозі, книжкові фонди, періодичні видання, шифрування; інформація, інформатизація, інформаційне середовище, інформаційні ресурси тощо.

На організованих консультаціях для I курсу (0,5 години на тиждень) ми ознайомили студентів з особливостями користування послугами бібліотеки, читальних залів, бібліографічних відділів, проводили в них екскурсії; формували в них уміння користуватися каталогом (у тому числі електронним); уміння добирати літературу відповідно до теми (заняття, дослідження); вміння критично оцінювати інформацію; вміння складати анотації, рецензії, реферати, обзори, доповіді тощо; вміння оформлювати списки літератури згідно з сучасними нормативними вимогами тощо. Ця робота проводилась спільно з бібліотекарями читального залу гуманітарного корпусу КДПУ (завідувач Погребна І. А.).

На другому етапі – *операційно-технологічному* – формувалася інформаційна компетентність. На цьому етапі відбувалося поглиблення і систематизація роботи з різними видами інформації, розширення можливостей спілкування за допомогою використання різного програмного забезпечення, розроблялися навчальні проекти, виконувалися завдання, спрямовані на розвиток інформаційних умінь і навичок, удосконалення комп'ютерної та інформаційної грамотності, оцінювалося значення здобутої інформації. Створення навчальних проектів, методичних матеріалів для

вчителя, дидактичних матеріалів для учнів, веб-сайтів, мультимедійних презентацій тощо засобами інформаційно-комп'ютерних технологій дозволило формувати інформаційний світогляд, розвивало знання про способи пошуку, представлення, аналізу, оцінювання інформації. Залучення у групі переходить на більш високий рівень, який сприяє самостійному вирішенню особистісно значущих проблем. Під час вивчення предметних дисциплін з урахуванням інформаційної складової професійної компетентності відбувалося оволодіння педагогічною, психологічною, мовнісною, інформаційною термінологіями, пізнання сутності педагогічної діяльності, специфіки організації педагогічної праці у школі та ін.

Головними цілями навчального курсу «Практичний курс німецької мови», безумовно, є розвиток мовної, мовленнєвої та соціокультурної компетентностей студентів, формування навчальної та професійно-комунікативної компетентностей. Але, на нашу думку, введення до змісту цього курсу інформаційної складової не лише сприятиме формуванню інформаційної компетентності, але й допоможе забезпечити інтеграцію студентів у систему вищої школи, сприятиме формуванню професійної компетентності, розвиватиме інтерес до німецької мови та Німеччини, а також створюватиме атмосферу сприяння прояву та розвитку особистісних характеристик студентів.

Тому ми розробили програму «Практичний курс німецької мови» (за допомогою кредитної-модульної системи) з використанням інформаційно-комунікаційних технологій та апробували її (Додаток Д). Експериментальний матеріал було уведено з метою формування в студентів інформаційної компетентності, під якою розуміється здатність знаходити, перетворювати та передавати інформацію; використовувати сучасні телекомунікаційні технології, інформацію для прийняття рішень, визначати ступінь точності та надійності інформації.

На заняттях студенти удосконалювали не лише свої мовні, мовленнєві, комунікативні, але й інформаційні та комп'ютерні знання, вміння і навички. Лабораторні роботи було побудовано таким чином, що навчальний матеріал подався за допомогою різних технічних засобів, перш за все – комп'ютера.

Як зазначалося вище, використання технічних засобів навчання завжди є важливою складовою процесу навчання загалом та іноземній мові зокрема. Сьогодні розвиток різноманітних інформаційних технологій призвів до того, що комп'ютер посів перше місце серед усіх технічних засобів навчання. Виконуючи цю роль, комп'ютер виконує певні функції: формує більш гнучкі та стійкі навички використання нового мовного матеріалу в писемному мовленні, керує самостійною роботою студентів, контролює цю діяльність з оглядкою на знань, умінь і навичок за різними параметрами, звільнює викладачів від трудомістких операцій, підвищує ефективність навчального процесу загалом. Комп'ютер – це цінне доповнення до підручників, практичних і лабораторних занять, допоміжний засіб для організації самостійної роботи студентів тощо. Безперечно, він надає можливість зробити процес оволодіння мовними і навичками більш ефективним, а викладачам дозволяє економити час, послаблюючи зусилля на підготовку, проведення і перевірку практичних контрольних робіт.

Отже, в експериментальній роботі ми використовували комп'ютер як:

- 1) джерело додаткової інформації;
- 2) середовище для самостійної роботи студентів;
- 3) інструмент взаємодії викладача і студентів;
- 4) нове комунікативне середовище (Інтернет).

Слід зазначити, що сьогодні існує достатній вибір спеціально створених навчальних курсів на відеокасетах, компакт-дисках з німецької мови. В експериментальній роботі ми користувалися як автентичними німецькими посібниками: «Planet», «Deutsch als Fremdsprache», так і створеними в Росії (Н. Снегирьова, 2005; П. Тагиль, 2008 [195; 208]) та в Україні («Passwort Deutsch», 2007 [258]). Підкреслимо, останнє видання – це

спроба спільної діяльності України та Німеччини в освітянській сфері.

На лабораторних заняттях протягом усього курсу ми використовували посібник: слухали аудіотексти та виконували завдання до них, працювали з робочим зошитом, в якому складали словник нової лексики (розширювали словниковий запас студентів). Також матеріали «Passwort Deutsch» стали нам допомогою у розробці питань до самостійної роботи студентів, до підготовки проектів за темами: «Свята», «Відомі місця Німеччини», «Сучасний Берлін», «Екологія», «Виставки», «Природа Північної Німеччини».

На I курсі (1 семестр) користувалися відеокурсом «Planet» [259] (Pflieger Verlag, 2004, 2005, 2006, 2007) для повторення шкільної програми теми: «Хобі», «Спорт», «Мій робочий день», «Школа» тощо). Позитивними аспектами цього курсу є те, що країнознавча інформація вводиться в заняття в цікавій, цікавій формі, розглядаються повсякденні життєві ситуації, в які потрапляють люди. Виконувати можна в будь-якій послідовності, тема змінюється залежно від теми заняття. Сюжет триває 5-7 хвилин. До кожного сюжету є вправи: питання до сюжету (на розуміння його змісту, на пояснення лексичного значення слова, на складання питань до тексту або його плану тощо). Завдання спрямовані не лише на розширення словникового запасу студентів, але й на формування їхньої вимови, а також на створення емоційного фону доброзичливості, творчості. В кінці кожного завдання є питання типу: Чи сподобався сюжет? Дайте йому оцінку. Висловіте свою думку щодо ситуації.

Створення особливої емоційної атмосфери – особлива риса усіх автентичних німецьких електронних посібників. Наш досвід показав, що цей посібник доцільніше використовувати наприкінці заняття при підведенні підсумків та узагальненні.

Також протягом усього I курсу ми використовували аудіо-диски «Deutsch als Fremdsprache» [249; 250] (Karsten Keie, Kurzgeschichten; Crock

(Kumbiegel, Krimi) для аудиторної, позааудиторної та самостійної роботи, домашнього слухання та читання.

Наприклад, перший диск складався з трьох новел: «Blind Date», «Der Ausflug», «Das Wunschhaus» (кожна 10-15 хвилин звучання) з вправами на розуміння тексту, на вироблювання фонетичних, лексичних, граматичних, стилістичних умінь і навичок студентів.

Приклади запропонованих вправ:

1. Вірне / хибне дане висловлювання.
2. Поєднайте пари героїв новел.
3. Визначте правильну послідовність подій.
4. Виберіть правильну відповідь.
5. Дайте відповідь на питання.
6. Поясніть значення слів за допомогою підбору до них синонімів; виберіть із речень антоніми.
7. Поясніть значення висловлювання, фразеологізму.
8. Висловіть свої думки щодо цієї історії (Чи правдива ця історія? Чи може таке відбуватися в житті?).
9. Охарактеризуйте свої відношення до героїв. Опишіть їх. Висловіть відношення до них.
10. Продовжте цю історію (наприклад: «Що може статися з героєм завтра?»).

Другий диск (рівень B₁) – це цікава кримінальна історія «Die Angst und Tod» (30 хвилин звучання). Особливість цього диску – розбиття новели на завданнями до них. Але лексика більш складна (є наукова термінологія).

Крім завдань, наведених вище, є нові:

1. Визначте хибне висловлювання (на розуміння деталей, послідовності сюжету).
2. Виявіть правильну послідовність подій.
3. Поясніть значення вигуків.

4. Складіть монологічне висловлювання за прослуханим текстом.
5. Хто це сказав? Кому з героїв належить висловлювання?
6. Охарактеризуйте персонажі за допомогою прикметників.

На I та II курсах використовували навчальний курс «Schritte International» (2 DVD) [261]. Позитивна якість цього курсу – відеоматеріали з життя сучасного студентства (5-7 хвилин) супроводжуються тестовими завданнями (рівні B₁, B₂). За допомогою цих матеріалів відпрацьовувалися такі теми, як: «Знайомство», «Самопрезентація», «Улаштування на роботу», «Тимчасова робота», «Відпочивання», «Житло», «Прогулянка містом», «Одяг», «Зовнішність», «Смійта».

Тести, які можна виконувати як за допомогою комп'ютера, так і у письмових зошитах, включали питання і завдання лексико-граматичного, лексико-стилістичного, фонетичного, орфографічного, мовленнєвого характеру:

1. Створення мовленнєвої ситуації відповідно до сюжету.
2. Опис героїв (їхньої зовнішності, характеру, поведінки).
3. Заповнювання пропусків до фотографій (житло, інтер'єр, одяг тощо).
4. Створення лексико-семантичних полів за асоціаціями.
5. Складання різних документів у письмовій формі (оголошень, заяв, характеристик, резюме).
6. Проблемні питання.
7. Розмова по телефону (в різних мовленнєвих стилях).

Слід зазначити, що при проведенні тестування на заняттях, ми вимагали такі вимоги до них, як:

1. Тест повинен бути адекватним цілям навчання. Ціль навчання повинна визначати зміст тесту: тестувати потрібно те, що студент повинен знати.
2. Тест повинен бути надійним.
3. Тест повинен бути економічним і доступним.

4. Вибір тесту і засіб його застосування повинно зв'язуватися з комплексним вирішенням конкретних завдань.

Для самостійної роботи студентів, самостійної перевірки своїх знань, а також для контрольних зрізів і робіт, фронтального опитування використовували навчальний інтерактивний курс «Tell me More: Deutsch» [263]. Його побудовано за принципом: відеосюжет → завдання до нього (завдання; малюнок з трьома відповідями до нього; кросворди; орфографічні завдання; лексичні вправи) → аудітивні питання і завдання (вибрати речення, яке правильно вимовити його вголос – виробляються і перевіряються фонетичні навички студентів, їхня вимова). Виконання завдань оцінює комп'ютер, можна зупинитися на важких питаннях, повторювати їх.

Студенти працювали індивідуально, по групах, у присутності викладача, без нього, у локальній мережі.

Корисним у проведенні експерименту на I та II курсах стало використання навчального комплексу «Em neu : Hauptkurs» [252] (підручник + диск; рівень B₂). Цю новітню розробку лабораторних занять розроблено департаментом комунікації та мов університету Мюнхена Ludwig-Maximilian. Матеріали цього посібника студенти застосовували і при виконанні індивідуальних робіт (складання наукових проектів «Знайомство», «Прогулянки Берліном», «Свята»).

На II та III курсах на заняттях із предметів «Практичний курс німецької мови» та «Інформаційно-комунікаційні технології навчання» ми вводили в програму матеріали «Aus moderner Technik und Naturwissenschaft» [243] (підручник + диск, рівень B₂). Хоча цей посібник призначено для студентів технічних ВНЗ, у ньому міститься багато цікавого матеріалу наукового і публіцистичного стилів мовлення, який було застосовано як допоміжний практичний матеріал на лабораторних заняттях, для самостійної та індивідуальної роботи, для створення студентами власних наукових проектів. Структура цього навчального курсу: тексти для читання; тексти для

прослуховування (монологи носіїв мови різних соціальних прошарків, які змінюються віком, професіями, уподобаннями); творчі завдання.

Цікавим для нашого дослідження було вивчення теми «Інформаційні технології». Розглядалися, наприклад, такі питання: 1) складові комп'ютера та їх функції; 2) вплив комп'ютера на здоров'я, психіку та життя людини; 3) результати соціологічного дослідження «Я і комп'ютер» (за принципом «за / проти»).

За допомогою комп'ютера організувалася самостійна робота: виконувалися граматичні вправи, формувалися, передусім, мовна компетенція студентів (доречно, наприклад, використовувати при вивченні формальних елементів мови: сполучників, прийменників, дієслів). Але одночасно студенти залучаються до комунікативної діяльності на іноземній мові: виконують вказівки програми, різні повідомлення, репліки, реакції щодо них, відбувається персоніфікація програми. У студентів також формувалися інформаційно-комунікаційні вміння і навички: вміння користуватися комп'ютером як тренажером, виконувати різні вказівки комп'ютера, інтерпретувати реакції комп'ютера на свої дії та відповіді.

Комп'ютер допомагав організувати всебічний (первісний, поетапний, зворотний) контроль навчального процесу, який забезпечував зворотній зв'язок між викладачем і студентом, об'єктивність оцінювання досягнень студента, хто навчається.

Отже, комп'ютер як засіб навчання німецькій мові в нашій експериментальній роботі використовувався для того, щоб:

- 1) полегшити студентам процес набуття різних мовних, мовленнєвих, комунікативних навичок;
- 2) були використані дидактичні матеріали, запропоновані комп'ютером вправи і завдання,
- 3) контролювати виконання студентами різних вправ і завдань;
- 3) адаптувати вправи до кожного студента, забезпечуючи негайну зворотній зв'язок;

- 4) сформувати і розвивати у студентів уміння об'єктивної самооцінки своїх знань;
- 5) уникнути проблеми виникнення психологічного бар'єру при вивченні іноземної мови (скутість, сором'язливість, страх помилитися тощо);
- 6) навчити студентів швидко відшукувати потрібну інформацію та використовувати її;
- 7) формувати інформаційну та комп'ютерну грамотність, інформаційну компетентність.

Інтерактивні навчальні курси, які було використано в експерименті, сприяли розвитку не тільки умінь і навичок усного і письмового мовлення, навичок читання та аудіювання, але й формуванню інформаційних умінь і навичок студентів, а саме:

- 1) уміння користуватися програмою розпізнання мовлення: введення відповідей за допомогою мікрофона;
- 2) уміння брати участь в інтерактивних діалогах з комп'ютером;
- 3) уміння читати графіки візуалізації мовлення (вимови);
- 4) уміння працювати з анімаційними роликами, які демонструють регуляцію звуків;
- 5) уміння планувати заняття за допомогою комп'ютера;
- 6) уміння діагностувати, корегувати, оцінювати свої знання за допомогою комп'ютера;
- 7) уміння користуватися SmartStat – технологією, яка допомагає визначити готовність до іспитів тощо.

Формування інформаційної компетентності студентів в експериментальній групі здійснювалося на основі розробленого змісту навчального предмету «Практичний курс німецької мови» (табл. 2.15) і за допомогою широкого використання інноваційних та інформаційних технологій, що дозволило наповнити навчання особистісним смислом.

Фрагмент орієнтованого розподілу навчального (програмного і експериментального) матеріалу з «Практичного курсу німецької мови» на факультеті іноземних мов (I курс)

Програмний матеріал	Експериментальний матеріал	Кількість годин
Інформація. Професія. Адреса	Passwort Deutsch: [навч. посібник] Schritte international: [Електронний ресурс]	14
Сім'я, родинні стосунки	Passwort Deutsch: [навч. посібник] Schau mal an : [двогодинний відео-курс навчання німецькій мові з посібником для викладача]	14
Вивчення іноземних мов	Passwort Deutsch : курс для вивчення німецької мови : [навч. посібник] Schritte international: [Електронний ресурс].	14
Робочий день	Passwort Deutsch : курс для вивчення німецької мови : [навч. посібник] Planet : Unterhaltsame und informative Szenen zu den Themen: Schule, Hobby, Sport, Mein Tag, Einkaufen, Wohnen / Zu Hause: [Електронний ресурс]	14
Мови	Passwort Deutsch : [навч. посібник] Schau mal an : [двогодинний відео-курс навчання німецькій мові з посібником для викладача]	14
Домашнє читання / слухання	Deutsch als Fremdsprache : [Електронний ресурс] / Karsten Keie, Kurzgeschichten.	8
Контрольна робота	Tell me More : Deutsch [Електронний ресурс]	2

Третій етап – *інтегративно-узагальнюючий* – мав на меті розвиток цього рівня інформаційної компетентності студента-філолога. На цьому етапі відбувалося узагальнення отриманих знань. Студенти здійснювали пошук, відбір, аналіз і оцінювання необхідної навчальної інформації, визначали завдання і шляхи їх рішення, оцінювали і корегували власні дії.

Разом із викладачем кафедри німецької мови і літератури з методикою викладання І. В. Мельничуком нами була розроблена робоча навчальна програма «Інформаційно-комунікаційні засоби навчання» (за вимогами кредитно-модульної системи) (Додаток Е). Робоча програма була складена на основі моделі «Intel® Навчання для майбутнього» [256].

Мета курсу – сформувані у студентів навички ефективного використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчанні німецькій мові за допомогою інноваційних педагогічних технологій, що передбачають самостійну (індивідуальну чи групову) дослідницьку діяльність студентів.

Результатами ефективного навчання за програмою кожним студентом є виконання та захист перед колегами власного навчального проекту, який відповідає спеціальним вимогам щодо його подальшого використання в навчальному процесі загальноосвітніх навчальних закладів.

Програма курсу побудована за модульним принципом. Кожен модуль передбачає різні форми діяльності студентів:

- самостійна робота за комп'ютером;
- робота в парах і групах;
- колективне обговорення сучасних проблем, які стосуються впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у навчальний процес;
- мозкова атака;
- інтерактивні методи навчання;
- постійне використання програмного компакт-диску та Інтернет-курсів для розроблення матеріалів під час створення Портфоліо навчального проекту;

- виконання навчальних завдань у ролі учня – створення презентацій, публікацій і веб-сайту;

- оцінювання навчальних досягнень студентів на основі розроблених за допомогою комп'ютера критеріїв і форм оцінювання;

- оцінювання діяльності колег за пропонованими критеріями оцінювання створених навчально-методичних матеріалів – Портфоліо.

Використання запропонованої програми в навчальному процесі має певні дидактичні переваги [див.: 256]:

1) надає студентам певні *знання* щодо інформаційно-комп'ютерних та інформаційно-комунікаційних технологій:

- знання щодо методу проектів;

- знання Закону про авторське право;

- знання про учнівську мультимедійну презентацію;

- знання форми і критеріїв оцінювання діяльності учнів щодо створення публікації;

- знання форми і критеріїв оцінювання діяльності учнів щодо створення веб-сайту;

- знання правил безпеки в Інтернеті;

- знання щодо компонування Портфоліо навчального процесу тощо;

2) допомагає сформувати у студентів певні *інформаційні уміння*:

- уміння використовувати метод проектів на практиці;

- уміння створювати Портфоліо навчального проекту;

- уміння використовувати комп'ютерні технології у навчальному проекті;

- уміння створювати список інформаційних джерел;

- уміння використовувати тематичні пошукові каталоги і пошукові машини;

- уміння шукати інформаційні ресурси в Інтернеті;

- уміння користуватися електронною поштою;

- уміння оцінювати ресурси Інтернету;

- уміння шукати ресурси в енциклопедії;
- уміння створювати мультимедійну презентацію;
- уміння оцінювати мультимедійну презентацію;
- уміння створювати публікації;
- уміння оцінювати публікації;
- уміння створювати веб-сайт;
- уміння використовувати програми Microsoft* Publisher для створення веб-сайту;
- уміння оцінювати веб-сайт;
- уміння створювати дидактичні матеріали для учнів;
- уміння створювати дидактичні матеріали для учнів за допомогою Microsoft* Excel;
- уміння створювати методичні матеріали;
- уміння використовувати Microsoft* Excel для створення методичних матеріалів;
- уміння створювати план реалізації проекту;
- уміння розробляти інструктивні матеріали для організації роботи за проектом;
- уміння вдосконалювати Портфоліо навчального проекту;
- уміння демонструвати Портфоліо навчального проекту тощо.

У розробці проектної роботи також було використано матеріали книги Райнер Е. Вікке «Aktiv und Kreativ Lernen : Projektorientierte Spracharbeit im Unterricht» (München : Max Hueber Verlag, 2008) [264] – «Вчитися активно і креативно». Райнер Е. Вікке пропонує методичні вказівки щодо творчої роботи з текстом, самостійної роботи над проектом тощо.

Таблиця 2.16

**Фрагмент програми навчальної дисципліни
«Інформаційно-комунікаційні засоби навчання»
(модульне планування навчання за програмою)**

Тема	Кількість годин		
	лк	лаб	с/р
<i>Модуль 1: Портфоліо навчального проекту</i>			
Мета, завдання й перспективи розвитку програми «Intel® Навчання для майбутнього». Метод проектів, його особливості та характерні риси	2	-	-
Структура Портфоліо навчального проекту. Вимоги до Портфоліо	2	-	-
Вибір теми майбутнього навчального проекту	-	2	-
<i>Модуль 2: План навчального проекту</i>			
Сформулювання, ознаки і призначення основних питань проекту. Аналіз прикладів Ключового й Тематичних питань проекту. Визначення Ключового та Тематичних питань до майбутнього проекту	-	2	2
Знайомлення з Шаблоном плану навчального проекту. Збереження шаблону плану навчального проекту для створення майбутнього власного проекту. Планування навчального проекту. Створення Плану навчального проекту. Аналіз планів навчальних проектів з точки зору критеріїв оцінювання Портфоліо проекту	-	2	2

Теми експериментальної проектної роботи

(III курс, «Інформаційно-комунікаційні технології навчання»)

1. Альтернативні джерела енергії.
2. Інновації в системі сучасного транспорту.
3. Вплив генних технологій на життя.
4. Сучасні методи копіювання та передавання інформації.
5. Передавання інформації за допомогою скловолокна.
6. Енергозберігаючі технології.
7. Планування сучасного міста.
8. Нове в архітектурі та будівництві.
9. Мистецтво на уроці? Безперечно, так.
10. Спорт.
11. Свята в Німеччині.
12. Видатні люди Німеччини.

Під час проведення формувального експерименту студенти створили різні Портфоліо, різні проектні роботи. Творчі студентські проекти підтвердили ефективність нашої експериментальної системи роботи: у більшості студентів сформувалися інформаційні та комп'ютерні уміння і навички, розширилися знання щодо інформатизації в освіті.

Слід підкреслити, доступ до Інтернету – це доступ до величезного джерела інформації. Інтернет створює можливість обміну інформацією між навчальними закладами, допомагає студентам отримати необхідні знання та навчитись при навчанні, а також є необхідною умовою для формування особистості фахівця. Інтернет – середовище надзвичайно багате довідковими ресурсами, тезаурусами, спеціалізованими словниками (тлумачними, словниками синонімів, антонімів, паронімів, омонімів, метафор тощо).

Вивчаючи курс «Інформаційно-комунікаційні засоби навчання», студенти знайомилися з мережею Інтернет. Вони здобували теоретичні знання та підкріплювали їх практичним досвідом із таких питань: навігація в Інтернеті; опрацювання on-line-ресурсів; об'єктно-орієнтований пошук у

мережі (лінгвістика, електронні словники та словники-перекладачі); інтелектуальні навчальні системи та проблеми вивчення мов засобами Інтернету; теоретично-прикладні питання дистанційного вивчення мов та проблем перекладу; аналіз відео-, аудіо- та концептуальних характеристик мовних ресурсів для вивчення мов.

Найвні в Інтернеті навчальні програми характеризуються поєднанням мультимедіальних засобів із відеорядом і текстовими коментарями та поясненнями, що сприяє формуванню мовних та мовленнєвих навичок. За допомогою програм Інтернету можна не лише виконувати різні тренувальні вправи, але й значно розширювати словниковий запас, отримувати додаткову інформацію, моделювати різноманітні мовні ситуації, закріплювати отримані навички. Інтернет надає можливість більш ефективно реалізовувати певні дидактичні принципи і вирішувати психолого-педагогічні проблеми. Інтернет-курси, які було використано в експерименті, сприяють індивідуалізації вивчення мов, підвищенню активності студентів і мотивації навчання, створюють умови для самостійної роботи, комфортне середовище навчання.

На всіх етапах експериментальної роботи формування інформаційної компетентності студентів в експериментальній групі (НАФ) використовувалася сукупність інноваційних та інформаційних технологій. Застосування методу проєктів, кейс-методу, мозкової атаки, різних інтерактивних методів навчання в практиці викладання німецької мови, курсу «Інформаційно-комунікаційні технології навчання» сприяло розвитку самостійності, навичок проєктивної діяльності, здатності до вирішення різних проблем за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій.

Отже, під час застосування експериментальної програми навчальний процес було організовано таким чином, щоб не тільки надати студентам знання стосовно предметів, що вивчаються, а й навчити їх учитися, а у навчанні та в майбутній педагогічній діяльності грамотно використовувати сучасні інформаційно-комунікаційні та освітні технології, здобувати

інформацію, аналізувати й оцінювати її, тобто цілеспрямовано формувалася інформаційна компетентність студентів.

Наступний підрозділ нашого дослідження передбачає аналіз результативності експериментальної перевірки ефективності дидактичних умов організації формування інформаційної компетентності студентів факультету іноземних мов у процесі навчання гуманітарних дисциплін.

2.3. Результати експериментальної перевірки ефективності дидактичних умов організації процесу навчання гуманітарних дисциплін у формуванні інформаційної компетентності студентів ВНЗ

Під час констатувального експерименту, який проводився на базі Львівського державного педагогічного університету на факультеті іноземних мов, було встановлено переважання середнього і початкового рівнів сформованості інформаційної компетентності студентів I курсу, що виступає головним показником недостатнього рівня сформованості складного професійно значущого особистісного утворення. Хоча компетентнісний та інформаційний підходи в освіті передбачають необхідність формування інформаційної складової професійної компетентності, на практиці, передусім при підготовці фахівців за спеціальностями гуманітарного профілю, формуванню інформаційної компетентності не приділяється належної уваги.

Отримані результати довели необхідність розробки і впровадження в початковий процес дослідно-експериментальної програми, спрямованої на забезпечення дидактичних умов, що позитивно впливають на формування інформаційної компетентності студентів у процесі навчання гуманітарних дисциплін.

Серед сукупності дидактичних умов, які ефективно впливають на процес формування інформаційної компетентності студентів, ми виділили такі: професіоналізація й інформатизація змісту навчання і викладання гуманітарних дисциплін у ВНЗ; залучення студентів до активної творчої, професійно спрямованої пізнавальної діяльності у процесі вивчення гуманітарних дисциплін, яка б вимагала умінь і навичок здобуття новітньої інформації; наявність інноваційних форм і методів навчання гуманітарних дисциплін, спрямованих на формування інформаційних умінь і навичок студентів.

Після проведення формувального експерименту з метою підвищення рівня сформованості інформаційної компетентності студентів при навчанні гуманітарних дисциплін у ВНЗ за допомогою створення такого навчального середовища, яке поєднає перелічені вище дидактичні умови з їх реалізацією у навчальній роботі, було проведено контрольний експеримент. Мета цього етапу педагогічного дослідження – порівняти рівні сформованості інформаційної компетентності студентів експериментальної та контрольної груп на різних етапах дослідно-експериментальної роботи.

Вважаємо, що формування інформаційної компетентності студентів – це складний динамічний процес, який потребує цілісної, багатокомпонентної системи роботи, в якій потрібно, по-перше, враховувати кожний компонент, що входить до структури інформаційної компетентності (мотиваційно-ціннісний, когнітивний, операційно-діяльнісний, рефлексивний); по-друге, спрямовувати її на формування у студентів інтересу до роботи з інформацією та стійких потреб у застосуванні інформаційних технологій у професійній діяльності, у вирішенні різноманітних навчальних і життєвих питань, у розумінні необхідності інформаційних знань, умінь і потреби їх постійного удосконалення на основі самоаналізу.

Тому для отримання вірогідних результатів стосовно сформованості досліджуваної компетентності ми спостерігали зрушення на всіх рівнях визначених нами складових інформаційної компетентності студентів:

- рівень сформованості бібліотечних знань, умінь і навичок роботи з інформацією;
- рівень сформованості комп'ютерних знань, умінь і навичок;
- рівень сформованості знань, умінь і навичок використання інформаційних та Інтернет-технологій.

А також для більшої об'єктивності оцінювання результатів дослідження ми перевірили якість знань студентів III та IV курсів (НАФ-06, РАФ-06, НАФ-05, АНФ-05, РАФ-05) щодо використання інформаційних технологій в освіті за допомогою тесту закритого типу подібного до застосованого нами в констатувальному експерименті, але з ширшими завданнями – Додаток В).

Вихідними при оцінюванні сформованості інформаційної компетентності слугували виділені нами когнітивний, мотиваційно-цільовий, операційно-діяльнісний, комунікативний, рефлексивний критерії.

При аналізі змін, що відбувалися на різних рівнях сформованості інформаційної компетентності студентів, урахувалися такі показники, як: наявність комп'ютерної грамотності та інформаційної грамотності; обізнаність в основних інформаційних освітніх ресурсах у царинах педагогіки і лінгвістики, вміння користуватися ними та розробляти власні інформаційні ресурси, володіння методикою використання інформаційно-комунікаційних технологій у вивченні предмету, в науково-дослідницькій діяльності та в побуті.

Аналізуючи результати розробленої, запропонованої та впровадженої дослідно-експериментальної програми, в якості вихідного бралося виходження про те, що сукупність визначених нами критеріїв і показників відобразить якісні та кількісні зміни у сутнісних і структурних характеристиках інформаційної компетентності студентів та зумовлюватиме позитивний вплив на динаміку рівня її сформованості.

Рівні сформованості інформаційної компетентності студентів перевірялися нами за допомогою розроблених тестів, подібних до тестів констатувального експерименту, але з ускладненими завданнями.

У табл. 2.17 відображений загальний вигляд структурних компонентів, критеріїв інформаційної компетентності та методика їх оцінювання.

Таблиця 2.17

Методика оцінювання інформаційної компетентності студентів

Компоненти інформаційної компетентності	Методи оцінювання	Критерії інформаційної компетентності
Бібліотечні знання, вміння і навички	Тест на визначення рівня сформованості бібліотечних знань, умінь і навичок роботи з інформацією	Когнітивний Мотиваційно-цільовий Операційно-діяльнісний Комунікативний Рефлексивний
Знання, вміння, навички інформаційних та Інтернет-технологій	Тест на визначення рівня сформованості знань, умінь і навичок використання інформаційних та Інтернет-технологій	
Комп'ютерні знання, вміння, навички	Тест на визначення рівня сформованості комп'ютерних знань, умінь і навичок	
Глибина знань студентів щодо використання інформаційних технологій в освіті	Тест «Інформація та інформаційні технології»	

Збір та аналіз результатів дослідно-експериментальної роботи здійснювалися паралельно в експериментальній та контрольних групах.

Експериментальну і контрольну групи було сформовано на базі факультету іноземних мов Криворізького державного педагогічного університету. В експериментальній групі експериментальна методика впроваджувалася протягом трьох навчальних років (з 2005 по 2008 рр. (НАФ-05); з 2006 по 2009 рр. (НАФ-06)). У контрольній групі (АНФ-05, РАФ-05, АНФ-06, РАФ-06) навчальний процес проходив традиційно, без застосування експериментальної методики.

Вивчення динаміки і рівнів сформованості інформаційної компетентності студентів відбувалося поетапно шляхом проведення контрольних зрізів (тестування) в експериментальній та контрольній групах на початку формувального експерименту, безпосередньо у ході його проведення і після його завершення.

Об'єктивність результатів досягалася тим, що в експериментальній та контрольній групах спостерігалися приблизно однакові показники рівня сформованості інформаційної компетентності студентів на етапі констатувального експерименту.

Отриманню вірогідних результатів сприяло також те, що аналіз та обробка отриманих результатів дослідно-експериментальної роботи проводилося за єдиними програмами, в однакових умовах та з використанням єдиної методики діагностики рівня сформованості інформаційної компетентності студентів факультету іноземних мов КДПУ.

Особливістю експериментальної роботи було те, що і в контрольній, і в експериментальній групах заняття вели різні викладачі, що обумовлено специфікою підготовки вчителя іноземної мови. Але в експериментальній групі навчання студентів відбувалося за розробленою нами методикою. Провести експериментальне дослідження нам допомагали викладачі кафедри німецької мови та літератури з методикою викладання (завідувач – професор А. В. Козлов).

Перш за все, потрібно було визначити якість знань студентів, загальних відомостей про інформацію та використання інформаційних технологій в освіті.

Констатувальний експеримент дозволив нам з'ясувати, що студенти розуміють сутність проблеми інформації, визначають її роль у сучасному суспільстві, володіють деякими інформаційно-комунікаційними засобами. Але практично не розуміються в проблемі інформатизації та комп'ютеризації освіти, не володіють знаннями в царині сучасних освітніх технологій. Цей

сновок був закономірним, тому що в опитуванні брали студенти I курсу – першакі школярі, які ще не вивчали спеціальних предметів.

На контрольному етапі опитували тих самих студентів, але після вивчення ними таких предметів, як: «Вступ до спеціальності», «Філософія», «Педагогіка», «Психологія», «Освітні технології», «Інформаційно-комунікаційні засоби навчання» та ін.

Позитивні зміни стосовно якості знань студентів III та IV курсів щодо інформації та інформаційних технологій в освіті узагальнено в табл. 2.18, 2.19 та унаочнено в гістограмі (рис. 2.8).

Таблиця 2.18

Визначення якості знань студентів IV курсу факультету іноземних мов щодо використання інформаційних технологій в освіті після проведення експериментальної роботи

Питання тесту	НАФ		РАФ, АНФ	
	Кількість вірних відповідей	%	Кількість вірних відповідей	%
Концепція розвиваючого навчання	23	95,8	20	83,3
Впровадження ІКТ	22	91,7	18	75,0
Комп'ютеризація освіти	23	95,8	21	87,5
ІКТ та організаційні умови навчального процесу	24	100,0	21	87,5
ІКТ і психолого-педагогічні умови навчальної діяльності	22	91,7	19	79,2
Програмоване навчання	23	95,8	18	75,0
Система телекомунікаційного навчання	22	91,7	17	70,8
Проектування комп'ютерної тестувальної системи	20	83,3	16	66,7
Комп'ютерна тестувальна система	21	87,5	17	70,8
Система відкритої освіти	22	91,7	18	75,0

Продовж. табл. 2.18

Питання тесту	НАФ		РАФ, АНФ	
	Кількість вірних відповідей	%	Кількість вірних відповідей	%
Нові педагогічні технології	23	95,8	18	75,0
Моделі навчання, в яких використовуються ІКТ	21	87,5	16	66,7
Інформаційна інфраструктура навчального закладу	22	91,7	17	70,8
Характерні риси дистанційного навчання	22	91,7	16	66,7
Інформаційні технології обробки даних	21	87,5	15	62,5
Інформаційні технології автоматизованого офісу	20	83,3	14	58,3
Ключові компоненти інформаційних технологій експертних систем	19	79,2	13	54,2
Технології представлення ІКТ у початковій школі	22	91,7	18	75,0
ІКТ у пропедевтичних навчальних системах	21	87,5	16	66,7
Організація навчальної діяльності	24	100,0	21	87,5
Експертні системи навчання	22	91,7	17	70,8
Проектування навчальних систем	20	83,3	15	62,5
Категорії цілей пізнавальної діяльності	21	87,5	15	62,5
Переваги колективних способів навчання	23	95,8	19	79,2
Особистісно-орієнтована організація навчального процесу	20	83,3	17	70,8
Портфель учня при модульному навчанні	19	79,2	14	58,3
Методика «Портфель учня»	20	83,3	14	58,3

Продовж. табл. 2.18

Питання тесту	НАФ		РАФ, АНФ	
	Кількість вірних відповідей	%	Кількість вірних відповідей	%
Використання навчальних дослідницьких проєктів	22	91,7	17	70,8
Система дистанційного навчання	23	95,8	16	66,7
Практичні властивості електронного освітнього ресурсу	21	87,5	15	62,5
Організаційні властивості електронного освітнього ресурсу	21	87,5	15	62,5
Програмно-технічні властивості освітнього ресурсу	22	91,7	17	70,8
Типи використання електронного освітнього ресурсу	20	83,3	14	58,3
Напрями модернізації педагогічної освіти	23	95,8	13	54,2
Можливості автоматизованих навчальних систем	22	91,7	19	79,2
Інтернет-підручники	21	87,5	18	75,0
Етапи проєктування електронного навчального ресурсу за технологією «від верху до низу»	20	83,3	15	62,5
Етапи проєктування електронного навчального ресурсу за технологією «від низу до верху»	20	83,3	15	62,5
Переваги використання електронних ресурсів	23	95,8	20	83,3
Функції системи управління освітніми закладами	21	87,5	19	79,2

Продовж. табл. 2.18

Питання тесту	НАФ		РАФ, АНФ	
	Кількість вірних відповідей	%	Кількість вірних відповідей	%
Управління освітніми закладами на мові ІКТ	20	83,3	17	70,8
ІКТ управління освітніми закладами	22	91,7	19	79,2
Етапи розробки комп'ютерної системи освітнього закладу	20	83,3	17	70,8
Склад навчально-орієнтованих програмних засобів	20	83,3	17	70,8
Мультимедійні навчальні системи	21	87,5	16	66,7
Використання ІКТ у навчально-освітньому процесі	22	91,7	17	70,8
Концепція інформатизації освіти України	24	100,0	18	75,0
Етапи інтеграції ІКТ у навчально-освітній процес	21	87,5	16	66,7
Аналіз якості навчання	23	95,8	15	62,5
Етапи моделювання в предметній області	19	79,2	13	54,2
Використання математичних методів	20	83,3	12	50,0
Комп'ютерне моделювання	20	83,3	12	50,0
Причини необ'єктивної тестової оцінки	22	91,7	20	83,3
Тести за засобами представлення	22	91,7	20	83,3
Рейтингові системи контролю знань	22	91,7	20	83,3
Склад електронної системи рейтингу	22	91,7	17	70,8
Система дистанційного навчання	22	91,7	15	62,5
Етапи комп'ютерної системи освітнього закладу	22	91,7	14	58,3

Таблиця 2.19

Визначення якості знань студентів III курсу факультету іноземних мов щодо використання інформаційних технологій в освіті після проведення експериментальної роботи

Питання тесту	НАФ		РАФ, АНФ	
	Кількість вірних відповідей	%	Кількість вірних відповідей	%
Концепція розвиваючого навчання	22	91,7	19	79,2
Впровадження ІКТ у життя суспільства	22	91,7	18	75,0
Комп'ютеризація освіти	23	95,8	21	87,5
ІКТ та організаційні умови навчального процесу	23	95,8	19	79,2
ІКТ і психолого-педагогічні умови навчальної діяльності	23	95,8	19	79,2
Програмоване навчання	22	91,7	17	70,8
Система телекомунікаційного навчання	22	91,7	18	75,0
Проектування комп'ютерної тестувальної системи	22	91,7	17	70,8
Комп'ютерна тестувальна система	21	87,5	17	70,8
Система відкритої освіти	22	91,7	18	75,0
Нові педагогічні технології	23	95,8	17	70,8
Моделі навчання, в яких використовуються ІКТ	21	87,5	16	66,7
Інформаційна інфраструктура навчального закладу	21	87,5	15	62,5
Характерні риси дистанційного навчання	22	91,7	16	66,7
Інформаційні технології обробки даних	21	87,5	15	62,5
Інформаційні технології автоматизованого офісу	20	83,3	14	58,3

Продовж. табл. 2.19

Питання тесту	НАФ		РАФ, АНФ	
	Кількість вірних відповідей	%	Кількість вірних відповідей	%
Ключові компоненти інформаційних технологій експертних систем	19	79,2	13	54,2
Технології представлення	21	87,5	15	62,5
ІТ у початковій школі	22	91,7	18	75,0
ІТ у пропедевтичних навчальних системах	21	87,5	16	66,7
Організація навчальної діяльності	24	100,0	21	87,5
Експертні системи навчання	22	91,7	17	70,8
Проектування навчальних систем	19	79,2	15	62,5
Категорії цілей пізнавальної діяльності	21	87,5	15	62,5
Переваги колективних способів навчання	23	95,8	19	79,2
Особистісно-орієнтована організація навчального процесу	19	79,2	16	66,7
Портфель учня при модульному навчанні	19	79,2	14	58,3
Методика «Портфель учня»	20	83,3	14	58,3
Застосування навчальних дослідницьких проєктів	22	91,7	17	70,8
Система дистанційного навчання	21	87,5	16	66,7
Ідактичні властивості електронного освітнього ресурсу	21	87,5	15	62,5
Організаційні властивості електронного освітнього ресурсу	21	87,5	15	62,5
Програмно-технічні властивості освітнього ресурсу	22	91,7	17	70,8

Продовж. табл. 2.19

Питання тесту	НАФ		РАФ, АНФ	
	Кількість вірних відповідей	%	Кількість вірних відповідей	%
Етапи використання електронного освітнього ресурсу	20	83,3	14	58,3
Напрями модернізації педагогічної освіти	23	95,8	14	58,3
Можливості автоматизованих навчальних систем	22	91,7	19	79,2
Інтернет-підручники	23	95,8	18	75,0
Етапи проектування електронного навчального ресурсу за технологією «від верху до низу»	20	83,3	15	62,5
Етапи проектування електронного навчального ресурсу за технологією «від низу до верху»	20	83,3	15	62,5
Переваги використання електронних ресурсів	23	95,8	20	83,3
Функції системи управління освітніми закладами	21	87,5	19	79,2
Управління освітніми закладами на основі ІКТ	21	87,5	17	70,8
ІКТ управління освітніми закладами	22	91,7	18	75,0
Етапи розробки комп'ютерної системи освітнього закладу	20	83,3	17	70,8
Склад навчально-орієнтованих програмних засобів	20	83,3	17	70,8
Мультимедійні навчальні системи	22	91,7	17	70,8

Продовж. табл. 2.19

Питання тесту	НАФ		РАФ, АНФ	
	Кількість вірних відповідей	%	Кількість вірних відповідей	%
Використання ІКТ у навчально-випускному процесі	22	91,7	17	70,8
Концепція інформатизації освіти України	24	100,0	19	79,2
Етапи інтеграції ІКТ у навчально-випускний процес	22	91,7	16	66,7
Аналіз якості навчання	23	95,8	15	62,5
Етапи моделювання в предметній області	19	79,2	13	54,2
Використання математичних методів комп'ютерне моделювання	22	91,7	12	50,0
Причини необ'єктивної тестової оцінки	20	83,3	12	50,0
Тести за засобами представлення	22	91,7	20	83,3
Рейтингові системи контролю знань	23	95,8	19	79,2
Склад електронної системи рейтингу	22	91,7	17	70,8
Система дистанційного навчання	22	91,7	15	62,5
Рівні комп'ютерної системи освітнього закладу	22	91,7	14	58,3

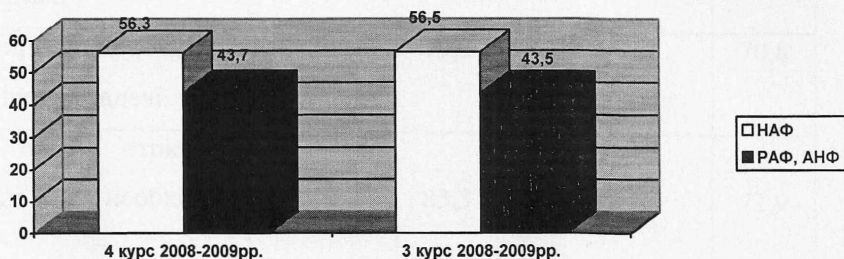

Рис. 2.8. Якість знань студентів III-IV курсів факультету іноземних мов щодо використання інформаційних технологій в освіті після проведення експериментальної роботи

Позитивні зміни в цьому напрямку дослідно-експериментальної роботи досягаються поглибленням знань студентів у процесі навчання комплексу дисциплінарних предметів, які передбачені навчальної програмою спеціальності. А в експериментальній групі також суттєвого значення набувають різні навчальні проекти, виконані студентами з цієї проблеми.

Під час проведення констатувального експерименту було виявлено, що більшість досліджуваних студентів має середній та початковий рівень сформованості бібліотечних знань, умінь і навичок роботи з інформацією. Отримані результати вимагали подальшої цілеспрямованої роботи з формування цих знань і умінь.

Результати позитивної зміни рівня сформованості бібліотечних знань, умінь і навичок роботи з інформацією студентів після проведення констатувального експерименту наведено у табл. 2.20, 2.21 та показано на діаграмі (рис. 2.9).

Таблиця 2.20

Результати перевірки у студентів IV-III курсу КДПУ бібліотечних знань, умінь і навичок роботи з інформацією

Знання, уміння і навички	НАФ		АНФ, РАФ	
	Наявність навички (кількість студентів)	%	Наявність навички (кількість студентів)	%
Знання, що існують різні джерела інформації	42	87,5	42	87,5
Уміння відбирати необхідний ресурс для рішення задачі	38	79,2	34	70,8
Знання про те, як отримати доступ до необхідної інформації	40	83,3	35	72,9
Уміння формулювати запит	36	75,0	25	52,1
Уміння розробляти систематичні методи пошуку	36	75,0	20	41,6

Продовж. табл. 2.20

Знання, уміння і навички	НАФ		АНФ, РАФ	
	Наявність навички (кількість студентів)	%	Наявність навички (кількість студентів)	%
Зуміння принципів створення баз знань і роботи з ними	25	52,1	14	29,2
Зміння працювати з бібліографічними та анотаційними службами, архівами	26	54,2	22	35,4
Зміння використовувати новітні технології (електронні каталоги, бази даних тощо)	28	58,3	18	37,5
Зуміння того, що інформація може бути суб'єктивною	33	68,8	22	45,8
Зміння реферувати наукові публікації	25	52,1	18	37,5
Зміння оцінювати вірогідність інформації	30	62,5	15	31,3
Зміння працювати з декількома джерелами одночасно	18	37,5	10	20,8
Зміння добирати потрібний спосіб роботи з інформацією в конкретній ситуації	19	39,6	11	22,9
Зміння створювати бібліографічні посилання	40	83,3	35	72,9
Зміння складати власну бібліографічну систему для зручності подальшої роботи	23	47,9	10	20,8
Зміння використовувати певну інформацію	32	66,7	23	47,9

Продовж. табл. 2.20

Знання, уміння і навички	НАФ		АНФ, РАФ	
	Наявність навички (кількість студентів)	%	Наявність навички (кількість студентів)	%
Уміння відтворити інформацію, використовуючи різні засоби	35	72,9	27	56,3
Свідомлення існування проблеми авторських прав	38	79,2	36	75,0
Уміння синтезувати існуючу інформацію, створюючи на її основі нове знання	33	68,8	18	37,5

Таблиця 2.21

Динаміка рівня сформованості бібліотечних знань, умінь і навичок роботи з інформацією студентів III-IV курсів КДПУ (в %)

Рівні	Групи	Знання, вміння, навички		Динаміка
		До експ-ту	Після експ-ту	
Високий	Контрольна	0	0	0
	Експериментальна	0	20,4	+20,4
Достатній	Контрольна	38,8	40,5	+1,7
	Експериментальна	39,3	52,1	+12,8
Середній	Контрольна	30,9	52,3	+0,3
	Експериментальна	31,7	27,5	-21,4
Початковий	Контрольна	30,3	7,2	-23,1
	Експериментальна	29	0	-29

Табл. 2.20 і 2.21 свідчать про те, що по завершенню експериментальної роботи з формування інформаційної компетентності студентів спостерігається динаміка розвитку бібліотечних знань, умінь і навичок студентів експериментальної групи в позитивний бік: зросла кількість

досліджуваних з високим (20,4%) та достатнім (52,1%) рівнями цих умінь і навичок, відповідно зменшилася кількість досліджуваних із середнім рівнем (27,5%). Студентів з початковим рівнем сформованості бібліотечних знань, умінь і навичок в експериментальній групі не було виявлено.

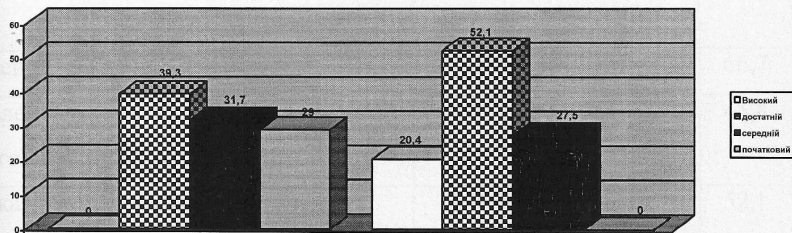

Рис. 2.9. Динаміка рівнів бібліотечних знань, умінь і навичок роботи з інформацією студентів III-IV курсів експериментальної групи

Рис. 2.9. переконує нас у позитивній динаміці рівнів сформованості бібліотечних знань, умінь і навичок роботи з інформацією студентів факультету іноземних мов. Після експерименту переважають достатній і високий рівні сформованості названих умінь.

Наступним кроком контрольного експерименту було з'ясування рівня комп'ютерних знань, умінь і навичок студентів після проведення експериментальної роботи. Динаміка цієї складової інформаційної компетентності студентів експериментальної групи, порівняно з результатами вихідного діагностичного зрізу, розвивається у позитивному напрямку: в процесі впровадження дослідно-експериментальної програми спостерігалися позитивні зміни, а саме: в наявності знань, стосовних комп'ютера і використання його можливостей у навчально-виховному процесі, а також сформованості певних комп'ютерних умінь і навичок, необхідних для здобуття, переробки, аналізу інформації, усвідомлене прагнення до оволодіння комп'ютерними вміннями та навичками.

Результати позитивної динаміки формування комп'ютерних знань, умінь і навичок студентів подано в табл. 2.22 і 2.23 та більш наочно представлено на рис. 2.10.

Таблиця 2.22

Результати перевірки у студентів III-IV курсів КДПУ комп'ютерних знань, умінь і навичок

Знання, уміння і навички	НАФ		АНФ, РАФ	
	Наявність навички (кількість студентів)	%	Наявність навички (кількість студентів)	%
Оформлення тексту	39	81,3	32	66,7
Виготовлення тексту, близького до оригіналу	30	62,5	22	45,8
Перевірка правильності оформлення тексту. Зміна шрифту	36	72,9	25	52,1
Різні види шрифтового оформлення	36	75,0	26	54,2
Абзацне вирівнювання	36	75,0	26	54,2
Оформлення тексту з абзацним вирівнюванням	36	75,0	26	54,2
Переключення розкладки мови клавіатури без використання мисі	36	75,0	26	54,2
Оформлення тексту з додатковим оформленням	32	66,7	23	47,9
Управління вікнами	33	68,8	20	41,7
Виподіння буфером за допомогою миші	32	66,7	23	47,9
Виподіння апаратом пошуку та заміни	32	66,7	23	47,9
Копіювання тексту між документами	35	72,9	23	47,9
Операція відміни	44	91,7	40	83,3

Продовж. табл. 2.22

Знання, уміння і навички			НАФ		АНФ, РАФ	
			Наявність навички (кількість студентів)	%	Наявність навички (кількість студентів)	%
Управління буфером	з	36	75,0	24	50,0	
Кавіатури						
Підготовка таблиць		28	58,3	20	41,7	
Підготовка нестандартних таблиць		25	52,1	17	35,4	
Абзаци оформлення таблиць	в	25	52,1	17	35,4	
Встановлення параметрів сторінок		35	72,9	23	47,9	
Встановлення номерів сторінок		35	72,9	23	47,9	
Робота з колонтитулами						
Використання нерозривних пробілів		34	70,8	25	52,1	
Володіння абзацними властивостями		32	66,7	21	43,8	
Векторна мережа		40	83,3	31	64,6	
PDF		32	66,7	21	43,8	
Динамічна копія		32	66,7	21	43,8	
Використання архіватором		19	39,6	9	18,8	

Динаміка рівнів сформованості комп'ютерних знань, умінь і навичок студентів III-IV курсів КДПУ (в %)

Рівні	Групи	Знання, вміння, навички		Динаміка
		До експ-ту	Після експ-ту	
Високий	Контрольна	0	6,8	+6,8
	Експериментальна	0	14,8	+14,8
Достатній	Контрольна	31,9	30,6	-1,3
	Експериментальна	38,4	73,5	+35,1
Середній	Контрольна	36,3	61,5	+25,2
	Експериментальна	28,4	11,7	-16,7
Початковий	Контрольна	31,8	1,1	-30,7
	Експериментальна	33,2	0	-33,2

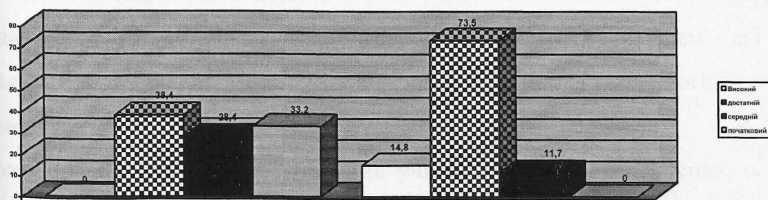

Рис. 2.10. Динаміка рівнів комп'ютерних знань, умінь і навичок студентів III-IV курсів експериментальної групи

Із гістограми (рис. 2.10) видно, що після впровадження дослідно-експериментальної програми зросли високий (14,8%) та достатній (73,5%) рівні сформованості комп'ютерних знань, умінь і навичок студентів, значно зменшився середній (11,7%) рівень сформованості даних умінь і навичок. Студентів із початковим рівнем сформованості комп'ютерних знань, умінь і навичок в експериментальній групі не було виявлено. Результати експериментального зрізу свідчать про те, що рівень сформованості цих умінь і

Навичок у студентів був середнім: домінували середній (28,4%) і початковий (32,2%) рівні, хоча і показник достатнього рівня був значним (38,4%).

Зростання рівня сформованості комп'ютерних знань, умінь і навичок студентів забезпечувалося, насамперед, комп'ютеризацією та технологізацією навчального процесу, регулярним, активним використанням комп'ютера в різних дидактичних цілях. Динаміка рівня сформованості знань, умінь і навичок використання інформаційних та Інтернет-технологій студентів експериментальної групи засвідчує його зростання. Позитивні результати пояснюються тим, що до дослідно-експериментальної програми були включені такі форми діяльності студентів, як:

- самостійна робота за комп'ютером; робота в парах і групах;
- постійне використання програмного компакт-диску та Інтернет-ресурсів для розроблення матеріалів під час створення Портфоліо навчального проекту;
- виконання навчальних завдань у ролі учня – створення презентацій, публікацій і веб-сайту; колективне обговорення сучасних проблем, які розв'язуються впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у навчальний процес;
- оцінювання навчальних досягнень учнів на основі розроблених за допомогою комп'ютера критеріїв і форм оцінювання; оцінювання діяльності учнів за пропонованими критеріями оцінювання створених навчально-методичних матеріалів – Портфоліо та ін.

У роботі також застосовувалися інноваційні та інформаційні технології навчання: метод проектів, кейс-метод, мозкова атака та інші інтерактивні методи.

За допомогою програм Інтернету виконувалися різні тренувальні вправи, розширювався словниковий запас студентів, моделювалися різноманітні мовні ситуації, закріплювалися отримані навички.

Результати констатувального експерименту засвідчили, що більшість студентів має достатній (36,0%) рівень сформованості досліджуваних умінь і

навичок; спостерігаються середній (24,1%) та початковий (26,2%) рівні сформованості досліджуваних умінь і навичок; високий рівень показало 3,7% студентів експериментальної групи.

Отримані результати пояснюються, з одного боку, тим, що сучасні студенти досить добре володіють Інтернетом і різними новітніми технічними засобами; з другого боку, низькі показники були в тих студентів, які не мають дома комп'ютера або не підключені до Інтернет-мережі, практично не користуються електронною поштою, чатами.

Експериментальні дані, що дозволяють довести позитивну динаміку в рівні сформованості знань, умінь і навичок використання інформаційних та Інтернет-технологій студентів експериментальної та контрольної груп, наведено в табл. 2.24 і 2.25.

Таблиця 2.24

Результати перевірки у студентів III-IV курсів факультету іноземних мов КДПУ знань, умінь і навичок використання інформаційних та Інтернет-технологій

Знання, уміння і навички	НАФ		АНФ, РАФ	
	Кількість позитивних відповідей	%	Кількість позитивних відповідей	%
Здійснення інформаційного пошуку в Інтернеті:				
уміння користуватися пошуковими системами	45	88,9	30	62,5
уміння правильно складати пошуковий запит	42	87,5	20	41,7
уміння Інтернет-портали	40	83,3	18	37,5
уміння Інтернет-портали, стосовні професійної діяльності	40	83,3	16	33,3
уміння знаходити інформацію за допомогою Інтернет-каталогів	40	83,3	15	31,3

зростання у студентів був середнім: домінували середній (28,4%) і початковий (22%) рівні, хоча і показник достатнього рівня був значним (38,4%).

Зростання рівня сформованості комп'ютерних знань, умінь і навичок студентів забезпечувалося, насамперед, комп'ютеризацією та технологізацією навчального процесу, регулярним, активним використанням комп'ютера в різних дидактичних цілях. Динаміка рівня сформованості знань, умінь і навичок використання інформаційних та Інтернет-технологій студентів експериментальної групи засвідчує його зростання. Позитивні висновки пояснюються тим, що до дослідно-експериментальної програми були включені такі форми діяльності студентів, як:

- самостійна робота за комп'ютером; робота в парах і групах;
- постійне використання програмного компакт-диску та Інтернет-ресурсів для розроблення матеріалів під час створення Портфоліо навчального проекту;
- виконання навчальних завдань у ролі учня – створення презентацій, відеокліпів і веб-сайту; колективне обговорення сучасних проблем, які стосуються впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у навчальний процес;
- оцінювання навчальних досягнень учнів на основі розроблених за допомогою комп'ютера критеріїв і форм оцінювання; оцінювання діяльності учнів за пропонованими критеріями оцінювання створених навчально-методичних матеріалів – Портфоліо та ін.

У роботі також застосовувалися інноваційні та інформаційні технології навчання: метод проектів, кейс-метод, мозкова атака та інші інтерактивні методи.

За допомогою програм Інтернету виконувалися різні тренувальні завдання, розширювався словниковий запас студентів, моделювалися нестандартні мовні ситуації, закріплювалися отримані навички.

Результати констатувального експерименту засвідчили, що більшість студентів має достатній (36,0%) рівень сформованості досліджуваних умінь і

навичок; спостерігаються середній (24,1%) та початковий (26,2%) рівні сформованості досліджуваних умінь і навичок; високий рівень показало 33,7% студентів експериментальної групи.

Отримані результати пояснюються, з одного боку, тим, що сучасні студенти досить добре володіють Інтернетом і різними новітніми технічними засобами; з другого боку, низькі показники були в тих студентів, які не мають дома комп'ютера або не підключені до Інтернет-мережі, практично не користуються електронною поштою, чатами.

Експериментальні дані, що дозволяють довести позитивну динаміку в рівні сформованості знань, умінь і навичок використання інформаційних та Інтернет-технологій студентів експериментальної та контрольної груп, наведено в табл. 2.24 і 2.25.

Таблиця 2.24

Результати перевірки у студентів III-IV курсів факультету іноземних мов КДПУ знань, умінь і навичок використання інформаційних та Інтернет-технологій

Знання, уміння і навички	НАФ		АНФ, РАФ	
	Кількість позитивних відповідей	%	Кількість позитивних відповідей	%
Здійснення інформаційного пошуку в Інтернеті:				
уміння користуватися пошуковими системами	45	88,9	30	62,5
уміння правильно складати пошуковий запит	42	87,5	20	41,7
уміння Інтернет-портали	40	83,3	18	37,5
уміння Інтернет-портали, стосовні професійної діяльності	40	83,3	16	33,3
уміння знаходити інформацію за допомогою Інтернет-каталогів	40	83,3	15	31,3

Продовж. табл. 2.24

Знання, уміння і навички	НАФ		АНФ, РАФ	
	Кількість позитивних відповідей	%	Кількість позитивних відповідей	%
Налагодження спілкування засобами Інтернет-технологій:				
електронна пошта	45	93,8	30	62,5
чат	48	100,0	30	62,5
форуми	40	83,3	10	20,8
блоги	35	72,9	5	10,4
месенджери	10	20,8	1	2,1
Використання стандартного програмного забезпечення, що дозволяє:				
обробляти текстові документи	48	100,0	42	87,5
обробляти табличні документи	40	83,3	30	62,5
обробляти графічні документи	35	72,9	20	41,6
створювати презентації	20	41,6	6	12,5
користуватися Інтернетом	48	100,0	35	72,9
переглядати і прослуховувати відео- та аудіозаписи	48	100,0	40	83,3
Використання технічних пристроїв:				
комп'ютер	48	100,0	48	100,0
друктехніка	42	87,5	35	72,9
цифровий, касетний диктофон	42	87,5	35	72,9
відеокамера	45	93,8	30	62,5
проектор	40	83,3	28	58,3

**Динаміка рівня сформованості знань, умінь і навичок
використання інформаційних та Інтернет-технологій
студентів III-IV курсів КДПУ (в %)**

Рівні	Групи	Знання, вміння, навички		Динаміка
		До експ-ту	Після експ-ту	
Високий	Контрольна	14,6	26,2	+11,6
	Експериментальна	13,7	87,5	+73,8
Достатній	Контрольна	38,8	51,4	+12,6
	Експериментальна	36,0	8,8	-27,2
Середній	Контрольна	24,8	17,9	-6,9
	Експериментальна	24,1	2,5	-21,6
Початковий	Контрольна	21,8	4,5	-17,3
	Експериментальна	26,2	1,2	-25,0

Таким чином, після закінчення формувального експерименту кількість студентів експериментальної групи з високим рівнем сформованості знань, умінь і навичок використання інформаційних та Інтернет-технологій значно зросла – на 73,8%. Відповідно зменшилася кількість студентів з достатнім (на 27,2%), середнім (на 21,6), початковим (на 25,0%) рівнями досліджуваних знань і навичок.

Творчі роботи (дидактичні матеріали для учнів, методичні матеріали для вчителів, презентації, портфоліо навчальних проєктів) студентів експериментальної групи підтвердили ефективність запропонованої нами експериментальної системи роботи: у більшості студентів сформувалися знання, уміння і навички використання інформаційних та Інтернет-технологій.

У контрольній групі таких значних змін не відбулося, але також спостерігається певна динаміка: зросла кількість студентів з високим (на 11,6%) і достатнім (на 12,6%) рівнями сформованості знань, умінь і навичок використання інформаційних та Інтернет-технологій, відповідно зменшилась

кількість студентів із середнім (на 6,9%) і початковим (на 17,3%) рівнями цих умінь і навичок.

Більш наочно позитивні зміни стосовно рівнів сформованості знань, умінь і навичок використання інформаційних та Інтернет-технологій студентів експериментальної групи проілюстровано на рис. 2.11.

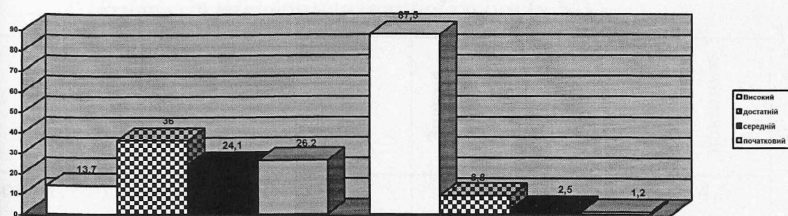

Рис. 2.11. Динаміка рівнів знань, умінь і навичок використання інформаційних та Інтернет-технологій студентів III-IV курсів експериментальної групи

Гістограма (рис. 2.11) свідчить, що після закінчення формувального експерименту в експериментальній групі домінує високий (87,5%) рівень сформованості цих умінь і навичок. Лише 2,5% і 1,2% досліджуваних мають відповідно середній і початковий рівні сформованості знань, умінь і навичок використання інформаційних та Інтернет-технологій.

Результати загального стану сформованості інформаційної компетентності в студентів експериментальної групи наведено в табл. 2.26.

Таким чином, результати покомпонентного аналізу рівнів сформованості інформаційної компетентності студентів ВНЗ довели, що спостерігаються значні кількісні та якісні покращення в структурі розвитку досліджуваного складного компоненту професійної компетентності майбутнього вчителя порівняно з результатами, отриманими під час констатувального етапу дослідно-експериментальної роботи. Збільшення кількості досліджуваних експериментальної групи з достатнім (евристичним) і високим (творчим) рівнями сформованості інформаційної компетентності і відповідно, зменшення кількості студентів, що мають середній

репродуктивний) і початковий (перцептивний) рівні, дозволяють говорити про загальну позитивну динаміку сформованості інформаційної компетентності студентів.

Таблиця 2.26

Динаміка рівнів сформованості інформаційної компетентності студентів експериментальної групи (в %)

Рівні	Етапи зрізу	Бібліот. знання, навички	Знання інформ. технол.	Знання комп. технол.	Середній показник
Високий (творчий)	До експ.	0	13,7	0	4,6
	Після експ.	20,4	87,5	14,8	40,9
Достатній (евристичний)	До експ.	39,3	36,0	38,4	37,9
	Після експ.	52,1	8,8	73,5	44,8
Середній (репродуктивний)	До експ.	31,7	24,1	28,4	28,1
	Після експ.	27,5	2,5	11,7	13,9
Початковий (перцептивний)	До експ.	29,0	26,2	33,2	29,5
	Після експ.	0	1,2	0	0,4

Зведені в табл. 2.26 дані свідчать, що найвищі показники має така складова інформаційної компетентності, як **сформованість знань, умінь і навичок використання інформаційних та Інтернет-технологій**, оскільки кількість студентів, які володіють високим та достатнім рівнями, складає 46,3%. Слід зауважити, що ця складова мала найвищі показники й на констатувальному етапі – 49,7%.

Трохи нижчі показники має складова інформаційної компетентності – **сформованість комп'ютерних знань, умінь і навичок** студентів: кількість студентів з високим і достатнім рівнями дорівнює 88,3%, порівняно з даними констатувального етапу експерименту – 38,4%.

На початку експерименту кількість студентів з достатнім рівнем сформованості бібліотечних знань, умінь і навичок роботи з інформацією в останньої складової інформаційної компетентності, визначеної нами,

знизилася до 39,3% (високий рівень не було зафіксовано). Після проведення формиального експерименту кількість студентів, які мають високий і достатній рівень, зросла на 33,2% і стала дорівнювати 72,5%.

Ефективність і дієвість розробленої, запропонованої та впровадженої в процес навчання гуманітарних дисциплін у ВНЗ системи роботи з формування інформаційної компетентності студентів підтверджено динамікою результативності отриманих статистичних даних, ілюстрованих на діаграмах (рис. 2.12).

До експерименту

Після експерименту

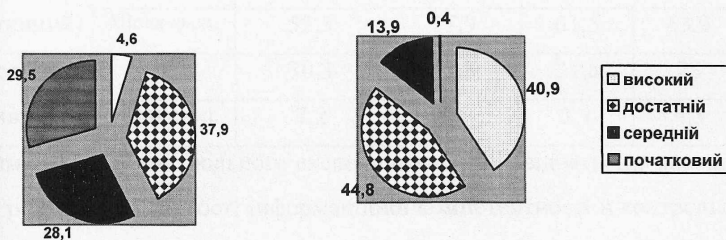

Рис. 2.12. Динаміка рівнів інформаційної компетентності студентів експериментальної групи

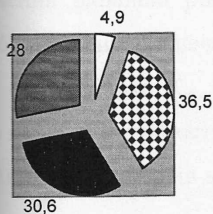
Об'єктивність отриманих експериментальною групою результатів підтверджується порівнянням із результатами, отриманими контрольною групою (табл. 2.27, рис. 2.13).

**Динаміка рівнів сформованості інформаційної компетентності
студентів контрольної групи (в %)**

Рівні	Етапи зрізу	Бібліот. знання, навички	Знання інформ. технол.	Знання комп. технол.	Середній показник
Високий (творчий)	До експ.	0	14,6	0	4,9
	Після експ.	0	26,2	6,8	11
Достатній (експертистичний)	До експ.	38,8	38,8	31,9	36,5
	Після експ.	40,5	51,4	30,6	40,8
Середній (продуктивний)	До експ.	30,9	24,8	36,3	30,6
	Після експ.	52,3	17,9	61,5	43,9
Початковий (рецептивний)	До експ.	30,3	21,8	31,8	28
	Після експ.	7,2	4,5	1,1	4,3

Отримані у ході контрольного експерименту дані свідчать, що високого (творчого) рівня сформованості інформаційної компетентності в контрольній групі досягли лише 11% досліджуваних.

До експерименту

Після експерименту

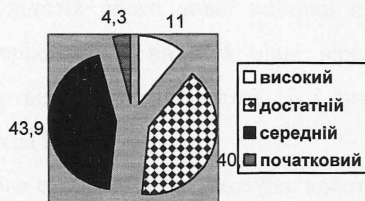

Рис. 2.13. Динаміка рівнів інформаційної компетентності студентів контрольної групи

Як бачимо з наведених діаграм, рівень сформованості інформаційної компетентності студентів контрольної групи відрізняється від вихідного, але незначно.

Для статистичної обробки результатів експериментальної групи використовувався метод критерію знаків.

Цей метод статистичної обробки даних дозволяє з вірогідністю 55% ($\alpha = 0,05$) відхилити гіпотезу H_0 , яка припускає відмінності в результатах констатувального і контрольного експериментів як випадкові, та прийняти гіпотезу H_1 , яка припускає зумовленість результатів використання обробленої системи роботи формування інформаційної компетентності студентів у процесі навчання гуманітарних дисциплін (на прикладі навчання іноземній мові) у ВНЗ. У групі студентів НАФ (експериментальній) – 1 (повний обсяг вибірки 48 осіб) після виключення випадків рівності результатів обсяг нової вибірки $n' = 20$. $K_{\max} = 20$. Гранічне значення критерію знаків на 95% рівні вірогідності $K_{\text{табл.}} = 10$. Оскільки $K_{\max} = K_{\text{табл.}}$, то відхиляється гіпотеза H_0 і визнається вірною на рівні значимості 0,05 гіпотеза H_1 . У групі студентів АНФ, РАФ (контрольній) – 2 (повний обсяг вибірки 48 осіб) після виключення випадків рівності результатів об'єм нової вибірки $n' = 20$. $K_{\max} = 20$. У загальній групі (повний обсяг вибірки 96 осіб) після виключення випадків рівності результатів обсяг нової вибірки $n' = 73$. $K_{\max} = 60$. Гранічне значення критерію знаків на 95% рівні вірогідності $K_{\text{табл.}} = 46$. Оскільки $K_{\max} > K_{\text{табл.}}$, то відхиляється гіпотеза H_0 і визнається вірною на рівні значимості 0,05 гіпотеза H_1 .

Аналіз результатів контрольного експерименту дозволяє констатувати позитивну динаміку як в експериментальній, так і у контрольній групі. Проте порівняльний аналіз результатів показав, що динаміка в контрольній групі зумовлена природним процесом навчання у ВНЗ і є незначною порівняно з експериментальною групою.

Статистична обробка даних за t-критерієм Стьюдента показала значущість вірогідно значущих відмінностей у контрольній і

експериментальній групі у рівнях розвитку інформаційної компетентності студентів у процесі навчання гуманітарних дисциплін ($p \leq 0,01$).

Таким чином, результати контрольного експерименту переконують, що підтвердженням ефективності та доцільності експериментальної роботи, яка забезпечує формування інформаційної компетентності студентів у процесі навчання гуманітарних дисциплін, можна вважати значну позитивну динаміку в експериментальній групі в результаті її використання.

Порівняльну характеристику рівнів сформованості інформаційної компетентності студентів експериментальної та контрольної груп після формувального експерименту узагальнено в табл. 2.28 і показано на діаграмі (рис. 2.14).

Таблиця 2.28

Порівняльна характеристика рівнів сформованості інформаційної компетентності студентів факультету іноземних мов КДПУ після проведення формувального експерименту (в %)

Рівень сформованості інформаційної компетентності	Експериментальна група	Контрольна група
Високий (творчий)	40,9	11,0
Достатній (евристичний)	44,8	40,8
Середній (репродуктивний)	13,9	43,9
Початковий (перцептивний)	0,4	4,3

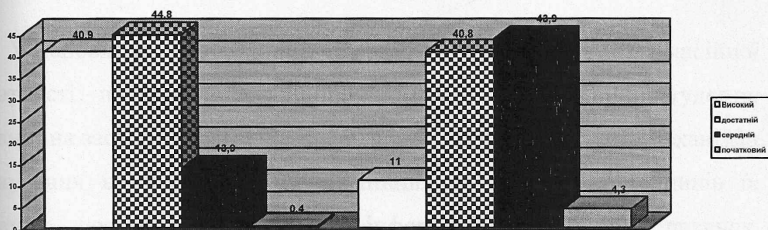

Рис. 2.14. Дані діагностичного зрізу виявлення рівнів сформованості інформаційної компетентності студентів факультету іноземних мов КДПУ після проведення формувального експерименту

Отже, результати формувального експерименту доводять, що процес формування інформаційної компетентності студентів, який ґрунтується на експериментальній методиці, відбувається успішніше, ніж при використанні традиційних методик.

Визначені та обґрунтовані нами дидактичні умови сприяють формуванню інформаційної компетентності студентів у процесі навчання гуманітарних дисциплін і забезпечують реалізацію запропонованої системи роботи.

Проведена дослідно-експериментальна робота, ґрунтуючись на кількісних та якісних показниках рівня сформованості інформаційної компетентності студентів ВНЗ, отриманих у результаті запровадження програми формувального експерименту, доводить, що застосування в практиці викладання гуманітарних дисциплін сучасних інноваційних та інформаційно-комунікаційних технологій, спрямованих на здійснення студентами інформаційної діяльності, ефективно впливає на формування не тільки досліджуваної компетентності, але й інформаційної культури, інформаційного світогляду загалом.

Висновки до розділу 2

1. Установлено, що сутність процесу формування інформаційної компетентності полягає в сумісній діяльності викладача і студента, спрямованій на засвоєння останнім знань про природу інформації, механізми функціонування інформаційно-комунікаційних технологій і принципів їх застосування, поступове формування інформаційних умінь і навичок, необхідних для майбутньої професійної діяльності, та постійне їх вдосконалення.

2. Визначено передумови формування інформаційної компетентності майбутнього педагога у світлі інформаційного та компетентнісного підходів до освіти, а саме:

- загальноосвітня тенденція, яка суттєво змінює всю освітню парадигму, – перехід людства до новітніх інформаційних технологій;
- необхідність уведення інформаційної та інформаційно-комунікаційної складових у зміст як фізико-математичних, технічних, так і природничих та гуманітарних предметів;
- інформаційне середовище закладу та його складові: стан матеріально-технічної бази ВНЗ і стан інформаційного забезпечення студентів;
- використання різноманітних інноваційних, інформаційно-комунікаційних технологій у навчальній діяльності.

3. Установлено, що матеріально-технічна база та інформаційне забезпечення Криворізького державного педагогічного університету відповідає загальним нормативним вимогам, які висуваються до ВНЗ України; університет активно розвивається як інформаційне середовище; у навчально-виховному процесі широко застосовуються інформаційно-комунікаційні засоби; сучасні інформаційно-комунікаційні технології впроваджуються в практику.

4. Експериментальною базою для впровадження дослідної програми став Криворізький державний педагогічний університет, факультет іноземних мов. В експерименті взяли участь 96 студентів, викладачі кафедри іноземної мови та літератури з методикою викладання, керівництво факультету іноземних мов, адміністрація КДПУ.

У процесі проведення констатувального експерименту встановлені рівні сформованості інформаційної компетентності студентів експериментальної та контрольної груп (показники приблизно однакові: зберігається загальна тенденція зростання рівня студентів за рівнями сформованості досліджуваної

компетентності), що вказує на недостатню сформованість складного професійно значущого особистісного утворення.

5. Причинами досить низького рівня сформованості інформаційної компетентності студентів факультету іноземних мов (середній та початковий рівні становлять $\approx 58,1\%$) виступають пасивність викладачів у використанні інформаційно-комунікаційних технологій на заняттях, їхня схильність до застосування традиційних засобів навчання, а також той факт, що технічні вміння й навички студентів (уміння користуватися комп'ютером, принтером, Інтернетом тощо) не задіяні для навчальних цілей: студенти не вміють шукати, переробляти, аналізувати, оцінювати інформацію. Поза увагою викладачів залишаються питання, що стосуються саме інформаційної складової навчання: як здійснювати інформаційний пошук, як правильно вибирати літературу відповідно до теми (заняття, дослідження), як критично оцінювати інформацію тощо.

Хоча компетентнісний та інформаційний підходи в освіті передбачають необхідність формування інформаційної складової професійної компетентності, на практиці, передусім при підготовці фахівців за спеціальностями гуманітарного профілю, формуванню інформаційної компетентності не приділяється належної уваги.

6. Було з'ясовано, що формування інформаційної компетентності у студентів – цілісна, багатокomпонентна система роботи, спрямована на формування у студентів інтересу до роботи з інформацією та стійких потреб застосовувати інформаційні технології у професійній діяльності, у вирішенні актуальних навчальних і життєвих питань, у розумінні необхідності інформаційних знань, умінь, навичок і потреби їх постійного вдосконалення на основі самоаналізу.

Успішність розвитку інформаційної компетентності залежить від певних технічних вимог і умов: організації навчального процесу на основі авторської програми; наявності в студентів елементарного рівня інформаційної компетентності, комп'ютерної та інформаційної грамотності,

необхідного для роботи на комп'ютері та в Інтернеті; наявності в педагога достатнього рівня інформаційної компетентності, комп'ютерної та інформаційної грамотності, необхідного для роботи на комп'ютері та в Інтернеті, а також знань і умінь користувача комп'ютера та Інтернету.

7. Результати покомпонентного аналізу рівнів сформованості інформаційної компетентності студентів ВНЗ, проведеного після експериментального експерименту, довели, що спостерігаються значні кількісні та якісні покращення в структурі розвитку досліджуваного складного компонента професійної компетентності майбутнього вчителя порівняно з результатами, отриманими під час констатувального етапу дослідно-експериментальної роботи. Збільшення кількості досліджуваних експериментальної групи з достатнім (евристичним) і високим (творчим) рівнями сформованості інформаційної компетентності та, відповідно, зменшення кількості студентів, що мають середній (репродуктивний) і початковий (перцептивний) рівні, дозволяють говорити про загальну позитивну динаміку сформованості інформаційної компетентності студентів.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення і нове вирішення наукової проблеми, що полягає у визначенні дидактичних умов, які сприяють ефективності формування інформаційної компетентності студентів ВНЗ у процесі навчання гуманітарних дисциплін.

Під час роботи над дисертаційним дослідженням отримані певні висновки:

1. Теоретичний аналіз наукової філософської, соціологічної, психолого-педагогічної літератури з проблеми дослідження дозволив: виявити особливості сучасного інформаційного простору як єдиного світового простору на базі мережі Інтернет, проникнення процесів інформатизації, глобалізації й віртуалізації в усі сфери життя (економіку, культуру, освіту); визначити фактори, які позначаються на значущості та необхідності формування інформаційної компетентності в майбутніх фахівців. Відповідно до компетентнісного та інформаційного підходів у сучасній освіті встановлено, що формування інформаційної компетентності є одним з основних завдань підготовки майбутнього фахівця, у тому числі й учителя. Навчання студента повинне ґрунтуватися не лише на педагогіці, психології, філософії та фундаментальних знаннях у предметній царині (філології, математиці, фізиці, географії, біології тощо), але й на формуванні цієї компетентності, яка є базовою для ключових компетентностей, тому що оволодіння нею – запорука майбутньої успішної професійної педагогічної діяльності.

2. На основі здійсненого аналізу наукової літератури визначено поняття «інформаційна компетентність» – ключова складова професійної компетентності педагога – як особливий спосіб організації предметно-спеціальних знань, які забезпечують прийняття ефективних рішень у професійно-педагогічній діяльності, як здатність знаходити, перетворювати

передавати інформацію; використовувати сучасні телекомунікаційні технології, інформацію для прийняття рішень, визначати ступінь точності та надійності інформації; виявлено такі структурні компоненти інформаційної компетентності педагога, як уміння приймати, перероблювати, видавати інформацію; володіння інформаційними технологіями; комп'ютерна грамотність; знання масмедійних і мультимедійних технологій, володіння електронними та Інтернет-технологіями тощо.

Виявлено особливості формування інформаційної компетентності студентів ВНЗ у процесі навчання гуманітарних дисциплін. Доведено, що формування інформаційної компетентності студентів – це складний багатовимірний процес, який потребує цілісної багатокомпонентної системи роботи, у якій потрібно, по-перше, урахувати кожний компонент, що входить до структури інформаційної компетентності (мотиваційно-цільовий, когнітивний, операційно-діяльнісний, рефлексивний); по-друге, спрямовувати її на формування в студентів інтересу до роботи з інформацією і стійких потреб у застосуванні інформаційних технологій у професійній діяльності, у вирішенні різноманітних навчальних і життєвих питань, у усвідомленні необхідності інформаційних знань, умінь, навичок і потреби їх постійного удосконалення на основі самоаналізу.

3. Теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено фактичні умови формування інформаційної компетентності студентів у процесі навчання гуманітарних дисциплін у ВНЗ, а саме: професіоналізація й форматизація змісту навчання й викладання гуманітарних дисциплін у ВНЗ; залучення студентів до активної творчої, професійно спрямованої діяльності у процесі вивчення гуманітарних дисциплін, яка б вимагала умінь і навичок здобуття новітньої інформації; наявність інноваційних форм і методів навчання гуманітарних дисциплін, спрямованих на формування інформаційних умінь і навичок студентів.

4. Розроблено систему роботи з формування інформаційної компетентності студентів у процесі навчання гуманітарних дисциплін, яка

включає: орієнтування під час планування навчального проекту на вимоги загальних загальноосвітніх стандартів і зміст державних навчальних програм з навчальних предметів; проектну методiku на основі самостійної (індивідуальної чи групової) дослідницької діяльності студентів; ефективне використання інноваційних та інформаційно-комунікаційних технологій у навчальному процесі.

5. Проведена дослідно-експериментальна робота, ґрунтуючись на кількісних та якісних показниках рівня сформованості інформаційної компетентності студентів ВНЗ, отриманих у результаті запровадження програми формування експерименту, доводить, що застосування в практиці викладання гуманітарних дисциплін сучасних інноваційних та інформаційно-комунікаційних технологій, спрямованих на здійснення студентами інформаційної діяльності, ефективно впливає на формування не тільки інформаційної компетентності, але й інформаційної культури, інформаційного світогляду загалом. Це знайшло відбиття в позитивній динаміці всіх визначених показників сформованості інформаційної компетентності студентів (наявність комп'ютерної грамотності та інформаційної грамотності, обізнаність в основних інформаційних освітніх ресурсах у царинах педагогіки і лінгвістики, уміння користуватися ними й виробляти власні інформаційні ресурси, володіння методикою використання інформаційно-комунікаційних технологій у вивченні предмету, у науково-дослідницькій діяльності та в побуті) студентів експериментальної групи.

Викладені в дисертації результати й висновки не претендують на повне рішення цієї складної проблеми. Перспективним напрямом, на нашу думку, є продовження дослідження в аспекті визначення впливу інформаційних технологій на формування професійної компетентності студентів факультетів іноземних мов педагогічних вищих закладів і на цій основі розвитку в майбутніх учителів іноземних мов нової якості – особистої інформаційної культури.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абрамович Г. В. Суть іншомовної компетентності як мети та результату професійної технічної освіти / Г. В. Абрамович // Наук. записки. Сер.: Психолого-педагогічні науки. – Ніжин : Видавництво НДУ ім. Миколи Гоголя, 2005. – № 4. – С. 120.
2. Абакумова Н. Н. Диагностика информационных компетентностей на разных уровнях образования [Электронный ресурс] / Наталия Николаевна Абакумова. – Томск. – Режим доступа : <http://ito.edu.ru/2003/П/3/П-3-305.html>
3. Абульханова-Славская К. А. Деятельность и психология личности / Александра Александровна Альбуханова-Славская. – М. : Наука, 1980. – 334 с.
4. Аверченков В. И. Создание единой образовательной информационной среды для учебных заведений Брянщины на основе ADSL-технологий / В. И. Аверченков, В. А. Шкаберин // Труды XII Всерос. науч.-метод. конф. [«Телематика'2005»]. – СПб., 2005. – С. 362–363.
5. Акуленко В. Л. Формирование ИКТ-компетентности учителя-предметника в системе повышения квалификации / В. Л. Акуленко // Материалы XV Международной конференции [«Применение новых технологий в образовании»], (29-30 июня 2004 г.). – Троицк Московской обл. : Изд-во «Тривант», 2004. – С. 344-346.
6. Алехина И. В. Самоменеджмент в деятельности учителя: [учеб.-метод. пособ.] / И. В. Алехина, Н. В. Матяш, В. Д. Симоненко. – Брянск: Изд-во БГПИ, 1995. – 100с.
7. Ананченко М. Ю. К вопросу о сущности и факторах становления профессиональной культуры специалиста [Электронный ресурс] / Марина Александровна Ананченко. – Режим доступа : <http://rspu.edu.ru/university/publish/pednauka/1-2006/01kananykina.htm>

8. Андрушків Б. М. Основи менеджменту / Б. М. Андрушків, Є. Кузьмін. – Львів : Світ, 1995. – 296 с.
9. Ахаян А. А. Виртуальный педагогический вуз. Теория становления / Андрей Андреевич Ахаян. – СПб. : Корифей, 2001. – 172 с.
10. Ахаян А. А. Структура информационной компетентности выпускника профессионального лицея [Электронный ресурс] / А. А. Ахаян, А. А. Кизик // Всерос. конф. [«Информационные технологии в образовании – 2003»], секция II, подсекция 3. – Режим доступа : <http://ito.edu.ru/2003/II/3/II-3305.html>
11. Баева Г. И. Формирование теоретических основ профессиональной компетентности будущего педагога [Электронный ресурс] : методическая разработка / Галина Ивановна Баева // Министерство образования Пермского края, ГОУ СПО Кунгурское педагогическое училище. – 2007. – Режим доступа : <http://www.yspu.yar.ru>
12. Баловсяк Н. В. Историко-педагогічний аналіз виникнення поняття «Інформаційна компетентність» / Надія Василівна Баловсяк // Матеріали III Конференції [«Динаміка наукових досліджень – 2004»]. – Дніпропетровськ, 2004. – С. 25. – С. 12.
13. Баркасі В. В. Полікультурна компетенція як компонент професійної компетентності майбутніх вчителів іноземних мов // Наук. вісник Львівського національного університету імені Гетьманів Миколая ІІ : зб. наук. пр. – Львів : ПДПУ ім. К. Д. Ушинського. – 2002. – Вип. 11-12. – С. 89–94.
14. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики : [підручник] / Флорій Сергійович Бацевич. – К. : Видавничий центр «Академія», 2004. – 144 с. – (Альма-матер)
15. Бацевич Ф. С. Словник термінів міжкультурної комунікації / Флорій Сергійович Бацевич. – К. : Довіра, 2007. – 205 с. – (Словники України)
16. Бачинська Є. М. Професійна компетентність педагога в контексті інтегративної парадигми освіти [Електронний ресурс] / Євгенія Миколаївна Бачинська. – Режим доступу : <http://www.innovaciya.by.ru/web>

17. Белан Е. П. Информационная компетентность персонала педагогического университета [Электронный ресурс] / Елена Петровна Белан // Педагогическая наука и образование в России и за рубежом: региональные, глобальные и информационные аспекты. – Режим доступа к журнал. : [if ...]--><!--[endif]--> ВЫПУСК 2_2007
18. Беляков К. И. Управление и право в период информатизации : монография / К. И. Беляков. – Киев: Издательство “КВЦ”. – 2001. – 308 с.
19. Белл Д. Социальные рамки информационного общества / Дэниел Белл // Новая технократическая волна на Западе. – М. : Прогресс, 1985. – С. 330–342.
20. Бермус А. Г. Проблемы и перспективы реализации компетентностного подхода в образовании [Электронный ресурс] / Александр Григорьевич Бермус // Интернет-журнал "Эйдос". – 2005. – Режим доступа к журнал. : <http://www.eidos.ru/journal/2005/0910-12.htm>. – В надзаг: Центр дистанционного образования "Эйдос", e-mail: list@eidos.ru.
21. Беспалько В. П. Слагаемые педагогической технологии / Владимир Иванович Беспалько. – М. : Педагогика, 1989. – 195 с.
22. Боброва Е. И. Информационно-коммуникационные технологии в деятельности библиотеки вуза : автореф. дисс. на соискание науч. степени канд. пед. наук : спец. 05.25.03 «Библиотекведение, библиографоведение и архивоведение» / Елена Ивановна Боброва. – Кемерово, 2007. – 16 с.
23. Бологова Е. М. Формирование информационной компетентности пользователей гуманитарного вуза [Электронный ресурс] / Е. М. Бологова. – Режим доступа : <http://ito.edu.ru/2003/II/3/II-3-3305.html>
24. Бондаревская Е. В. Педагогика: личность в гуманистических теориях и системах воспитания : [учеб. пособие для студ. сред. и высш. пед. учеб. заведений, слушателей ИПК и ФПК] / Е. В. Бондаревская, Е. В. Кульневич. – Ростов-н/Д : Творческий центр «Учитель», 1999. – 560 с.
25. Браже Т. Г. Развитие творческого потенциала учителя / Тереза Мартиевна Браже // Советская педагогика. – 1989. – №8. – С. 89–94.

26. Бурмакина В. Оценка информационно-коммуникационной компетентности школьников [Электронный ресурс] / В. Бурмакина, А. Хорошилов, А. Феданов. – Режим доступа : <http://ito.edu.ru/2003/II/3/II-3-395.html>
27. Буряк В. К. Педагогічна культура: теоретико-методологічний аспект : [монографія] / Володимир Костянтинівч Буряк. – К. : «Деміург», 2005. – 232 с.
28. Варданын Ю. В. Стрoение и развитие профессиональной компетентности специалиста с высшим образованием : (На материале подготовки педагога и психолога) : дис... доктора пед. наук : 13.00.01 «Общая педагогика», 19.00.07 «Педагогическая психология» / Юлия Владимировна Варданын. – М., 1998. – 353 с.
29. Василевский Э. Информационные технологии: масштабы и эффективность использования / Э. Василевский // Мировая экономика и международные отношения. – 2006. – № 5. – С. 3–9.
30. Васильков В. М. Професійне становлення особистості як об'єкт дисциплінарного аналізу / В. М. Васильков, О. І. Василькова // Матеріали Івано-Франківської науково-практ. конф. [«Методологія сучасних досліджень соціальних, економічних та психологічних проблем регіону»], (Донецьк, 22 лютого 2000 р.). – Донецьк, 2000 – С. 89–93.
31. Введенский В. Н. Моделирование профессиональной компетентности педагога / Вадим Николаевич Введенский // Педагогика. – 2005. – № 10. – С. 51–55.
32. Верлань А. Ф. Інформаційні технології в сучасній школі / А. Ф. Верлань, Л. О. Тверезовська, В. А. Федорчук. – Кам'янець-Подільський : Науково-видав. відділ Кам'янець-Подільського держ. пед. інституту, 1996. – 72 с. – (рос. мовою)
33. Верлань А. Ф. Дидактичні принципи в умовах традиційного і комп'ютерного навчання / А. Ф. Верлань, Н. Т. Тверезовська // Педагогіка і психологія. – 1998. – №3 (20). – С. 126–132.

34. Винарик Л. С. Информационная культура: эволюция, проблемы / Л. С. Винарик, А. Н. Щедрин. – Донецк : ИЭП НАН Украины, 1999. – 144 с.
35. Винарская С. С. Применение ЭВМ для повышения эффективности обучения иностранным языкам / С. С. Винарская, П. И. Сердюков. – К. : Вища школа, 1978. – 221 с.
36. Вишневецький О. Теоретичні основи сучасної української педагогіки : [навч. посіб.] / Омелян Іванович Вишневецький. – [3-тє вид., випрац. і доп.]. – К. : Знання, 2008. – 566 с.
37. Волошко Л. Б. Професійна компетентність студентів як предмет психолого-педагогічного аналізу / Л. Б. Волошко // Наука і сучасність: [зб. наук. праць Нац. пед. ун-ту ім. М. П. Драгоманова]. – К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2005. – Т. 48. – С. 22–32.
38. Воронина Г. И. Теоретические основы управления процессом профессионального развития взрослых в системе дополнительного педагогического образования: [монография] / Галина Ивановна Воронина. – СПб. : Изд. Санкт-петербургского морского рыбопромышленного колледжа, 1999. – 160 с.
39. Воронкова В. Г. Соціально-економічне прогнозування / Валентина Григорівна Воронкова. – К. : Професіонал, 2004. – 288 с.
40. Габермас Ю. Структурні перетворення у сфері відкритості : дослідження категоріях громадське суспільства / Юрген Габермас ; [перекл. з нім. А. Онишко]. – Львів : Літопис, 2000. – 318 с.
41. Гаврилюк В. В. Компетентностный подход в профессиональном образовании / В. В. Гаврилюк, Г. Г. Сорокин // Образование и общество : журн., информ.-аналит. журн. – 2006. – №3. – С. 46–52.
42. Галузинський В. М. Основи педагогіки та психології вищої школи в Україні : [навч. посіб. для викладачів та аспірантів вузів] / В. М. Галузинський, М. Б. Євтух. – К. : ІНТЕЛ, 1995. – 168 с.
43. Гарова М. Информационно-образовательные технологии в повышении качества обучения студентов вуза (на примере использования в

процессе обучения сети Интернет) [Электронный ресурс] / М. Гарова. – Режим доступа : http://www.ychitel.com/inet_obr/obr4.htm

44. Гендина Н. И. Информационная культура личности : диагностика, технология формирования : [учебно-метод. пособ.] / Н. И. Гендина, И. И. Колкова, И. Л. Скипор. – Ч.1. – Кемерово: КемГАКИ, 1999. – 146 с.

45. Гершунский Б. С. Философия образования : [учебн. пособ.]. / Борис Леонидович Гершунский. – М. : Москов. психолого-социальный ин-т, Флинта, 1998. – 432 с.

46. Голованова Ю. С. Суцностные характеристики профессиональной компетентности будущего режиссера-педагога / Ю. С. Голованова // Материалы III Междунар. науч.-практ. конф. [«Эффективные инструменты современных наук – 2007»]. – Том 5. Педагогические науки. – Днепропетровск : Наука и образование, 2007. – С. 37-40.

47. Гончаренко Е. В. К вопросу об использовании компьютера на занятиях по русскому языку как иностранному / Е. В. Гончаренко, Е. В. Панченко // Материалы III Междунар. науч. конф. [«Лексико-грамматические инновации в современных восточнославянских языках»], Днепропетровск, 19-20 апреля 2007 г.) / Сост. Т. С. Пристайко. – Днепропетровск : «Пороги», 2007. – С. 351–353.

48. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / Семен Степанович Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 374 с.

49. Гриценко В. И. Информационная технология: вопросы развития и применения / В. И. Гриценко, Б. Н. Паньшин. – К. : Наукова думка, 1988. – 127 с.

50. Громова О. К. Развитие информационной культуры: подходы и возможные методики [Электронный ресурс] / Ольга Константиновна Громова // Газета «Библиотека в школе», Москва, Россия. – Режим доступа : <http://www.mediaeducation.ru> (раздел «Публикации»)

51. Губа А. В. Концептуальні підходи до формування управлінської культури / А. В. Губа // Педагогіка і психологія. – 2008. – №2 (59). – С. 100–110.
52. Гудкова Т. А. Формирование информационной компетентности в будущего учителя в процессе обучения в вузе : автореф. дисс. на соискание степени канд. пед. наук : спец. 13.00.08 «Теория и методика профессионального образования» / Татьяна Александровна Гудкова. – Чита, 2007. – 21 с.
53. Гуревич Р. С. Формування інформаційної культури майбутнього вчителя / Р. С. Гуревич // Педагогіка і психологія професійної освіти: результати досліджень: [зб. наук. праць / за ред. І. А. Зязюна, Н. Г. Ничкало]. – К., 2003. – С. 354–360.
54. Гуріна Т.М. Формування інформаційної компетентності в процесі мовної підготовки вчителя іноземної мови [Електронний ресурс] / Т.М. Гуріна. – Харків. – Режим доступу : <http://ito.edu.ru/2003/II/3/II-3-395.html>
55. Гусинский Э. Н. Этапы обретения компетентности / Э. Н. Гусинский, Ю. И. Турчанинова // Развитие и оценка компетентности: докл. конф. – Москва, 1996] / [под ред. В. И. Белопольского и Е. Н. Трофимовой]. – М. : Институт психологии РАН, 1996. – С.29–31.
56. Даниельсен О. Путь в информационное общество [Электронный ресурс] / О. Даниельсен, М. Лазарева. – Режим доступа : <http://www/ecdl.ru>
57. Дахин А. Н. Педагогическое моделирование: сущность, эффективность и ... неопределённость / А. Н. Дахин // Стандарты и мониторинг. – 2002. – №4. – С. 22–26.
58. Демичева О. В. Роль компьютеров в обучении иностранным языкам / О. В. Демичева, Н. И. Кравцова // Інноваційні підходи до викладання іноземної мови. – Дніпропетровськ, 1998. – С. 24–26.
59. Державна національна програма “Освіта” – Україна ХХІ ст. – К., 1994. – 70 с.

60. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти // Інформаційний збірник Міністерства освіти і науки України. – 2004. – № 1-2. – С. 5–60.
61. Деркач А. А. Акмеологія: пути достижения вершин профессионализма / А. А. Деркач, Н. В. Кузьмина. – М. : РАУ. 1993. – 23 с.
62. Дибкова Л. М. Інформаційна забезпеченість учасників навчального процесу / Л. М. Дибкова // Зб. мат. наук.-метод. конф. [«Методичні та практичні аспекти застосування та розвитку системи контролю знань в університеті»]. – К. : КНЕУ, 2004. – С. 187–188.
63. Дзугоева М. Г. Постановка и решение задач – основа информационной компетентности студентов / М. Г. Дзугоева // Проблемы качества образования : материалы XIII Всерос. совещания. – М. : Изд-во Исследов. центр проблем качества подготовки специалистов, 2003. – Кн. 2. – С. 31–36.
64. Доброва Н. Н. Формирование информационной компетенции учащихся [Электронный ресурс] / Н. Н. Доброва, А. В. Краузе. – Режим доступа : (savina@samaramail.ru)
65. Добудько Т. В. Формирование профессиональной компетентности учителя информатики : [монография] / Татьяна Валерьяновна Добудько. – Самара : СамГПУ, 1999. – 340 с.
66. Дорошенко Ю. О. Педагогічні програмні засоби: сучасний стан і перспективи / Ю. О. Дорошенко, В. В. Лапінський, Ю. І. Мальований // Дубульська школа. – 2000. – №1-2 (9-10). – С. 6–10.
67. Дрогайцев О. І. Складові професійної компетентності майбутнього вчителя в світлі компетентнісного підходу в освіті / О. І. Дрогайцев // Вісник Черкаського університету. – Черкаси, 2009. – Вип. № 145– С. 25–28.
68. Дрогайцев О. І. Формування інформаційної компетентності студентів вищих навчальних закладів у процесі навчання гуманітарних дисциплін / О. І. Дрогайцев // Педагогіка вищої та середньої школи : зб. наук. праць. – Кривий Ріг, 2009. – Вип. № 24. – С. 48–53.

69. Дружилов С. А. Психологические проблемы формирования профессионализма и профессиональной культуры специалиста / Сергей Александрович Дружилов. – Новокузнецк : ИПК, 2000. – 127 с.
70. Дьюи Дж. Демократия и образование / Джон Дьюи ; [пер. с англ.]. – М. : Педагогика-Пресс, 2000. – 654с.
71. Европейская программа изменений в области высшего образования в XXI веке Региональный Форум Конференции ректоров Европы (CRE) и ЮНЕСКО (CEPES). Палермо, 24 – 27 сент. 1997 г. – М. : РУДН, 1997. – 56 с.
72. Євтух М. Б. Забезпечення якості вищої освіти – важлива умова інноваційного розвитку держави і суспільства / М. Б. Євтух, І. С. Волощук // Педагогіка і психологія. – 2008. – №1 (58). – С. 70–74.
73. Еремина И. И. Информационная среда вуза – важный аспект формирования информационно-коммуникационной компетентности будущего учителя / Ирина Ильинична Еремина // Информационные технологии в обучении : ИТО-Марий Эл-2008. – Режим доступа : <http://ito.edu.ru/2003/II/3/II-3-3305.html>
74. Ершов А. П. Научно-методические основы школьного курса информатики / Андрей Петрович Ершов // Вестник АН СССР. – 1985. – № 12. – С. 49–59.
75. Есарева З. Ф. Особенности деятельности преподавателя высшей школы / З. Ф. Есарева. – Л. : Изд-во ЛГУ, 1974. – 112 с.
76. Жалдак М. И. Методика изучения основ информатики и вычислительной техники в педагогическом вузе : [учеб. пособ.] / Мирослав Иванович Жалдак. – Киев : КГПИ, 1986. – 73 с.
77. Журавлёв В. И. Стандарты в формировании и поддержании профессионализма педагогов / Василий Иванович Журавлёв // Проблемы обновления содержания общего образования – Ростов-н/Д : РПИ, 1992. – 100 с.
78. Зайцева О. Б. Формирование информационной компетентности будущих учителей средствами инновационных технологий : автореф. дисс.

искание науч. степени канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Общая педагогика, история педагогики и образования» / Ольга Борисовна Зайцева. – М.: Изд-во «Спирит», 2002. – 19 с.

79. Завьялов А. Н. Структура и форма проведения лекций в рамках компетентностно-ориентированного подхода при подготовке специалистов в области новых информационных технологий / А. Н. Завьялов // Образование в XXI веке : материалы всерос. науч. заочной конф., 19 апреля, 2004 г. – Тверь : ООО Буквица, 2004. – Вып. 5. Часть 3. – С. 71–72.

80. Закон України «Про Концепцію національної програми інформатизації», прийнятий 4 лютого 1998 р. № 75/98-ВР // Інформаційне законодавство : зб. законодавчих актів: У 6 т. / [за заг. ред. С. Шемшученка, І. С Чиж]. – Т. 1: Інформаційне законодавство України. – К.: ТОВ «Видавництво "Юридична думка"», 2005. – С.189–204.

81. Запрудский Н. И. Современные школьные технологии : [пособ. для учителей] / Николай Иванович Запрудский. – [2-е изд.] – Мн., 2004. – 288 с.

82. Зеер Э. Ф. Психология профессионального образования: [учеб. пособие.] / Эвальд Фридрихович Зеер. – М. : Изд-во Моск. псих-соц. ин-та; Воронеж : Изд-во НПО «МОДЭК», 2003. – 480 с.

83. Зимняя И. А. Иерархическо-компонентная структура воспитательной деятельности образовательного учреждения / И. А. Зимняя // Воспитательная деятельность как объект анализа и оценивания / [под общ. ред. И. А. Зимней]. – М. : Исследов. центр проблем качества подготовки специалистов, 2003. – С. 10–15.

84. Зимняя И. А. Ключевые компетентности как результативно-целевая основа компетентностного подхода в образовании / Ирина Алексеевна Зимняя. – М. : Исследов. центр проблем качества подготовки специалистов, 2004. – 40 с.

85. Зязюн І. Гуманістична стратегія теорії і практики навчального процесу / І. Зязюн // Рідна школа, 2000. – № 8. – С. 8–13.

86. Иванов Д. А. Компетентностный подход в образовании. Проблемы, решения, инструментарий : [учеб.-метод. пособ.] / Д. А. Иванов, К. Г. Митрофанов, О. В. Соколова. – М. : АПКиПРО, 2003. – 101 с.
87. Иванова Е. В. Формирование информационной компетентности – важнейшая задача профессиональной подготовки учителя [Электронный ресурс] / Елена Валерьевна Иванова / Конгресс конф. «Информационные технологии и образование». – Режим доступа : www.ito.su/2003/II/3/II-3-307.html
88. Ионова О. Н. Теоретические аспекты формирования информационной компетентности взрослых в процессе дополнительного образования [Электронный ресурс] / Ольга Николаевна Ионова // Принципиальное учреждение дополнительного образования Дмитровский центр компьютерных технологий «Новая волна» (МУ ДО ДЦКТ «Новая волна»). – Режим доступа : Rkc wiki
89. Исаев И. Ф. Профессионально-педагогическая культура преподавателя / Илья Фёдорович Исаев. – М. : Изд. центр «Академия», 2002. – 208 с.
90. Кабардов М. К. Типы языковых и коммуникативных способностей компетентности / М. К. Кабардов, Е. В. Арцишевская // Вопросы психологии. – 1996. – № 1. – С. 34–44.
91. Казмиренко В. П. Социальная психология организаций : [монография] / Вячеслав Петрович Казмиренко. – К. : МЗУУП, 1993. – 384 с.
92. Капица В. Ф. Философско-методологические основания развития культурно-информационной общественной системы : [монография] / В. Ф. Капица, О. В. Цыгуль. – Кривой Рог: Минерал, 2006. – 315 с.
93. Каракозов С. Д. Информационная культура в контексте общей культуры личности / С. Д. Каракозов // Педагогическая информатика. – 2000. – № 2. – С. 41–55.
94. Каракозов С. Д. Введение в компьютерные сети. Педагогические ресурсы компьютерных сетей : [учеб. пособ.] / Сергей Дмитриевич

Саракозов. – Барнаул : БГПУ, 1996. – 173 с. – (Библиотека методиста профессиональной образовательной компьютерной сети, выпуск первый).

95. Катаева М. Л. Моделирование профессиональной деятельности преподавателей / М. Л. Катаева // Среднее профессиональное образование. – 2007. – № 4. – С. 9–11.

96. Кедрова Г. Е. Онлайнное обучение: новая парадигма обучения / Г. Е. Кедрова // Вестник Московского университета. – Сер. 9. Филология. – 2005. – № 2. – С. 73–97.

97. Кербер В. Качества, необходимые специалистам в будущем [Электронный ресурс] / В. Кербер ; [перевод Л.А. Пигиной] / Ростовский гос. пед. ун-т. – Режим доступа : rspu@rspu.edu.ru
<http://rspu.edu.ru/university/publish/pednauka/1-2006/01kananykina.htm>

98. Кизик О. А. Информационная компетентность, как составляющая профессиональной компетентности выпускника профессионального лицея [Электронный ресурс] / Ольга Александрова Кизик. – Петрозаводск: Петрозаводский гос. пед. ун-т. – Режим доступа :
<http://www.emissia.spb.su/offline/a866.htm>

99. Кіпень В. Викладачі вузів: соціологічний портрет / В. Кіпень, В. Коржов. – Донецьк : Астро, 2001. – 199 с.

100. Киршев С. П. Компьютер как средство повышения эффективности учебного процесса [Электронный ресурс] / С. П. Киршев, Н. В. Киршева. – Режим доступа : URL:<http://www.lib.sportedu.ru>.

101. Климов Е. А. Психология профессионального самоопределения [Учеб. пособ.] / Евгений Александрович Климов. – М : Издательский центр «Академия», 2004. – 304 с.

102. Ковалева Т. М. Школьные умения и ключевые компетентности – общие и в чем различие / Т. М. Ковалева // Педагогика развития: Ключевые компетентности и их становление : материалы 9-й науч.-практ. конф. – Красноярск : Красноярский гос. ун-т, 2003. – С. 66–67.

103. Коваль Т. Особливості вибору змісту професійної підготовки з інформаційних технологій майбутніх менеджерів-економістів / Т. Коваль // *Неперервна професійна освіта : теорія і практика* : [наук.-метод. журнал]. – 2005. – Вип. 1. – С. 14.
104. Коджаспирова Г. М. Педагогика : [учебник] / Галина Михайловна Коджаспирова. – М. : Гардарики, 2004. – 528 с.
105. Коджаспирова Г. М. Педагогический словарь: [для студентов высш. и сред. пед. учеб. заведений] / Г. М. Коджаспирова, Ю. Ю. Коджаспиров. – М. : Издат. центр «Академия», 2000. – 176 с.
106. Компетентнісний підхід у сучасній освіті : світовий досвід та українські перспективи : [бібліотека з освітньої політики / під заг. ред. В. Овчарук]. – К. : «К.І.С.», 2004. – 112 с.
107. Компетентностный подход в педагогическом образовании [Электронный ресурс] / Н. Ф. Радионова, А. П. Тряпицына // *Электронный научный журнал*. – Режим доступа : "Вестник Омского государственного педагогического университета", выпуск 2006.
108. Кондрашова Л. В. Процесс обучения в высшей школе : [учеб. пособ.] / Лидия Валентиновна Кондрашова. – Кривой Рог : И.В.И., 2000. – 170 с.
109. Коррекционно-обучающие программы повышения уровня профессионального развития учителя : [учеб. пособ.] / [под ред. Г. М. Митиной]. – М. : Москов. психолого-социальный ин-т; Воронеж : НПО «МОДЭК», 2001. – 304 с. – (Библиотека педагога-практика).
110. Кочетов А. И. Культура педагогического исследования / Александр Ильич Кочетов. – [2-е изд., испр. и доп.] – М. : Ред. журн. «Коррекционная и выхаванне», 1996. – 124 с.
111. Краевский В. В. Предметное и общепредметное в образовательных стандартах / В. В. Краевский, А. В. Хуторской // *Педагогика*. – 2003. – № 2. – С. 3-10.

112. Кремень В. Г. Освіта і наука в Україні – інноваційні аспекти. Стратегія. Реалізація. Результати / Василь Григорович Кремень. – К. : Грамота, 2005. – 448 с. – Бібліогр. : с. 431.
113. Кремень В. Г. Трансформації особистості в освітньому просторі сучасної цивілізації / В. Г. Кремень // Педагогіка і психологія. – 2008. – № 2 (59). – С. 5–15.
114. Креденець Н. Д. Компетентність парадигма професійної підготовки фахівців / Н. Д. Креденець // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців : методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. пр. – Вип. 6. – Київ-Вінниця: ДОВ Вінниця, 2004. – 701 с.
115. Кузьмин Е. С. Методы социальной психологии / Е. С. Кузьмин, В. Е. Семенов ; под ред. В. Е. Семенова. – Л. : Изд-во ЛГУ, 1977. – 175 с.
116. Кузьмина Н. В. Профессионализм личности преподавателя и мастера производственного обучения / Нина Васильевна Кузьмина. – М. : Издательский центр «Академия», 1990. – 124 с.
117. Кулюткин Ю. Н. Ценностные ориентиры и когнитивные структуры в деятельности учителя / Кулюткин Ювеналий Николаевич, В. П. Бездухов; М-во образования РФ, Рос. акад. образования, Самар. гос. пед. ун-т, Поволж. отд-ние РАО. – Самара: Изд-во Самар. пед. ун-та, 2002. – 40 с.
118. Курбатов В. И. Современная западная социология : аналитический обзор концепций : [учеб. пособ.] / Владимир Иванович Курбатов. – Ростов-н/Д : Издательский центр «Феникс», 2001. – 416 с. – (Учебники и учебные пособия).
119. Лебедев О. Е. Компетентностный подход в образовании / О. Е. Лебедев // Школьные технологии. – 2004. – №5. – С. 5–12.
120. Лебедева М. Б. Что такое ИКТ-компетентность студентов педагогического университета и как ее формировать? / М. Б. Лебедева, Н. Н. Шилова // Информатика и образование. – 2004. – №3. – С. 95–100.

121. Лещинський О. П. Вплив мережі Інтернету на навчання фізики / О. П. Лещинський // Педагогіка і психологія. – 2001. – №3-4. – С. 57–64.
122. Лобанова Н. Н. Профессиональная компетентность педагога / Н. Н. Лобанова, В. В. Косарев, А. П. Крючатов. – Самара; СПб. : СамВЕН, 1997. – 107 с.
123. Лукьянова М. И. Психолого-педагогическая компетентность учителя / М. И. Лукьянова // Педагогика. – 2001. – №10. – С. 56–61.
124. Лукьянова М. И. Психолого-педагогическая компетентность учителя : Диагностика и развитие / Маргарита Ивановна Лукьянова. – М. : Сфера, 2004. – 144 с.
125. Мадзігон В. М. Пріоритетні напрями педагогічних досліджень / В. М. Мадзігон, М. І. Бурда // Педагогіка і психологія. – 1998. – №3 (20). – С. 79–89.
126. Маклюэн М. Телевидение. Робкий гигант / Маршалл Маклюэн // Телевидение вчера, сегодня, завтра. – Вып. 7. – М., 1986. – С. 162–186.
127. Маклюэн М. Понимание Медиа : внешние расширения человека / Маршалл Маклюэн ; [пер. с англ. В. Николаева]. – М.; Жуковский : АНОН-пресс-Ц, Кучково поле, 2003. – 464 с.
128. Макоєд Н. О. Формування у майбутніх інженерів умінь перекладу технічних текстів із застосуванням комп'ютерних технологій : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.01 «Теорія педагогіки» / Наталія Олексіївна Макоєд / Південноукраїнський держ. пед. ун-т ім. П. Д. Ушинського. – Одеса, 2002 – 17 с.
129. Маркова А. К. Психология труда учителя: [кн. для учителя] / Валентина Капитоновна Маркова. – М. : Просвещение, 1993. – 192 с. – (Психологическая наука – школе).
130. Масс-медиа и гражданское общество : [монография] / [А. Бартошек, Н. Лобанова, С. Михальчик и др.; под ред. А. М. Холода]. – Кривой Рог : Международный исследовательский центр «Человек: язык, культура, мышление», 2008. – 227 с.

131. Матвієнко О. В. Освіта в інформаційному суспільстві: суперечності, тенденції, теоретико-методологічні засади розвитку / О. В. Матвієнко // Педагогіка і психологія. – 2004. – № 2 (43). – С. 106–112.
132. Матвієнко О. В. Основи інформаційного менеджменту / Оксана Володимирівна Матвієнко. – К. : Центр навч. літ., 2004. – 128 с.
133. Медведева Е. А. Основы информационной культуры (программа курса для вузов) / Евгения Андреевна Медведева // Социологические исследования. – 1994. – № 11. – С. 59–67.
134. Медиаобразование [Электронный ресурс] // Российский журнал истории, теории и практики Медиопедагогтики. – № 2. – 2009. – Режим доступа : <http://edu.of.ru/mediaeducation>
135. Метешкин К. А. Теоретические основы построения интеллектуальных систем управления учебным процессом в вузе : монография] / Константин Александрович Метешкин. – Харьков : Экограф, 2000. – 278 с.
136. Мышление учителя : Личностные механизмы и понятийный аппарат / [Ю. Н. Кулюткин, Г. С. Сухобская, С. Н. Иванова и др.]; под ред. Ю. Н. Кулюткина, Г. С. Сухобской. – М. : Педагогика, 1990. – 104 с. – Образование. Пед. науки. Общ. педагогика).
137. Митина Л. М. Психология труда и профессионального развития учителя : [учеб. пособ. для вузов] / Лариса Максимовна Митина. – М. : Издательский центр «Академия», 2004. – 320 с. – (Библиотека профессионального образования).
138. Михалкина Е. Г. Компьютерно-мобильные технологии как средство повышения качества профессиональной подготовки будущих менеджеров : автореф. дисс. на соискание науч. степени канд. пед. наук : спец. 13.00.08 «Теория и методика профессионального образования» / Евгения Германовна Михалкина. – М., 2009. – 25 с.
139. Мишенина Г. В. Информационная культура личности и профессионализм педагога [Электронный ресурс] / Галина Владимировна

Мишенина. – ГОУ ДПО «Ростовский областной институт повышения квалификации и переподготовки работников образования» г. Ростова-на-Дону. – Режим доступа : <http://ito.edu.ru/2003/II/3/II-3-3305.html>

140. Мищенко А. И. Формирование профессиональной готовности учителя к реализации целостного педагогического процесса: дисс... доктора пед. наук : 13.00.01 / Александр Иванович Мищенко. – М., 1992. – 387 с.

141. Назаренко М. М. Формирование информационной культуры – необходимая составляющая профессиональной подготовки педагогов-психологов [Электронный ресурс] / Маргарита Михайловна Назаренко // "ИТО-2003". – Режим доступа : www.ito.su/2003/II/3/II-3-2517.htm

142. Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ столітті (проект). – К. : СтилоС, 2001. – 342 с.

143. Немиров О. И. Формирование экономических знаний студентов педагогических специальностей на основе информационных технологий : автореф. дис. на соискание науч. степени канд. пед. наук : спец. 13.00.08 «Теория и методика профессионального образования» / Олег Игоревич Немиров. – Ставрополь, 2004. – 21 с.

144. Нечаев Н. Н. Деятельный подход как основа системного построения модели специалиста / Н. Н. Нечаев // Содержание подготовки специалистов с высшим и средним специальным образованием. – М. : НИИВШ, 1994. – С. 7–19.

145. Ничкало Н. Г. Державний стандарт професійно-технічної освіти – наукове обґрунтування / Н. Г. Ничкало // Науково-теоретичні і методичні засади конструювання змісту професійної освіти : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. / відп. ред. Н. Ничкало]. – Ч.І. – Вінниця, 1998. – С. 154–160.

146. Новая технократическая волна на Западе. – М.: Прогресс, 1985. – 43 с.

147. Новикова А. А. Медиаобразование в англоязычных странах / А. А. Новикова // Педагогика. – 2001. – №5. – С. 87–91.

148. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования: [учеб. пособ. для студ. пед. вузов и системы повыш. квалиф. пед. кадров] / [Е. С. Полат, М. Ю. Бухаркина, М. В. Моисеева и др.] ; под ред. Е. С. Полат. – М. : Издательский центр «Академия», 2001. – 272 с.

149. Носков В. И. Инновационные технологии в гуманитарном вузе / В. И. Носков, А. В. Кальянов, О. В. Мирошниченко и др. / [под ред. проф. В. И. Носкова]. – Донецк : ООО «Лебедь», 2002. – 288 с.

150. Овсянкин П. Е. Информационная компетентность как важнейший ресурс личностного и организационного развития [Электронный ресурс] / Петр Евгеньевич Овсянкин / Ростовский гос. пед. ун-т. – Режим доступа : pspu@rspu.edu.ru <http://rspu.edu.ru/university/publish/pednauka/12006/01kananykin>

151. Огарев Е. И. Компетентность образования: социальный аспект / Евгений Иванович Огарев. – СПб. : РАОИОВ, 1995. – 85 с.

152. Олефір В. О. Діагностика професійної компетентності персоналу організації: когнітивний підхід / В. О. Олефір // Наукові записки інституту психології ім. Г. С. Костюка в 3-х томах / [за ред. академіка С. Д. Максименка], – К. : Главник, 2005. – Т. 3. – С. 256–259.

153. Орлов П. И. Методические аспекты дистанционного обучения: визуализация информации : [учеб.-метод. пособ.] / П. И. Орлов, В. И. Струков, Ю. П. Горелов ; под общей ред. проф. П. И. Орлова. – Харьков : Ун-т внутренних дел, Укр. ассоциация дистанционного образования (УАДО), 2000. – 160 с.

154. Освітні технології : [навч.-метод. посіб.] / [О.М. Пехота, В.З. Кіктенко, О.М. Любарська та ін.] ; за ред. О.М. Пехоти. – К. : А.С.К., 2003. – 256 с.

155. Остапчук О. Є. Система педагогічної діяльності вчителя: енергетичний підхід / О. Є. Остапчук // Педагогіка і психологія. – 2001. – № 3-4. – С. 89–96.

156. Павлютенков Е. М. Управление профессиональной ориентацией в общеобразовательной школе / Евгений Михайлович Павлютенков. – Владивосток : Изд-во Дальневосточного ун-та, 1990. – 176 с.
157. Падалка О. С. Педагогічні технології : [навч. посіб.] / О. С. Падалка, А. С. Нісімчук, І. О. Смолюк, О. Т. Шпак]. – К. : Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана; Наукова ред. головної редакції Книги Пам'яті України, 1995. – 256 с.
158. Пальчук М. Компетентність педагога професійної школи як інтегральна характеристика його професійних і особистісних якостей / Марина Пальчук // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2007. – № 5. – С. 34–45.
159. Панарин А. И. Многоуровневое педагогическое образование / А. И. Панарин // Педагогика. – М., 1993. – № 1. – С. 53–57.
160. Панина Т. С. Развитие творчество учителя в системе повышения квалификации : [монография] / Татьяна Семёновна Панина. – Кемерово : Изд-во Кемеровского гос. ун-та, 1999. – 250 с.
161. Паршукова Г. Б. Информационная грамотность как фактор развития профессиональной компетенции [Электронный ресурс] / Галина Борисовна Паршукова // VIII Всерос. объединенная конф. [«Технологии информационного общества – Интернет и современное общество»]. – MS 2006. – Режим доступа : <http://conf.infosoc.ru/2005/thes/51.html>
162. Пахомова Е. М. Методическая служба : современные требования и пути преобразования / Е. М. Пахомова, Л. И. Филатова // Методист. – 2004. – № 1. – С. 11–17.
163. Педагогика : [учеб. пособ. для студ. высш. пед. учеб. заведений] / В. А. Слостенин, И. Ф. Исаев, Е. Н. Шиянов; под ред. В. А. Слостенина. – М. : Издательский центр «Академия», 2002. – 576 с.
164. Педагогічні технології у неперервній професійній освіті : [монографія] / [С. О. Сисоева, А. М. Алексюк, П. М. Воловик та ін.]; за ред. С. О. Сисоевої. – К. : ВІПОЛ, 2001. – 502 с.

165. Пересторонина И. Л. Особенности формирования профессиональной компетентности будущего учителя при изучении второго иностранного языка / И. Л. Пересторонина // Научное исследование и российское образование: идеи и ценности 21 века : материалы 6-й междисциплинарной науч.-практ. конф. аспирантов и соискателей, 3-4 апреля 2003 г. / [сост. Н. В. Фанькина]. – М. : АПК и ПРО, 2003. – С. 177–181.

166. Петухова Т. П. Современная парадигма информационного общества как основа стратегии формирования информационной компетенции специалиста / Т. П. Петухова // Вестник Оренбургского гос. ун-та. – 2005. – № 1 (39). – С. 116–123.

167. Пехота О. М. Технологічний підхід в освіті з позицій педагогіки розвитку / О. М. Пехота // Освітні технології у школі та вузі. – Миколаїв : МО НаУКМА, 1999. – С. 20–25.

168. Пискунов А. И. История педагогики и образования : [учеб. пособ.] / Александр Иванович Пискунов. – [2-е изд., испр. и доп.]. – М. : Сфера, 2001. – 512 с.

169. Поличка А. Е. Инновационная составляющая подготовки кадров информатизации общего образования : [Электронный вариант] / Анатолий Игоревич Поличка. – Режим доступа : (aerol@mail.ru)

170. Попова В. Р. Развитие профессиональной компетентности студентов педагогического колледжа : автореф. дисс. на соискание науч. степени канд. пед. наук : спец. 13.00.08 «Теория и методика профессионального образования» / Вера Ростиславовна Попова. – Екатеринбург, 2001. – 23 с.

171. Почепцов Г. Г. Теория коммуникации / Георгий Георгиевич Почепцов. – М. : «Рефл-бук», К. : «Ваклер», 2003. – 656 с.

172. Професійна освіта : Словник: [навч. посіб.] / [уклад. С. У. Гончаренко та ін.; за ред. Н. Г. Ничкало]. – К. : Вища школа, 2000. – 50 с.

173. Профессионализм преподавателя : культура, стиль, индивидуальность : [учеб. пособ.] / И. Ф. Исаев, Л. Н. Макарова. – Белгород : Бел-во БелГУ, 2002. – 194 с. : ил.
174. Равен Дж. Компетентность в современном обществе: выявление, развитие и реализация / Джон Равен ; [пер. с англ.]. – М. : «Когито-Центр», 2002. – 396 с.
175. Равен Дж. Педагогическое тестирование : Проблемы, заблуждения, перспективы / Джон Равен ; [пер. с англ.]. – [изд. 2-е, испр.]. – М. : «Когито-Центр», 2001. – 142 с.
176. Рамський Ю. С. Деякі аспекти використання експертних систем у навчальному процесі / Ю. С. Рамський, Н. Р. Балик // Рідна школа. – 1995. – № 2. – С. 17–23.
177. Реан А. А. Факторы стрессоустойчивости учителей / А. А. Реан, А. А. Баранов // Вопросы психологии. – 1997. – №1. – С. 45–54.
178. Роберт И. В. Современные информационные технологии в образовании: дидактические проблемы, перспективы использования / Ирина Лежмяминовна Роберт. – М. : Школа-Пресс, 1994. – 204 с.
179. Рогов Е. И. Выбор профессии: Становление профессионала / Евгений Иванович Рогов. – М. : ВЛАДОС-ПРЕСС, 2003. – 336 с. – (Серия «Азбука психологии»)
180. Розумний М. Соціальна некомпетентність та шляхи її подолання / М. Розумний // Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї. – Львів, Миколаїв, 2004. – Вип. 5. – С. 210-214.
181. Российская педагогическая энциклопедия : В 2 тт. / [гл. ред. В. В. Давыдов]. – Т. 1 – А – М. – М. : Большая Российская энциклопедия, 1993. – 608 с.
182. Рулиене Л. Н. Информационно-компьютерная грамотность преподавателей как основа успешного освоения методики разработки сетевых дистанционных курсов [Электронный ресурс] / Любовь

Мажаповна Рулиене. – Режим доступа :

<http://ruliene.bsu.ru/wpcontent/uploads/-.htm/>

183. Русских Г. А. Педагогическая мастерская как средство подготовки учителя к проектированию адаптивной образовательной среды ученика / Г. А. Русских // Методист. – 2004. – № 2. – С. 25–28.

184. Рустанович-Варфоломеева З. А. Кар'єрні орієнтації та можливість реалізації студентської молоді / З. А. Рустанович-Варфоломеева // Наукові записки Інституту психології ім. Г. С. Костюка в 3-х томах / [за ред. академіка С. Д. Максименка]. – Т. 3. – К. : Главник, 2005. – С. 198–506.

185. Савченко О. Я. Стан і завдання реформування змісту загальної середньої освіти / О. Я. Савченко // Педагогіка і психологія. – 1999. – № 1. – С. 6–17.

186. Селевко Г. К. Педагогические компетенции и компетентность / Г. К. Селевко // Сельская школа. – 2004. – № 3. – С. 29–32.

187. Селевко Г. К. Педагогические технологии на основе информационно-коммуникационных средств / Герман Константинович Селевко. – М. : НИИ школьных технологий, 2005. – 208 с.

188. Семёнов А. Л. Роль информационных технологий в общем среднем образовании / Алексей Львович Семёнов. – М. : Изд-во МИПКРО, 2000. – 12 с.

189. Сериков В. В. Образование и личность : Теория и практика проектирования педагогических систем / Владислав Владиславович Сериков. – М. : Логос, 1999. – 272 с.

190. Сибгатуллина И. Ф. Психологический компонент профессиональной компетентности учителя / И. Ф. Сибгатуллина // Методист. – 2002. – № 5. – С. 27–29.

191. Сидорова Е. В. Информационная компетентность учителя и ИКТ в педагогической деятельности [Электронный ресурс] / Екатерина Вячеславовна Сидорова. – Режим доступа : rspu@rspu.edu.ru

192. Сидорова Е. В. Развитие информационной компетентности учителя как условие эффективного решения профессиональных задач : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Общая педагогика, история педагогики и образования» / Екатерина Вячеславовна Сидорова. – СПб., 2006. – 24 с.
193. Смирнова Е. Э. Пути формирования модели специалиста с высшим образованием / Елена Эмильевна Смирнова. – Л. : Изд-во ЛГУ, 1977. – 36 с.
194. Смолянинова О. Г. Развитие методической системы формирования информационной и коммуникативной компетентности будущего учителя на основе мультимедиа-технологий : дис... доктора пед. наук: 13.00.02 «Теория и методика обучения и воспитания» / Ольга Георгиевна Смолянинова. – СПб., 2002. – 504 с.
195. Снегирёва Н. Немецкий язык [Электронный ресурс] : пособие для абитуриентов и студентов; тестовый комплекс / Н. Снегирёва. – К. : ТОВ «Русобіт-М Україна», 2005. – (Океан знаний) – 1 электрон. опт. диск (CD-ROM). – Систем. требования : Pentium II 300, 64MB RAM, Windows 98/2000/XP/ME, звуковая карта, колонки, CD-ROM, мышь. – Название с контейнера.
196. Соболева М. Г. Коммуникативная компетентность преподавателей и студентов в электронной среде в свете гуманизации образования [Электронный ресурс] / М. Г. Соболева. – Режим доступа : rsru@rsru.edu.ru
197. Соколова І. Професійна компетентність вчителя : проблема структури та змісту / І. Соколова // Неперервна професійна освіта : теорія і практика – 2004. – Випуск 1. – С. 17.
198. Сорокина Т. М. Развитие профессиональной компетенции будущих учителей начальной школы : [монография] / Татьяна Михайловна Сорокина. – Н. Новгород : НГПУ, 2002. – 168 с.
199. Сорокина Т. М. Развитие профессиональной компетенции будущего учителя средствами интегрированного учебного содержания / Т. М. Сорокина // Начальная школа. – 2004. – № 2. – С. 110–114.

200. Софьина В. Н. Психолого-акмеологические основы формирования профессиональной компетентности специалистов в системе учебно-научно-производственной интеграции : автореф. дисс. на соискание науч. степени д-ра психол. наук : спец. 19.00.07 «Педагогическая психология», 19.00.13 «Психология развития, акмеология» / Вера Николаевна Софьина. – СПб, 2007. – 40 с.
201. Социально-экономические проблемы информационного общества [под ред. Л. Г. Мельника]. – Сумы : Университет. книга, 2005. – 430 с.
202. Співаковський О. В. Теорія і практика використання інформаційних технологій у процесі підготовки студентів математичних спеціальностей : [монографія] / Олександр Володимирович Співаковський. – Тернопіль : Айлант, 2003. – 225 с.
203. Стефаненко П. В. Принципи функціонування інформаційно-обчислювального контуру модульної дистанційної дидактичної системи у середній школі / П. В. Стефаненко // Педагогіка і психологія. – 2001. – №3-4. – С. 97–104.
204. Степко М. Ф. Проблеми вищої освіти в контексті Болонського процесу / М. Ф. Степко // Педагогіка і психологія. – 2008. – № 1 (58). – С. 75–84.
205. Сурмин Ю. П. Теория социальных технологий / Ю. П. Сурмин, В. В. Туленков. – К. : МАУП, 2004. – 608 с.
206. Сучасні шкільні технології / [упоряд. І. Рожнятовська, В. Зоц]. – К. : Ред. загальнопед. газ., 2004. – Ч. 2. – 128 с.
207. Сьюзел Д. Основные направления применения ЭВМ / Д. Сьюзел, Д. Ротерей // Перспективы. Вопросы образования. – 1988. – № 3. – С. 60-69.
208. Тагиль П. Грамматика немецкого языка в упражнениях [Электронный ресурс] : пособие студентов; тестовый комплекс / П. Тагиль. – К. : ТОВ «Русобіт-М Україна», 2008. – (Океан знаний) – 2 электрон. опт. диска (CD-ROM). – Систем. требования : Pentium II 300, 128MB RAM,

Windows 2000/XP, звуковая карта, колонки, наушники, динамики, CD-ROM,

и т.д. – Название с контейнера.

209. Таирова Н. Ю. Развитие информационно-исследовательской компетентности преподавателя педагогического университета : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.08 «Теория и методика профессионального образования» / Наталья Юрьевна Таирова. – Ростов н/Д, 2001. – 221 с.

210. Татаренко І. Компетентність – вимога сучасності / І. Татаренко // Збірник: [науково-метод. інф. пізн.-освіт. часопис]. – 1996. – № 1. – С. 57.

211. Теоретичні та методичні засади розвитку педагогічної освіти : педагогічна майстерність, творчість, технології : [зб. наук. праць / за заг. ред. Н. Г. Ничкало]. – Харків, 2007. – 480 с.

212. Ткачук Т. А. Становление информационно-педагогической компетентности будущих педагогов дошкольного образования в процессе организации научно-исследовательской работы : автореф. дисс. на соискание уч. степени канд. пед. наук : спец. 13.00.08 «Теория и методика профессионального образования (педагогические науки)» / Татьяна Васильевна Ткачук. – Петрозаводск, 2007. – 24 с.

213. Тодоров Л. В. Понятие культуры и построение теории содержания образования / Л. В. Тодоров // Педагогика – 1999. – № 8. – С. 3–11.

214. Тоффлер Э. На пороге будущего / Элвин Тоффлер // «Американская модель» : с будущим в конфликте. – М., 1984. – С. 33–36.

215. Тоффлер Э. Третья волна / Элвин Тоффлер ; [пер. с англ.; науч. ред. П. С. Гуревич]. – М. : АСТ, 1999. – 784 с.

216. Третьяков П. И. Профессиональная жизнеспособность и компетенции педагогов-руководителей как показатели качества образования / П. И. Третьяков // Педагогическое образование и наука. – 2004. – № 2. – С. 23–27.

217. Тришина С. В. Информационная компетентность специалиста в системе дополнительного профессионального образования [Электронный ресурс] / С.В. Тришина, А.В. Хуторской // Интернет-журнал «Эйдос», 22

2004. – Режим доступа : <http://www.eidos.ru/journal/2004/0622-09.htm>. –
 Видзаг. : Центр дистанционного образования "Эйдос", e-mail: list@eidos.ru.
218. Тряпицына А. П. Современные тенденции развития педагогической науки / Алла Прокофьевна Тряпицына // Педагогика в вузе : наука и учебный предмет. – СПб. : РГПУ, 2000. – С.24–31.
219. Урсул А. Д. Становление информационного общества и модель непрерывающего образования / Аркадий Дмитриевич Урсул // НТИ. Сер. 1. – 1997. – № 2. – С. 1–11.
220. Фіцула М. М. Педагогіка : [навч. посіб. для студентів вищих педаг. закладів освіти] / Микола Миколайович Фіцула. – К. : Вид. центр «Академія», 2002. – 528 с.
221. Фонарев А. Р. Психологические особенности личностного становления профессионала / Александр Ратмирович Фонарев. – М. : Изд-во Москов. психолого-социального ин-та; Воронеж : Изд-во НПО «МОДЭК», 2005. – 560 с.
222. Хуторской А. В. Дидактическая эвристика. Теория и технология креативного обучения / Андрей Викторович Хуторской. – М. : Изд-во МГУ, 2003. – 416 с.
223. Хуторской А. В. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированной парадигмы образования / А. В. Хуторской // Учитель в обновляющейся школе. – М.: ИОСО РАО, 2002. – С.135–157.
224. Хуторской А. В. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированной парадигмы / А. В. Хуторской // Народное образование. – 2003. – № 2. – С. 58–64.
225. Цетлин В. С. Какими профессиональными качествами должен обладать учитель иностранного языка? / В. С. Цетлин // Иностранные языки в школе. – 1990. – № 3. – С. 28–29.
226. Чернишова Р. Мета сучасної школи – компетентність / Р. Чернишова, В. Андрюханова // Директор школи. – 2001. – № 8. – С. 91–97.

227. Чошанов М. А. Гибкая технология проблемно-модульного обучения / Мурат Аширович Чошанов. – М. : Народное образование, 1996. – 150 с.
228. Шадриков В. Д. Психология деятельности и способности человека: [учеб. пособ.] / Владимир Дмитриевич Шадриков. – М. : Логос, 1998. – 320 с.
229. Шакуров Р. Х. Психология руководства педагогическим коллективом : [учеб. пособ. для педвузов] / Рафаил Хайрулович Шакуров. – М. : ИЧП Изд-во «Магистр», 1995. – 156 с.
230. Шевченко А. В. Особенности взаимодействия государства и прессы в России / А. В. Шевченко // СМИ: состояние и тенденции развития. – М. : РАГС, 2001. – С. 12.
231. Шилова О. Н. Теоретические основы становления информационно-педагогического тезауруса студентов в системе высшего педагогического образования : дис. доктора пед. наук : спец. 13.00.08 «Теория и методика профессионального образования» / Ольга Николаевна Шилова. – СПб., 2001. – 365 с.
232. Шипилова Т. Н. Формирование исследовательских умений и навыков будущих учителей технологии : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.08 «Теория и методика профессионального образования» / Татьяна Николаевна Шипилова. – Липецк, 2001. – 175 с.
233. Шишов С. Е. Школа : мониторинг качества образования / С. Е. Шишов, В. А. Кальней. – М. : Педагогическое общество, 2000. – 320 с.
234. Шишов С. Е. Понятие компетенции в контексте качества образования / Сергей Евгеньевич Шишов // Стандарты и мониторинг в образовании. -1999. - № 2. - С. 30–34.
235. Шишов С. Е. Концептуальные проблемы мониторинга качества общего образования : [монография] / Сергей Евгеньевич Шишов. – М. : Изд-во НЦСи МО, 2008. – 404, [2] с. – (Качество образования / науч. ред. Э. Н. Иванова).

236. Шиян О. А. Методологические подходы к пониманию развития в инновационной образовательной деятельности / Ольга Александровна Шиян // Перемены. – 2006. – № 6. – С. 22–30.
237. Шолохович В. Ф. Информационные технологии обучения / В. Ф. Шолохович // Информатика и образование. – 1998. – № 2. – С. 5–13.
238. Ягупов В. В. Педагогіка : [навч. посіб.] / Василій Васильович Ягупов. – К. : Либідь, 2002. – 560 с.
239. Якість трудового потенціалу та управління трудовою сферою в Україні: соціальна експертиза : [монографія] / [О. І. Амоша, О. Ф. Новікова, В. П. Антонюк, Л. В. Шаульська та ін.] // НАН України, Ін-т економіки і менеджменту. – Донецьк, 2006. – 208 с.
240. Янковский С. Концепции общей теории информации [Электронный ресурс] / Станислав Янковский. – Режим доступа : <http://www.eidos.ru/journal/2005/1212.htm>
241. Ярмаченко М. Д. Основні педагогічні категорії / М. Д. Ярмаченко // Педагогіка і психологія. – 1998. – №4 (21). – С. 5-11
242. Alpin R. The Ones Who Gqt Away: the Views of Those Who Opt Out of Languages // Languages Learning Jornal. – 1991. – № 4. – p.7 – 214.
243. Aus moderner Technik und Naturwissenschaft : Ein Lese- und Übungsbuch für Deutsch als Fremdsprache. – München : Max Hueber Verlag, 2006. – 168 S.
244. Bachman Lyle F. and Palmer Adrian S. The Construct Validation of Some Components of Communicative Proficiency // TESOL Guarterli. – 1982. – Vol. 16. – September. – № 3. – P.449–465.
245. Brandt Scott D. Information technology literacy : task knowledge and mental models Library Trends / Brandt Scott D. – Summer, 2001. – Режим доступу : http://www.findarticles.com/p/articles/mi_m1387
246. Britell J. K. Competency and Excellence / J.K. Britell // Munimum Competency Achievement Testing/ Taeger R.M.& Tittle C.K. (eds.) – Berekley, 1980. – P. 23–29.

247. Canal M. From Communicative Competence to Communicative Language Pedagogy // Richards J. and Schmidt R., (eds.) Language and Communication. – London: Longman, 1983. – P. 2–27.
248. Darling – Hammond Z. Teacher professionalism and accountability // The education digest. – No.1. 1989. – Vol. 55.
249. Deutsch als Fremdsprache : [Электронный ресурс] / Karsten Keie, Kurzgeschichten. – (Hörbuch) – 1 CD (52 Minuten), 1 Taschenbuch. – Hueber Verlag, 2009. – Название с контейнера.
250. Deutsch als Fremdsprache : [Электронный ресурс] / Crock Krumbiegel, Krimi. – (Hörbuch) – 1 CD (65 Minuten), 1 Taschenbuch. – Hueber Verlag, 2009. – Название с контейнера.
251. Education and Society Today / Ed. by Harnett and Naich. – N.-Y. 1986.
252. Em neu : Hauptkurs : [Электронный ресурс]. – Hueber Verlag, 2008. – 1 электрон. опт. диск (CD-ROM). – Систем. вимоги : Microsoft Windows WNT 4.0/2000/XP, 128 MB Hauptspeicher, 250 MB freier Festplattenspeicher, Monitor (800 x 600), CD-ROM-Laufwerk (12-fache Geschwindigkeit), Pentium, 300 МГц. – Название с контейнера.
253. Hadley A. Teaching Language Cultural in Context. – Boston : Heinle and Heinle Publishers, 1993. – 532 p.
254. Hall A. What is Multimedia? Klagenfurt / A. Hall, P. Baumgartner // Language Learning with Computers. – 1991. – 278 p.
255. Information Skills in Higher Education: A SCOUNL Position Paper : [Электронный ресурс] : – Режим доступа: http://www.sconul.ac.uk/activities-inf_lit/papers/Seven_pillars.html (январь 2006г.)
256. Intel® Навчання для майбутнього : [посібник] / Д. Кендау, Д. Доерті, Д. Йост, П. Куні; адаптація: Н. В. Морзе, Н. П. Дементієвська / Підготовлено під керівництвом Т. Нанаєвої, директора програми «Intel® Навчання для майбутнього» / переклад О. Ю. Куценко]. – К. : Вид-во «Нора-прінт», 2005.

257. Moore Z. The Portfolio and Testing Culture / Z. Moore // Heusinkveld P. (ed.) Pathways to Culture: Readings on Teaching Culture in the Foreign Language Class – Yarmouth: Intercultural Press. Inc., 1997. – P. 617 – 644.

258. Passwort Deutsch. Підручник 2 : курс для вивчення німецької мови : [навч. посіб.] / Ulrike Albrecht, Christian Fandrych, Gaby Grüßhaber. – М. : Методика, 2007. – 176 с.

259. Planet : Unterhaltsame und informative Szenen zu den Themen : Schule, Hobby, Sport, Mein Tag, Einkaufen, Wohnen / Zu Hause : [Электронный ресурс]. – 30 мин. – Hueber Verlag, 2007. – 1 DVD. – Format : DV Pal; 16:9. – Название с контейнера.

260. Schau mal an. Посмотри : [двухчасовой видео-курс обучения немецкому языку с пособием для преподавателя] / Эрих Келлер, К.А. Шмидт. – М. : Дельта Паблицинг, 2003. – 95 с.

261. Schritte international : [Электронный ресурс]. – 40 мин. – Hueber Verlag, 2008. – 2 DVD. – Format: DV Pal; 16:9. – Название с контейнера.

262. Tell me More : [Электронный ресурс] : интерактивный курс немецкого языка : начальный курс. 3 часть. – Одесса : «Одісей», 2005. – (Auralog, Новый диск) – 2 электрон. опт. диска (CD-ROM). – Систем. требования : Microsoft Windows 98/Me/2000/XP, Pentium 166 МГц, 32 МБ оперативной памяти, 80 МБ свободного места на жестком диске, 8-скоростное устройство для чтения компакт-дисков, звуковое устройство 16 бит, колонки, наушники, колонки, доступ к Интернету. – Название с контейнера.

263. Tell me More : Deutsch [Электронный ресурс] : интерактивный курс немецкого языка : полный курс. – М. : «Руссобит-М», 2001. – (Auralog) – 2 электрон. опт. диска (CD-ROM). – Систем. требования : Microsoft Windows 98, Pentium, 16 МГц, звуковое устройство 16 бит, видеокарта. – Название с контейнера.

264. Wicke R. E. Aktiv und Kreativ Lernen : Projektorientierte Spracharbeit im Unterricht : Deutsch als Fremdsprache / Rainer E. Wicke. – München : Max Hueber Verlag, 2008. – 207 S.

265. Zimny Jan. Potrzeba autorytety nauczyciela / Zimny Jan. // Aktualne wyzwania dla nauk spofecznych. – Ruzomberok – Kijow – Sandomierz, 2006. – S. 67–78.

266. Zimny Jan. Wspolczesny model autorytety nauczyciela / Zimny Jan. – Ruzomberok, 2006. – 528 s.

Додаток А

Таблиця А.1

**Основні підходи до визначення «професійної компетенції» педагога
та її складових компонентів**

Автор концепції	Визначення поняття «професійна компетентність»	Складові (компоненти) професійної компетенції
Л.Г. Браже [25]	<p><i>Професійна компетентність</i> як багатофакторне явище, до якого входить система знань і вмінь учителя, його ціннісні орієнтації, мотиви діяльності, інтегровані показники культури (мовлення, стиль, спілкування, відношення до себе й своєї діяльності, до суміжних галузей знань).</p>	<p><i>Аспекти:</i> філософські, психологічні, соціологічні, культурологічні, особистісні</p>
М.В. Введенський [31]	<p><i>Професійна компетентність педагога</i> це не тільки набір знань, умінь, вона визначає необхідність і ефективність їх використання в реальній освітній практиці.</p>	<p>1. Комунікативна компетентність педагога – професійно значуща інтегративна якість, основними складовими якої є: емоційна стійкість (пов'язана з адаптивністю); екстраверсія (корегує зі статусом і ефективним лідерством); здатність конструювати прямий та зворотній зв'язок; мовленнєві вміння; вміння слухати; вміння нагороджувати; делікатність; уміння робити комунікацію «гладкою, плавкою».</p> <p>2. Інформаційна компетентність: об'єм інформації (знань) про себе, про учнів та їхніх батьків, про досвід праці інших</p>

		<p>педагогів.</p> <p>3. Регулятивна компетентність педагога: уміння керувати власною поведінкою; цілепокладання, планування, мобілізація, стійка активність, оцінка результатів діяльності, рефлексія. Головними факторами діяльності є моральні цінності.</p> <p>4. Інтелектуально-педагогічна компетентність – комплекс умінь щодо аналізу, синтезу, порівнянню, абстрагуванню, узагальненню, конкретизації; як якість інтелекту: аналогія, фантазія, гнучкість і критичність мислення.</p> <p>5. Операціональна компетентність – набір навичок, що необхідні педагогу для здійснення професійної діяльності: прогностичні, проєктивні, предметно-методичні, організаторські, педагогічної імпровізації, експертні.</p>
<p>І.С. Гершунський [45] Т.В. Добудько [65]</p>	<p><i>Професійна компетентність педагога</i> – це єдність його теоретичної та практичної готовності до здійснення педагогічної діяльності. Діяльнісна модель учителя співвідноситься з професійною компетентністю як «сущий» й «належне».</p>	<p>Науково-теоретичний Психологічний Операціонально-технологічний</p>

М.Коджаспірова
[104]

Професійна компетентність педагога
презентується у вигляді груп педагогічних умінь, якими повинен оволодіти майбутній учитель.

Групи умінь

Перша група

- уміння побачити в педагогічній ситуації проблему й сформулювати її у вигляді педагогічних завдань; при постановці завдання орієнтуватися на учня як на активного учасника навчально-виховного процесу;
- уміння конкретизувати педагогічні завдання, приймати оптимальне рішення в будь-якій ситуації, передбачати близькі та далекі результати рішення подібних задач.

Друга група

- робота зі змістом навчального матеріалу;
- здатність до педагогічного тлумачення інформації;
- формування в учнях навчальних і соціальних умінь і навичок, здійснення міжпредметних зв'язків;
- вивчення стану психічних функцій учнів, облік їхніх навчальних можливостей, передбачення типових труднощів школярів;
- уміння виходити з мотивації учнів при плануванні та організації навчально-виховного процесу;
- уміння використовувати сполучення форм навчання та виховання, урахувати затрати сил і часу учнів і вчителя.

Третя група

- уміння співвідносити

труднощі учнів із
недоліками у своїй роботі;
- уміння створювати плани
розвитку своєї педагогічної
діяльності.

Четверта група

уміння поставити
різноманітні комунікативні
задачі, головною серед них
– створення умов
психологічної безпеки у
спілкуванні та реалізації
внутрішніх резервів
партнера по спілкуванню.

П'ята група

- уміння розуміти позицію
іншого в спілкуванні,
проявляти інтерес до його
особистості, орієнтація на
розвиток особистості учня;
- здатність тлумачити та
читати його внутрішній
стан за нюансами
поведінки, володіння
засобами невербального
спілкування (міміка, жести);
- уміння поставати на точку
зору учні й створювати
атмосферу довіри у
спілкуванні з іншою
людиною (учень повинен
відчувати себе унікальною
повноцінною особистістю);
- володіння прийомами
риторики;
- використання
організуючих впливів (на
відміну від оцінювальних та
дисциплінуючих);
- переважання
демократичного стилю
спілкування, вміння з
гумором відноситися до
певних аспектів
педагогічної ситуації.

Шоста група

- уміння підтримувати стійку педагогічну позицію педагога, який розуміє значущість своєї професії, тобто реалізація та розвиток педагогічних здібностей;
- уміння керувати своїм емоційним станом, надаючи йому конструктивного, а не руйнівного характеру;
- усвідомлення власних позитивних можливостей і можливостей учнів, що сприяють зміцненню своєї позитивної Я-концепції.

Сьома група

усвідомлення перспективи власного професійного розвитку, визначення індивідуального стилю, максимальне використання природних інтелектуальних можливостей.

Восьма група

- уміння визначати знання, які отримали учнями за період навчального року;
- уміння визначати стан діяльності та навичок, видів самоконтролю й самооцінки в навчальній діяльності на початку й наприкінці року;
- уміння виявити окремі показники уміння навчатися; уміння стимулювати готовність до самонавчання та безперервної освіти.

Дев'ята група

- оцінювання учителем вихованості та здатності до виховання школярів;
- уміння розпізнавати за поведінкою учнів

		<p>узгодженість моральних норм і переконань школярів;</p> <ul style="list-style-type: none"> - здатність учителя бачити особистість учня цілісно, взаємозв'язок його думок і вчинків; - уміння створювати умов для стимулювання слаборозвинених рис особистості. <p><i>Десята група</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - інтегральна здатність учителя оцінювати свою працю в цілому; - уміння бачити причинно-наслідкові зв'язки між його задачами, цілями, способами, засобами, умовами, результатами [104, с. 428-429].
<p>З. Ф. Єсарева [75] Є. С. Кузьмін [115] Н. В. Кузьміна [116] Ю. М. Кулюткін [117] Г. С. Сухобська [136]</p>	<p><i>Професійно-педагогічна компетентність</i> – сукупність вмінь педагога як суб'єкта педагогічного впливу особливим чином структурувати наукове та практичне знання у цілях найліпшого вирішення педагогічних завдань. Здатність педагога перетворювати спеціальність, носієм якої він є, в засіб формування особистості учня з урахуванням обмежень і приписів, вимогами педагогічної норми, які має навчально-виховний процес.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Спеціальна і професійна компетентність у галузі дисципліни, що викладається. 2. Методична компетентність у галузі засобів формування знань, умінь учнів. 3. Соціально-психологічна компетентність в галузі процесів спілкування. 4. Диференційно-психологічна компетентність у галузі мотивів, здібностей учнів. 5. Аутопсихологічна компетентність у галузі позитивних і негативних якостей власної діяльності та особистості.

Н. М. Лобанова В. В. Косарев, А. П. Крючатов[1 22]	<p><i>Професійна компетентність</i> – ключове поняття для характеристики педагогічної діяльності, яке визначає рівень педагогічної готовності до діяльності, фактор зберігання направленості діяльності.</p> <p>Системоутворювальним компонентом професійної діяльності є особистісний компонент, в якому на перший план висуваються якості, що забезпечують рішення педагогічних задач на рівні соціально-моральної відповідальності, а пріоритетними в структурі базового компоненту є психолого-педагогічні та соціокультурні знання педагога.</p>	Професійно-змістовний Професійно-діяльнісний Професійно-особистісний (ціннісно-смісловий)
А. К. Маркова [129]	<p><i>Професійно компетентною</i> є така <i>праця вчителя</i>, в якій на достатньо високому рівні здійснюється педагогічна діяльність, педагогічне спілкування, реалізується особистість учителя, де досягаються добрі результати щодо навченості та вихованості школярів.</p> <p>Домінуючий блок професійної компетентності вчителя – його особистість, до структури якої входять: 1) мотивація особистості (спрямованість</p>	<p><i>Гностичний компонент:</i> професійні (об'єктивно необхідні) педагогічні знання.</p> <p><i>Ціннісно-змістовий компонент:</i> професійні педагогічні позиції, що вимагаються в його професії.</p> <p><i>Діяльнісний компонент:</i> професійні (об'єктивно необхідні) педагогічні вміння.</p> <p><i>Особистісний компонент:</i> особистісні особливості, що забезпечують оволодіння вчителем професійними знаннями та вміннями.</p>

	<p>особистості та її види); 2) властивості (педагогічні здібності, характер та його риси, психологічні процеси і стан особистості); 3) інтегральні характеристики особистості (педагогічна самосвідомість, індивідуальний стиль, креативність як творчій потенціал).</p>	
І. М. Мітіна [137]	<p>Поняття «педагогічна компетенція» вміщує: знання, вміння, навички, засоби та прийоми їх реалізації в діяльності, спілкуванні, розвитку (саморозвитку) особистості.</p>	<p><i>Діяльнісна:</i> знання, вміння, навички та засоби здійснення педагогічної діяльності. <i>Комунікативна:</i> знання, вміння, навички та засоби здійснення педагогічного спілкування <i>Соціальна:</i> знання, вміння, навички та засоби здійснення соціальної діяльності</p>
Є. І. Рогов [179]	<p><i>Професіоналізм</i> (поняття “професіоналізм” і “компетентність” пов’язуються) – це сукупність психофізіологічних, психологічних і особистісних змін, які відбуваються у педагога в процесі оволодіння та тривалого виконання діяльності, що забезпечують якісно новий, більш ефективний рівень рішення складних професійних задач в особливих умовах. <i>Формування професіоналізму відбувається за трьома</i></p>	<p>Когнітивний Емоційно-ціннісний Практичний (діяльнісний)</p>

напрямами:

1) зміна всієї системи діяльності, її функцій та ієрархічної будови. Коли виробляються відповідні трудові навички, відбувається рух особистості за ступенями професійної майстерності, розвивається специфічна система засобів виконання діяльності – формується особистий стиль діяльності;

2) змінення особистості суб'єкта, що проявляється як зовнішньо (у моториці, мовленні, емоційності, формах спілкування), так і у відповідних елементах професійної свідомості (професійної уваги, перцепції, пам'яті, мислення, емоційно-вольової сфери), що у більш широкому плані може розглядатися як становлення професійного світогляду;

3) змінення відповідних компонентів установки суб'єкта по відношенню до об'єкта діяльності:

- у когнітивній сфері – рівень інформованості про об'єкт, схильність до взаємодії та задоволеність від цієї взаємодії, незважаючи на труднощі;

- в емоційній сфері – інтерес до об'єкта, схильність до взаємодії та задоволеність від цієї взаємодії, незважаючи на труднощі;

	- у практичній сфері – усвідомлення своїх реальних можливостей впливу на об'єкт.	
Є.О. Клімов [101]	Поняття «професіоналізм» завжди детерміновано предметним оточенням, в якому здійснюється діяльність особистості.	
В. В. Гаврилук Г. Г. Сорокін [41]	<i>Професіоналізм</i> означає «найвищу якість, глибоке оволодіння професією через якісне, професійне виконання компетенцій»	
А. В. Хуторської, С. В. Трішина [217; 222; 223]	<i>Компетенція</i> – це соціальна вимога (норма), яка є заданою наперед, до освітньої підготовки фахівця, й є необхідною для його якісної продуктивної діяльності у відповідній сфері, а <i>компетентність</i> – комплексна інтегративна характеристика особистості	Трьохрівнева ієрархія компетенцій: - <i>ключові</i> , що відносяться до загального (мета предметного) змісту освіти; - <i>загально предметні</i> , що відносяться до певного кола навчальних предметів і освітніх царин; - <i>предметні</i> – часткові по відношенню до попередніх рівнів компетенцій – мають конкретний опис і можливість формування в рамках навчальних предметів.

Додаток Б

Таблиця Б.1

**Стан навчально-матеріальної бази
Криворізького державного педагогічного університету**

№ п/п	Показник	Розвиток		
		2005	2006	2007
1.	Навчальна площа навчально-лабораторних приміщень КДПУ (м2)	15317.0	15317.0	13209.2
2.	Навчальна площа, яка припадає на одного студента денної форми навчання КДПУ (м2)	3.89	3.89	3.30
3.	Кількість навчальних приміщень (всього) з них:	188	188	188
	- оснащених аудіовідеотехнікою	2	2	2
	- лабораторій	5	5	5
	- кабінетів	5	5	5
4.	Площа навчальних приміщень, які орендуються (м2)	1300	-	-
5.	Площа приміщень, які здаються в оренду (м2)	939.1	1132	1017
6.	Балансова вартість встановленого обладнання у розрахунку на одного студента денної форми навчання (тис.грн)	353.35	449.9	744.9
7.	Кількість ПЕОМ (всього), в т.ч. – виробництва менше 2-х років	178 17	250 -	250 -
8.	Середня кількість студентів денної форм навчання, яка припадає на одиницю сучасних ПЕОМ	17	23	23
9.	Загальний фонд бібліотеки (всього томів)	599313	616605	620096
10.	Частка навчальної літератури українською мовою прим.(%)	114502 62	183993 66	187531 68
11.	Середня кількість томів навчальної літератури, яка припадає на одного студента	20	21	23
12.	Середня кількість томів наукової літератури, яка припадає на одного науково-педагогічного працівника	32	34	36

Продовження табл. Б.1

13.	Кількість читальних залів	4	4	5
14.	Кількість посадкових місць	240	240	270
15.	Середня кількість студентів денної форм навчання, яка припадає на одне посадкове місце у читальних залах ст./ п.м.	17	17	15
16.	Потужність поліграфічної бази (др.арк.)	-	-	-
17.	Передано в дію площ (всього м2) В т.ч. – навчальних корпусів - студентських гуртожитків	-	3407.8 3407.8	-
18.	Виконано будівельно-монтажних робіт (тис.грн.)	-	-	-
19.	Виконано ремонтних робіт (тис.грн.)	667.9	606.8	196
20.	Потужність мережі Інтернет (місяць)	4	4	12

Таблиця Б.2

Лабораторії, що забезпечують роботу студентів спеціальності

«Мова та література (німецька)» на ПЕОМ

Назва приміщення та місце знаходження	Площа приміщення, м2	К-ть студентів осіб	Тривалість роботи одного студента у середньому за період навчання	Площа на одного студента, м2
Клас ПЕОМ, Ауд. № 412	60	10	1.7	6
Ауд. №223	30	7	1,7	3

Загальна характеристика навчальних приміщень кафедри німецької мови і літератури з методикою викладання, які викладають дисципліни спеціальності «Мова та література (німецька)»

№ п/п	Структурний підрозділ	№ ауд.	Тип	Площа м2	Характеристика аудиторії
1	Кафедра німецької мови і літератури з методикою викладання	102	Лаб.	54	Мала лекційна аудиторія
		103	Лаб.	45	Мала лекційна аудиторія
		107	Лаб.	17.28	Для проведення практичних занять
		108	Лаб.	54	Мала лекційна аудиторія
		109	Лаб.	54	Мала лекційна аудиторія
		110	Лаб.	20.5	Кабінет методики викладання ІМ
		112	Лаб.	34.2	Кабінет літератури Німеччини. Відеозал
		408	Лаб.	56.4	Лінгафонний кабінет. Відеозал

Всього по кафедрі: 8

Список фахових періодичних видань

№ п/п	Назва фахового періодичного видання	Роки надходження
ВИДАННЯ УКРАЇНИ		
1.	Англійська мова та література	1997-2009рр.
2.	Відродження (рус. яз. и л-ра в учеб. завед.)	2000-2004 рр.
3.	Вікно в світ	1999-2001 рр.
4.	Всесвіт	1984-2009 рр.
5.	Всесвітня література в середніх навчальних закладах України	1992-2009 рр.
6.	Всесвітня література та культура в навчальних закладах України	2000-2009 рр.
7.	Зарубіжна література (<i>газета</i>)	2002-2009 рр.
8.	Зарубіжна література в навчальних закладах	1996-2005 рр.
9.	Зарубіжна література в школах України	2005-2009 рр.
10.	Зарубіжна література в школі	2006-2009 рр.
11.	Іноземні мови	1995-2009 рр.
12.	Іноземні мови в навчальних закладах	2003-2009 рр.
13.	Ренесанс	2001-2004 рр.
14.	Тема (заруб. л-ра)	1999-2003 гг.
ВИДАННЯ РОСІЇ		
1.	Английский язык в школе	1989-2009 гг.
2.	Вестник МГУ Серия филология Серия лингвистика Серия история языка	С 1983 г. С 1999 г. С 1998 г.
3.	Вопросы языкознания	1987-2009 гг.
4.	Вопросы литературы	1981-2009 гг.
5.	Известия АН СССР. Серия литература	1984-2009 гг.
6.	Известия Сибирского отд. АН СССР. Серия история, филология	1990-1995 гг.
7.	Иностранная литература	1987-2009 гг.
8.	Иностранные языки в школе	1991-2009 гг.
9.	Литература в школе	1987-2009 гг.
10.	Литературная учеба	1992-2009 гг.
11.	Языкознание	1990-2009 рр.
12.	Филологические науки	1983-2003 гг.

НІМЕЦЬКОМОВНІ ВИДАННЯ

1	Willkommen. Berlin: Metropole in Bewegung. Die andere Kultur: junge Szenen in Mode, Pop und Kunst	
2	Deutschland	1996-2009 pp.
3	Juma	1994-2005 pp.
4	Tipp	2004-2005 pp.
5	Dafiu	2000
6	Kunsterziehung	1983-1984 pp.
7	Das Wort	2003-2009 pp.
8	Deutsch als Fremdsprache	1998-2006 pp.

Додаток В

Тест констатувального експерименту «Інформація та інформаційні технології» (виконується за допомогою комп'ютера)

Для відповіді необхідно клацнути лівою клав'яшею миші в кружку поряд із запропонованим варіантом.

1. Який відсоток інформації про оточуючий світ людина отримує за допомогою зору:

- 50%
- 90%
- 10%
- 100%

2. Упровадження інформаційно-комунікаційних технологій у життя суспільства...

- відбулося протягом життя одного покоління, спростило роботу з інформацією, дозволило працювати з одиницями інформації – літерами
- відбулося протягом життя одного покоління, сприяло розвитку науки та освіти, сприяло розробці електромеханічних перемикачів
- спростило роботу з інформацією, дозволило працювати з одиницями інформації – літерами
- відбулося протягом життя одного покоління, спростило роботу з інформацією, сприяло розвитку науки та освіти

3. Комп'ютеризація освіти прискорила...

- оволодіння інформаційною грамотністю, впровадження системних методів проектування, розробку мікроелектронної бази
- оволодіння інформаційною грамотністю, становленню інформатики як метапредмета, застосування програмувального навчання
- оволодіння інформаційною грамотністю, впровадження системних методів проектування, становленню інформатики як метапредмета

- спростило роботу з інформацією, спряло розвитку науки та освіти, розробку мікроелектронної бази

4. Інформаційно-комунікаційні технології поліпшили організаційні умови навчального процесу за рахунок...

- підвищення ефективності навчання, використання варіативних джерел навчальної інформації, ефективної реалізації міжпредметних зв'язків
- підвищення ефективності навчання, використання варіативних джерел навчальної інформації, філософського переосмислення ролі інформації у всіх царинах людської діяльності
- підвищення ефективності навчання, ефективної реалізації міжпредметних зв'язків, застосування програмованого навчання
- використання варіативних джерел навчальної інформації, ефективної реалізації міжпредметних зв'язків, філософського переосмислення ролі інформації у всіх царинах людської діяльності

5. Інформаційно-комунікаційні технології поліпшили психолого-педагогічні умови навчальної діяльності за рахунок...

- позитивної мотивації навчання, гуманного відношення до того, хто навчається, формування інформаційної культури особистості
- позитивної мотивації навчання, гуманного відношення до того, хто навчається, та розвитку його творчих якостей
- позитивної мотивації навчання, розвитку творчих якостей того, хто навчається, становлення інформатики як міжпредмета в змісті освіти
- гуманного відношення до того, хто навчається, та розвитку його творчих якостей, формування інформаційної культури особистості

6. Покажіть хибне ствердження.

Ергономічний підхід до створення наочних посібників обумовлює необхідність:

- забезпечити можливість одноразового використання програми у випадку невдалої спроби, а також включення до програми ігрових ситуацій

- урахувати вікові та індивідуальні особливості учнів
- урахувати ефективність зчитування інформації з екрану
- забезпечити підвищення рівня мотивації навчання

7. Покажіть хибне ствердження.

До рівнів проектування навчальної програми відносяться

- концептуальний
- технологічний
- інтегрований
- рівень реалізації

8. Відзначною особливістю навчальної програми від звичайних

технічних засобів:

- урахування вікових особливостей тих, хто навчається
- більш вдала реалізація принципу наочності в навчанні
- інтерактивність
- урахування можливостей школи, у тому числі вищої

9. Покажіть хибне ствердження.

Використання педагогічних програмних засобів у навчальному процесі дозволяє:

- реалізувати принцип індивідуалізації навчальної діяльності
- активізувати пізнавальний інтерес тих, хто навчається
- зробити навчальний процес більш інтенсивним
- формувати дисципліну на занятті

10. За допомогою яких органів почуттів людина сприймає

найбільшу кількість інформації?

- органу слуху
- органу зору
- органу слуху і зору
- серед наведених відповідей немає вірної

Тест контрольного експерименту
«Інформація та інформаційні технології»
(розширений)

(виконується за допомогою комп'ютера)

Для відповіді необхідно клацнути лівою квішією миші в кружку поряд із запропонованим варіантом.

1. Концепція розвиваючого навчання передбачає...

- цілеспрямований вплив на особистість того, хто навчається, випереджувальний розвиток мислення, взаємне спілкування
- цілеспрямований вплив на особистість того, хто навчається, випереджувальний розвиток мислення, активність розумової діяльності
- цілеспрямований вплив на особистість того, хто навчається, взаємне спілкування, поєднання суспільного мислення і суспільної свідомості
- випереджувальний розвиток мислення, взаємне спілкування, активність розумової діяльності

2. Упровадження інформаційно-комунікаційних технологій у життя суспільства...

- відбулося протягом життя одного покоління, спростило роботу з інформацією, дозволило працювати з одиницями інформації – літерами
- відбулося протягом життя одного покоління, спряло розвитку науки та освіти, сприяло розробці електромеханічних перемикачів
- спростило роботу з інформацією, дозволило працювати з одиницями інформації – літерами
- відбулося протягом життя одного покоління, спростило роботу з інформацією, спряло розвитку науки та освіти

3. Комп'ютеризація освіти прискорила...

- оволодіння інформаційною грамотністю, впровадження системних методів проектування, розробку мікроелектронної бази

- оволодіння інформаційною грамотністю, становленню інформатики

як метапредмета, застосування програмувального навчання

- оволодіння інформаційною грамотністю, впровадження системних методів проектування, становленню інформатики як метапредмета

• спростило роботу з інформацією, спрямо розвитку науки та освіти, розробку мікроелектронної бази

4. Інформаційно-комунікаційні технології поліпшили організаційні

умови навчального процесу за рахунок...

- підвищення ефективності навчання, використання варіативних

джерел навчальної інформації, ефективної реалізації міжпредметних зв'язків

- підвищення ефективності навчання, використання варіативних

джерел навчальної інформації, філософського переосмислення ролі інформації у всіх царинах людської діяльності

- підвищення ефективності навчання, ефективної реалізації

міжпредметних зв'язків, застосування програмованого навчання

- використання варіативних джерел навчальної інформації, ефективної

реалізації міжпредметних зв'язків, філософського переосмислення ролі інформації у всіх царинах людської діяльності

5. Інформаційно-комунікаційні технології поліпшили психолого-

педагогічні умови навчальної діяльності за рахунок...

- позитивної мотивації навчання, гуманного відношення до того, хто

навчається, формування інформаційної культури особистості

- позитивної мотивації навчання, гуманного відношення до того, хто

навчається, та розвитку його творчих якостей

- позитивної мотивації навчання, розвитку творчих якостей того, хто

навчається, становлення інформатики як міжпредмета в змісті освіти

- гуманного відношення до того, хто навчається, та розвитку його

творчих якостей, формування інформаційної культури особистості

6. Програмоване навчання характеризується...

- ієрархією керуючих впливів, циклічним характером інформаційних зв'язків, телекомунікаційним середовищем навчання
- ієрархією керуючих впливів, покроковою подачею навчального матеріалу, активною роллю педагога в процесі навчання
- циклічним характером інформаційних зв'язків, телекомунікаційним середовищем навчання, покроковою подачею навчального матеріалу
- циклічним характером інформаційних зв'язків, покроковою подачею навчального матеріалу, ієрархією керуючих впливів

7. У системі телекомунікаційного навчання беруть участь...

- учень, адміністратор, викладач
- учень, експерт, програміст
- учень, експерт, адміністратор
- адміністратор, експерт, викладач

8. Проектування комп'ютерної тестувальної системи характеризується...

- розробкою експертної моделі знань предметної області, розробкою тестових завдань, проектуванням www-сервера
- розробкою експертної моделі знань предметної області, розробкою тестових завдань, формуванням банку тестових завдань
- розробкою експертної моделі знань предметної області, формуванням банку тестових завдань, проектуванням web-браузера
- розробкою тестових завдань, формуванням банку тестових завдань, проектуванням www-сервера

9. Комп'ютерна тестувальна система дозволяє...

- удосконалювати механізм стандартизації контролю якості навчання, удосконалювати систему проміжного і підсумкового контролю знань, оптимізувати навчальні плани і робочі програми

- удосконалювати механізм стандартизації контролю якості навчання, удосконалювати систему проміжного і підсумкового контролю знань, надавати освітні послуги населенню

- удосконалювати механізм стандартизації контролю якості навчання, оптимізувати навчальні плани і робочі програми, керувати навчальним процесом

- удосконалювати систему проміжного і підсумкового контролю знань, надавати освітні послуги населенню, оптимізувати навчальні плани і робочі програми

10. Система відкритої освіти характеризується...

- новими формами надання інформації, новими формами навчальних занять, пасивним сприйняттям навчального матеріалу

- новими формами надання інформації, новими освітніми структурами, новими формами навчання

- новими формами надання інформації, новими формами навчальних занять, новими освітніми структурами

- новими формами навчальних занять, новими освітніми структурами, пасивним сприйняттям навчального матеріалу

11. Новими педагогічними технологіями є...

- навчання в співробітництві, метод проектів, різнорівневе навчання

- навчання в співробітництві, диференційоване навчання, модульне навчання

- метод проектів, диференційоване навчання, класно-урочне навчання

- різнорівневе навчання, модульне навчання, класно-урочне навчання

12. Моделями навчання, в яких використовуються інформаційно-комунікаційні технології, є...

- модель творчості, модель управління, модель індивідуальної діяльності

- модель творчості, модель спілкування, модель опосередкованої взаємодії

- модель творчості, модель спілкування, модель перегляду
- модель перегляду, модель існування, проектно-групова модель

13. До інформаційної інфраструктури навчального закладу

входять...

- Web-ресурси, ОЦ колективного користування, електронні бібліотеки
- Web-ресурси, інформаційні бази, електронні бібліотеки
- інформаційні бази, комп'ютерні центри, «відкриті платформи»
- електронні бібліотеки, нормативно-довідкові бази, системи

статистичної звітності

14. Характерними рисами дистанційного навчання є...

- модульність, гнучкість, накопичення інформаційних матеріалів
- нова роль викладача, класно-урочне навчання, модульність
- накопичення інформаційних матеріалів, керування технологічними процесами, спеціалізований контроль якості освіти

- модульність, спеціалізований контроль якості освіти, нова роль викладача

15. Інформаційні технології обробки даних реалізують операції...

- автоматизації введення/виведення даних, оцінка стану об'єкту управління, формування регулярних звітів

- формування регулярних звітів, прогнозування техніко-економічних показників, рішення обчислювальних задач

- рішення обчислювальних задач, автоматизації введення/виведення даних, формування регулярних звітів

- оцінка стану об'єкту управління, автоматизації введення/виведення даних, виробниче планування

16. Інформаційні технології автоматизованого офісу реалізують наступні операції...

- введення даних із клавіатури, підготовка табличних форм презентації даних, математичне моделювання
- введення даних із клавіатури, введення даних з інформаційних сховищ, виведення у вигляді файлів, які імпортуються
- виведення у вигляді файлів, які імпортуються, підготовка табличних форм презентації даних, оцінка відхилення параметрів від запланованих значень
- підготовка табличних форм презентації даних, введення даних з інформаційних сховищ, математичне моделювання

17. Головними компонентами інформаційних технологій експертних систем є...

- інтерфейс користувача, база знань, інтерпретатор
- модуль проектування системи, база знань, електронні маніпулятори
- база знань, інтерпретатор, приймально-передавальний пристрій
- інтерпретатор, приймально-передавальний пристрій, модуль проектування системи

18. До технологій представлення відносяться...

- мультимедіа, гіпермедіа, гіпертекст
- гіпермедіа, електронний ресурс, структурування інформації
- гіпертекст, віртуальна реальність, телекомунікації
- електронний ресурс, мультимедіа, експертні системи

19. Інформаційно-комунікаційні технології у початковій школі використовуються для...

- розвитку пізнавальних можливостей, формування початкових навичок інформаційної грамотності, управління технологічними системами
- розвитку індивідуальних якостей особистості, розвиток навичок міжособистісної комунікації, аналітичного перетворення даних

- формування початкових навичок оволодіння основними прийомами розумової діяльності, розвитку пізнавальних можливостей, розвитку індивідуальних якостей особистості

- набуття основ екологічної освіти, розвитку пізнавальних можливостей, формування запитів до пошукових систем

20. У пропедевтичних навчальних системах використовують наступні інформаційно-комунікаційні технології...

- текстові редактори, конструктори «світів», системи управління базами даних

- текстові редактори, конструктори «світів», графічні редактори

- розвивальні ігри, графічні редактори, моделюючі системи

- конструктори «світів», текстові редактори, системи автоматизації проектування

21. Навчальна діяльність вважається організованою, якщо...

- усвідомлено мету майбутньої діяльності, уможливлено вибір засобів пізнавальної діяльності, забезпечено самостійну навчальну діяльність

- усвідомлено мету майбутньої діяльності, уможливлено вибір засобів пізнавальної діяльності, контроль здійснюється педагогом

- уможливлено вибір засобів пізнавальної діяльності, забезпечено самостійну навчальну діяльність, можливість демонстрації досягнутих результатів відсутня

- усвідомлено мету майбутньої діяльності, забезпечено самостійну навчальну діяльність, контроль здійснюється педагогом

22. В якості експертних систем навчання можна використовувати...

- інтерпретуючі системи, діагностуючі системи, проектувальні системи

- інтерпретуючі системи, діагностуючі системи, тестувальні системи

- діагностуючі системи, проектувальні системи, юстирувальні системи

- інтерпретуючі системи, тестувальні системи, проектувальні системи

23. Під проектуванням навчальних систем розуміється...

- інтеграція знань предметної області та інформатики, управління здобуттям знань учнями, оперативне оцінювання якості засвоєння знань
- інтеграція знань предметної області та інформатики, управління здобуттям знань учнями, розробка процедур календарного планування
- управління здобуттям знань учнями, оперативне оцінювання якості засвоєння знань, розробка функціонального фазового простору
- інтеграція знань предметної області та інформатики, розробка процедур календарного планування, оперативне оцінювання якості засвоєння знань

24. Категоріями цілей пізнавальної діяльності є...

- знання, розуміння, використання
- аналіз, синтез, діагностика
- знання, розуміння, структурування
- розуміння, використання, діагностика

25. Перевагами колективних способів навчання є...

- удосконалення навичок логічного мислення, актуалізація попередніх знань, відповідальності за результати спільної діяльності
- адекватна самооцінка особистості, закріплення асоціативних зв'язків, усереднення процесу навчання
- адекватна самооцінка особистості, удосконалення навичок логічного мислення, пріоритет оцінки знань
- відповідальності за результати спільної діяльності, адекватна самооцінка особистості, усереднення процесу навчання

26. Особистісно-орієнтованій організації навчального процесу вважаєс...

- відсутність умов для реалізації особистих здібностей тих, хто вважається, усередненість процесу навчання, необхідність розподілу зусиль учнів на засвоєння всіх предметів навчальної програми

- відсутність умов для реалізації особистих здібностей тих, хто навчається, усередненість процесу навчання, збільшення асоціативних зв'язків

- усередненість процесу навчання, необхідність розподілу зусиль учнів на засвоєння всіх предметів навчальної програми, стримування темпу просування по освітній технології

- відсутність умов для реалізації особистих здібностей тих, хто навчається, необхідність розподілу зусиль учнів на засвоєння всіх предметів навчальної програми, збільшення асоціативних зв'язків

27. При модульному навчанні до портфеля учня включають...

- виконані класні самостійні роботи, виконані позаурочні самостійні завдання, оціночні анкети експертної групи

- виконані класні самостійні роботи, виконані позаурочні самостійні завдання, зразки типових завдань

- виконані класні самостійні роботи, виконані позаурочні самостійні завдання, інформаційні матеріали до виконаних завдань

- зразки типових завдань, оціночні анкети експертної групи, виконані позаурочні самостійні завдання

28. Методика «Портфель учня» («Портфоліо») дозволяє...

- проводити самооцінку досягнутих результатів, оптимізувати послідовність виконання навчальних завдань, здійснювати презентацію виконаних навчальних завдань

- проводити самооцінку досягнутих результатів, оптимізувати послідовність виконання навчальних завдань, структурувати матеріали «Портфеля» («Портфоліо»)

- оптимізувати послідовність виконання навчальних завдань, здійснювати презентацію виконаних навчальних завдань, формувати базу тестових завдань

- структурувати матеріали «Портфеля» («Портфоліо»), проводити самооцінку досягнутих результатів, оптимізувати послідовність виконання навчальних завдань

29. Застосування навчальних дослідницьких проектів дозволяє...

- випробувати застосовані концептуальні моделі, систематизувати підсумкові дані, проаналізувати ефективність використаних методів рішення
- випробувати застосовані концептуальні моделі, систематизувати підсумкові дані, організувати індивідуальну діяльність тих, хто навчається
- систематизувати підсумкові дані, проаналізувати ефективність використаних методів рішення, структурувати змістову частину проекту
- випробувати застосовані концептуальні моделі, проаналізувати ефективність використаних методів рішення, організувати індивідуальну діяльність тих, хто навчається

30. Системи дистанційного навчання дозволяє проводити...

- навчання за базовими спеціальностями освітніх закладів, поглиблене вивчення окремих дисциплін, підвищення кваліфікації викладацьких кадрів
- підготовку до здачі екзаменів екстерном, ліквідацію прогалин у знаннях по окремим предметам і темам, оперативний контроль за навчальною діяльністю
- навчання за базовими спеціальностями освітніх закладів, підготовку до здачі екзаменів екстерном, регулювання функцій освітніх серверів
- поглиблене вивчення окремих дисциплін, ліквідацію прогалин у знаннях по окремим предметам і темам, оперативний контроль за навчальною діяльністю

31. Дидактичні властивості електронного освітнього ресурсу характеризуються...

- педагогічною спрямованістю використання в навчанні, представленням науково-вірогідних відомостей, об'єктивних законів,

доступністю представлення за допомогою існуючих інформаційно-комунікаційних технологій

- підвищенням інформаційної ємності навчання, індивідуалізацією навчання, інтерактивною взаємодією «учень – учитель»
- розвитком комунікативних здібностей учнів, педагогічною спрямованістю використання в навчанні, розвитком культури писемності
- доступністю представлення за допомогою існуючих інформаційно-комунікаційних технологій, підвищенням інформаційної ємності навчання, інтерактивною взаємодією «учень – учитель»

32. Організаційні властивості електронного освітнього ресурсу характеризуються...

- відповідністю оформлення ресурсу його функціональному призначенню, можливістю включення авторських методичних розробок, використанням аудіосистем
- скороченням часу на організацію навчально-виховного процесу, комплексністю та багатоплановістю використання інформаційно-комунікаційних технологій, науковістю наданих відомостей
- можливістю корегування в залежності від особливостей конкретного освітнього закладу, скороченням часу на організацію навчально-виховного процесу, використанням аудіосистем
- відповідністю навчального матеріалу освітнім стандартам, навчальним планам і програмам, комплексністю та багатоплановістю використання інформаційно-комунікаційних технологій, можливістю корегування в залежності від особливостей конкретного освітнього закладу

33. Програмно-технічні властивості освітнього ресурсу забезпечують...

- застосування мережевих технологій, простоту інсталяції в комп'ютерну навчальну систему, багато профільне навчання

- стійку безаварійну роботу, захист від несанкціонованих дій, високу швидкість пошуку необхідної інформації
- застосування сучасних операційних систем, високу швидкість пошуку необхідної інформації, толерантність у процесі інформаційного спілкування
- комплексність і багатоплановість використання інформаційно-комунікаційних технологій, відповідність оформлення ресурсу його функціональному призначенню, толерантність в процесі інформаційного спілкування

34. Електронний освітній ресурс використовується в комп'ютерних системах такого типу...

- демонстраційні, тренувальні, діагностуючо-тестувальні
- контролюючі, експертні, ідентифікуючі
- комунікативні, обчислювальні, кодувальні
- сервісні, дозвільні, ідентифікуючі

35. Напрямами модернізації педагогічної освіти є...

- засвоєння педагогами сучасних знань у царині інформаційних систем та інформаційно-комунікаційних технологій, проектування авторських педагогічних технологій, структурування навчального матеріалу
- посилення ролі особистості в інформаційному суспільстві, засвоєння педагогами сучасних знань у царині інформаційних систем та інформаційно-комунікаційних технологій, проведення лабораторних практикумів
- структурування навчального матеріалу, проектування авторських педагогічних технологій, посилення ролі особистості в інформаційному суспільстві
- засвоєння педагогами сучасних знань у царині інформаційних систем та інформаційно-комунікаційних технологій, проектування авторських педагогічних технологій, посилення ролі особистості в інформаційному суспільстві

36. Автоматизовані навчальні системи характеризуються такими можливостями...

- формуванням інформаційних баз і сценаріїв навчання, можливістю вибору потрібного навчального матеріалу, автоматизованим контролем засвоєння знань
- протоколюванням дій тих, хто навчається, наданням інформації про результати самостійної роботи, проектуванням навчального середовища
- проектуванням авторських педагогічних технологій, засвоєння педагогами сучасних знань у царині інформаційних систем та інформаційно-комунікаційних технологій, модернізацією програмно-технічної платформи
- формуванням інформаційних баз і сценаріїв навчання, протоколюванням дій тих, хто навчається, проектуванням навчального середовища

37. Інтернет-підручники дозволяють використовувати...

- інформацію, яку розміщено в Інтернет-магазинах, базову інформацію, яку розміщено на Web- і FTP-серверах, відеоконференцз'язок
- інформацію, яку розміщено в Інтернет-магазинах, базову інформацію, яку розміщено на Web- і FTP-серверах, інформацію серверів новин
- інформаційні бази провідних бібліотек, інформаційних і наукових центрів, музеїв, базову інформацію, яку розміщено на Web- і FTP-серверах, відеоконференцз'язок
- базову інформацію, яку розміщено на Web- і FTP-серверах, оперативну інформацію, яку отримують за списками розсилки, інформаційні бази провідних бібліотек, інформаційних і наукових центрів, музеїв

38. До проектування електронного навчального ресурсу за технологією «від верху до низу» входять такі етапи...

- вибір методів навчання, проектування сценаріїв роботи з навчальним матеріалом, інтеграція ресурсу в навчально-виховному процесі

- проектування тестової бази, проектування бази моніторингу процесу навчання, включення електронних копій традиційних підручників
- визначення навчальних цілей, формування змісту навчальної дисципліни, структуризація навчального матеріалу за темами і модулями
- апробація навчальної системи, формування змісту навчальної дисципліни, інтеграція ресурсу в навчально-виховний процес

39. До проектування електронного навчального ресурсу за технологією «від низу до верху» входять такі етапи...

- проектування і апробація принципів зворотного зв'язку, структурування електронних матеріалів і формування бази знань, деталізація навчальної програми за модулями і темами
- підготовка і апробація демонстраційних матеріалів, розробка і застосування електронного конспекту лекцій, завдань для практичних занять і лабораторних робіт, розробка і застосування завдань для проміжного та підсумкового контролю
- формування бази даних для моніторингу і корегування навчально-виховного процесу, розробка і застосування електронного конспекту лекцій, завдань для практичних занять і лабораторних робіт, формування змісту навчального матеріалу
- підготовка і апробація демонстраційних матеріалів, деталізація навчальної програми за модулями і темами, розробка і застосування завдань для проміжного та підсумкового контролю

40. У якості переваг використання електронних ресурсів порівняно з традиційними засобами навчання необхідно відзначити...

- доступ до безмежних масивів інформації, високу швидкість пошуку інформації
- демонстрація об'єктів, які реально важко відтворювати, настройку навчального матеріалу на кожного учня, використання гіперпосилань всередині навчального модулю

- залучання учнів до самостійного вивчення матеріалу, можливість структурування інформації, її розгортання та згортання у просторі і в часі, високий ступінь захисту ресурсу

- доступ до безмежних масивів інформації, високу швидкість пошуку інформації, використання гіперпосилань всередині навчального модулю

41. У системі управління освітніми закладами виокремлюють такі функції...

- інформаційно-аналітична, планування, координації
- регулювання, контролю, агрегування
- регулювання, планування, координації
- інформаційно-аналітична, планування, агрегування

42. Управління освітніми закладами на основі інформаційно-комунікаційних технологій дозволяє...

- зменшити вірогідність утрати частини інформації, спростити контроль за документацій ними зв'язками підрозділів, знизити амортизаційні витрати

- покращити якість обробки документів виконавцями, підвищити рівень оперативності роботи з документами, виключити перехоплювання інформації за допомогою технічних засобів

- скоротити трудомісткість роботи з документами, знизити амортизаційні витрати, збільшити швидкість проходження документів

- ліквідувати дублюючі документаційні маршрути, підвищити швидкість проходження документів, збільшити інтенсивність інформаційних потоків

43. Інформаційно-комунікаційна технологія управління освітніми закладами дозволяє...

- оптимізувати планові показники, покращити матеріально-технічне забезпечення, моделювати виробничо-фінансову діяльність

- зменшити сукупну вартість володіння засобами інформаційно-комунікаційних технологій, оперативно інформувати керівництво про результати діяльності підрозділів, автоматизувати управління технологічними процесами

- покращити матеріально-технічне забезпечення, зменшити сукупну вартість володіння засобами інформаційно-комунікаційних технологій, систематизувати звітність за всіма статтями витрат

- оптимізувати планові показники, моделювати виробничо-фінансову діяльність, автоматизувати управління технологічними процесами

44. Етапами розробки комп'ютерної системи освітнього закладу

Є...

- формалізація вимог до комп'ютерної системи освітнього закладу, розрахунок необхідних ресурсів, розробка нормативів на освітні послуги

- аналіз потреб в інформаційних ресурсах, розрахунок необхідних ресурсів, планування виробничих потужностей

- аналіз функцій, які реалізуються, і шляхів їх удосконалення, аналіз потреб в інформаційних ресурсах, розробка концепції модернізації програмно-технічної платформи

- розробка нормативів на освітні послуги, аналіз функцій, які реалізуються, і шляхів їх удосконалення, формалізація вимог до комп'ютерної системи освітнього закладу

45. До складу навчально-орієнтованих програмних засобів входять...

- програми-виконавці, моделюючі програми, програми імітаційного моделювання

- програми-виконавці, програми-тренажери, програми мережевого планування та управління

- моделюючі програми, програми-тренажери, програми-екзаменатори

- моделюючі програми, програми імітаційного моделювання, програми-екзаменатори

46. Мультимедійні навчальні системи дозволяють...

- поєднувати відеоінформацію з аудіокоментарями, обирати учню необхідний матеріал на кожному кроці навчального алгоритму, формулювати дидактичні цілі навчання
- проектувати точки розгалуження в навчальних алгоритмах, забезпечити інтерактивне навчання, розробляти аудіосупровід наданого навчального матеріалу
- оцінювати правильність дій учня, проектувати точки розгалуження в навчальних алгоритмах, адаптувати програмний засіб до особистості кожного учня
- розробляти аудіосупровід наданого навчального матеріалу, обирати учню необхідний матеріал на кожному кроці навчального алгоритму, формулювати дидактичні цілі навчання

47. Використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчально-виховному процесі дозволяє учням підвищити...

- потребу групової приналежності, потребу самоповаги, рівень соціального спілкування
- інформаційну компетентність, рівень засвоєння систем комп'ютерної математики, функціональний рівень інформатизації системи управління
- потребу самоактуалізації, потребу групової приналежності, рівень соціального спілкування
- мотивацію пізнавальної діяльності мотивацію на підґрунті внутрішніх потреб, потребу самоактуалізації

48. Концепція інформатизації освіти України дозволить...

- використовувати інформаційно-комунікаційні технології в навчальному процесі, актуалізувати навчально-виховний процес, поглибити міжпредметні зв'язки

- актуалізувати освітні траєкторії учнів, забезпечити особистісно-орієнтований підхід до організації процесу навчання, розробити локальні програмно-технічні комплекси

- актуалізувати освітні траєкторії учнів, актуалізувати навчально-виховний процес, розробити алгоритми, які жорстко прив'язані до апаратних особливостей програмно-технічних засобів

- використовувати інформаційно-комунікаційні технології в навчальному процесі, поглибити міжпредметні зв'язки, розробити локальні програмно-технічні комплекси

49. Інтеграція інформаційно-комунікаційних технологій у навчально-виховний процес поділяється на такі етапи...

- ініціювання, аналіз і оцінка, вибір технологій
- реалізація проекту, моніторинг, розробка сценаріїв навчання
- адаптація, аналіз результатів, освоєння навчального середовища
- системна інтеграція, аналіз і оцінка, розробка сценаріїв навчання

50. Для аналізу якості навчання використовують...

- адаптивне тестування, ситуаційне тестування, оцінку інтелектуальних здібностей

- оцінку вірогідності, нормативно-орієнтоване оцінювання, автоматизовані графіки навчального процесу

- критеріально-орієнтоване оцінювання, нормативно-орієнтоване оцінювання, предметне тестування

- предметне тестування, оцінку інтелектуальних здібностей, адаптивне тестування

51. Моделювання в предметній області проходить такі етапи...

- постановка проблеми та її якісний аналіз, побудова математичної моделі, підготовка вихідної інформації

- чисельне рішення, аналіз результатів і їх застосування, упорядкованість інформації

- побудова математичної моделі, чисельне рішення, розробка системи управління інформаційною базою

- упорядкованість інформації, підготовка вихідної інформації, постановка проблеми та її якісний аналіз

52. Використання математичних методів у вирішенні практичних завдань дозволяє...

- вирішувати принципово нові наукові та практичні задачі, удосконалювати системи збору інформації про функціонування складних об'єктів, застосовувати експериментальні методи побудови моделей

- підвищити точність економічних і технічних розрахунків, вирішувати принципово нові наукові та практичні задачі, ідентифікувати параметри моделі

- удосконалювати системи збору інформації про функціонування складних об'єктів, підвищити точність економічних і технічних розрахунків, інтенсифікувати методи якісного аналізу

- удосконалювати системи збору інформації про функціонування складних об'єктів, інтенсифікувати методи якісного аналізу, застосовувати експериментальні методи побудови моделей

53. Комп'ютерне моделювання спрощує рішення задач...

- розрахунку організаційних показників, заміни обладнання, виробки колективної оцінки знань

- побудови трендів, реалізації складних обчислювальних процедур, розрахунку динамічних показників

- управління запасами, оптимальне управління, підсумкової атестації

- виробки колективної оцінки знань, розрахунку динамічних показників, побудови трендів

54. Причинами необ'єктивної тестової оцінки можуть бути...

- відсутність чітких принципів складання контрольних завдань, відсутність чітко розроблених критеріїв перевірки, застосування експертних систем

- неоднозначне розуміння педагогічної цінності питань навчальної програми, відсутність чітких принципів складання контрольних завдань, застосування методів вірогідності обробки

- різна оцінка трудності вивченого матеріалу, неоднозначне розуміння педагогічної цінності питань навчальної програми, застосування експертних систем

- відсутність чітко розроблених критеріїв перевірки, неоднозначне розуміння педагогічної цінності питань навчальної програми, різна оцінка трудності вивченого матеріалу

55. Тести класифікують за засобами представлення...

- практичні, комп'ютерні, стандартизовані
- практичні, бланкові, еквівалентні
- бланкові, стандартизовані, апаратурні
- бланкові, предметні, апаратурні

56. Тести класифікують за цілями використання...

- формувальні, поточні, нестандартизовані
- вхідного контролю, оцінки знань, визначення поведінки
- рубіжні, діагностичні, бланкові
- вхідного контролю, визначення поведінки, нестандартизовані

57. Серед рейтингових систем контролю знань розрізняють...

- системи проміжного контролю, системи підсумкового контролю, психолого-педагогічні системи

- системи, які базуються на розбитті навчального процесу за окремими видами робіт, рівневі модульні системи, моделюючі рейтингові системи

- системи, які базуються на розбитті навчального процесу за окремими видами робіт, системи, які базуються на розбитті навчального процесу за окремими модулями, рівневі модульні системи

- системи, які базуються на розбитті навчального процесу за окремими модулями, психолого-педагогічні системи, системи проміжного контролю

58. До складу електронної системи рейтингу входять...

- тестова система, електронний журнал, експертний модуль

- план-графік, інтерфейс, модуль «Студенти»

- база даних «Рейтингова система», довідкова система, модуль

«Дисципліна»

- план-графік, електронний журнал, модуль «Студенти»

59. У системі дистанційного навчання можна використовувати...

- аудіографічну конференцію, синхронний конференц-зв'язок, лазерні компакт-диски

- синхронний конференц-зв'язок, відеоконференцію, бланкові тести

- синхронний конференц-зв'язок, телефонний конференц-зв'язок, відеоконференцію

- телефонний конференц-зв'язок, аудіографічну конференцію, лазерні компакт-диски

60. Комп'ютерна система освітнього закладу характеризується певними рівнями...

- корпоративна мережа ВНЗ, автономні навчальні комп'ютери, магістральна мережа

- навчальна мережа факультету, навчальні інформаційні центри, магістральна мережа

- навчальна мережа факультету, магістральна мережа, корпоративна мережа ВНЗ, гіпермедійна мережа

- автономні навчальні комп'ютери, навчальні інформаційні центри, магістральна мережа.

Додаток Г

Таблиця Г.1

**Кількісна характеристика підготовки методистів-викладачів і студентів
Криворізького державного педагогічного університету
за програмою Intel® «Навчання для майбутнього»
(згідно зі звітами 2005-2009 навч. років про виконання наказів)**

Напрямки роботи за Програмою у ВНЗ	Реально виконано			
Підготовка методистів-викладачів ВНЗ	21+3 (жовтень 2005 р., травень 2006 р.)			
Підготовка студентів за програмою	28 (жовтень 2005 р., травень 2006 р.)			
Підготовка методистів-викладачів ВНЗ	24			
Підготовка студентів за програмою	I семестр. 2006-2007 .	Всього 2004- 2006 р.р.	За планом на II сем. 2006 – 2007 н.р.	
	66/86	94	111	
Підготовка методистів-викладачів ВНЗ	-	-	-	
Підготовка студентів за програмою	I семестр. 2007-2008	Всього 2004-2007 р.р.	За планом на II сем. 2007 – 2008 н.р.	Всього за 2007/08н.р.
	78/182	191/272	19/19	97/201
Підготовка методистів-викладачів ВНЗ	Всього підготовлено викладачів станом на 1.02.2009		У тому числі у I семестрі 2008-2009 н.р.	За планом на II семестр 2008/09 н.р.
	32		-	-
Підготовка студентів за програмою	Всього навчено студентів станом на 1.02.2009		У тому числі у I семестрі 2008-2009 н.р.	За планом на II семестр 2008/09 н.р.
	240/305		30/33	88

Характеристика технічного забезпечення та науково-методичної підтримки програми Intel® «Навчання для майбутнього» (згідно зі звітами 2005-2009 навч. років про виконання наказів)

Напрямки роботи за Програмою у ВНЗ	За планом/ за заявкою	Реально виконано	Проблеми	Шляхи їх вирішення	Примітки
Станом на 7.06.2006 р.					
Запровадження Програми у навчальний процес	Залучити студентів 1-5 курсів	Запроваджено програму на 4 курсі фізико-математичного факультету за моделлю лабораторно-обчислювальний практикум (72 години) Елементи Програми викладаються магістрам філологічного та географічного факультету	Необхідність планування тренінгу на 2-х викладачів одночасно (тренера-методиста і тренера-інформатика) Відсутність у студентів методичної підготовки		
Технічне забезпечення реалізації програми	15 комп'ютерних класів, 175 ПК	1 комп'ютерний клас, 12 ПК	Невідповідність апаратного і програмного забезпечення вимогам Програми	Заплановано придбання нових комп'ютерних класів на наступний н.р.	
Науково-методична підтримка програми	Проведення семінарів і нарад для викладачів-тренерів,	Виконано			Проведення майстер-класу для тренерів одразу після перегляду Портфоліо в Intel-центрі
Забезпечення матеріалами	Підручники та компакт-диски	Замовлено та отримано 50 екз.			Для заохочення студентів отримані блокноти та ручки

Станом на 10.01.2007 р.

Запровадження програми у навчальний процес	<p>1. Лабораторно-обчислювальн. практикум на ФМФ: ФІ, МІ; 4 курс – 72 год., Кондратенко С.В., Лісіна Л.О., Туравініна О.М, Мінтій І.С., Закарлюка І.С.</p> <p>2. Впровадження курсу "Інформаційно комунікаційні засоби навчання": ІПФ, 4 курс – 34 год. Ківа В.О. МІ, 3 курс – 54 год. Крамаренко Т.Г. ДВ, 4 курс – 46 год., Мяленко О.І.</p> <p>3. Тренінг за Програмою (ПН, 5 курс – 1 тиждень (48 год.), Федорова Л.Г.</p>	Лабораторно-обчислювальний практикум на ФМФ	Невідповідність апаратного і програмного забезпечення вимогам Програми Відсутність ліцензованого програмного забезпечення Обмежений доступ до ресурсів мережі Інтернет Впровадження курсу "Інформаційно-комунікаційні засоби навчання" відбулося не на всіх факультетах через несвоечасність внесення змін у навчальні плани	Часткова заміна наявного апаратного забезпечення новим до кінця поточного навчального року При обладнанні нових комп'ютерних класів передбачити їх забезпечення додатковими пристроями, необхідними для проведення тренінгів (принтер, сканер, пишучий CD-привід, Інтернет, фліпчарт/дошками). Підключення всіх наявних комп'ютерних класів університету до мережі Інтернет	
Технічне забезпечення реалізації програми	15 комп'ютерних класів, 175 ПК	1 комп'ютерний клас, 10 ПК Мультимедійна аудиторія			
Науково-методична підтримка програми	Проведення семінарів і нарад для викладачів-тренерів	Запрошення адміністрації ВНЗ, координатора Програми та викладачів-тренерів на захист проектів студентів	На даний момент не проведено жодного майстер-класу за участі тренерів Інтел-центру м. Київ		
Забезпечення матеріалами	Підручники і компакт-диски	300 комплектів	–	–	–

Станом на 01.07.2008 р.

Запровадження програми у навчальний процес	Фізико-математичний факультет 1. Впровадження курсу "Інформаційно комунікаційні засоби навчання фізики". Педагогічний факультет 1. Курс "Впровадження ІКТН В ПК"			При обладнанні нових комп'ютерних класів передбачити їх забезпечення додатковими пристроями, необхідними для проведення тренінгів (принтер, сканер).	
Технічне забезпечення реалізації програми	15 комп'ютерних класів, 175 ПК	13 комп'ютерних класів, 250 ПК, 2 мультимедійні аудиторії	На музичному відділенні відсутній комп'ютерний клас		
Науково-методична підтримка програми	Проведення семінарів і нарад для викладачів-тренерів	Запрошення адміністрації ВНЗ, координатора Програми та викладачів-тренерів на захист проектів студентів	На даний момент не проведено жодного майстер-класу за участі тренерів Інтел-центру м. Київ		
Забезпечення матеріалами	Підручники і компакт-диски	300 комплектів	-	-	-

Станом на 01.02.2009 р.

Запровадження програми у навчальний процес	Фізико-математичний факультет 1. Курс "Інформаційно комунікаційні засоби навчання фізики". 2. Лабораторно-обчислювальний практикум Педагогічний факультет Курс "Інформаційно комунікаційні засоби навчання в початкових класах"			Забезпечити комп'ютерні класи додатковими пристроями, необхідними для проведення тренінгів (принтер, сканер).	
Технічне забезпечення реалізації програми	15 комп'ютерних класів, 175 ПК	13 комп'ютерних класів, 250 ПК, 2 мультимедійні аудиторії	На музичному відділенні відсутній комп'ютерний клас		

Станом на 01.02.2009 р.

Науково-методична підтримка програми	Проведення семінарів і нарад для викладачів-тренерів	Запрошення адміністрації ВНЗ, координатора Програми та викладачів-тренерів на захист проектів студентів	На даний момент не проведено жодного майстер-класу за участі тренерів Інтел-центру м. Київ		
Забезпечення матеріалами	Підручники і компакт-диски	270 комплектів	—	—	—

Додаток Д

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«Практичний курс німецької мови» (1 курс)
(за вимогами кредитної-модульної системи)

УДК 811.112.2 (075)

ББК 81.2 НІМ.-9

Р 30

Практичний курс німецької мови (1 курс): програма навчальної дисципліни. –
Криворізький державний педагогічний університет, 2007. – 22 с.

Розробник: Дрогайцев О. І. (викладач)

Рецензенти: Каневська О. Б. (кандидат педагогічних наук, доцент),
Щербак С. В. (кандидат філологічних наук, доцент)

Затверджено вченою радою факультету іноземних мов Криворізького
державного педагогічного університету

Протокол № ____ від _____ 2007 р.

ББК 81.2 НІМ.-9

Р 30

КДПУ, 2007

ЗАГАЛЬНИЙ ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Курс: підготовка бакалаврів	Напрямок, спеціальність, освітньо- кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни
<p>Кількість кредитів, відповідних ECTS: 9</p> <p>Змістових модулів: 6</p> <p>Загальна кількість годин:</p> <p>Тижневих годин: 6</p>	<p>Шифр та назва напрямку: <i>0101 Педагогічна освіта</i></p> <p>Шифр та назва спеціальності: <i>6.010100 Педагогіка і методика середньої школи. Німецька мова та зарубіжна література</i></p> <p>Освітньо-кваліфікаційний рівень: <i>бакалавр</i></p>	<p>Обов'язковий цикл професійної та практичної підготовки (шифр ПП)</p> <p>Рік підготовки: 4</p> <p>Семестр: 1, 2</p> <p>Лабораторні заняття: 180 годин (1 с.) 180 годин (2 с.)</p> <p>Самостійна робота: (1 с.) (2 с.)</p> <p>Індивідуальна робота: навчальний проєкт (1 с.) (2 с.)</p> <p>Консультативна робота: 6 годин (1 с.) 6 годин (2 с.)</p> <p>Вид контролю: Екзамен: 3 години (1 с.) 3 години (2 с.)</p>

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Програму з навчального курсу «Практичний курс німецької мови» укладено на основі загальноєвропейських рекомендацій Ради Європи з мовної політики та згідно з навчальним планом із німецької мови для педагогічних факультетів та педагогічних ВНЗ, які передбачають розвиток мовної, мовленнєвої та соціокультурної компетентностей. Пріоритетним є формування навчальної та професійно-комунікативної компетентності.

Метою цього курсу є виявлення опорних знань студентів із німецької мови, їх актуалізація та вирівнювання знань; доведення навичок аудіювання, читання, писання, діалогічного мовлення, монологічного мовлення до рівня B₂. Забезпечити інтеграцію студентів у систему вищої школи та сприяти формуванню професійної компетенції; розвивати інтерес до німецької мови та Німеччини, а також створити атмосферу сприяння прояву та розвитку особистісних характеристик студентів.

Експериментальний матеріал уведено з метою **формування в студентів інформаційної компетентності**, під якою розуміється здатність **знаходити, перетворювати та передавати інформацію; використовувати сучасні телекомунікаційні технології, інформацію для прийняття рішень, визначати ступінь точності та важливості інформації**.

Параметрами інформаційної компетентності є: наявність базової комп'ютерної грамотності, обізнаність з основними інформаційними освітніми ресурсами в царинах педагогіки і лінгвістики, вміння користуватися ними та розробляти власні інформаційні ресурси, володіння методикою використання інформаційно-комунікаційних технологій у викладанні предмету.

Програма курсу чітко структурована і логічно побудована, що забезпечує ґрунтовність отриманих знань, належний рівень сформованості мовної, мовленнєвої, соціокультурної компетенції та вдосконалення навичок

письма, читання, мовлення. З метою вирівнювання знань студентів з німецької мови в першому семестрі запроваджується «Вступний курс», який складається з двох модулів. Самостійна робота є невід'ємною частиною навчання і реалізується під час виконання навчальних проєктів та творчих завдань. Програмою передбачено розвиток та поглиблення країнознавчих, соціокультурних, міжкультурних, інформаційних знань, умінь, навичок.

Завданнями вивчення цього курсу є навчити студентів:

- оперувати певним лексичним запасом;
- брати участь в дискусіях та розмовах на запропоновані теми; обґрунтовувати і захищати свою точку зору; висувати гіпотези; формулювати питання інтерв'ю та анкети; реагувати на висловлювання інших,
- писати повідомлення для різних адресатів; писати доповіді, твори, робити нотатки, використовуючи та узагальнюючи інформацію з різних джерел;
- користуватися різними техніками читання, стратегіями аудіювання, вільного говоріння та повторення вивченого матеріалу;
- знаходити та аналізувати інформацію з різних джерел;
- критично оцінювати інформацію; керувати інформаційними потоками;
- приймати, перероблювати, видавати інформацію;
- знати властивості масмедійних і мультимедійних технологій та уміти володіти ними;
- володіти електронними та Інтернет-технологіями;
- готувати та презентувати навчальний проєкт тощо.

СТРУКТУРА ЗАЛКОВОГО КРЕДИТУ ДИСЦИПЛІНИ

Тема змістового модулю	Кількість годин, відведених на:		
	Практичні заняття	Самостійну роботу	Консультанти-вну роботу
1. Вступний курс	80		
2. Вступний курс	100		
3. Знайомство	40		
4. Житло	60		
5. Свята	24		
6. Навчання	56		

ТЕМИ І ЗМІСТ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

1. Вступний курс

	Зміст	К-ть годин
1	Знайомство. Професія. Адреса	14
2	Родина, родинні стосунки	14
3	Вивчення іноземних мов	14
4	Робочий день	14
5	Хобі	14
5	Домашнє читання	8
6	Контрольна робота	2

2. Вступний курс

	Зміст	К-ть годин
1	Квартира, будинок, житло	16
2	Одяг, мода	18
3	Здоров'я, хвороби та їх симптоми, лікування	18
4	Місто та визначні пам'ятки; види транспорту	18
5	В ресторані, святкові страви; магазини та покупки	18
5	Домашнє читання	10
6	Контрольна робота	2

3. Знайомство

	Зміст	К-ть годин
1	Ім'я та прізвище	4
2	Звертання	4
3	Родина	8
4	Біографія	2
5	Зовнішність	8
6	Характер	8
7	Домашнє читання	4
8	Контрольна робота	2

4. Житло

	Зміст	К-ть годин
1	Житло у ХХІ столітті	4
2	Адреса	4
3	Під'їзд та сходовая площадка багатоповерхівки	2
4	Будинок для однієї родини	10
5	Облаштування квартири (вітальня)	14
6	Облаштування квартири (спальня, дитяча кімната)	14
7	Хатня робота	4
8	Домашнє читання	6
9	Контрольна робота	2

4. Свята

	Зміст	К-ть годин
1	Спілкування по телефону	4
2	День народження	6
3	Різдво у Німеччині	8
4	Домашнє читання	4
5	Контрольна робота	2

4. Навчання

	Зміст	К-ть годин
1	Від дитячого садочка до закінчення школи	14
2	Ми та наші вчителі	6
3	Вибір професії	10
4	Alma Mater	6
5	Я – студент/ка	14
6	Домашнє читання	4
7	Контрольна робота	2

Змістовий модуль 1. Вступний курс

1. Знайомство. Професія. Адреса.
2. Родина, родинні стосунки.
3. Вивчення іноземних мов.
4. Робочий день.
5. Хобі.

Теоретичні знання. Студенти повинні знати:

- лексика: знайомство, представлення, професія, адреса, назви членів родини, вік, дата (рік, місяць, день тижня), навчання в у ВНЗ, система освіти у ФРН, методи і прийоми вивчення мови самостійно, розпорядок дня, їжа (приготування та назви страв), хатня робота, відпочинок у вільний час та хобі.
- граматика: дієслово (теперішній та майбутній час, наказовий спосіб); іменник (відмінювання, множина та рід); числівники; прийменники з Genitiv, Dativ, Akkusativ; складносурядне та складнопідрядне речення (Objektsatz).

Практичні уміння і навички. Студенти повинні вміти:

- розказувати про себе, свою родину, про свій розпорядок дня, про своє хобі, про вивчення іноземних мов у ВНЗ та самостійно,
- привітатись, представитись та представити іншу особу, познайомитись, розпитати про родину, професію, пригостити гостя, запросити в кіно, театр, відповісти на запрошення, домовитись про час зустрічі, попрощатись,
- ставити запитання та відповідати у рамках заданої теми.

Змістовий модуль 2. Вступний курс

1. Квартира, будинок, житло.
2. Одяг, мода.
3. Здоров'я, хвороби та їх симптоми, лікування.
4. Місто та визначні пам'ятки; види транспорту.
5. У ресторані, святкові страви; магазини та покупки.

Теоретичні знання. Студенти повинні знати:

- лексика: квартира, будинок, типи кімнат, меблі, облаштування, новосілля, оренда житла; предмети одягу, кольори, мода; свята, запрошення; частини тіла та внутрішні органи людини, назви хвороб та їх ознаки, на прийомі у лікаря, здоровий спосіб життя; місто, видатні місця, види міського

транспорту, пояснення дороги, розмова по телефону; заклади харчування, назви страв; магазини та товари, подарунки, покупки;

- граматика: дієслово (Präteritum, Perfekt, Plusquamperfekt), модальні дієслова та lassen; прикметники (відмінювання, ступені порівняння), субстантивовані прикметники; питальні займенники; прийменники з Dativ і Akkusativ; складнопідрядне речення (підрядні причини, умовні, часу); інфінітив з часткою zu; парні сполучники.

Практичні уміння і навички Студенти повинні вміти:

- описати свою квартиру, розказати про свої уподобання в одязі, характеризувати одяг, розказати про перенесену хворобу та її лікування, запобігання хворобі, розказувати про своє місто та Київ, про свої покупки,
- порадити, як облаштувати квартиру, вести бесіду по телефону, порадити, як одягатися, написати автобіографію, пояснити дорогу, заказати обід в ресторані та розплатитися, зробити покупки в продовольчому та промтоварному магазинах,
- ставити запитання та відповідати у рамках заданої теми.

Змістовий модуль 3. Знайомство

1. Ім'я та прізвище.
2. Звертання.
3. Родина.
4. Біографія.
5. Зовнішність.
6. Характер.

Теоретичні знання. Студенти повинні знати:

- лексика: види імен, слова привітання, прощання; лексичні засоби зав'язування розмови; назви професій; визначення родинних стосунків, сімейного стану; дата та місце народження; звички людини, її зовнішність і характер, види темпераменту, знаки зодіаку.

- граматика: основні форми дієслів, означений та неозначений артиклі.

Практичні уміння і навички. Студенти повинні вміти:

- вітатися, представлятися, звертатися до співрозмовника, надавати інформацію та отримувати інформацію (ім'я, прізвище, вік, сімейний стан, професія, хобі),
- повідомляти про себе і свою родину, характеризувати родинні стосунки, висловлювати свої почуття і настрої,
- писати автобіографію,
- описувати зовнішність і характер людини,
- ставити питання та відповідати на питання співрозмовника, забезпечувати таким чином протікання розмови,
- готувати й презентувати навчальний проект: знайомство.

Змістовий модуль 4. Житло

1. Житло у ХХІ столітті.
2. Адреса.
3. Під'їзд та сходовоа площадка багатоповерхівки.
4. Будинок для однієї родини.
5. Облаштування квартири (вітальня).
6. Облаштування квартири (спальня, дитяча кімната).
7. Хатня робота (прибирання).

Теоретичні знання. Студенти повинні знати:

- лексика: види будинків, назви поверхів, назви вулиць, побутові зручності, назви кімнат, описання інтер'єру, меблів, назви кімнатних та садових рослин, назви хатніх робіт.
- граматика: прислівники, відмінювання іменників, відмінювання прикметників.

Практичні уміння і навички. Студенти повинні вміти:

- запрошувати до себе в гості, називати свою адресу, запитувати про це співрозмовника, описувати шлях до дому, розповідати про свій будинок,
- описувати зовнішній вигляд квартири, розповідати про функцію різних видів кімнат,
- називати меблі та їх розташування у кімнатах,
- розповідати про подвір'я біля приватного будинку,
- висловлювати свою думку щодо оселі та її інтер'єру,
- порівнювати оселі в нашій країні та у Німеччині,
- розповідати про хатню роботу.

Змістовий модуль 5. Свята

1. Спілкування по телефону.
2. День народження.
3. Різдво у Німеччині.

Теоретичні знання. Студенти повинні знати:

• лексика: засоби привітання, прощання, ввічливості, які використовують під час телефонних розмов; лексичні засоби запрошення на день народження, можливі подарунки, правила ввічливості під час вручення подарунків та під час святкування; традиції святкування Різдва.

- граматики: відмінювання іменників, числівники.

Практичні уміння і навички. Студенти повинні вміти:

- зав'язувати соціальні контакти: звертатись по телефону, вести розмову, прощатись,
- вітати, висловлювати подяку та ввічливо реагувати,
- запрошувати на день народження,
- висловлювати почуття вдячності, радості,

- розповідати про особливості святкування Різдва у нас та в Німеччині

Змістовий модуль 6. Навчання

1. Від дитячого садочка до закінчення школи.
2. Ми та наші вчителі.
3. Вибір професії.
4. Alma Mater.
5. Я – студент/ка.

Теоретичні знання. Студенти повинні знати:

- лексика: назви навчальних та виховних установ, система шкільної освіти Німеччини, особливості різних типів шкіл в Німеччині, назви предметів, оцінки, атестат зрілості; якості вчителя; назви професій, чоловічі та жіночі професії; відомості про німецькі університети; навчання в університеті (факультети, приміщення, форми аудиторних занять, розклад, форми оцінювання, дисципліни, викладацький склад, гуртожиток, робочий день студента); сніданок та обід у Німеччині, німецька національна страва.

- граматика: модальні дієслова, наказовий спосіб, прислівники, артикль.

Практичні уміння і навички. Студенти повинні вміти:

- описувати можливості догляду за дітьми у дошкільному віці,
- описувати та пояснювати систему шкільної освіти в Німеччині та в Україні, порівнювати різні типи шкіл, описувати шлях від школи до університету,
- повідомляти про своїх шкільних учителів, дискутувати про якості вчителя,
- обґрунтовувати вибір та переваги чи недоліки професії, називати чоловічі та жіночі професії, формулювати побажання стосовно вибору професії,

- розказувати про університет, називати факультети та навчальні установи, форми навчання, дисципліни тощо,
- повідомляти про студентське життя,
- писати повідомлення, листи, доповідь,
- брати участь у дискусії.

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНИЙ МАТЕРІАЛ

1. Відео-курс «Planet» для повторення шкільної програми (лексики та граматики).

Теми: Робочий день. Школа. Покупки. Житло. Спорт. Хобі.

2. Відео-курс з граматичними тестами «SCHAU MAL AN» (навчальні матеріали, сцени і ситуації на відео).

3. Домашнє слухання. Аудіо-курс «Deutsch als Fremdsprache», Karsten Keie «Kurzgeschichten» (Leonhard Thoma, «Das Wunschhaus»: три новели: «Blind Date», «Der Ausflug», «Das Wunschhaus»; 10-15 хвилин слухання на кожну новелу; 1) аудіо-CD (52 хвилини); 2) тести та лексико-граматичні вправи). Рівні: A₁, A₂, B₁.

4. Домашнє слухання. Аудіо-курс «Deutsch als Fremdsprache», Crock Krumbiegel «Krimi» (аудіо-історія; Franz Specht, «Der Angst und der Tod»; 65 хвилин слухання; 1) аудіо-CD (52 хвилини); 2) тести та лексико-граматичні вправи). Рівні B₁, B₂.

5. Відео-курс з лексико-граматичними тестами «Schritte international» (навчальні матеріали, сцени і ситуації на відео з життя студентів). Рівень B₁.

Теми: Знайомство. Самопрезентація. Улаштування на роботу. Пошук роботи. Тимчасова робота. Їжа. Житло. Одяг. Зовнішність. Прогулянки містом. Свята.

6. Мультимедійний курс навчання німецькій мові «Tell me More» (рівні A₁-B₁).

Відео-сюжети з лексико-граматичними вправами і тестами для контролю і самоконтролю студентів.

Тема: Транспорт. Прогулянки містом. Харчування. Готелі. Магазили. Екскурсії.

7. Підручник «Passwort Deutsch» у 3-х частинах. 1-2 частини. Аудіодиски для самостійної роботи, для підготовки проектної роботи («Свята», «Виставки», «Природа Північної Німеччини», «Визначні місця сучасного Берліну», «Екологія» тощо). Робочий зошит для виконання лексико-граматичних вправ. Поурочний словник. Рівні: А₁-В₂.

8. CD «Німецька мова» (Н. Снегір'ова); «Грамматика німецької мови у вправах» (П. Тагіль).

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Тема	Зміст	Форми роботи	К-ть годин
Вступний курс. Вивчення іноземних мов	«Deutsch ohne Probleme 1», впр. 8, 9, стор. 315		
Вступний курс. Свята в Німеччині та Україні	«Deutsch ohne Probleme 2», впр.12,13,14,20, стор. 95		
Вступний курс. Здоровий спосіб життя	«Deutsch ohne Probleme 2», Впр. 18, стор. 143	Інтерв'ю	
Вступний курс. Відкриття ресторану	«Deutsch ohne Probleme 2», Впр.13, стор. 246	Доповідь	
Різдво у Німеччині	«Практический курс немецкого языка. Ч.1» Впр.6, стор.179	Доповідь „Weihnachten – ein altes deutsches Familienfest“	
Навчання, вибір професії	«Практический курс немецкого языка. Ч.1» Впр.6, стор.269	Інтерв'ю „Harte Jobs für zarte Hände“	
Навчання, вибір професії	«Практический курс немецкого языка. Ч.1» Впр.9, стор.273	Доповідь „Alternative Schulen in der Ukraine und in Deutschland“	

ІНДИВІДУАЛЬНА РОБОТА

Навчальний проект

Навчальний проект є самостійною роботою студентів під керівництвом викладача для розв'язання певного завдання. Використовується з метою повторення та засвоєння навчального матеріалу, а також інтелектуального розвитку студентів та виявлення їх творчих здібностей.

Результати навчального проекту презентуються як інтерв'ю, газета або інформаційна брошура, колаж, доповідь, відео- та фото документація.

Особливістю проекту як виду навчальної діяльності є як індивідуальна пошукова робота студента, завдяки чому реалізується вміння працювати з літературою, Інтернет-джерелами, вміння викладати інформацію німецькою мовою; так і групова робота, під час якої оброблюється інформація та презентується як результат праці всієї групи.

Вивчення дисципліни передбачає виконання студентами одного навчального проекту «Знайомство».

Студенти діляться на дві команди. Кожна команда обирає редакційну колегію і створює свою газету з оголошеннями про знайомство. Команди обмінюються газетами, вибирають оголошення, які сподобалися, та обґрунтовують свій вибір.

Мета цього проекту полягає в тому, що студенти не тільки активізують свої знання з теми, а й творчо підходять до розв'язання цього завдання. Результат реалізується в рольовій грі. Термін виконання проекту – один тиждень.

Методи навчання: практичні заняття, самостійна та індивідуальна робота (підготовка доповідей; написання статей, листів; навчальні проекти); інтерактивні методи (з використання розпізнавання мовлення).

Методи контролю знань: поточне опитування, модульні контрольні роботи, тестування, підсумковий іспит.

РОЗПОДІЛ БАЛІВ, ЩО ПРИСВОЮЄТЬСЯ СТУДЕНТАМ

Навчальні досягнення студентів оцінюються на основі системи модульно-рейтингового контролю. До структури кожного модуля з усіх навчальних дисциплін входять такі складові:

Аудиторна робота студента	Позааудиторна самостійна робота студента	Модульна контрольна робота
---------------------------	--	----------------------------

Рейтинг кожного модуля складається із суми середніх оцінок за:

- аудиторну роботу студента протягом вивчення навчального матеріалу модуля;
- позааудиторну самостійну роботу студента протягом вивчення навчального матеріалу модуля;
- модульну контрольну роботу.

Поточне оцінювання всіх видів навчальної діяльності студента здійснюється в національній 4-бальній системі – “5” (“відмінно”), “4” (“добре”), “3” (“задовільно”), “2” (“незадовільно”).

У кінці вивчення навчального матеріалу модуля (після проведення модульної контрольної роботи) викладач виставляє середню оцінку в 4-бальній системі за аудиторну роботу студента, позааудиторну самостійну роботу студента та модульну контрольну роботу. Кількість поточних оцінок з аудиторної та позааудиторної самостійної роботи студента повинна бути максимально достатньою для об'єктивного виявлення повноти та глибини засвоєння студентом навчального матеріалу модуля.

Ці оцінки викладач трансформує в рейтинговий бал таким чином:

1. Аудиторна робота студента:

“5” – 10 балів;

“4” – 8 балів;

“3” – 6 балів;

“2” – 4 бали;

не був присутнім на жодному занятті з навчальної дисципліни – 0 балів.

2. Позааудиторна самостійна робота студента:

“5” – 10 балів;

“4” – 8 балів;

“3” – 6 балів;

“2” – 4 бали;

не виконав жодного завдання з позааудиторної самостійної роботи – 0 балів.

3. Модульна контрольна робота:

“5” – 20 балів;

“4” – 16 балів;

“3” – 12 балів;

“2” – 8 балів;

не з'явився на модульну контрольну роботу – 0 балів.

Таким чином, рейтинг студента за вивчення навчального матеріалу кожного модуля є сумою рейтингових балів за вищезазвані 3 складові модуля. Максимальний рейтинг студента за один модуль становить 40 балів.

Розрахунок рейтингу студентів

залежно від кількості навчальних модулів

Навчальний матеріал дисципліни об'єднано в 6 навчальних модулів. Рейтинговий бал є сумою модульних рейтингових балів. **Максимальний рейтинговий бал з дисципліни становить 240.**

Навчальна дисципліна викладається протягом двох семестрів. В першому семестрі іспит оцінюється за двомодульною системою, в другому за 4-модульною. **В цьому випадку максимальний рейтинговий бал з дисципліни за перший семестр становить 80 балів, у другому семестрі – 160.**

Екзамен (1-й семестр)

На екзамені екзаменатор оцінює відповідь студента за 4-бальною національною системою і виставляє екзаменаційну оцінку **"відмінно"**, **"добре"**, **"задовільно"**, **"незадовільно"**.

Підсумковий рейтинговий бал є сумою семестрового рейтингового бала з дисципліни (семестрова оцінка) та екзаменаційного бала.

Семестрова оцінка студента (за 1-й семестр) із навчальної дисципліни напередодні зимової заліково-екзаменаційної сесії визначається за традиційною 4-бальною системою так:

72 бали і вище – **"відмінно"**

60 – 71 бал – **"добре"**

40 – 59 балів – **"задовільно"**

39 балів і нижче – **"незадовільно"**.

А за шкалою ECTS:

72 бали і вище - **A**

66 – 71 бал – **B**

60 – 65 балів – **C**

Для підрахунку **підсумкового рейтингу** екзаменаційна оцінка трансформується в екзаменаційні бали:

"відмінно" – 100 балів,

"добре" – 85 балів,

"задовільно" – 70 балів,

"незадовільно" – 50 балів.

У першому семестрі студенти, які мають семестрову оцінку з дисципліни напередодні сесії "відмінно" і "добре" (відповідно до рейтингу), звільняються від проходження семестрового контролю й автоматично отримують оцінку:

Семестровий рейтинговий бал	Підсумковий рейтинговий бал	Оцінка за шкалою ECTS	Підсумкова оцінка з дисципліни за національною шкалою
72 і вище	172 і вище	A	відмінно
63-71	148- 56	B	добре
60-62	145-147	C	

Решта студентів, а також студенти, які бажають підвищити свій підсумковий рейтинг, складають екзамен.

Підсумкова оцінка з дисципліни за національною шкалою і оцінка за шкалою ECTS виставляються так:

Підсумковий рейтинговий бал	Оцінка за шкалою ECTS	Підсумкова оцінка з дисципліни за національною шкалою
162 і вище	A	відмінно
148-161	B	добре
135-147	C	
119-134	D	задовільно
108-118	E	
90-107	FX	незадовільно
89 і нижче	P	

Екзамен (2-й семестр)

У другому семестрі максимальний рейтинговий бал із дисципліни становить 160. Підсумковий рейтинговий бал є сумою семестрового рейтингового бала з дисципліни (семестрова оцінка) та екзаменаційного бала.

Семестрова оцінка студента (за 2-й семестр) із навчальної дисципліни напередодні літньої заліково-екзаменаційної сесії визначається за традиційною 4-бальною системою так:

144 бали і вище – “відмінно” (A)

120 балів – “добре” (B)

80 балів – “задовільно” (C)

79 балів і нижче – “незадовільно”

Для підрахунку підсумкового рейтингу екзаменаційна оцінка трансформується в екзаменаційні бали:

“відмінно” – 200 балів,

“добре” – 170 балів,

“задовільно” – 140 балів,

“незадовільно” – 100 балів.

Студенти, які мають семестрову оцінку з дисципліни напередодні сесії “відмінно” і “добре” (відповідно до рейтингу), звільняються від проходження семестрового контролю й автоматично отримують оцінку:

Семестровий рейтинговий бал	Підсумковий рейтинговий бал	Оцінка за шкалою ECTS	Підсумкова оцінка з дисципліни за національною шкалою
144 і вище	344 і вище	A	відмінно
125-143	295-313	B	добре
120-124	285-294	C	

Решта студентів, а також студенти, які бажають підвищити свій підсумковий рейтинг, складають екзамен.

Підсумкова оцінка з дисципліни за національною шкалою і оцінка за шкалою ECTS виставляються так:

Підсумковий рейтинговий бал	Оцінка за шкалою ECTS	Підсумкова оцінка з дисципліни за національною шкалою
324 і вище	A	відмінно
295-323	B	добре
270-294	C	
236-269	D	
215-235	E	задовільно
180-214	FX	
179 і нижче	P	
		незадовільно

ЛІТЕРАТУРА ДО КУРСУ

Основна

1. Бориско Н. Ф. Deutsch ohne Probleme! Самоучитель немецкого языка : в 2 т. / Н. Ф. Бориско. – К. : «Логос», 2004. – Т.1. – 2004. – 480 с.
2. Бориско Н. Ф. Deutsch ohne Probleme! Самоучитель немецкого языка : в 2 т. / Н. Ф. Бориско. – К. : «Логос», 2004. – Т.2. – 2004. – 512 с.

3. Бухаров В. М. Практический курс немецкого языка : [учебник] / В. М. Бухаров, Н. В. Чайковская, И. М. Канакова. – Ч.1. – М. : Ин. язык, 2004. – 416 с.

4. Артемюк Н. Д. Gesprochenes Deutsch: [пособ. по разговорному немецкому языку] / Н. Д. Артемюк, В. В. Шлыкова. – М. : Высшая школа, 1966. – 275 с.

Рекомендована література для домашнього читання

1. Коляда Н. А. Базовий курс немецкого языка : [книга для чтения] / Н. А. Коляда, К. А. Петросян. – Ростов н/Д : Феникс, 2005. – 304 с.

2. Kästner, Erich. Emil und die Detektive. Das fliegende Klassenzimmer. Das doppelte Lotchen. Der kleine Grenzverkehr. – Verschiedene Ausgaben.

3. Kästner, Erich. Als ich ein kleiner Junge war. – Verschiedene Ausgaben.

Додаткова

1. Aspekte / U. Koithan, H. Schmitz, T-Sieber u.a. – München: Langenscheidt, 2007. – 129 S.

2. Memo/ G. Häublein, M. Müller, P. Rusch u.a. – Berlin : Langenscheidt, 1995. – 200 S.

3. Tangram (2 Bände) / R.-M-Dallapiazza, E.von Jan, T. Schönherr. – Ismaning: Max Hueber Verlag, 2003. – 204 S. (1), 2002. – 203 S.

4. Скарбничка з германістики: [посібник-порадник для германістів] / [автор-упорядник Б. І. Гінка]. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2007. – 352 с.

Інтернет-джерела: www.goethe.de, www.dw-world.de, www.hueber.de та ін.

Література та обладнання до експериментальної частини

1. Снегирёва Н. Немецкий язык [Электронный ресурс] : пособие для абитуриентов и студентов; тестовый комплекс / Н. Снегирёва. – К. : ТОВ «Русобіт-М Україна», 2005. – (Океан знаний) – 1 электрон. опт. диск (CD-ROM). – Систем. требования: Pentium II 300, 64MB RAM, Windows 98/2000/XP/ME, звуковая карта, колонки, CD-ROM, мышь. – Название с контейнера.

2. Тагиль П. Грамматика немецкого языка в упражнениях [Электронный ресурс] : пособие студентов; тестовый комплекс / П. Тагиль. – К. : ТОВ «Русобіт-М Україна», 2008. – (Океан знаний) – 2 электрон. опт. диска (CD-ROM). – Систем. требования: Pentium II 300, 128MB RAM, Windows 2000/XP, звуковая карта, колонки, наушники, динамики, CD-ROM, мышь. – Название с контейнера.

3. Deutsch als Fremdsprache : [Электронный ресурс] / Karsten Keie, Kurzgeschichten. – (Hörbuch) – 1 CD (52 Minuten), 1 Taschenbuch. – Hueber Verlag, 2009. – Название с контейнера.

4. Deutsch als Fremdsprache : [Электронный ресурс] / Crock Krumbiegel, Krimi. – (Hörbuch) – 1 CD (65 Minuten), 1 Taschenbuch. – Hueber Verlag, 2009. – Название с контейнера.

5. Em neu : Hauptkurs : [Электронный ресурс]. – Hueber Verlag, 2008. – 1 электрон. опт. диск (CD-ROM). – Систем. вимоги: Microsoft Windows 98/NT 4.0/2000/XP, 128 MB Hauptspeicher, 250 MB freier Festplattenspeicher, Monitor (800 x 600), CD-ROM-Laufwerk (12-fache Geschwindigkeit), Pentium, 500 МГц. – Название с контейнера.

6. Passwort Deutsch. Підручник 2 : курс для вивчення німецької мови : [навч. посіб.] / Ulrike Albrecht, Christian Fandrych, Gaby Größhaber. – К. : Методика, 2007. – 176 с.

7. Planet : Unterhaltsame und informative Szenen zu den Themen: Schule, Hobby, Sport, Mein Tag, Einkaufen, Wohnen / Zu Hause: [Электронный ресурс]. – 30 мин. – Hueber Verlag, 2007. – 1 DVD. – Format : DV Pal; 16:9. – Название с контейнера.

8. SCHAU MAL AN. Посмотри : [двухчасовой видео-курс обучения немецкому языку с пособием для преподавателя] / Эрих Келлер, К. А. Шмидт. – М. : Дельта Паблишинг, 2003. – 95 с.

9. Schritte international : [Электронный ресурс]. – 40 мин. – Hueber Verlag, 2008. – 2 DVD. – Format : DV Pal; 16:9. – Название с контейнера.

10. Tell me More : [Электронный ресурс] : интерактивный курс немецкого языка : начальный курс. 3 часть. – Одесса: «Одісей», 2005. – (Auralog, Новый диск) – 2 электрон. опт. диска (CD-ROM). – Систем. требования : Microsoft Windows 98/Me/2000/XP, Pentium 166 МГц, 32 МБ оперативной памяти, 80 МБ свободного места на жестком диске, 8-скоростное устройство для чтения компакт-дисков, звуковое устройство 16 бит, колонки, наушники, колонки, доступ к Интернету. – Название с контейнера.

11. Tell me More : Deutsch [Электронный ресурс] : интерактивный курс немецкого языка : полный курс. – М. : «Руссобит-М», 2001. – (Auralog) – 2 электрон. опт. диска (CD-ROM). – Систем. требования : Microsoft Windows 95/98, Pentium, 16 МГц, звуковое устройство 16 бит, видеокарта. – Название с контейнера.

Додаток Е

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«Інформаційно-комунікаційні засоби навчання»
(за вимогами кредитної-модульної системи)

Інформаційно-комунікаційні засоби навчання: програма навчальної дисципліни. – Криворізький державний педагогічний університет, 2008.

Розробник: Дрогайцев О. І. (викладач кафедри німецької мови і літератури з методикою викладання), Мельничук І. В. (викладач кафедри німецької мови і літератури з методикою викладання)

Рецензенти: Шелевицький І. В. (доктор технічних наук професор),
Каневська О. Б. (кандидат педагогічних наук доцент)

Затверджено:

кафедрою німецькою мови і літератури з методикою викладання

(Протокол № 1 від 20.09.2008 р.)

вченою радою Криворізького державного педагогічного університету

(Протокол № 5 від 11.12.2008 р.)

ЗАГАЛЬНИЙ ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Курс: підготовка бакалаврів	Напрямок, спеціальність, освітньо- кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни
<p>Кількість кредитів, відповідних ECTS: <i>1,5</i></p> <p>Змістових модулів: 8</p> <p>Загальна кількість годин: <i>54</i></p> <p>Тижневих годин: 2</p>	<p>Шифр та назва напрямку: <i>0101 Педагогічна освіта</i></p> <p>Шифр та назва спеціальності: <i>6.010100 Педагогіка і методика середньої школи. Німецька мова та зарубіжна література</i></p> <p>Освітньо-кваліфікаційний рівень: <i>бакалавр</i></p>	<p>Обов'язковий цикл професійної та практичної підготовки (шифр ПП)</p> <p>Роки підготовки: <i>4</i></p> <p>Семестр: <i>6</i></p> <p>Лекції (теоретична підготовка): <i>4 години</i></p> <p>Лабораторні заняття: <i>32 години</i></p> <p>Самостійна робота: <i>18 годин</i></p> <p>Індивідуальна робота: <i>Портфоліо проекту</i></p> <p>Вид контролю: <i>6 с. – залік</i></p>

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Робоча програма складена на основі моделі «Intel® Навчання для майбутнього».

Мета курсу – сформувати у студентів навички ефективного використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчанні німецької мови за допомогою інноваційних педагогічних технологій, що передбачають самостійну (індивідуальну чи групову) дослідницьку діяльність учнів. Результатами ефективного навчання за програмою кожним студентом є: розроблення та захист перед колегами власного навчального проекту, який відповідає спеціальним вимогам щодо його подальшого використання в навчальному процесі загальноосвітніх навчальних закладів.

Програма курсу побудована за модульним принципом. Кожен модуль передбачає різні форми діяльності студентів:

- самостійна робота за комп'ютером;
- робота в парах і групах;
- колективне обговорення сучасних проблем, що стосуються впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у навчальний процес;
- мозкова атака;
- інтерактивні методи навчання;
- постійне використання програмного компакт-диску та Інтернет-ресурсів для розроблення матеріалів під час створення Потрфоліо навчального проекту;
- виконання навчальних завдань у ролі учня – створення презентацій, публікацій і веб-сайту;
- оцінювання навчальних досягнень учнів на основі розроблених за допомогою комп'ютера критеріїв і форм оцінювання;
- оцінювання діяльності колег за пропонованими критеріями оцінювання створених навчально-методичних матеріалів – Портфоліо.

В основі концептуальних засад програми курсу покладено:

- проектну методику на основі самостійної (індивідуальної чи групової) дослідницької діяльності учнів;
- шляхи ефективного використання ІКТ у навчальному процесі;
- розвиток студента – формування навичок мислення високого рівня й навичок критичного мислення за допомогою формулювання ключових і тематичних питань для учнів, формування в них цілісної картини світу;
- орієнтування під час планування навчального проекту на вимоги державних загальноосвітніх стандартів і зміст державних навчальних програм в різних навчальних предметах;
- циклічну побудову навчання студентів щодо використання інформаційно-комунікаційних технологій;
- систему оцінювання й самооцінювання всіх видів діяльності учнів на базі розроблення власних критеріїв та форм оцінювання навчальних досягнень.

Кожен із модулів має подібну *структуру*:

- обговорення в парах чи в малих групах завдань для домашнього виконання й внесення до складових Портфоліо відповідних змін;
- обговорення актуальних проблем, пов'язаних з ефективним використанням інформаційно-комунікаційних та інноваційних педагогічних технологій у навчальному процесі;
- розроблення складових (при вивченні кожного модуля окремої складової) Портфоліо навчального проекту з використання ІКТ: аналіз Портфоліо, розроблених іншими студентами за допомогою спеціальних завдань практичного характеру; висунання власних ідей та їх обговорення в парах; проектування вмісту відповідної складової Портфоліо шляхом заповнення спеціального шаблону (орієнтованої основи дій); створення на комп'ютері спроектованої складової Портфоліо при самостійній роботі; обговорення створеної складової в парах з товаришами;

- розроблення критеріїв і форм оцінювання навчальної діяльності учнів щодо створення ними окремих складових Портфоліо-презентацій, публікацій, веб-сайтів;

- оцінювання в групах розроблених складових Портфоліо за спеціальними критеріями й вимогами до них, що включають *чотири основні групи вимог*:

- ефективне застосування комп'ютерних технологій;
- навчання і розвиток учнів (розвиток навичок мислення високого рівня) завдяки їх самостійній дослідницькій діяльності із застосуванням знань з різних галузей наук, спрямованих на вирішення вагової для учнів проблеми;

- можливість упровадження проекту в навчальний процес загальноосвітніх закладів освіти;

- комплексне застосування засобів оцінювання всіх видів діяльності учнів;

- внесення змін до плану навчального проекту;

- виконання домашнього завдання.

Для навчання за програмою розроблено спеціальний посібник («Intel® Навчання для майбутнього»), який має подвійне призначення – бути робочим зошитом у навчанні та слугувати довідником у подальшій роботі в школі у процесі застосування проектної методики й використання ІКТ для реалізації методичних і навчальних цілей та завдань.

Посібник супроводжується спеціально розробленим компакт-диском і має такі *особливості*:

- модульний принцип побудови;

- використання спеціально створеного компакт-диску, що доповнює зміст посібника, й містить достатню кількість прикладів складових Портфоліо, розроблених іншими студентами та додаткові інформаційні й методичні інформаційні джерела для студента;

- систематичне використання Інтернет-ресурсів;

- можливість використання посібника як зошита для нотування власних думок і пропозицій колег;
- передбачення в кожному модулі різних форм діяльності студентів: робота в парях, малих групах на основі інтерактивних методик;
- регламентування часу на виконання кожного окремого завдання;
- чітке формулювання завдань для всіх форм діяльності, що досягається за рахунок наявності спеціальних запитань і сформульованих конкретних завдань;
- використання шаблонів для розроблення сценаріїв презентацій, публікацій і веб-сайтів; форм оцінювання; плану навчального проекту та плану його реалізації;
- наявність завдань для самостійної роботи з комп'ютером, які супроводжуються чіткими алгоритмами до їх виконання.

Курс закінчується захистом кожним студентом створеного протягом вивчення матеріалу власного Портфоліо, що містить план навчального проекту і план його реалізації; приклади учнівських робіт (публікацію й веб-сайт), створених студентом у ролі учня, та засоби оцінювання діяльності учнів щодо їх створення; вчительську презентацію.

У ході захисту розробленого студентом Портфоліо його складові оцінюються іншими студентами за допомогою спеціальних вимог до Портфоліо.

До особливостей реалізації мети й завдань курсу можна віднести:

- навчання через практичну діяльність;
- спрямованість на конкретний власний результат;
- застосування ІКТ для реалізації педагогічних ідей;
- погляд на ІКТ не як на „річ у собі“, а як на ефективний засіб для реалізації цікавої дослідницької самостійної проектної діяльності;
- використання інтерактивних методів навчання;
- постійна зміна видів діяльності студентів;
- цілеспрямованість на успіх у всіх видах діяльності;

- висока повага до особистості студента;
- побудова вправ при ознайомленні з інформаційно-комунікаційними технологіями за принципом: від простого до складного;
- формування навичок роботи в малих групах і парах;
- формування навичок критичного мислення й навичок мислення високого рівня – аналіз, синтез, оцінювання;
- постійне обговорення власних думок із колегами;
- проектування всіх видів діяльності;
- можливість самостійного виконання завдання за комп'ютером;
- використання методу проектів;
- використання методу демонстраційних прикладів.

МОДУЛЬНЕ ПЛАНУВАННЯ НАВЧАННЯ ЗА ПРОГРАМОЮ

№ п/п	Тема	Кількість годин		
		лк	лаб	с/р
Модуль 1: Портфоліо навчального проекту				
1	Мета, завдання й перспективи розвитку програми «Intel® Навчання для майбутнього». Метод проектів, його особливості та характерні риси	2	-	-
2	Структура Портфоліо навчального проекту. Вимоги до Портфоліо. Приклади	2	-	-
3	Добір теми майбутнього навчального проекту	-	2	-
Модуль 2: План навчального проекту				
4	Основні питання проекту (Ключові, Тематичні та Змістові). Формулювання, ознаки і призначення Основних питань проекту. Аналіз прикладів Ключового й Тематичних питань проекту. Визначення Ключового та Тематичних питань до майбутнього проекту	-	2	2
5	Ознайомлення з Шаблоном плану навчального проекту. Збереження шаблону плану навчального проекту для створення майбутнього власного проекту. Планування навчального проекту. Аналіз назв навчальних проектів. Створення Плану навчального проекту. Аналіз планів навчальних проектів з точки зору критеріїв оцінювання Портфоліо проекту	-	2	2
Модуль 3: Пошук ресурсів для Портфоліо проекту				
6	Засоби роботи в Інтернет. Клієнт, сервер, модем, провайдер, Web-сторінка (сайт, вузол), гіперпосилання, URL-адреса, браузер, тематичні пошукові каталоги й пошукові машини	-	-	2

Продовження табл. 1

7	Пошук інформаційних ресурсів для Портфоліо навчального проекту. Поняття ключових слів і здійснення пошуку інформації за їх допомогою. Добір ключових слів власного навчального проекту. Розширений пошук інформації на різних пошукових машинах	-	-	2
8	Електронна пошта. Можливості електронної пошти. Реєстрація на поштовому сервері. Шляхи використання електронної пошти в Навчальному проекті	-	-	2
Модуль 4: Створення учительської мультимедійної презентації				
9	Аналіз прикладів учительських мультимедійних презентацій. Шляхи використання мультимедійних презентацій в навчальному проекті	-	2	-
10	Планування змісту та створення сценарію учительської мультимедійної презентації власного навчального проекту	-	2	-
11	Створення мультимедійної презентації за допомогою програми PowerPoint	-	-	2
12	Створення Форми оцінювання учительської презентації	-	2	-
Модуль 5: Створення учнівської публікації				
13	Аналіз прикладів учнівських публікацій. Шляхи використання публікацій у навчальному проекті. Планування змісту учнівської публікації власного навчального проекту. Створення сценарію учнівської публікації власного навчального проекту	-	2	-
14	Створення учнівської публікації за допомогою програми Publisher	-	2	2
15	Створення Форми оцінювання учнівської публікації	-	2	-

Модуль 6: Створення учнівського веб-сайту				
16	Аналіз прикладів учнівських веб-сайтів. Шляхи використання веб-сайтів у навчальному проекті. Планування змісту учнівського веб-сайту власного навчального проекту. Створення сценарію учнівського веб-сайту власного навчального проекту	-	2	-
17	Створення веб-сайту за допомогою програми Publisher. Збереження веб-сайтів у програмі Publisher у різних форматах	-	2	2
18	Створення Форми оцінювання учнівського веб-сайту	-	2	-
Модуль 7: Розроблення Плану реалізації проекту				
19	Створення Плану реалізації проекту	-	2	-
20	Розробка інструктивних матеріалів для організації роботи над проектом	-	2	-
21	Завершення Плану навчального проекту	-	-	2
Модуль 8: Демонстрація Портфоліо проекту				
22	Демонстрація Портфоліо навчальних проектів. Оцінювання курсу	-	4	-

Теоретичні знання. Студенти повинні мати *знання* щодо інформаційно-комп'ютерних та інформаційно-комунікаційних технологій:

- знання щодо методу проектів;
- знання Закону про авторське право;
- знання про учнівську мультимедійну презентацію;
- знання форми і критеріїв оцінювання діяльності учнів щодо створення публікації;
- знання форми і критеріїв оцінювання діяльності учнів щодо створення веб-сайту;
- знання правил безпеки в Інтернеті;

- знання щодо компонування Портфоліо навчального процесу тощо.

Практичні уміння і навички Студенти володіти певними інформаційними уміннями:

- уміння використовувати метод проектів на практиці;
- уміння створювати Портфоліо навчального проекту;
- уміння використовувати комп'ютерні технології у навчальному проекті;
- уміння створювати список інформаційних джерел;
- уміння використовувати тематичні пошукові каталоги і пошукові машини;
- уміння шукати інформаційні ресурси в Інтернеті;
- уміння користуватися електронною поштою;
- уміння оцінювати ресурси Інтернету;
- уміння шукати ресурси в енциклопедії;
- уміння створювати мультимедійну презентацію;
- уміння оцінювати мультимедійну презентацію;
- уміння створювати публікації;
- уміння оцінювати публікації;
- уміння створювати веб-сайт;
- уміння використовувати програми Microsoft* Publisher для створення веб-сайту;
- уміння оцінювати веб-сайт;
- уміння створювати дидактичні матеріали для учнів;
- уміння створювати дидактичні матеріали для учнів за допомогою Microsoft* Excel;
- уміння створювати методичні матеріали;
- уміння використовувати Microsoft* Excel для створення методичних матеріалів;
- уміння створювати план реалізації проекту;

- уміння розробляти інструктивні матеріали для організації роботи за проектом;
- уміння вдосконалювати Портфоліо навчального проекту;
- уміння демонструвати Портфоліо навчального проекту тощо.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. Основні питання проекту (Ключові, Тематичні та Змістові). Формулювання, ознаки і призначення Основних питань проекту. Аналіз прикладів Ключового й Тематичних питань проекту. Визначення Ключового та Тематичних питань до майбутнього проекту – 2 години.

2. Ознайомлення з Шаблоном плану навчального проекту. Збереження шаблону плану навчального проекту для створення майбутнього власного проекту. Планування навчального проекту. Аналіз назв навчальних проектів. Створення Плану навчального проекту. Аналіз планів навчальних проектів з точки зору критеріїв оцінювання Портфоліо проекту – 2 години.

3. Засоби роботи в Інтернет. Клієнт, сервер, модем, провайдер, Web-сторінка (сайт, вузол), гіперпосилання, URL-адреса, браузер, тематичні пошукові каталоги й пошукові машини – 2 години.

4. Пошук інформаційних ресурсів для Портфоліо навчального проекту. Поняття ключових слів і здійснення пошуку інформації за їх допомогою. Добір ключових слів власного навчального проекту. Розширений пошук інформації на різних пошукових машинах – 2 години.

5. Електронна пошта. Можливості електронної пошти. Реєстрація на поштовому сервері. Шляхи використання електронної пошти в Навчальному проекті – 2 години.

6. Створення мультимедійної презентації за допомогою програми PowerPoint – 2 години.

7. Створення учнівської публікації за допомогою програми Publisher – 2 години.

8. Створення веб-сайту за допомогою програми Publisher. Збереження веб-сайтів у програмі Publisher у різних форматах – 2 години.

9. Завершення Плану навчального проекту – 2 години.

ІНДИВІДУАЛЬНА РОБОТА

Навчальний проект

Створення навчального Проекту та Портфолію, який містить такі складові:

- План проекту, навчальні цілі якого враховують вимоги державних освітніх стандартів та державних навчальних програм.
- Приклади робіт, підготовлених у ролі учня за допомогою комп'ютера:
 - учнівські мультимедійні презентації;
 - учнівські публікації (інформаційний бюлетень або буклет);
 - учнівський веб-сайт.
- Форми та критерії оцінювання діяльності учнів по створенню:
 - мультимедійної презентації;
 - публікації (інформаційного бюлетеня або буклету);
 - веб-сайта.
- Дидактичний матеріал для учнів: роздавальні матеріали, тести, шаблони документів.
- Методичні матеріали для вчителя:
 - вчительські мультимедійні презентації;
 - вчительські публікації (інформаційний бюлетень або буклет);
 - вчительський веб-сайт;
 - інструкції по організації роботи в Проекті, правила роботи з різним обладнанням тощо.
- План Реалізації проекту.
- Список інформаційних джерел.

Теми проектної роботи (експериментальна частина)

1. Альтернативні джерела енергії.
2. Інновації в системі сучасного транспорту.
3. Вплив генних технологій на життя.
4. Сучасні методи копіювання та передавання інформації.
5. Передавання інформації за допомогою скловолокна.
6. Енергозберігаючі технології.
7. Планування сучасного міста.
8. Нове в архітектурі та будівництві.
9. Мистецтво на уроці? Безперечно, так.
10. Спорт.
11. Свята в Німеччині.
12. Видатні люди Німеччини.

ЛІТЕРАТУРА ДО КУРСУ

Основна

Intel® Навчання для майбутнього : [посіб.] / Д. Кендау, Д. Доєрті, Д. Йост, П. Куні; адаптація: Н. В. Морзе, Н. П. Дементієвська / [підготовлено під керівництвом Т. Нанаєвої, директора програми «Intel® “Навчання для майбутнього”»] / переклад О. Ю. Куценко. – К. : Вид-во «Нора-прінт», 2005.

Додаткова (для експерименту)

1. Aus moderner Technik und Naturwissenschaft : Ein Lese- und Übungsbuch für Deutsch als Fremdsprache. – München : Max Hueber Verlag, 2006. – 168 S.

2. Wicke R. E. Aktiv und Kreativ Lernen : Projektorientierte Spracharbeit im Unterricht : Deutsch als Fremdsprache / Rainer E. Wicke. – München : Max Hueber Verlag, 2008. – 207 S.

ВИМОГИ ДО ПОРТФОЛІО НАВЧАЛЬНОГО ПРОЕКТУ
програми компанії «Intel® Навчання для майбутнього» [256]

Критерії оцінювання	Відмінно	Добре	Задовільно
Застосування комп'ютерних технологій	Запропоновані комп'ютерні технології застосовано цікаво і у відповідності до віку учнів, вони розширюють та поглиблюють знання та вміння учнів та дозволяють розвивати навички мислення високого рівня	Запропоновані комп'ютерні технології застосовано цікаво і у відповідності до віку учнів, але незрозуміло, як вони розширюють та поглиблюють знання та вміння учнів	Запропоновані технології застосовано без урахування вікових особливостей учнів; вони не розширюють та не поглиблюють знання та вміння учнів
	Застосування комп'ютерних технологій є невід'ємною складовою успіху Плану навчального проекту	Застосування комп'ютерних технологій важливе для проекту, але не є його невід'ємною складовою	Незрозуміло, навіщо в Плані навчального проекту застосовано комп'ютерні технології
	За допомогою зразків учнівських робіт чітко продемонстровано зв'язок між застосуванням комп'ютерних технологій та одержанням нових знань та вмінь учнями	Зразки учнівських робіт свідчать про обмежений зв'язок між використанням комп'ютерних технологій та одержанням нових знань та вмінь учнями	Зразки учнівських робіт не виявляють зв'язку між використанням комп'ютерних технологій та одержанням нових знань та вмінь учнями
	Застосування комп'ютерних технологій збагачує План навчального проекту завдяки використанню комп'ютера як знаряддя проведення досліджень, створення публікацій та засобу обміну інформацією	Застосування комп'ютерних технологій зводиться до використання комп'ютеру як знаряддя проведення досліджень, створення публікацій або засобу обміну інформацією	План навчального проекту не використовує переваг застосування комп'ютерних технологій при проведенні досліджень, створенні публікацій та обміну інформацією

Продовження табл. Е.1

Навчання та розвиток учнів	План навчального проекту вимагає, щоб учні інтерпретували, оцінювали, узагальнювали та синтезували інформацію	План навчального проекту вимагає, щоб учні аналізували та використовували інформацію, розв'язували проблеми та/або робили висновки	План навчального проекту вимагає, щоб учні давали означення, розпізнавали, описували та/або узагальнювали інформацію. Навички творчого та критичного мислення майже не формуються за Планом
Навчання та розвиток учнів	Навчальні цілі сформульовано ясно і чітко та підкріплено Ключовим та Тематичними питаннями	Навчальні цілі сформульовано та певною мірою підкріплено Ключовим та Тематичними питаннями	Навчальні цілі сформульовано нечітко та не підкріплені Ключовим та Тематичними питаннями
	Приклади учнівських робіт за змістом пов'язані з Ключовим питанням	Приклади учнівських робіт до певної міри пов'язані з Ключовим питанням	Приклади учнівських робіт не пов'язані з Ключовим питанням
	Усі навчальні цілі чітко узгоджуються з державними освітніми стандартами та навчальними програмами даного предмету (предметів)	Деякі навчальні цілі узгоджуються з державними освітніми стандартами та навчальними програмами даного предмету (предметів)	Зв'язок між навчальними цілями та державними освітніми стандартами та навчальними програмами незрозумілий
	План навчального проекту передбачає можливості повної адаптації з урахуванням диференційованого навчання учнів	План навчального проекту передбачає можливості помірної адаптації з урахуванням диференційованого навчання учнів	План навчального проекту не враховує особливостей навчання учнів

Продовження табл. Е.1

Впровадження плану навчального проекту	План навчального проекту являє собою добре розроблений посібник щодо реалізації проекту	План навчального проекту являє собою посібник щодо реалізації проекту, але деякі питання в ньому висвітлено не досить зрозуміло, неповно	Плану навчального проекту не вистачає ясності, в ньому немає ефективних інструкцій та рекомендацій щодо реалізації проекту
	Складові Портфоліо навчального проекту являють собою добре розроблені моделі для реалізації проекту	Складові Портфоліо навчального проекту розроблено, але вони не досить деталізовані, щоб бути ефективними моделями для реалізації проекту	Складові Портфоліо навчального проекту являють собою неповні або незрозумілі моделі для реалізації проекту
	План навчального проекту легко змінювати з метою реалізації у різних класах	План навчального проекту можна змінити для реалізації у різних класах	Реалізація Плану навчального проекту обмежена класом, в якому працює його автор
Застосування засобів оцінювання діяльності учнів	Навчальний проект включає засіб (засоби) всебічного оцінювання усіх поставлених завдань	Навчальний проект включає засіб (засоби) оцінювання більшості поставлених завдань	В навчальному проекті немає засобу (засобів) оцінювання поставлених завдань або вони не відповідають поставленим завданням
	Передбачається чіткий тісний зв'язок між навчальними цілями проекту та критеріями оцінювання знань та вмінь учнів, одержаних при його реалізації	Передбачається певний зв'язок між навчальними цілями проекту та критеріями оцінювання знань та вмінь учнів, одержаних при його реалізації	Незрозумілим є зв'язок між навчальними цілями проекту та критеріями оцінювання знань та вмінь учнів, одержаних при його реалізації

Продовження табл. Е.1

Застосування засобів оцінювання діяльності учнів	Засоби оцінювання включають спеціальні тематичні критерії, які допомагають учням в процесі навчання	Засоби оцінювання включають деякі спеціальні тематичні критерії, але вони можуть бути незрозумілими учням	Засоби оцінювання включають лише загальні критерії
---	--	--	---

Додаток Ж

Література та обладнання до дослідно-експериментальної роботи

1. Артемюк Н. Д. *Gesprochenes Deutsch*: [посіб. по разговорному німецькому мові] / Н. Д. Артемюк, В. В. Шлыкова. – М. : Высшая школа, 1966. – 275 с.
2. Бориско Н. Ф. *Deutsch ohne Probleme!* Самоучитель немецкого языка : в 2 т. / Н. Ф. Бориско. – К. : «Логос», 2004. – Т. 1. – 2004. – 480 с.
3. Бориско Н. Ф. *Deutsch ohne Probleme!* Самоучитель немецкого языка : в 2 т. / Н. Ф. Бориско. – К. : «Логос», 2004. – Т.2. – 2004. – 512 с.
4. Бухаров В. М. *Практический курс немецкого языка* : [учебник] / В. М. Бухаров, Н. В. Чайковская, И. М. Канакова.– Ч.1. –М. : Ин. язык, 2004. – 416 с.
5. *Сборник методов диагностики и способов формирования профессиональных качеств личности будущего учителя* : [учеб. посіб. для студентов пединститутів] / [под ред. проф. Л. В. Кондрашовой]. – Кривой Рог, 1993. – 149 с.
6. Снегирёва Н. *Немецкий язык [Электронный ресурс]* : пособие для абитуриентов и студентов; тестовый комплекс / Н. Снегирёва. – К. : ТОВ «Русобіт-М Україна», 2005. – (Океан знаний) – 1 електрон. опт. диск (CD-ROM). – Систем. требования: Pentium II 300, 64MB RAM, Windows 98/2000/XP/ME, звуковая карта, колонки, CD-ROM, мышь. – Название с контейнера.
7. Ситченко Л. *Першоджерела комунікативної філософії* : [навч. посіб. для студентів гуманітарних спеціальностей вищих навчальних закладів] / Л. Ситченко. – К. : «Либідь», 1996. – 176 с.
8. Тагиль П. *Грамматика немецкого языка в упражнениях [Электронный ресурс]* : пособие студентов; тестовый комплекс / П. Тагиль. – К.: ТОВ «Русобіт-М Україна», 2008. – (Океан знаний) – 2 електрон. опт. диска (CD-ROM). – Систем. требования : Pentium II 300, 128MB RAM,

Windows 2000/XP, звуковая карта, колонки, наушники, динамики, CD-ROM, мышь. – Название с контейнера.

9. Яковлев В.В. Метод проектов как способ реализации компетентностного подхода в современном учебно-воспитательном процессе / В.В. Яковлев, С.В. Пачко // Образование в современной школе. – 2008. – № 1. – С. 15-23.

10. Aus moderner Technik und Naturwissenschaft : Ein Lese- und Übungsbuch für Deutsch als Fremdsprache. – München : Max Hueber Verlag, 2006. – 168 S.

11. Deutsch als Fremdsprache : [Электронный ресурс] / Karsten Keie, Kurzgeschichten. – (Hörbuch) – 1 CD (52 Minuten), 1 Taschenbuch. – Hueber Verlag, 2009. – Название с контейнера.

12. Deutsch als Fremdsprache : [Электронный ресурс] / Crock Krumbiegel, Krimi. – (Hörbuch) – 1 CD (65 Minuten), 1 Taschenbuch. – Hueber Verlag, 2009. – Название с контейнера.

13. Em neu : Hauptkurs : [Электронный ресурс]. – Hueber Verlag, 2008. – 1 электрон. опт. диск (CD-ROM). – Систем. вимоги : Microsoft Windows 98/NT 4.0/2000/XP, 128 MB Hauptspeicher, 250 MB freier Festplattenspeicher, Monitor (800 x 600), CD-ROM-Laufwerk (12-fache Geschwindigkeit), Pentium, 500 МГц. – Название с контейнера.

14. Förster U. Deutsch für Sie. / U. Förster. – Leipzig, 1971. – 70 S.

15. Heinrich G. Praktisches Deutsch : [интерактивный курс немецкого языка] / G. Heinrich. – Leipzig, 2008. – 154 S.

16. Intel® Навчання для майбутнього : [посіб.] / Д. Кендау, Д. Доєрті, Д. Йост, П. Куні; адаптація: Н. В. Морзе, Н. П. Дементієвська / [підготовлено під керівництвом Т. Нанаєвої, директора програми «Intel® “Навчання для майбутнього”»] / переклад О. Ю. Куценко. – К. : Вид-во «Нора-прінт», 2005.

17. Passwort Deutsch. Підручник 2 : курс для вивчення німецької мови : [навч. посіб.] / Ulrike Albrecht, Christian Fandrych, Gaby Grüßhaber. – К. : Методика, 2007. – 176 с.

18. Planet : Unterhaltsame und informative Szenen zu den Themen: Schule, Hobby, Sport, Mein Tag, Einkaufen, Wohnen / Zu Hause : [Электронный ресурс]. – 30 мин. – Hueber Verlag, 2007. – 1 DVD. – Format : DV Pal; 16:9. – Название с контейнера.

19. Schau mal an. Посмотри : [двухчасовой видео-курс обучения немецкому языку с пособием для преподавателя] / Эрих Келлер, К. А. Шмидт. – М. : Дельта Пабблишинг, 2003. – 95 с.

20. Schritte international : [Электронный ресурс]. – 40 мин. – Hueber Verlag, 2008. – 2 DVD. – Format : DV Pal; 16:9. – Название с контейнера.

21. Tell me More : [Электронный ресурс] : интерактивный курс немецкого языка : начальный курс. 3 часть. – Одеса : «Одісей», 2005. – (Auralog, Новый диск) – 2 электрон. опт. диска (CD-ROM). – Систем. требования : Microsoft Windows 98/Me/2000/XP, Pentium 166 МГц, 32 МБ оперативной памяти, 80 МБ свободного места на жестком диске, 8-скоростное устройство для чтения компакт-дисков, звуковое устройство 16 бит, колонки, наушники, колонки, доступ к Интернету. – Название с контейнера.

22. Tell me More : Deutsch [Электронный ресурс] : интерактивный курс немецкого языка : полный курс. – М.: «Руссобит-М», 2001. – (Auralog) – 2 электрон. опт. диска (CD-ROM). – Систем. требования : Microsoft Windows 95/98, Pentium, 16 МГц, звуковое устройство 16 бит, видеокарта. – Название с контейнера.

23. Wicke R. E. Aktiv und Kreativ Lernen : Projektorientierte Spracharbeit im Unterricht : Deutsch als Fremdsprache / Rainer E. Wicke. – München : Max Hueber Verlag, 2008. – 207 S.